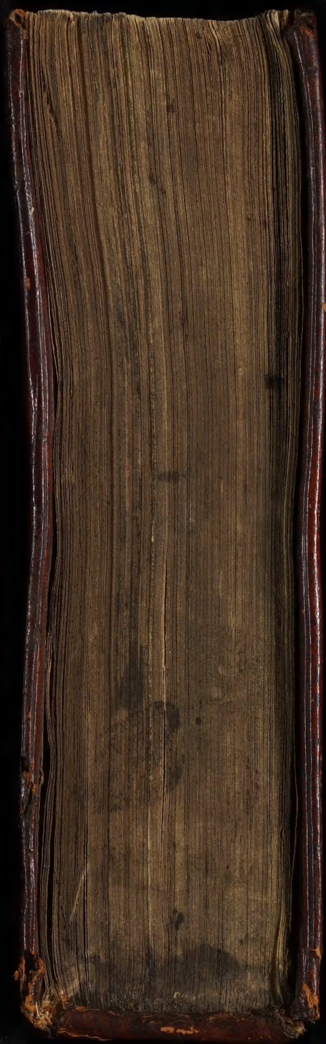

1425(1)
1423
1424(1)

Nicolaus Pol Doctor · 1494

Lier
26 nov. 28
450 aw. fr
= £18

55. **CHAMPIER,** Symphorien. **Epitome Commentariorum Galeni in libros Hippocratis,** primus aphorismorum, secundus pronosticorum, tertius regiminis acutorum morborum, quartus epidemiarum. Centiloquium isagogicum in libros Hippocratis. Black letter. Title printed in red and black. 12, 104 and 4 leaves. *Large woodcut border around the title with J. Marion's small printer's device;* woodcut initials. Large 8vo. Lyons, J. Marion, **1516.**

Bound up with:

— **Ars parva Galeni.** Subiuguntur paradoxa, in quibus praeclarissima quae a Trusiano, Gentili, Jacobo Forliviensi, Sermoneta et Ugone Senensi narrantur. Additiones Haly Rodoan. Black letter. 16 and 64 leaves (last blank). Title printed in red and black. Printer's device on last leaf. Pretty woodcut initials. Large 8vo. (Lyons, J. Marion, **1516**).

Bound together with:

— **Cathegoriae medicinales** in libros demonstrationum Galeni. Black letter. 40 leaves (last blank). *With the large printer's device of J. Marion* representing Saint Paul and Saint Peter with the holy handkerchief; woodcut initials. Large 8vo. Lyons, J. Marion, **1516.**

Three different works bound together. *Pretty original (French?) binding,* blind stamped red calf, richly decorated with borders of flowers, animals, ornaments, stamps in the four corners (binding in places slightly scratched, otherwise in very good condition). Frs. 450.—

Fine collection of three different works by Champier, beautifully printed by that famous early French press.

One of the earliest of the French humanists was Symphorien Champier (1472-1539), of Lyons, a medical graduate of Pavia (1515), physician to Charles VIII, Louis XII and the Duke of Lorraine. Champier was one of the last conciliators of Greek and Arabist doctrine. He planned to bring Hippocrates, Galen, Celsus and Avicenna into a kind of symphonic relation with one another (Garrison).

I: Allut, p. 180-82. Contains an interesting chapter on Syphilis (chapter X, folio 13, de morbo pthenopeo seu pudendagra sive morbo napolitano). Besides we mention: De cucula (wooping-cough), de intestinis, de olfactu etc. Adorned by a fine border around the red printed title and numerous woodcut initials.

II: Allut, p. 183-84. We mention: De signis ventriculi natura siccioris, de partibus cognitu facilioribus, de fractura, de punctione nervi etc.

III: Allut, p. 178.

COPIES OF THE EARLY EDITIONS OF CHAMPIER'S WORKS, ARE, EVEN IN THE FRENCH BOOK TRADE, OF GREAT RARITY.

Index eorũ omnium que in hac Arte parua Galeni pertractantur.

Rs parua galeni pergameni: quam nostri greco vocabulo Tegni appellãt ab Laurentiano Florentino e greco in latinum conuersa.

Item subiũguntur Paradoxa Domini Simphoriani Champerij: Lugduneñ. illustrissimi principis dñi Ducis Calabrie et Lotharigie ⁊ Barri ⁊c. primarij physici: in Artem paruam Galeni. In quibus preclarissima queq; et digna lectu. Que a Trusiano. Gentili. Jacobo Forliuiensi. Sermoneta. ⁊ Ugone Senensi: omnibusq; neotericis scripta sunt ad medicos instruendos breuiter: clareq; narrantur.

Itẽ additiões Haly rodoã admodumq; acute: ac docte.

Index eorum omnium: que in singulis libris pertractantur.

Capita libri primi artis parue Galeni.

Libri secundi capita hec sunt.

Libri tertij capita hec sunt.

¶ Finis.

¶ In domini Simphoriani Champerij paradoxa in artem paruam Galeni que speculum dici potest Galeni. Philesij vogesigene.

¶ Si breuitas obscura canens laudanda putatur.
Que fulget medio clarior ipsa die.
Grates champerio non paruas simphoriano.
Debent lectores magne galeni tui.
Qui fecit speculum clarum ac breue vbi studiosi.
Dogma vident mira sub breuitate tuum.
Abbreuians longa illustrans obscuraque cuncta.
Soluenda est tanto gratia multa viro.
Ipseque precandus celsi moderator olympi.
Ut det post longos premia digna dies.

¶ Simphorianus Châperius Lugdunensis. Petro Anthonio Rustico Placentino artium et medicine doctori excellentissimo gymnasij Ticinensis ordinario suo college. S. P. D.

SCio te grauiter ferre/ atq3 acerbe siluisse me diu: 7 nõ misisse ad te: que dudum postulabas in tegni galeni paradoxa. Alterumq3/ vt ipse opinor/ valde admiraris: alterũ vehementer doles. Nec id quidẽ iniuria. Non enim erat neq3 officij/ neq3 humanitatis mee: nihil ad nũc vsq3 ad te scribere. Quotidie tamẽ 7 si nihil ad te scripserim maiore afficior desiderio tui: et amore ardeo. Aueo videre te: audire: alloqui: aueo dulces/ vt solebã/ ac familiares tecũ cõferre sermones. Tua me absentia die noctuq3 ingẽti dolore premit qui non modo non adimitur (vt aiunt) die: sed etiã in dies magis/ ac magis excrescit. Te vigilans dormitansq3 desidero. Te firmiter constãterq3 7 amo: 7 obseruo. Quid multa Nosti iãdudu3 me: 7 quali sim natus ingenio/ facile didicisti. Uenio nũc ad paradoxa in tegni Galeni. illa tradidi calcographis Lugdunẽsibus: ij diuitiarum pleniores sunt/ q̃3 fidei. ea tñ magno q̃sita labore/ tradidi imprimẽda: eaq3 mittere ad te q̃3 primũ institui. Quid tibi aliud vis? Quid q̃ris? Satis tibi hoc sit: ignosce tñ si neotericos vestros nõ insequar. a Gotica enim illa dudũ latinorũ litteris illata plaga: bone littere oẽs nescio quid Gothicũ passe sunt: haud secus ac Ouidius seipsum aliquid vicij inter barbaros Getas contraxisse ita cõqueritur. Si quis in hac ip̃m terra posuisset homerũ. Esset crede mihi factus 7 ille getes. Ita temporum iniuria factum est. et facilis hic debet venie locus qui ad hec pro temporũ conditione introduximus. Nam si qui ad Sycambros itarent: minus docti illis viderentur nisi quid sycambrum saperent. Ut ergo que ad peregrinas vulgaresq3 litteras pertineant agnoscatis: hec in primis esse cognoscite. Questiões Jacobi de forliuio. Sermonete. Ugonis: thome de garbo Dini: marcilij. Calculatoris: 7 p̃inde hec a vera philosophia medicinaq3 reiecta putentur: 7 momẽtum nullum habere nisi a deo exiguũ: neq3 suas questiones ad veram medicinã neq3 ad veram philosophiam esse tradendas/ alioquin qui secus faciet: rem indignam faciet: sed sophismatis sunt cõsentanea. Que cum in cute quid promittant: nihil intus habent quo id qd̃ promittunt exhibeant: aperte enim loquor: neq3 vos neq3 alium quẽq̃3 fallere volens. Eos omnes hac appello nomẽclatura qui in iacobi et vgonis questiunculis sunt enutriti. Quiq3 philosophiam medicinãq3 pulchritudine elocutionis posthabita tradiderunt nouo

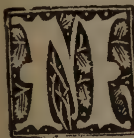
quodam scribendi genere nec Aristotelē Platonēve nec hippo-
cratem aut galenum: necnon priscorum aliquem imitati: sed per
questiunculas et titillantes argutias similes fortasse eis de qui-
bus Cicero mentionem facit: qui quasi quibusdam punctis q̄d
versabat in dubio colligebāt: in hoc certe dissimiles q̄ illi quāq̄
orationis florem non sequebant: minime tamen aspernabantur
lingue proprie idiomatisve proprietatem. Quod ipsi fecerūt vt
est videre apud Gentilem. Petrum aponensem. Thadeum reli-
quosq̄ in eo philosophādi genere doctores illustres. Sed excu-
sandi oino cum is quo tradebant sua dogmata sermo tunc esset
in vsu latinaq̄ eloquentia iuisset pessum. Laudauere eā nec imi
tabantur detenti a seculi illius consuetudine homines: alioquin
iudicio valentes et intellectu subtilissimo. Ceterum nec senescen-
dum in Jacobi et Ugonis commentarijs medicis ipsis est atq̄
philosophis. Medicos omnes recte eos appellauerim qui in li-
bris hippocratis et galeni incumbūt: vt hominis naturam cogno
scant alijsq̄ sint adiumento. Multos tamen non eo inficias dari
posse ad pristina studia reditus/ aut relaxandi animi gratia aut
rememorandi que obliti sumus. Aut componendi operis alicu⁹
aut alio quopiam genere iuuandi se et alios. Ad alia enim trans
meandum. Nam postq̄ ostendimus Jacobi et Ugonis philoso-
phiam posse ad hippocratis et galeni noticiam capescendam cō
ducere nec tantum extimandam quantum multi ex nostris autu
mant. Ex his (vt arbitror) liquet. et nō adeo extimescendū. vt om
nino iacobi: sermonete: et vgonis questiunculas horreamus: nec
adeo fidendum vt animum nostrum penitus remo ipsarum ve-
loq̄ cōmittamus quādo si recta incesserimus semita possint p
desse si deorbitauerimus non possint nō obesse: si eis enim vsi fue
rimus ad medicine auctoritatem morborumq̄ curā. Nam iohan
nes herculanus in suis commentarijs in primam quarti auicen
ne asserit Ugonē et Jacobum nescire ordinare vnum enema siue
clysterium. Mirandum igitur mi rustice est: quonam pacto iaco
bus ipse a nostris ticinensibus tātopere comendetur: cum apud
omnes tunc doctos: tum virtute precipua insignitos Ticinense
gymnasium maxime semper fuerit extimationis ob sua singula
ri antiquitate. Carolus enim magnus Albinum: cui Alchuini
cognomen redditur: ex britannia a regibus missum vt pacem a
se impetraret: ob eximiam eruditionem complexus ex legato
hospitem fecit suū: ex hospite preceptorem. vetus atheniensium
imitatus exemplum: qui Gorgiam a leontinis publice ad se mis
sum: legationis muner̄ defunctū. Athenis remorati sunt: eius
rapti eloquentia. Idem Carolus parisijs diuine humaneq̄ sa

pientie Gymnasium instituit: ꝛ in longobardia Ticini alterum
Adijciũt casum memorabilem. Uiri duo monastice professionis
cum britannicis mercatoribus ex hybernia in Galliam delati:
cum alij alias merces proponerent: se sapientiam venalem ha-
bere alta voce testati: si emptorem inueniant. Crediti sunt pri-
mum delirare: mox quotidiana predicatione cepta est a paucis
vt sit illorum asseueratio animaduerti. Interim rumore in re-
giam perlato: ad Caroli conspectum accersiti: appellatiq; co-
ram rege: de venali merce: cum idem testarentur rogati: ꝛ quan-
ti statura esset emere volenti. victu inquiunt docentis: et vestitu.
Ceterum Carolus bellicis impeditus curis. Nam hec aliquan
do antea acciderunt q̄ imperij nomen sit adeptus. Horũ vnum
parisijs collocauit. Clementis aiunt illi nomen erat: cui ex om-
ni ordine ciuitatis dati sunt iuuenes instituendi. Alter in longo
bardiam transire iussus: ac ticini: nunc Papia est: sapientiam do
cere. Mirandum igitur est mi rustice de tam excellenti gym-
nasio a tanto imperatore instituto ꝛ a tali preceptore illustrato:
quonam pacto Jacobi questiunculas susceperit. Mater quedã
ꝛ alumna Ticinensis ciuitatis est omnium laudatarum artium:
ꝛ philosophie omnis precipua quedam (vt ita dixerim) nutrix:
ꝛ omnium libera lium disciplinarum educatrix: hic se proferunt
preclara ingenia: diuina studia celebrantur: sacri Canones: pon
tificia iura florescunt: nature arcana inuestigant. Medicina pol
let. Eloquentia dominatur: Dialetica viget. Laudabilia queq;
curricula exercentur: celestium terrestriũq; rerum illustratur co-
gnitio p̄stantissimi in quocũq; studiorũ genere preceptores. Do
ctores vbiq; gentiũ celebres/ ꝛ viri sapiẽtissimi cuiusq; discipline
vberem suppeditant facultatẽ. Et nisi vana sit pythagore palin
genesia Bartolum in iure ciuili. alterum in medicinis vero senẽ
aliũ Auẽzoar Ticinensis ciuitas rediuiuos produxit Jasonem
mainũ ꝛ Franciscum bobium: qui virtute philosophica recentio
res omnes: ex antiquis etiã complures a se longe relinquunt. ille
beate sunt ciuitates ꝛ vere florẽtes populi. Apud quos maxime
vigent studiorũ Gymnasia. vna est Ticinensis ciuitas. quasi om
nium p̄clarissima: in qua sapientes ꝛ doctissimi viri in omni stu-
diorũ genere: ita doctrina/ ꝛ gloria pollẽt: vt ex plerisq; orbis na
tionibus ac remotissimis regionibus ad suscipiendã sapiẽtie ali
moniã cupidissime per multi veniant. ꝛ optatã deniq; studiorum
palmã assequãtur. Interea tu rustice clarissime cape vultu sere-
nato paradoxa nostra sub tuo patrocinio edita. atq; sub tuo no
mine in vulgata que queso feriatus perlegas. Iterum vale et
Simphorianũ simphoniace vt soles ama.

¶ Humanissimo ⁊ vndecunq; doctissimo dño Andree briello consiliario atq; phisico regio apollinee artis pfessori Simphorian⁹ Champerius siue Campegius. S.P.D

Erlegi nuper mi Andrea artē paruā Galeni quā nostri neoterici Tegni appellāt ab Laurentiano Florentino traductā: que cum maiorē modū placuisset exceptis ad modum paucis: elaboraui: vt quam emendatissime vna cū paradoxis nostris ⁊ nonnullis Haly rodoā additionibus imprimeret' ne videret vel aliene laudi inuidere vel studiosos iuuenes tā venusto opusculo defraudare. Publicabo igit' Laurētiani in artē paruā interpretationē. vt cognoscat equus lector: me nō minus aliena opera/ amare quā mea. Uale nosq; vt soles ama.

¶ Simphorianus chāperius Johanni galfredo philosopho ac medico pfessori: illustrissimi Calabrū Lotharingorū ⁊ Barrēsiū duci consiliario ac physico clarissimo. S.D.P.

Emini satis Johānes charissime: quid nuper cum apud insubres cū principe nostro Anthonio lotharingo duce ⁊ cataphracto galico exercitu inter aulicos tumultus vna essem⁹ deābulātes ⁊ tecū verba facerem de nostro Galeno dixisti. Arabes ⁊ penos artē paruā quā neoterici Tegni appellāt nō barbare sed grece scriptā: cū ipsorū barbarie fedauisse. Sed mirādū nō est. Peccat' hoc vno genere passim: ⁊ iā vbiq; gētiū ppagat' hec labes: ⁊ equo magis serpit infame vitiū: tēporū ne an principum culpa magis: incertū habeo: nec si sciā palā id mihi testandū arbitror: securius id totū silentio regit': q̄zuis tēporū quidē cause: fidū satis ⁊ diligens patrociniuz attulit Columella clarissimus auctor: qui aduersus horū calūniatores apologiā accuratissimā scripsit. Sed oīa emendauit Laurentianus florētinus quē inuenimus artē ipsam paruā Galeni vertisse in latinū sermonē: qd̄ sane nō potui nō magnopere cōmēdare ratus fore vtilissimū si vna cū paradoxis nostris que feci imprimeret': est enim liber nōdum gallis cognitus studentibus: qui tn̄ adeo est necessari⁹ vt nemo sit qui medendi peritiā discere fere sine eius noticia possit. Interim legas artem paruā: nō enim hec longe absunt a studio sapiētie vbi medicine radices omnes existunt: eam tuo nomini partim dicaui qui acri polles ingenio. Uale.

¶Hieronymus papiensis ex burgo francho oppido oriū-
dus diui Au. Augustini professionis obseruantie Canoni-
cus regularis Simphoriano Champerio equiti aurato
patricio Lugdunēsi ducali Lotharingie physico prima-
rio: necnō ꝛ omnigene phīe ac theologie instauratori cla-
rissimo: iuxta diuū Platonem Bene agere: ꝛ more romano
atq; latine scribentium. S.

Ta ne sors mea a deo infausta: o mi Simphoria-
ne clarissime: ita ne volentē nolentēq; fata trahūt
(iuxta tragicū carmen) vt ego qui tanto te animi
ardore frustra quesiuerim in gallijs quum habui
(vt dixerim) in foribus miser heu miser ipse te vi-
dere nō potuerim. Liceat vicē meā dolere: ꝛ si fas
est durā appellare fortunā: que me tanto priuauit honesto animi
gaudio: vt te videre: te alloqui: te amplexari: ꝛ osculari minime
quiuerim. Sed nō est putanda sors (inquit diuus Au. Augusti-
nus noster) neq; fortuna aliqua (que occulto quodā ordīe regit̄)
nisi cuius ratio ꝛ causa secreta est: qḋ totum tn̄ ad diuinam re-
uocandū est prouidentiā: sicuti ordo ille (asserente boetio) ineui-
tabili cōnexione ꝓcedēs: ꝛ de supreme ꝓuidentie fonte descen-
dēs cūcta suis locis tēporibusq; disponit. Attingitq; a fine vsq;
ad finē fortiter (testat̄ sapiens) ꝛ disponit oīa suauiter. In causā
igitur primā cū oīa referenda sint: sane in meliorē partē isthec a
superis nobis data concedēda sunt. Nihil vero putes me reliqs-
se intentatū: quo tandē ardori meo (vt optabā) si possem auide sa-
tisfacerē. At nūc vota oīa nostra irrita spes nostre incassum atq;
in ventos abiere. Et tristis merēsq; langueo me haud meruisse
tua dulcissima presentia perfrui: que vti perfecte virtutis Idea
ac simulacrū pulsat intelligentie nostre sopitos radios: ꝛ quasi
dulcis amoris cestro (dum te cogito) mentē flāma animūq; peru-
rit. Sꝫ quid vlterius angimur: aut qḋ ꝛ quantū fatis relutabi-
mur: cum omnia equo animo ferenda sint. magisq; reminisci de-
ceat illud poeticū. Nate dea quo fata trahant: retrahātq; sequa-
mur. Non em̄ hec sine numine diuūꝫ eueniūt. Inquit idem poeta
fata igit̄ viā inuenient (teq; si aliquādo videā) forsan ꝛ hec olim
meminisse iuuabit. Satisfecit mihi non modicum Petrus Anto-
nius Placētinus ex litteris suis quas ad me noīe tuo perhuma-
niter direxit. vir quidē ꝛ si cognomēto rusticus: re tn̄ vrbanissim⁹
atq; omni amore gratia doctrina saleq; perfusus ac celebris qui-
te in collegium doctorū ac philosophorum nostrorū alme vrbis
papiensis primariū litteris cōdecorauit: ꝛ oratiōe publica inter

ornatissimos ac splēdidissimos viros extulit: iura dignitates: in
signiaqꝫ ipsius collegij: ⁊ gymnasij atqꝫ Achademie ticinēsis ho
nores ꝯdonauit: inter togatos phos nostros atqꝫ doctores phy
sicos adscripsit. Ciuē ⁊ patriciū papiensem nostrū perpetuū de
clarauit. Quibus ex rebus haud mediocriter letatus sum: tibiqꝫ
hoc ideo incredibili amore congratulor ꝙ talē sortitus sim ciuē:
patritium illustrē: atqꝫ doctorē: vt nō minori gaudio letandū sit
huic preclarissime nostre vrbi regie ticinensi ꝙ talē virū adopta
uerit in filium: ꝙꝫ vrbi tue preclare: ac patrie Lugdunēsi ꝙ te na
tali solo fuderit alūnum iam diuidemus gloriā de te Simphoria
ne clarissime: vt Lugdunū glorieẗ te suum genuisse ciuē sed vrbs
nostra ticinensis totius olim in subrie preclarissima nūc vero stu
diorum mater ⁊ alūna glorietur te suum vendicasse phm: medicū
consumatissimūqꝫ doctorem ab vrbe magnificentissima lugdu
nensi sumes tu quidē ortus tui natalicium splendorem. Ast ab
vrbe regia nostra papiensi sumes tanqꝫ a pallade splēdidissimū
phie peplum perpetuūqꝫ decorem. Panegyrico ista libello tra
ctanda forent nō epistola sed hec tantum dixerim: vt cognoscas
(etiam si te nūqꝫ viderim) totus mihi tamen semper eris affixus
precordijs: neqꝫ vlla locorum vnqꝫ aut temporū intercapedo di
rimet amorem nostruz quin si antea totis te amabam precordijs
nunc posteaqꝫ ciuis noster papiensis effectus es iamiam te cer
te depereā: testatur eñ ipse vrbanissimus rusticus noster in litte
ris quas ad me scripsit. Amorem tuum vigere erga me pluri
mum: grataqꝫ tibi atqꝫ accepta fuisse studia nostra: ⁊ quanto cū
gaudio perbenigne susceperis atqꝫ tractaueris musas nostras
aliquantulum verecondiores. peregrino habitu atqꝫ ignoto vul
tu respectu pauide gradientes. Curastiqꝫ vt paliate se offerrent
ad regis delitias: in heroum ac principum personarent auribus
deniqꝫ vt in litteratorum omniū oculis ac manibus publice ver
sarentur: ⁊ que erat tantum priuata: facta est communis amicis
omnibus propagata leticia. indolui tamen aliquātisper ob im
pressoris ineptitudinem: qui tropheuz illud regium vna cum epi
stolis adiectis ceterisqꝫ appendicibus ad decorem tuum o Sim
phoriane potius fedauerit ⁊ corruperit ꝙꝫ excusserit diligentie
tue tamen ac cure erit ⁊ fidei optime mi Simphoriane vt denuo
hec omnia ab impressore idoneo siue calcographo reformentur:
suumqꝫ eis tribuas splendorē: vt ad decorē etiam tuū politiori
bus characteribus ⁊ ꝙꝫ emendatissime suppresso authoris nomi
ne excudantur. Si deus optimus Max. nobis dederit pacem: ex
pectato adhuc panegyricum oratione soluta pro christianissimo
ac pientissimo nostro Rege: in quo experiar ꝗd possint ingenioli

nostri vires: tātum vt sacratissime Regie maiestati (sicuti decēs est debituz amoreq̄ persoluere) tibiq̄ atq̄ amicis omnibus gratificemur. Expecto nūc breue saltem abste epistoliū vt citra omnes vrgentis occupationes tuas seuissimasq̄ necessitatis leges reddas ex scripto mihi tantillum amoris tui vt sciam an amicitia nostra satis adhuc firma sit: ac vt prius solide perseuerans. Quāq̄ enim id mihi affirmauerit Rusticus noster placentinus ex litteris suis nuper ad me delatis: cupio tamē ex rescripto tuo quasi singrapho amorem nostrum mutuū pristinamq̄ beneuolētiam & litterariam necessitudinem instaurari. Reseruo namq̄ thesauri instar epistolam: tuā quam ad me misisti ex lotharīgie nantio oppido sed quia secundas ad te litteras direxi: cuperem imo ardesco hoc scire abste an illas fideliter receperis cetera quidez optime se habebunt omnia: tantum tu mihi nuntia vtrum secundam epistolam hanc nostram acceperis quam responsoriam epistole tue iterum in lotharingiam ad te misi: & an huic tu secunde epistole responsionem ad me postea dederis. Qđ si scribes: scribito mihi per hunc ipsum eundem nuntium familiarem nostrum cui hanc ad te dedi epistolam deferendam: aut si tam cito nō potes per ipsum ad me rescribere: scribe quum facultas dabitur dirigesq̄ litteras ad rusticum ipsum nostrum placētinum qui illas ad me fideliter deferendas curabit. Rogo insuper vt si iam absoluisti concinnastiq̄ simphoniam illam inter Platonem & Aristotelem (sicut tu iam pridem pollicitus es mihi) vnius me voluminis participem impresentiarum facias. Uale iam memor nostri semp iucundissime mi Simphoriane: & ama. Ex edibus nostris solitis. S. Tertiodecimo kalendas februarias. 1516. Post scripta: si contingat videre illum diuinum pientissimumq̄ Fabrum nostrum & Karolum berillum eius Alūnum: aut ad eos scribere cōtigerit Rogo ipsos saluta nomine meo: meq̄ illis quoad poteris officiosissime comendabis. Iterum Uale.

¶ Simphorianus Champerius suo Tremoleto Consiliario ac medico Regio: omnigene philosophie ac Medicine instauratori clarissimo. S. P. D.

Galenus cum in ceteris libris omnes medicine auctores vicerit in arte parua quam nostri Tegni appellant ipse se vicit. Nam. xiiij. de ingenio sanitatis voluminibus explicitis: primum omnes medicine auctores: deinde Erasistratum & Asclepiadem & Dyoclem: & ad extremũ Thessalum quem Rome inuenisse se scribit: ita magnifice: apteq; expugnauit: vt inde mihi videatur (quod Hieronymus de Origene scribit) in eo completum esse quod dicitur. Introduxit me rex in cubiculum suum. Itaq; hos tres Tegni libros: quos in morem quotidiani eloquij paruulis adhuc lactentibus composuit: fideliter magis quam ornate interpretatus sum gustum tibi sensuum eius: non cibum offerens. Tu vir clarissime Petre Tremolete quem Thessali sectatores omnes contremiscunt: & si fas sit dicere tremiscunt animaduertas quanti sint libri Tegni estimandi: q virtute magni sunt: cuz sic possint placere q parui sunt. Uale & vt soles Simphoniace nos ames.

¶ Simphorianus champerius seu campegius. Celta Guilliarmo copo belga cōsiliario ac medico regio necnō & omni phīe ac grece lingue instauratori clarissimo iuxta Apuleiū platonicum pro se oīa prima. more vero platonis. bene agere. & iuxta Celtarum philosophos atq latine scribentium. S.

Iam pridem tuo sermoni de Galeno frequenti litteratorum consessu guilliarme clarissime non inuitus interfui. Quum minime pretextatis (vt ita dicam) laudibus hominē celebrares adeoq in arcem euasisti vt nemo sane (mea sententia) eum cumulatius laudare potuerit. Mox inde secedens diu hec omnia mecum animo voluptabam. vnde tanta conflueret laudationis abundantia: vnde tanta non vulgaris obseruatio emanaret: vnde deniq amicitia adeo perfecta exoriretur. proculdubio non aliunde mecum tandem collegi: q̄ ex preclare eius virtutis nomine proficisci. cuius quidem vis magna & prepotens est. Quamobrem non possum profecto non suspicere ingenium tuum amabile: tuumq animū virtutibus fultum diligentius non admirari qui neq ambitione: neq inuidia: neq aliquo alio liuore deuincitur. Siquidem omnes quas meretur Galenus noster laudes non transis silentio immo ad alias ipsas cumulandas ob eius incredibilem eloquentiam singularemq doctrinam vltro accedis: idq haud ab re: quum princeps omnium medicorum merito sit habeatur. Et vt hec clariora luce non officij gratia aut temere dicātur quotidie quodāmodo aliqua eius laborum monumenta existere videmus: que vndiq perfecta verborum & sententiarum concinnitata perspicacissimisq sententijs scatēt: nam modo dicam de Tegni libris. in quo perspicua ac insignis eius ingenij amenitas: non absq laude maxima redundare videtur. Quare non vereor: vt is remisso cuiuscunq animo pessum eat Galenoq (absit inuidia verbo) omniū q̄ iocundissimo detrahatur. Cui & te & me ob tanti eius nominis celebritatem nulla vnq̄ in re defuturos esse liquido constabit. Uale.

¶ Oratiuncula ex tempore habita a Rustico Placentino pro celebratissimo doctore et aurato equite benemerito ac Illustrissimi Ducis Calabrum et Lothoringorum medico primario domino Simphoriano Chāperio: siue Cāpegio in introitu venerandi collegij artistarum et medicorum Papiensium.

Gaudete patres optimi et iterū atq; iteruz gaudete et exultate q2 noīa vestra in toto orbe sunt conscripta. Gaudete primo et exultate q2 post pene infinitos timores ac tremores qui multis iam annis euenerūt et nobis vincula mortis ꝯtexerūt aduenerit inuictissim9 et christianissim9 Frācisc9 francoꝝ Rex ac Dux noster qui ab oculis nr̄is omnē lachrimā absterget ita vt āpli9 nō erit neq; lutus neq; clamor neq; vll9 dolor qm̄ priora trāsierūt. Nō esuriem9 amplius neq; sitiem9 iusticiā q̄ in pr̄ia nr̄a supreme obseruabit: neq; cadet sup nos sol neq; est9 aliquoꝝ q̄ nos possint opprimere qm̄ priora trāsierūt. et noua fiēt oīa. Gaudete secūdo et exultate q2 ad nos venerit Simphorian9 Chāperi9 vir inter doctos doctissim9 inter doctissimos excellētissim9 inter excellētissimos eminētissimus q2 pr̄ia et gn̄e nobilis ꝟtute nobilior: scīa et doctrina est nobilissim9. Nobilis est Simphorian9 noster: origine delphinēsis: natiuitate lugdunēsis: gn̄e chāperius. Ab h̄ em̄ antiq̄ssimo et nobilissimo Cāpo cui cultura adhibet: et excolit scīa descenderūt vt nostis campegij Bononie nobilissimi: ex q̄b9 vt pro tpis breuitate alios taceā aliq̄n vidistis excellētissimū. J. U. monarchā Joānem Cāpegiū in h̄ ticinēsi gymnasio primā cathedrā in legibus obtinētē. Cuius fili9 reuerēdissim9 ep̄s primū pro Julio pōtifice maximo apd̄ cesareā maiestatē nūc ꝑ leone decio pōtifice maxīo apd̄ inuictissimū et xp̄ianissimū Frācīscū galloꝝ regē et ducē nr̄m inclytū orator fuit ac est acceptissim9. Ab h̄ āplissimo Cāperioꝝ gn̄e originē habuer̄t Cāpisij ciues Papie primarij iter q̄s alijs ꝑ tpis rōne obmissis hētis excellētissimū cesarij ac pōtificij iuris doctorem xp̄ophorū cāpisiū q̄ sub iuictissimo Ludouico galloꝝ rege offō p̄toris ī ciuitate Mediolani ꝑ q̄nq; ānos funct9 ī sūma habit9 est veneratiōe: q̄ p̄fati reuerēdissimi ep̄i Cāpegij ciuitatis Placētie gubernatoris vices gerēs in sūmo habitus est honore: Cui9 fili9 a tāto pr̄e nō degenerās legib9 ac sacris canonib9 insudans maxime expectatiōis hui9 sue familie famā augebit. Nobilior est Simphorian9 noster ꝟtute q̄ primū in āplissimo Parisiēsi studio in liberalib9 artibus est eruditus: dehinc in famatissimo montis pesulani gymnasio in sacratissima medicina edoctus: postea lugduni in praxi sciētifice exercitat9 ab Illustrissimo Ca

labrum ac Lotharingorum duce insidissimū ac primariū eius medicum est electus. Hic in expeditiōe cōtra venetos a Ludouico christianissimo gallorū Rege et Mediolani duce ductus in maxima apud omnes habitus est veneratiōe. Is post septē annos cū prefato Calabrum ac Lothoringorū principe in expeditione contra heluetios alpes transijt et cum ipso veluti Aristoteles cum alexandro talem se gessit vt ab ipso eques auratus iure merito fuerit creatus. Nobilissimus est Simphorianus noster sciētia atque doctrina qui tot iam cōposuit libros in vtraque dyaletice parte in omni philosophie genere in omnes medicine partes: vt in breui tēporis spacio non potuerint eorū noīa memorie mandari: quos apud calchographos magna ex parte impressos videre potestis. Gaudete tertio et exultate quod Simphorian⁹ noster ad benedicendū natus tantū apud vltramontanos dignitatē excellentiā ac humanitatē vr̄am predicabit vt plures solito et plures quam credatis ad vos venire faciet: qui a vobis edocti et postea honorifice laureati maximo cū honore vr̄o ac cōmodo leti et honorati ad propria remeabunt. Sit itaque sanctissime ac indiuidue trinitati laus honor et gloria et beatissimis martyribus Dyonisio Eleuterio et Rustico quorū hodie festa celebramus qui a pōtifice romano ad ciuitatē Parisij missi maximā gallorum partē ad christi fidē cōuerterūt ab alijs vero qui fidē christi recipere noluerūt gladio aīaduersi coronā martyrij reportarūt. Sit et Simphoriano nr̄o cōdignus honor qui elegāti corporis forma decorus et oīum bonarum disciplinarum peritia aīo speciosus ad nos veniēs oīum nostrū aīum in suum cōuertit amorē ita vt quicquid a nobis optauerit facile obtinuerit. Dignū igitur et iustū est vt hic vir toto orbe famatissimus in venerandū hoc nr̄m accepter collegiū et huic dignissimo ordini nr̄o aggreger et vti frater et pater noster reputer. Surge igitur doctor celeberrime et a spectatissimo collegij nostri priore destinatum quo dignus es locum accipe.

¶ Verba spectatissimi prioris collegij.

¶ Veni gēma fulg'da. Veni margarita preciosa cuius vxor est margarita speciosa. Veni frater et pater noster et supremum in collegio nostro digneris accipere locum tanto viro conuenientem: tibi enī plus debem⁹ quam tu pro innata humanitate tuo nobis debere credisti. Sis felix sisque huius tui collegij doctorumque omniū memor qui tui nunquam obliuiscentur.

In nomine dn̄i amē. Anno natiuitatis eiusdē Millesimo quingētessimo quntodecimo indictione tertia die nono mensis octobris hora vesperarū in ciuitate Papie videlicet in aula magna palatij ep

scopalis porte Pertusij parochie sancti Georgij in fornarolo:
Ibiq; in mei notarij ⁊ testium infrascriptorum presentia. Con-
uocato ⁊ congregato venerabili collegio. D. doctorum artista-
rum ⁊ medicorum Papie de mandato ⁊ impositione egregij ar-
tium ⁊ medicine doctoris domini magistri Augustini de Lege
viceprioris dicti collegij pro infrascripto negocio specialiter
peragendo. In quo quidem collegio fuit et est prefatus Domi-
nus viceprior et cum eo et penes eum egregij artium et medici-
ne doctores domini magistri: Regulus de Campise: Baptista
de Belbello: Gayselus de Lisnolis: Mattheus de Curte:
Blasius de Tignosijs: Claudius de Astarijs: Franciscus de
Canibus: Paulus de Tricio: Petrus Antonius de Para-
tis: Aluysius de Marchisijs: Johannes Angelus de Landul-
phis: Aluysius de Berris: Anthonius Georgius de cani-
bus: et Johannes Baptista de Landulphis facientes et re-
presentantes maiorem et saniorem partem collegij artium et me
dicine doctorum ciuitatis Papie: Asserentes et affirmantes se-
ipsos nomine totius collegij principaliter particulariterq; etiaz
ad eorum omnium aures et noticiam perfectam omnimodamq;
intelligentiã deuenisse de virtutibus summa scz integritate scien
tiaq; eminẽtissima ⁊ singulari in multiplici diciplina solẽnissimi
equitis aurati dñi Simphoriani Chãperij Lugdunẽsis nobilis
simi artiũ ⁊ medicine doctoris celeberrimi ob cuius in omni lit-
terarum disciplina cum in theorica tum in pratica digestiua acu
men ingenij ⁊ facũdiã singularẽ moresq; castissimos ab Illustris
simo Calabrũ barrensiũ ⁊ Lotharingoꝝ duce pro phisico prima
rio electus ⁊ approbatus est. Non ignorãtes etiã vt ꝓfitent̃ ⁊ no
tissimũ est ipm dñm Simphorianũ ab eodẽ Illustrissimo duce in
expeditiõe quã sub christianissimo ⁊ serenissimo Francoꝝ Rege
Frãcisco Mediolaniq; duce iam peroptato cõtra heluetios ha-
buit equestrẽ dignitatis ordinẽ condignũ optimũq; suarũ virtu-
tum premium percepisse manifesta quoq; volumina ab ipso dño
Simphoriano edita seipsos doctores habere approbãtes: vide-
licet viaticũ logices: Janua phisices: Introductiões i tegni Ga
leni. De corporis ⁊ aĩe morbis. De erroribꝰ mahomethi. De qua
druplici vita: Tropheũ galloꝝ: Philosophia platonica: Theolo
gia orphica: Epithomata in Galenũ: Rosa gallica de regimine
sanitatis: De morbis particularibus: Simphonia inter Platonẽ
⁊ Aristotelẽ Galenum ⁊ Hypocratez: Annotatiões in Galenuz
Auicenam ⁊ conciliatorem: Paradoxa in tegni Galeni: Periar-
chon de principijs platonicarum disciplinarum: Voluminaq; mi
rabilium diuinorum et humanorum. Que omnia quia a summi

ingenij fonte ꝓdita sunt quotidie ꝑ manibus habere ingenue fatentur: extollūtq; ꝛ laudāt optima eius ꝛ singularia in praxi vrbe in ista ticinensi peracta. Ideo doctores ipsi vt supra collegialiter congregati id qđ rarissime apud eos peractum est vel forte nunq̄ contingit non conciuem in eorū collegio doctorum admisisse. Nūc tamē attēta ipsi⁹ domini Simphoriani singulari ꝛ multiplici doctrina: ipm in eorundē doctorum collegio cōnumerare ꝛ aggregare curarūt: existimātes ipm nō min⁹ ipsi collegio q̄ ipsum collegium sibi ornamēto fore. Sponte ergo voluntarie ꝛ ex certa scientia ac omni meliori via modo cā ꝛ forma ꝛ aliter quomodocunq; ꝛ qualitercūq; dici ꝛ excogitari possit p̄fatus dominus viceprior cum alijs dominis vt supra collegialiter specialiterq; ꝛ vnanimiter cōgregatis prefatum dn̄m Simphorianū annumerarunt cōgregarūt receperunt ꝛ admiserunt ānumerantq; aggregant recipiūt ꝛ admittunt in ipso doctorū sacratissime medicine collegio: ꝛ hoc ipso domino Simphoriano prius de hoc monito ꝛ requisito ibidem in collegio ipso presente audiente ꝛ intelligente ac acceptante ꝛ consentiente. Sponte ꝛ omni meliori modo vt supra: prius tamen per prefatū dn̄m vicepriorē ipsi domino Simphoriano delato ꝛ per ipsum prestito iuramēto in manibus prefati domini vicerioris nomine dicti collegij ad sancta dei euangelia manibus suis scripturis corporaliter tactis de seruandis statutis ꝛ cōsuetudinibus ipsius collegij ꝛ in omnibus ꝛ per omnia prout iurari requiritur ex forma statutorū dicti collegij: ꝛ inde per ipsum dominū. Simphorianū habitis condignis gratiarum actionibus de tanta tanq; speciali gratia specialiq; ꝛ singulari priuilegio. De p̄dictis omnibus vt supra sic gestis et expositis prefatus dn̄s viceprior cum prefatis dominis doctoribus ꝛ ipse dominus Simphorianus iusserunt ꝛ rogauerunt ac iubent ꝛ rogant per me notarium infrascriptū debere confici publicū instrumētum presentibus Symone ꝛ Nicola fratribus de garaldis filijs quondā Petri bidelis generalibus inde testibus notis ꝛ idoneis ad p̄missa specialiter habitis vocatis ꝛ rogatis.

¶ Ego Johānes maria de lege filius quōdā domini Ludouici publicus Papiensis apostolica ꝛ imperiali auctoritatibus notarius: ac notarius vniuersitatis artistarum ꝛ medicorum ciuitatis Papie suprascriptum instrumentum rogatus tradidi: meq; in fidem ꝛ testimonium premissorum cum appositione mei soliti signi tabellionatus subscripsi.

¶ Simphoriani Champerij siue Campegij in artem paruam Galeni: cum modo inueniendi subiecta doctrinarum et ordinem Isagoge.

¶ Prefatio eiusdem domini Simphoriani: super Isagogas primi libri Microtegni magni Galeni.

Um in libro magni Galeni quem microtegni appellant geminam experirer difficultatem. Unam stili. Alteram sententie. ne tam preciosos nature thesauros duplex spelunca sepeliret. studui quedam compendiosa extractione: sensum quem in ipso libro quibus vigilijs: quo labore per aliquos mẽses cõceperã stilo cõi exprimere: prout sñia videbat permittere: aliqua interserens dilucidationis gratia nõ valde plixa. Porro ad exhauriendã primi libri pfunditatẽ isagogas in eundẽ pro pte tractaui. vita comite diligẽtius cõpleturus: ipso aspirãte qui reuelat pfunda de tenebris: noue Laurẽtiani trãslationi innitens. Utrũ aũt he isagoge superuacue sint an vtiles discernere poterit qui illas cũ textu libri tegni ꝛ explanatiõibus ꝛ paradoxis nostris diligẽter cõtulerit. Quãuis arbitror hui᷒ doctrine ꝛ maxime huius microtegni medullas. mortaliũ neminẽ audiẽdo: legẽdo: studẽdo pcipere: nisi librũ Galeni de demõstratione plegerit. quẽ si fortasse iuuenes habere nõ possunt. legãt cathegorias nostras in Galeni opera: in quibus medulam demonstrationum Galeni reperient. quas nemo rideat donec perlegerit. qꝛ ex omnium de demonstratione librorum collatione sciet singulorum intelligentiam.

¶ Quod omnis doctrina vel a deo est infusa: vel more humano acquisita. Cap. primum.

Ataquã ergo de triplici doctrinarũ ordine ⁊ mõ inueniẽdi subiecta distincte tractemꝰ. Cõgruuꝫ est vt doctrinã diuidamꝰ. Duo em̃ sunt genera sciẽtiaꝝ q̃ in hoibus reperiunt vnũ a deo immediate vel angelo qđ hebrei Cabalã nũcuparunt nos aũt receptionẽ appellamꝰ. Alterũ ab hoĩe qđ (vt aiũt) actio est doctoris in discipulũ. Primũ infusuꝫ. Scđꝫ ꝑ exercitiũ ⁊ disciplinã inuẽtũ. De primo gñe diuus Augustinus in prologo de doctrina xp̃iana ponit duo exẽpla. Primũ est de sctõ Antonio ⁊ ꝓbato viro egyptio monacho: q sine omĩ (inquit) scia lr̃aruꝫ scripturas diuinas dr memoriter audiẽdo tenuisse: ⁊ prudẽter cogitãdo intellexisse. Scđm exẽplũ est de seruo illo barbaro xp̃iano de quo a grauissimis ⁊ fide dignissimis accepimꝰ (inquit) ꝙ lr̃as nullo docente hoĩe in plenã noticiã orãdo vt sibi reuelarent: accepit: triduanis p̃cibꝰ impetrãs vt codicẽ oblatũ stupẽtibꝰ q aderãt legẽdo ꝑcurreret Et ex istis duobꝰ exẽplis inferri pñt q̃ttuor documẽta. Primũ est: ꝙ deꝰ interuallo tp̃is nõ indiget in docẽdo: sꝫ illđ p̃t subito infũdere immediate ꝑ se: qđ p̃t aliqs ꝑ multa tp̃a acquirere: qr sit ĩ re fuit ĩ istis duobꝰ viris. Scđm: ꝙ noticia diuinarũ scripturarũ acqrit memoriter retinẽdo ⁊ cogitãdo prudẽter ⁊ sine doctore: qr (vt ĩqt) ita didiscit btũs antoniꝰ. Tertiũ: ꝙ noticia diuinarũ scripturarũ ĩpetrat maxie in deuota ⁊ ꝓlixa orõne. nã mõ isto s̃uus ille barbarꝰ impetrauit p̃cibꝰ triduanis. Quartũ ꝙ scia diuiarũ scp̃turarũ ĩ viris sctis nõ ẽ ĩpeditiua v̾tutũ sꝫ ꝓmotiua: qr si sit secꝰ viri sctĩ sicut isti fuerũt cũ tãta instãtia apđ deũ ꝓ taliũ reuelatõe nõ postulassẽt.

Aurelꝰ augusti.

De doctrina humanitus acquisita. Cap.ij.

Licet deus singulos hoĩes posset ꝑ angelos edocere: tñ instituit: vt hoĩes se mutuo doceãt. Cogitemus em̃ ip̃m Paulũ doctorẽ gẽtiũ: lꝫ diuina ⁊ celesti voce ꝓstratũ ⁊ instructuꝫ: ad hoĩem tñ missum esse vt sacramenta perciperet ⁊ copularetur ecclesie. Et centurionem cornelium q̃uis exauditas

orationes eius elemosynasq; respectas ei angelus nūciauerit petro tamen traditum imbuēdum: per quem non solum sa/cramenta perciperet: sed etiam quid credendum: quid sperā dum: quid diligendum esset audiret. Et poterant (inquit Augustinus) vtiq; omnia per angelum fieri: sed abiecta esset humana conditio: si per homines hominibus verbum suum deus ministrare nolle videretur. Quomodo enim verū esset qđ dictum est. Templum enim dei sanctum est qđ estis vos si deus de humano templo responsa non redderet: ⁊ totum quod discendum hominibus tradi vellet de celo atq; per angelos personaret. Nonne cum moyse deus loquebatur: ⁊ tamen consiliū regendi atq; administrādi tam magni populi a socero suo alienigena sc3 homine: ⁊ maxime prouidus ⁊ minime superbus accepit? Nouerat enim ille vir ex quacūq; aīa verum cōsilium ꝓcessisset: non ei: sed illi qui est veritas incōmutabili deo tribuendum esse. licet ergo deus singulos homines posset per angelos edocere: tamen instituit vt hoīes se mutuo edocēāt vt ipsa (vt inquit Augustin⁹) charitas habeat aditū refundendoꝝ inuicē aīoꝝ. qđ declarat duplici exē/plo. Primū est: q2 spadonē illū in actibus apud lucam non edocuit angelus diuino oraculo: sed philippus. Secundum exemplū: q2 Moyses vt dictū est a socero suo alienigena cu3 esset homo prouidus: consiliū accepit regēdi populum.

¶ De triplici ordine doctrinaru3 humanitus inuentarum. Caput. iij.

Tres sunt oēs doctrine ordinem subsequētes: nec plures: prima ex finis cognitione per resolutionem efficitur. secūda ex inuentoꝝ per resolutionē cōpositiōe. Tertia ex diffinitiōis dissolutione. Quod vt clarius occurrat. Tot ordinarias disciplinas esse scito: qđ demonstrationū inuenere gīa auctores medici. Quomodo notauit Auerrohus secūdo physicorum xxij. cōmento. Tres demonstrationū existere modos scribēs

Raymundus

Quia videlicet: Propter quid. Et simpliciter quã Raymũdus per equiparẽtiam appellat. Demõstratio quia illa fertur: que per proprium: immediatũqȝ effectum: seu per remotas causas cognoscere facit: vt aput Aristotelẽ (posteriorũ primo) planum fit. Demonstratione propter quid causa datur esse minime: quales trite feruntur que naturalis philosophie: ⁊ galeni doctrine demõstrationes. Est enim sensu liquidum: passionem subiecto inesse. Quãq̃ non clarum sit: propter quid illa suppositio inest. Cognoscimus profecto omni seclusa demonstratione: Eclipsim lunam pati: ipsiqȝ inesse lune. nec tamen accipimus: qua occasione tenebre ille lune infint ni forte demonstratione ostendatur. Illa igitur (qua intelligimus ob quid luna sic eclipsetur) demonstratio: illam nos scire causam facit tantũ: que tamen non docet eclipsim lune inesse. qd ante ipsam sensu perceptũ erat demonstrationem. Simplici: ⁊ causa simul monstratur: ⁊ esse: prout scriptum reliquit Auerroys in proludio auditus phisici. Illa igitur causam dare ⁊ esse fertur a medicis: que passionis in subiecto inuẽtionem simul cum inuẽtionis sue causa donat. Quales mathesis demonstrationes esse aiunt. Ille eniȝ nedum passiones supposito inesse. Sed etiam propter quid sic insint demonstrãt. Sicut in geometria simpliciter pureqȝ ostenditur: triangulũ tres habere angulos. Sic vt eq̃ primo illa sciat̃ demõstratiua sillogisatione (ꝙ tres hẽre angulos triãguli sit) Et causam obquã tres habere angulos sit trianguli. Que tres demõstrandi maneries: ab auerroy: alijsqȝ ex nostris q̃busdã enumerate sunt. ordinẽ imitãtes disciplinе.

Demonstratio q̃

Demonstratio ꝓpter q̃d.

Demonstratio ꝑ eq̃parentiam siue simpl'r dicta.

¶ Quorũdam opinio de tribus galeni ordinarijs disciplinis. Caput. iiij.

Apud galenum tres sunt ordinem imitantes disciplinе. Quarum he bine sunt nostrorum quorũpiam medicorum cõclusiones. Prior. Si ordinarium proprius auditur tres sunt ordinarie doctri-

ne. Resolutiua videlicet: cōpositiua: et diffinitiua: ad hanc intellectionem: q nulla ordinaria nomināda sit: que harum non sit aliqua denominabilis posterior. Et si tres tales sint doctrine. Primū tamen ordinaria censenda existit cōpositiua: dehinc resolutiua: et tandem diffinitiua. Etenim completior ordo in cōpositiua (que propter quid extat) reperitur q̄ in resolutiua. Similiter euidentior resolutiua sit: q̄ diffinitiua. Quāuis nōnulli has refellant ꝓpositiones. Galenū aientes doctrine diffinitiue nomine nō illam intellexisse doctrinam: qualem inter diffinitionē esse ⁊ diffinitum fatentur. Uerum per doctrinā diffinitiuā doctrinam voluisse: diffinitionis positiuā. Diuisiuā deinde eiusdem. Ac demū partiū explanatiuā. Inter cuius partes hēc essentialis generalisq̄ non interuenit ordo. Nullam enim cōperiunt essentialē: diuisionis ad explanationem: vel ediuerso ab explanatione ad diuisionē habitudinē. Eiq̄ ꝓpterea hac vnica suas partes fulciunt propositione. Omnis doctrina ordinaria cōpositiua existit: vel resolutiua. Quam sic deducunt. Illa vnica doctrina ordinaria sit: qua quesitū extrahitur necessario. Sed hoc tantū resolutiua ac compositiua sit doctrinis. Sunt igitur sole ille ordinarie. Sequela: maiorq̄ note sunt. minorem sancimus: quoniā quesitum sola sua: immediataq̄ extrahitur causa: si eam habuerit: vel solo eius peculiari: immediatoq̄ effectu. Primū autē doctrina perficitur cōpositiua. Resolutiua vero secundū. Sole ille igitur ordinarie sunt.

Improbatio harū cōclusionum.

Propositio q̄ isti fulciūt.

Trusiani ⁊ consiliatoris de tribus doctrinis opiniones. Caput. v.

Nonnulli galeni interpretes cōpositiuā doctrinā demonstrationem esse quia autumant: vt Trusianus cartusiensis vir acri ingenio. Resolutiuā autem propter quid. Ceteri de quorum numero petrus aponensis vir magne sed nōnūq̄ temerarie nimieq̄ audacis (vt ita dixerī) doctrine extat: ceteriq̄

patauini: per cōpositiuā illā que ꝓpter quid audiri volunt. Resolutiua vo illā que quia est. pro cuius ampliori intelligētia

Exēpluz ꝓ trusiano resolutiue.

hoc planū fit pro Trusiano exemplū. Aliud pro Cōsiliatore ac ceteris cōsequenter posituri. ¶ Proposita hac ambigua ꝓpositione. An plato febre laboraret: mediū ad huius ostēsionē sufficiēs assumat: putridus humor: platonis cor accidētario accendēs calore. Dehinc si dubiū sit: ob quid hic humor in platone existit. Mediū habes ꝓhibitā transpirationē: qua superfluentes fumi retinentur. Qd si adhuc supersit querendum: qua occasione hec sit ꝓhibita trāspiratio. Mediū mox reperies: in existentē opilationē. Cuius causam etiā percūctāti: mediū occurrit: humorū pluriū phlematicorū: digestionis lesione excretorū: adsentia. Cuius rei adhuc habes medium ampliorē ꝙ digerere valeat appetitus. Itē huiꝰ quesiti cause medium reperies: frigidā stomachi malam cōplexionem. Qd postremū mediū (exempli gratia) causa sit immediata: qua cognita relique fiunt clare. Incedimus igitur in mediorū venatione: cōtinue resoluendo.

Exēpluz cōpositiue ꝓ eodem.

Qd si ediuerso incedere delectet ꝓposita hac dubietate: plato ne mala frigida stomachi cōplexione egre habet. Cōperies mediū: eū amplius ꝙ cōcoquat appetere. Iteruz si ꝑcūcteris. An plus appetat: medij loco hunc effectū habes: ꝙ multis tenacibus habundat humoribus. Reperies itē opilationes. Et sic continuo ad febrē vsqꝫ gradiendo: cōponendo in medij inuētione. Ex quibus planū fit: cum hic causas prius dissolutione cōpertas cōposuerimus cōpositionem inuentorū per resolutionem cōpositione fieri.

Exēpluz doctrine resolutiue ꝓ cōsiliatore et patauinis.

Aliud pro Cōsiliatore ac sequacibꝰ ordine formali sillogistico hoc pacto: plato febrem habet igitur humorē putridum. Quem si habuerit: fuit igitur trāspiratio prohibita. Ac in ceteris similiter: quo ad vsqꝫ primā attingamus causam: que est processus resolutiuus et quia.

Exēpluz ꝯpositiue ꝫm consiliatorem.

Ediuerso vero sic sillogisandū est. Mala frigida stomachi cōplexione laborat plato. Amplius igitur est appetens ꝙ cōcoquat. Itē plus desiderat. Excrescunt igitur humores multi: viscosiqꝫ. insuper

excrescũt: idcirco patitur opilationes. Sicq̃ deinceps ad febres vsq̃ cõpositiue: deducendo. inde modus clarescit: quo nos causas cõponamus dissolutione venatas.

¶ Quorũdam aliorum opinio de triplici doctrinarum ordine. Caput. vj.

Fuere aũt nõnulli galeni amatores dicẽtes sillogisandi artẽ esse que modũ quo sciẽtia cõstruit inuenit. quã merito non scientiã: sed modũ sciẽdi Aristoteles metaphisice. ij. vocat: cuius inuentio vt aliarũ artium: non nisi resolutiue ex finis notione cõstare põt iuxta Galeni sentẽtiã suo in microtegni exordio: vbi p doctrinã q̃ ex finis notiõe incipit: quã (vt inquiũt) resolutiuã appellat. oẽs artes ꝯsistere dicit sꝫ rõnẽ: sm rõnẽ inqt q: stat vt in alijs duobus modis ars cõstet: nõ tñ sm rõnẽ. Sola eñ finis: opis rõnez assignare põt. vniuersa eñ sillogistica facultas: ex ipso scire: qđ logice finalis intentio est: inuenitur: vt priora: ac posteriora analetica plane denũciant. q̃ ideo analetice cognominãtur. q: non nisi resolutorio incessu pcreari contingũt. Nã ꝛ ars qua operat natura: eodẽ ordinis pcessu inuenta est. Natura eñ finaliter ꝛ primũ specialissimas species intendit eã tñ vltimo exequitur. Unde illud metaphisice primo: qđ generatione posterius est: natura prius est. Nos autẽ quia entia sumus: nõ artis nature (q̃ superne mentis ratio est) sed eorũ que sunt ab arte nature: ꝛ posteriora ipsa arte: ideo ipsam artẽ nature ꝯspicere nõ valemus: sed artis executionem: ꝛ ea q̃ sunt ab arte nature. Quapropter nulla scientiarum naturaliũ: primo construi potest resolutiue: cum ipsa resolutio ex finis dũtaxat notione: constet. Nos autem finem: ꝛ artẽ nature primo ignoramus: sed eam posterius quoquomodo nature executionem: ꝛ ea que a natura sunt inspiciẽdo cõcipimus: queãdmodũ si quis finez ꝛ artem ignorat qua ꝯstruitur domus: nequaquã domũ p se cõstruere põt: sed executionẽ edificãtis intuẽdo: aut ꝯstructã

iam domū contēplando: ipsam artē a posteriori adiscere va-
let. hinc illa scda in nobis mētis operatio est: qua sciētia con
struit: illū exequēdo modū: artēve: que resolutiue inuēta est.
¶ Hinc illa scda in nobis mētis opatio est: qua sciētia con-
struit: illū exequēdo modum: artēve: q̄ resolutiue inuēta. Ac
vbi illa resoluēdo exordiū assumit: illic: hec cōponendo susci-
pit finē. Ultimū em̄ qd ex vniuerso scientiarū habitu expe-
ctatur: est ipm: qd vere est scire: a quo tanq̄ a finis notione sy
logistica ars pcedit: vt in analeticis plane constat: hinc illud
Galeni i eodē microtegni exordio. Scda inqt (supple doctri
na) est que ex cōpositione fm resolutionē inuentorū. hec ille.
hinc perspicue intelligi pōt: qd Aristoteles in vniuerso sue
doctrine ambitu cōpositiue pcedit: nisi quibusdā in locis ve-
luti in eo de partibus aīaliū: vbi q2 iam vniuersalia oīm na-
tura 2stantiū a posteriori cōspecta sunt: vñ 7 finē quoquomo
do vt diximus totius nature cōcipere pōt: iō ex ipsa aīa: que
aīati corporis ac oīm generabiliū finis est: cōcludit ea q̄ sunt:
vñ 7 finē quoquomodo vt diximus totius natura concipere
pōt. iō ex ipsa aīa: q̄ aīati corpis ac oīm generabiliū finis est
cōcludit ea q̄ sunt ad finē. Hec aūt latiorē sermonē postulāt:
quē cōpēdiosa nostra hic intētio substinere nō valet. Tertia
igit mētis opatio est: q̄ nec modū inuenit sciam construendi
nec sciam cōstruit: s3 eam iā cōstructā intuet: a toto ipso natu
raliter pgrediēdo in partes singulorū cōcipiēdo quidditate3
7 nexū: quā Galenus dum sui doctrine ordinē statuit: diffi-
nitiuā appellat. Nulla em̄ vc3 partiū doctrine ordo 2struitur
verificatio ibi querit: quā ex finis notiōe largit sylogistica rō:
sed formatio solū quā testimonio 7 fide prestat diffinitio. quē
quidē incessum in metaphisicis Aristoteles pegit vbi totu3
ens in partes absolutas singula tractat. Hec igit si recte cō-
cipere vales illā eruditi Galeni sententiā: que tres esse dicit
doctrinas oēs: que ordine habent: vbi hesitat Trusian⁹ mo-
nachus: titubat Jacobus: ac (vt aiunt) penitus delirat. Ua
gantur deniq3: 7 circūpalpitant iuniorū plures: tu autē his

conspectis nõ obumbrate huius aliorumq hinc emanantiũ veritatem dijudicare potes. Ut igitur expeditius loquar: ac deniq ipsa sciẽtia diuinitus infusa quam isti cabalisticam facultatem vocant: cui insistere cupiunt in propria sede collocari possit vt de antonio et seruo illo barbaro dictum est: primã mentis operationẽ silẽdo: q pluribus sinceris absq arte externoq documento (vt aiũt) inesse potest: ad duas residuas transeunt. Rursus (quantum ad sciẽtiã humanitus inuẽtaz spectat). Dicunt q illarũ alia est: que constat ratione et visu alia fide ac testimonio: que ratione et visu inuenit et concipit: intellecta construit: et constructis vtitur. Que vero fide et testimonio non inuenit: sed concipit intellecta: non construit: sed constructis vtitur: vt illud Aristo. elenchorum vltimo: non enim artem: sed que ab arte sunt dantes antiqui erudite arbitrati sunt: hec ille. Illa natura prior: certiorq: scrupulosior tamen: quam (quia laboriosa) possident pauci. hec natura posterior: incertiorq: securior tamen: et (quia facilior) pluribus inest. De illa psallit propheta. Laborum manuũ tuarum si manducaueris: beatus es: et bene tibi erit. Beatitudo namq non corporis: quam sardanapalista mahumet in suo alchorano posuit: sed mentis labores cõsequitur. de hac canit testimonium dei fidele: sapientiam prestans paruulis: quia scilicet mente obtusis: qualis maxima pars est hominũ Primam scilicet que sensu et ratione constat: demonstratiua largitur facultas: philopsohia cognominata. Secundaz legis allegoricus tribuit sensus: qui (vt isti aiunt) hebraice. Cabala idest receptio (quia aliunde fide recipitur) vocitatur que quantum posterioritate nature incertitudineq delinqt: tantum eius securitate et facilitate necnon et subiecti nobilitate exuberat. Hec opinio quorundam hebreorum est ostendentium qualiter in naturalibus compositiuum: et in diuinis diffinitiuum progressum inueniri debeat.

Qd diffinitiones & diuisiones veris & falsis possint adhiberi. Cap. vij.

Libro secundo de doctrina christiana Augustinus. cap. xxxv.

Scientia diffiniendi: diuidendi atque partiendi vt diuinus pater Augustinus scribit quamquam rebus falsis plerumque adhibeatur: ipsa tamen falsa non est: neque ab hominibus instituta: sed in rerum ratione comperta. Non enim quia et fabulis suis eam poete: & opinionibus erroris sui vel falsi philosophi. vel etiam heretici: hoc est falsi christiani adhibere consueuerunt: propterea falsum est: neque in diffiniendo: neque in diuidendo aut partiendo aliquid complectendum esse quod ad rem ipsam non pertinet aut aliquid quod pertinet preter eundum. hoc verum ast etiam si ea que diffiniuntur aut distribuuntur vera non sint. Nam & ipsum falsum diffinitur cum dicimus: falsam esse significationem rei non ita se habentis: vt significatur: siue aliquo alio modo. Que diffinitio vera est quamuis falsum verum esse non possit. possumus etiam diuidere dicentes: duo esse genera falsi. vnum eorum que omnino esse non possunt: alterum eorum que non sunt: quamuis esse possint. Nam qui dicit septem & tria vndecim esse: id dicit quod omnino esse non potest. Qui vero dicit calendis (verbigratia) Januarijs pluisse: tametsi factum non sit: id tamen dicit quod fieri potuerit. Diffinitio igitur & diuisio falsorum potest esse verissima: quamuis falsa ipsa vtique vera non sint. vult igitur Augustinus quod scientia diffiniendi & diuidendi non ab hominibus instituta: sed in rerum ratione comperta est.

De medicina & an sit ars vel scientia. Caput. viij.

Diuus Augustinus libro secundo de doctrina christiana inter practicas artes medicinam enumerat. vnde capite. xxx. ita infit. Artium ceterarum quibus aliquid fabricatur: vel quod remaneat post operationem artificis ab illo effectum sicut domus: et scannum: et vas aliquod: atque alia huiuscemodi: vel que ministerium quoddam exhibent operanti deo sicut medicina et agricultura et gubernatio: vel quarum omnis effectus est actio: sicut saltationum et cursuum et luctaminum. harum ergo cunctarum artium de preteritis experimenta faciũt etiam futura cõijci. Nã nullus earũ artifex mẽbra mouet in operando: nisi preteritorum memoriam cum futurorum expectatione contexat. Harum autem cognitio tenuiter in ipsa humana vita cursimque vsurpanda est: non ad operandum: nisi forte officium aliquod cogat de quo nũc non agimus: sed ad indicandum ne omnino nesciamus quid scriptura velit insinuare: cum de his artibus aliquas figuratas locutiões inserit. hec Augustinus scribit. Quem ideo ibi citauimus propter quorumpiam inscitiorum falsigraphã sententiam: qui medicinam ideo non esse scientiam putarunt: quod habitus sit ad operationem tandem ordinatus. Ut enim scientia dicatur: illam habitum esse demonstratione vendicatũ satis esse constat: vel ex habitibus huiusmodi aggregatum. Cuiusmodi existit medicina. Ego non satis eorum possum motiuum accipere: qui propterea medicinam scientiam non esse credunt: quod practica sit. Cum practicum speculatiuumque sciẽtiam sine omni secent medio. Cuius gratia notata dignissimum hoc est. quod scientia varijs auditur maneriebus: primum: vt cuiusque veri euidentem introducit noticiã. Siue illa necessaria fuerit: seu nõ. Quõ aliquẽ sedere disputare: vel scironẽ: achilẽ: esculapiũ: podaliriũ: machaonem et mitridatẽ fuisse medicos fortes ac pectorosos scimus.

Augustinus.

Scia accipit quadrupl'r.

Secundo scie noie euidēs intelligitur: cuiusq3 veri necessarij
noticia. quemadmodum quempiam primas scire dignitates
dicimus: quantumcunq3 earum per causas noticia minime
habeatur. Tertio: veri cuiusq3 necessarij euidentem signifi-
cat demonstratione habitam noticiam. qualiter lunam eo
eclipsari scio: q terra soli: luneq3 dyametraliter interponitur
Quarto scientie accipimus denominationem non modo ve-
ri cuiusvis necessarij euidentem cognitionē: demonstratiuo
habitam sillogismo: verum aggregatum etiam ex conclusio-
num: premissarumq3 vni subiecto attributarum habitibus.
Quo pacto vniuersa3 phisicā philosophiā vnā appellamus
sciam. Et his postremis binis mōis audit h loco scia. Qui-
bus ēt medicia scia constat. Si aūt importunus cauilator
eam mechanicam esse dicerit. Respondebimus q si per me-
chanicum intelligat eorū operum que ingenio demonstratio
ne simul ꝛ exercitio fiunt concedimus. nam ꝛ eomodo geo-
metria et arismetica que scientie sunt matemathice ꝛ in pri-
mo gradu certitudinis mechanice sunt. que mensuras ma-
gnitudines ꝛ numeros ostendunt. Item ꝛ musica que nume
rum sub ratiōe soni cōsidera mechanica erit. Sic ꝛ ars milita
ris que tantopere a principib9 cōmendatur: immo ꝛ omnis
scientia ciuilis ꝛ politica omnis. atq3 ethica que de moribus
tractat: sit ꝛ theologia practica que contiones ꝛ orationes ad
populum instruendum habet considerare. Si vero per me-
chanicum eorum operum que ingenio artificiali simul ꝛ ma-
nibus fiunt que seruilis est ꝛ distinguitur ab arte liberali ac-
cipias negamus medicinā eomodo mechanicā esse. Quapro
pter sacre littere honorandum esse medicu3 precipiunt. Un-
de Ecclesiastici. xxxviij. dicitur. Honora medicū. Propter
necessitatem etenim creauit illū altissimus. a deo est em̄ om-
nis medela: ꝛ a rege accipiet donationem: desciplina medici
exaltabit caput illius ꝛ in conspectu magnatorum collauda-
bitur. Altissimus creauit de terra medicinā: ꝛ vir prudēs nō
abhorrebit illam ꝛc. Nec vt inquit diuus Ambrosius tēpus

ad sanandum: nec locus queritur. Omnibus enim locis omnibusq3 temporibus non est pretermittenda medicina. Intra domuz Maria ab angelo benedicitur: intra domū David vngitur in prophetam. vbiq3 iesus curat: vbiq3 sanat: in itinere: in domo: in deserto: in itinere curatur qui fimbriā tetigit. In domo principis synagoge filia resuscitatur. In deserto turba sanatur. Taliuz domine deus preces nunq̄ spernis: si vt pro me exorent: ipse inspiraueris.

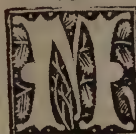
De inuentione medicine Caput. ix.

Edicinā Aristoteles in libro questionū naturalium: cuius index est de aialium ꝓprietate: in ipso statim principio ait sparsim esse inuentaz a diuinādi peritis in hominum cōuentibus: ⁊ casu: vel somnio: vel vaticinio: vel demonū inuocatione. vel huius modi alio modo. ideo nulla alia ars inuenitur ātiquior: quippe quod ad tēpora vsq3 pliniana: multifaria ab oraculis petita sit medicina. Et apud Egyptios excultam primo. apud quos vetustissimus sane author Apis Rex celebrat. post eū vero Mercurius: qui qd adhuc rudem: ⁊ vulgarem hanc artem paulo subtilius excoluit ter maximus dictus est: ⁊ qr maximus philosophus: maxim⁹ sacerdos: ⁊ maximus Rex fuit. Apud grecos vetustissimus sane author Aesculapius celebratur: qui in deorum illorum numerum receptus est. Aesculapio certe duo fuisse filij perhibētur ambo medici Podalirius ⁊ Machaō homerico carmīe laudati q ducē ad troianuz bellū Agamenonē secuti: nō mediocrē opē cōmilitonib⁹ suis attulerūt: quos vulnerib⁹ dūtaxat ferro ⁊ medicamētis mederi solitos eē tradidit homer⁹. Ex quo apparet has fuisse medicine ptes vetustissimas. Hos secutus ex eadez stirpe est ex Coho insula hippocrates medicoꝝ oīz quot sunt: quotq3 fuere facile princeps. Is tēplo. Aesculapij cremato: vt Uarro

perbibet medicinā eā instituit: que Clinice vocitata est. Debet autē inqt Antonius Musa medicus dieticus & clinicus scire q̄ttuor tpa cāruz oīuz febriū: vt initio: augmēto: statu: & declinatione. Clinicus maxime debet intelligere pulsus arteriarum: & iuditia vrine. In his siquidē intelligit febris: & origo: causaq̧: & tēporū ratio: vite mortisq̧ pfessio. Hipocratis nimiruum: cuius hodie quoq̧ sexaginta de arte medicine extant volumina doctissim⁹ interpres fuit Galenus noster: qd ipsemet de se profitet. sicut Arabs Auicena se Galeni vicissim esse ait interpretez. Clinica vero medicina quā instituisse ferunt Hippocratem. Triplici pcedere ordine perhibetur: Primo a finis notione: que fit per resolutionē. Secunda ex cōpositiōe eoꝝ: que per resolutionē inuēta sunt. Tertia ex diffinitione dissolutionis: quā pprie vocādam doctrinam heraclides erythreus putat. Eam vero: que per cōpositionē: ipsi attentarunt herophili: & nonnulli Erasistratij: Attaleusq̧ Athenienfis. Ante Galenum ab ea notione: que a fine sumeret initiuz nemo scripsit: vnde tamen artes oīes via quadam doctrine consistunt. Ac de medicine quidem inuentione hactenus: nunc quid sit inspiciamus.

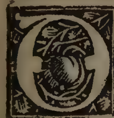
Quid medicina apud Galenum. Caput. x.

Edicina scia est: sanoꝝ: egroꝝ: & neutroꝝ corporū: vt scie nomen cōiter: nō vtiq̧ peculiariter sit intelligēdū. Sanū aūt & egrū & neutrū ita accipiēdum: vt singula trifarie dicātur: vt corp⁹: vt causa: vt signū. Alij viā quādā esse aiūt medicinā: qua cognoscit si corp⁹ astrictū est: digerēdū esse: si laxū: cōtinēdū: si vo mixtuz vitiū hz: occurrēdū subinde vehemētiori malo: & aliter acutis morbis medēdū. Aliter vetustis. Aliter increscētib⁹: aliter subsistētib⁹: aliter iā ad sanitatē inclinētib⁹. Aiūtq̧ medicinā Methodon eoꝝ: q̄ in morbis cōia sunt inspectricē esse: q̄ tum experimētis: tum rōne spectat. Ac sicut ars oīs suuz hz subiectum & finem: ita medicina subiecta quidem corpora: et medelas: finem vero sanum corpus efficere.

Medicīe subiectuz & finis.

¶ Medicine diuisio. Caput.xj.

Diuiditur aũt a plerisq; medicina in partẽ inspectiuam: et actiuã. Ac inspectiuã rursuz distribuũt in physiologicam. ethiologicaz: et semiomaticaz. Actiuã porro in sanãdiviã: medicãdiq; rationez. Has partes adhuc subdiuidũt: vt physiologicam in elementa. Cõplexiones: que tẽperamẽta quãdoq; appellamus: potentias: humores: mẽbra. Ethiologicuz in p̃cedẽtia: imperiũ habẽtia: et cõprehẽsoria. Jtidẽ etiã Semiomanticum: in memorã reuocatiuuz: et discretiuũ: inq; futurorum deprehẽtionez. Sanãdi autem via intuendam pueritiam: etatẽ mediã: et senilem: horumq; victum oportunum.

Prima diuisio.

Secũda.

Tertia.

¶ Medici officium quale sit. Caput.xij.

Medicandi aũt ratio: in medicamine: victuz: et manus operã: quã Chirurgicam dixere greci medici autẽ suũ est: signa meminisse et presagia: que prenostica dici solẽt: coniectare. Preteritum nãq; deprehẽdit signũ. At presagiũ qđ futurũ est ꝯiectura ꝯsequit̃. Naz q̃ suapte natura sub sensuz cadũt: q̃busdã signis p̃cipim⁹: et auguramur. Cõprehẽsio aũt est p̃ntiũ q̃busdã signis cognitio. Ceterũ ei⁹: q̃ victu morbos curat: lõge clarissimi authores ẽt alti⁹ q̃dã agitare conati: reruz quoq; nature sibi cognitionem vendicauerunt: tanq̃ sine ea debilis et trunca esset medicina.

¶ An necesse sit medico naturas rerum et siderum cursus scire. Caput.xiij

Narratio demõstratiõi sĩlis ẽ q̃ nõ p̃teritã: s; p̃sentia indicãtur ignaris. Jn quo gñe sũt quecũq; de locorum situ naturisq; aĩaliũ: lignorum: lapidũ: herbarũ: aliorũve corporum scripta sũt. Eãq; cognitionez (inq̃t augustin⁹) valere scripturarum soluẽda docuim⁹: nõ vt p̃ q̃busdã signis adhibeant̃ tãq̃ ad remedia vel machinamẽta superstitionis alicuius: nam et illud (infit) genus iam distinctum ab hoc licito et libero separauimus. Aliud em̃ est dicere:

Augustinus scđo de doctrina xp̃iana cap. xxix.

tritā istā herbā si biberis vēter nō dolebit: ⁊ aliud est dicere:
istā herbā collo si suspēderis venter nō dolebit. Ibi em̄ ꝓba
tur cōtēperatio salubris: hic significatio supstitiosa dānatur.
Quāꝙ (vt idem Augustinus scribit) vbi precantationes et
inuocationes ⁊ characteres non sunt plerumqꝫ dubium est
vtrum res que alligātur aut quoquomodo adiūgitur sanan
do corpori vi nature valeat quod libere adhibendum est: an
significatiua quadā obligatione proueniat. Qđ tanto prudē
tius oportet cauere christianū: quāto efficatius ꝓdesse vide-
bitur. Sed vbi latet qua causa: qd valeat: quo animo qsqꝫ
vtatur: interest dūtaxat in sanandis vel tēperandis corpori-
bus siue in medicina: siue in agricultura. Siderum autē co-
cognoscēdorū nō narratio: sed demōstratio est: quorū ꝑ pauca
scriptura cōmemorat. Sicut autem plurimis notus est lune
cursus: qui etiā ad passionē dn̄i anniuersarie celebrandā solē
niter adhibet̄: sic paucissimis ceterorum quoqꝫ siderum: vel
ortus vel occasus: vel alia quelibet momēta sine vllo sunt er
rore notissima. Que ꝑ seipsam cognitio ꝙꝙ superstione nō
alligetur: nō multū tn̄ ac prope nihil adiuuat tractationez di
uinaruz scripturaꝝ: ⁊ infructuosa intētiōe plus impedit. Et
qꝛ familiaris est perniocissimo errori fatua fata cantantiū: cō
modius: honestiusqꝫ cōtēnit̄. Habet aūt ꝑter demonstratio
nem p̄sentiuz: etiā ꝑteritoꝝ narratiōi simile aliquid: qđ a pre
senti positione motuqꝫ siderum ⁊ in ꝑterita eoꝝ vestigia re-
gulariter licet recurrere. habet etiā futuroꝝ regulares conie-
cturas: nō suspitiosas ⁊ abominosas: sed ratas ⁊ certas: non
vt ex eis aliqd trahere in nostra fata ⁊ euēta tēptemꝰ: q̄lia ge
netbliacoꝝ deliramēta sūt: sꝫ quātū ad ipa ptinet sidera. Nā
sicut is q cōputat lunā cū hodie īspexerit quota sit: ⁊ āte quot
libet ānos quota futura sit: pōt dicere: sic de vnoquoqꝫ sideꝝ
q ea perite cōputāt rn̄dere ꝯsueuerūt. De qua tota cognitiōe
ꝙtū ad eiꝰ i medicinis vsuz attinet qd augustīo videat̄ apui.

¶ Finis.

¶ Galeni pergameni ars parua interprete Laurētio florentino viro litteratissimo. Subsequūtur Paradoxa dñi Simphoriani Chāperij Lugduñ. illustrissimi Ducis Calabrie/Lotharingie/et Barri/medici primarij: in artē paruā quā neoterici greco vocabulo Tegni appellāt: cū nōnullis additionib⁹ Haly rodoan.

¶ Paradoxa iuxta sententiã vel inopinabilia seu admirabilia. Nã para preter vel cōtra ꝛ iuxta significat. Vñ paradoxa Ciceronis .i. electa sentētia: vel q̄ sunt preter opinionē. Hec igitur paradoxa Chāperiana iuxta Galeni sniam dicta sunt paradoxa.

¶ De triplici genere doctrinarum: nec vllum antea resoluēdi doctrinam excoluisse. Et vt hoc libro sit diffiniendi ratione facturus. Caput primum.

TRes sunt omnes doctrine ordinez subsequentes. Prima ex finis cognitione per resolutionem efficitur. Secunda ex cōpositione eorum que sunt per resolutionem inuenta. Tertia ex diffinitionis dissolutione de qua nūc tractam⁹ At licebit talem doctrinam appellemus nō solū diffinitionis dissolutionem: sed etiam explanationem: q̄uo aliqui nominauerūt: aut resolutionē: aut diuisionē. aut q̄uo aliq: quidam explicationez aut enarrationē: q̄uo alij. Nōnulli igitur herophili sectatores talēdoctrinā efficere sunt aggressi. velut heraclides erithrensis. Cōponēdi vero doctrinā sunt ipi herophili sectatores efficere aggressi ꝛ aliqui qui ab Erasistrato fluxerūt: atq̄ etiā attales atheniensis. Nemo tamē ex maioribus scripsit doctrinā ex cognitiōe finis incipientē ex qua artes oēs vtentes docēdi via ꝛ ratione cōsistunt. Sed illam alibi docuimus: hoc loco diffiniēdi doctrinā sumus facturi. Quātū em̄ supat a sciētia resoluēdi dignitate: docēdiq̄ via ꝛ rōne tm̄ superat cōpēdio artis ac memoria particulariū p̄ceptorū. Oia em̄ p̄cepta satis in memoria herēt ex diffinitionis dissolutiōe: q̄ optima diffinitio capita totius artis in seipsa cōplectit: quā nōnulli noīant essentialē ex aduerso diuisam accidētalib⁹ appellatis. Ille em̄ ab accidētalib⁹ rerū q̄s dif

finiũt.hec ab ipsa essentia ꝯsistũt.Ceterũ in multis alijs ꝯmẽtarijs omnẽ medẽdi cõtẽplationẽ ꝑticulatim excoluim⁹ qb⁹ vtaris ad hãc triplicẽ doctrinã licebit.Sꝫ hac ꝑte diffiniẽdi rõnẽ ꝓseq̃mur.id p̃terea adijciẽtes nos h̃ libro eẽ dicturos sola capita:ac veluti cõclusiões eoꝝ q̃ lati⁹ explanata iã sunt.

¶ Champerij paradoxa.

IN hoc galeni ꝓhemio liq̇do clarescit q̃ sint doctrine ordinarie.Cũ demõstrationũ gñibus.Doctrinã audi modũ ꝓcessus quo doctrina(q̃ hit⁹ intelligit̃ in disci puli mẽte actuali doctoris in eũdẽ actione receptus) acq̇rit̃ vt sit sensus.Tres sunt doctrine.i.ꝓcessuũ modi.Ordo est prioris ad posteriuꝫ bona hitudo.Ordinaria doctrina ꝓpri⁹ illa existit inter cuius ꝑtes(q̃rũ vna altera prior est vel posterior)recta posterioris ad priorẽ extat.hitudo gñalis q̇ dẽ vniuersaꝫ ipaꝫ cõcernẽs disciplinã.Ac simul essẽtialis:essentialẽ puta hñtiũ ad inuicẽ ordinẽ.Aut in causando veluti cãe ad effectũ.Aut in essentialiter notificãdo:q̃liter diffinitiõis ad diffinitũ.Resolutiua doctria(viatrusiani ꝓ nũc explosa)noticia accipit̃:siue d̃mõstratio q̄ est dicta:q̃ cãm ꝑ effectũ oñdit finis noĩe:effectũ audi.Dissolutio est effectus in suas cãs resolutio ꝑ cõpositiuã.ꝓcessum intelli ge q̄ ꝓpter q̇d est:effectũ scꝫ ꝑ cãꝫ demõstrãtẽ Inuẽta hic extãt cãe q̃ scd̃m effectus resolutionẽ in demõstratiõe q̄ est prius cõparate sunt.Diffinitiua doctrina diffinitiões dissoluit in mẽbra diuidẽs q̃ singula posteri⁹ explanat Haly abbas theorice prio capite tertio.§.de doctrine mõ.v.enumerat doctrinas.Prima dissolutionis existit ⁊ cõuersiõis.Scd̃a cõpositionis. Dissolutiõis Tertia Quartã ⁊ quintã addit descriptiõis ⁊ diuisionis. Auerroys his galeni doctrinas duas adijcere voluit enthimeã scꝫ ac inductionẽ q̃ oẽs:⁊ si doctrine sunt nõ tñ ordinarie.Diffinitio est q̃ diffiniti significatũ explicat̃ q̃ duplex ꝯstat.Quid nois q̃ synonime cõuertibiliterq̃:q̇d quo pacto ac q̃liter implicite diffinitũ significat.Planũ fit.Quo diffiniẽdi gñe simplex termin⁹ nõ ꝓprie diffinit̃(vt q̇dã dyaleticoꝝ volũt)verũ cõplexus amplius:⁊ is solus cõceptui:puta cõplexo ꝓportionatus.Et q̇d rei q̃ trifariam secat̃.Est eñ causalis q̃ termino vel terminis claudit̃.cãm cãs vẽ diffiniti signãtibus.Quorũ prior gñis locũ obtinet d̃ſarũ determinationũ ve ceteri.Qui diffiniẽdi modus totus existit.q̊te cãe ab auctoribus cẽsent̃ q̃ cũ q̃ttuor sint numero iõ ⁊ q̃druplex cãlis diffinitio.Est q̇dditatiua.q̇d rei esse id est diffinitũ sit essentialiter substãtialib⁹ indicãs vocabulis gñe.puta ⁊ differẽtijs rei essentiã exꝓmẽtib⁹.q̃ si cũ vnico gñe plurib⁹ terminet̃ differẽtijs

Paradoxa in galenum.
Quid ordo.
Quid doctrina ordinaria sit.
Ordo essentialis.
Doctria resolutiua.
Quid dissolutio.
Doctria cõpositiua.
Quinq̃ doctrine ſm haly.
Doctrie due q̃s addit Auerroys.
diffinitionis diuisio in q̇d nois.
Quid rei
Quid q̇dditatiua diffinitio

cōuertet̃ oī euo cū diffinitio. Addit his. Descriptiua q̄ rei esse ac cidētarijs indicat terminis effectus videlz simpl'r posteriores no bisqꝫ notiores signātibus. Demonstratio siue facūdius oñsio (vt Aristoteles formali (analecticorū primo) diffinire voluit diffinitionē) Sillogismus existit appoditicus. hoc est faciēs scire. Materiali ꝟo sillogismus est ex primis veris ꝑgrediēs immediatis ꝓriorib⁹. notioribus. ac cōclusiōis causis. Que duplex apud eū extat. Oñsiua videlz ꝛ ad ipossibile. Oñsiua (quā nūc ptractare decet) illa est q̄ ex ꝑmissis scitis conclusionē scitā reddit. Et hec bifariā dr. scz ꝓpter q̄d est ꝛ qr est demōstartiōe ꝓpter q̄d in dyalectice ꝑmisse/ mediūve/ peculiarē/ ac immediatā exprimū cāz rerū cōclusione intellectarū. qr est vere ipe ꝑmisse ipmve mediū effectū/ aut longinquā explicāt cām rerū cōclusione signatarū. Quē oñsionis modū q̄drifariā fieri cōtingit. Primū causatū ꝑ suā longinquā mediatāqꝫ cāz demōstrādo. Scd̄o cāe ꝑ effectū deductione. q̄b⁹ binis modis hec ex eisdē (cū ea q̄ ꝓpter q̄d) terminis crebre fieri cernit̃. Tertio nulla harū demōstrādo manerie. Ceterū amplius ꝓcedēdo a ꝑmissis naturali ordine ꝯclusiōe notiorib⁹. q̄les eē demōstratiōes mathematicas cēsent̃. Demū vbi opatū ꝑ peculiarē ac immediatā demōstret̃ cām. Nō tn̄ ex eo notū fit. qm̄ illius est cā q̄lis hec eē dr. omē rōnale aīal risibile est. oīs hō aīal existit rōnale. oīs igitur hō risibilis est. Petrus aponēsis octaua drīa (sicuti Aristoteles) duas tm̄ esse demōstrationum spēs asseruit. ꝓpter q̄d scz ꝛ qr est. q̄s idē esse cū auerroina demōstratiōe simpl'r dicta siue cāe ꝛ esse: evoluit sicut spēs idē sunt cuz gn̄e. Est aūt demōstratio simpl'r cū cā atqꝫ effectus sunt noti simpl'r ꝙ in mathematicis cōtingit crebre. in naturalibus ꝟo raro. Nec intēdit auerroys mathematicā demōstrationē ꝯstruere simpl'r. velut ab his diuersaz. verū ꝙ demōstratiōe ꝓpter q̄d (q̄ vsui est mathematico) facta: effect⁹ ab eadē not⁹ ꝑ cām factus. sil'r notus existit ꝑinde ad si ipz foret demōstratū. ¶ Haly rodoā. Doctrina est actio doctoris i discipulū/ ꝛ incessus/ ꝛ semita/ ꝛ via/ sūt noīa synonima. nā significatio cuiusqꝫ eoꝝ ē eadē significationi alteri⁹. Et Gale. q̄dē dixit ꝙ doctrīe q̄ ƀz ordinē currūt sūt tres. ꝛ narrauit eas ꝛ tacuit de doctrinis q̄ nō currunt ƀm ordinē cū nō extrahat̃ per eas quesitū. Dissolutio ꝟo per cōuersionē est ƀm hūc ordinē ꝛ modū. Accipe quesitū ꝛ solue ipsum in subiectū qd̄ est in eo et ꝑdicatū ꝛ cōsidera cōsequētiā subiecti: deinde ꝯsequētiā ꝑdicati ꝛ extrahe ꝑ illud rōcinationē eius: ꝛ si inuenis in aliqua ꝓpōnū rōcinationis eius locū cōsiderationis. i. dubitationis solue etiaz iterū illā ꝓpōnē: ꝛ nō cesses facere hoc semꝑ vsq̄quo descēdas ꝛ deuenias ad principia artis. ꝛ sciētias cognitas. Et geometre

Descriptiua diffinitio.

Demonstratiōis diffinitio duplex.

Demonstratio duplex.

Demonstratio qr est fitqua druplicit̃

Opinio cōsiliatoris.

Demonstratio simpliciter dicta.

Additio haly.

Quid doctrina.

Qua via geometre ꝛ auctores scientiaruz ꝓcedūt.

quidē ⁊ auctores sciētiarū sciūt hūc modū doctrine. Et aristote
les quidē iam exposuit ipm in analeticis.i.in libro posteriorū. In
Medicina partes duas hz. uenimus aūt artē medicine habere partes duas: quaruz vna est
inq̄sitio sanitatis: ⁊ altera cōseruatio sanitatis. cōsiderem⁹ ergo
inq̄sitionē sanitatis: ⁊ inuenimus eā existere per curationē: ⁊ ci
bos: ⁊ medicinas: ⁊ cōsideramus in cōseruatiōe sanitatis. Et in
Quid doctrina diffinitiua. uenimus eā esse per cibos ⁊ regimē: deinde ꝯsideramus in vna
quaq̧ harū rerū ⁊ nō cessamus descēdere vsq̄ quo ꝑueniamus ad
sciētias notas: ⁊ vsq̧ ad ea q̄ oportet ponere principia medicine
Et doctrina diffinitiua est spēs tertia doctrinarū que currūt ꝫm
ordinē ⁊ est vt accipias diffinitionē q̄siti: ⁊ diuidas in ꝑtes eius
⁊ aspicias in vnāquāq̧ partiū eius ⁊ partiū particulariū eius: ⁊
cōpleas cōsideratione tua totū: cuius intellectu indiges in illo
q̄sito. Et quidā medicorū q̄ ante galenū fuerūt conati sūt facere
Dialetica necessaria est medico. doctrinā artis medicine ꝑ viā cōpositionis: in qua fit inceptio ex
principijs medicine ⁊ sciētijs scitis: ⁊ cōponitur: ⁊ extrahit̃ ꝑ cō
positionē eius totū q̄d est necessariū in medicina. Et galen⁹ qui
dē dixit doctrinas: vt inuitaret nos ad addiscēdū artē dialetice
De laudib⁹ hippo. ⁊ vt faceret nos scire: q̄ꝛ impossibile est cōphendere artē medici
ne sine arte dialetice. Nisi sit hō excellētissimi igenij sicut hippo.
Nā bonitas nature eius: ⁊ supfluitas solertie ipsius ꝑduxerunt
eū ad h̄ vt vteret̃ his doctrinis absq̧ dialetice arte naturaliter
sicut inuenimus aliquē hoīem nō errare: q̄m natura eius ꝑduxit
eū ad declarationes: ⁊ quosdā eorū nō errare: q̄m cū eis est ars:
⁊ quosdā eorū errare: q̄m cū eis nō est ars ꝓpter defectū grāma
tice. Propter abbreuiationē ergo naturaꝝ hoīm huius tꝑis. Fa
Additio chāperij contra haly rodoam. cit ergo nos scire galenus: q̄ꝛ sine dialetica nō cōphenditur ars
medicine. ¶ Chāperi⁹. Nō est idonea causa cur aliq̄s hippocra
tē dialetice ignarū fuisse cēseat ꝓpterea ꝙ nōdū eius tꝑibus dis
serēdi facultatis p̄cepta extarēt scripta. Nā si sic haberet: ⁊ medi
cine quoq̧ rudis fuisse. argui posset ꝙ añ eū de morbis: sicut ab
Plato. alijs postea factitatū est a capite vsq̧ ad pedes scripserit nemo.
socrates. Eodē argumēto Plato ⁊ Socrates ceteriq̧ antiq̄ores philoso
Aristoteles. phi q̄ñ Aristoteles adhuc phie p̄cepta nō digessisset: philosophie
rudes dicerent̃. Q̄d quidē opinari nō esset viri sane mētis. neduz
docti ⁊ prudētis: q̄ñquidē licet artes disciplineq̧ scripto tradite
nō essent: tñ erāt in ipsa natura: easq̧ hoīes inuestigare ⁊ inueni
Hippocrates dialeticus fuit ꝯtra haly. re inuētisq̧ vti poterāt. Q̄d aūt ita sit demōstrat Hippocrates
in libro qui demōstratio hippocratis inscribit̃ tripertita breuissi
ma acutissimaq̧ rōne. In quo cognosces an ille disputādi artis
ignarus fuerit: an secus: quo te a cōmuni errore eximas sapiēter
sentiēdo recteq̧ iudicādo hippocratē omni doctrina oīq̧ disci

plina insignē fuisse: a quo etiā Plato ꝛ Aristoteles m̄lta didiscerint cū alter in Cratilo alter in libro de interp̄tatōe sentire videāt noīa rebus posita esse instituto nō natura: q̄ sn̄ia puto nō aliūde sumpta est q̄ʒ ab hippocrate in libro qd̄ artes sunt demōstratio hippocratis inscribit: quē legens ꝛ vt aiunt oculis cernere ꝛ manibus tangere poteris.

¶ Quidnā sit medicina: ꝛ quo pacto corpora cause ac signa sana egra: neutraqʒ nominentur. Caput.ij.

Medicina est sanabiliū scientia: egrotabiliū ꝛ neutrorū. Nec iterest si dixeris valitudinarioꝝ. Igit scientie nomē cōiter ꝛ nō ꝓprie intelligere opus est. Sanabile v̄o egrotabile ac neutrū vnūqđqʒ trifariam dr̄. Tū corpus ꝛ cā: tū etiā signū. etem̄ corpus suscipiēs sanitatē ꝛ causam efficientē: atqʒ custodiētē cā: ꝛ itē signū indicās hec oīa auctores medicine sana appellāt. Simili rōne noīant egra suscipiētia egritudinem corpa: atqʒ etiā cās efficiētes ꝛ custodientes egritudinē et indicātia signa: nec secus neutra pari mō vocāt. Corpa: causas signaqʒ At v̄o medicina primaria rōne sanarū cārū sciētia est: deīde egrarū: ac demū neutrarū. Tū aūt corporū in primis sanoꝝ deinceps egroꝝ: postremo neutrorū. Itidē de signis dicēdū. In actionibus aūt prior corporum: scʒ cognitio ex signis est. Postea v̄o cārū inuētio. Porro cū indicās suscipiēsqʒ et efficiēs ac custodiēs vnūqđqʒ bifariā dicat simpl'r ac nūc. Sciēdū est de vtrisqʒ scientiā medicinalē tractare. Quinetiā cū id qđ simpl'r est bifariā dicat semp: ꝛ plerūqʒ de ambobus sciētia medicinalis cōmunit. Ceterū neutra signū corpus. Tuʒ simpl'r: tū etiā nūc appellatū: vnūqđqʒ trifariā dr̄: aut q2 neutri ꝯrij: aut q2 vtriusqʒ: aut q2 interdū hui⁹: interdū illi⁹ pticeps est: atqʒ ex his ipis ƀʒ duob⁹ dr̄ modis: aut q2 vtriusqʒ ꝯtrarij eq̄liter: aut q2 alteri⁹ magis cōpos est. Ceterū de tota diffinitionis dictiōe ambiguitas q̄dā est: quā q̄dē soluere necesse est. Qđ em̄ dr̄ medicinalē sciētiā esse sanabiliū: egrotabiliū: ac neutrorū significat eā ipsaʒ sciētiā medicinalē de oīb⁹ particularib⁹ docere: atqʒ etiā de q̄busdā: ꝛ itē de q̄lib⁹. Sed

ipam de oibus pticularib⁹ agere indefinitū: ꝛ impossibile est: De qbusdā aūt impfectū nec artificiale. De q̄libus vo artificiale pariter est atq̄ abūde: cūctis artis pticularib⁹ satisfacit qd in diffinitione medicine dicimus contineri. In primis igitur ordiemur a corporibus ostēdētes quenā sanabilia: egrotabilia: ac neutra existāt: mox d signis ꝛ cāis pcurrem⁹ orōnē.

¶ Champerij paradoxa.

In galenū paradoxa. Plato. Alexander. Erophilus. Plato.

Apud gorgiā Plato medicinā ait: eapropter artē esse ꝙ medicine facultas ei⁹ qd curat cosiderat naturā: Ac eoꝝ cāz q̄ agit: pariterq̄ cuiusvis horū potis est rōnē reddere. Alexander aūt medicinā diffiniuit ita. Medicina est dieta custodiēs sanitatē ꝛ curās egritudinē. Erophilus aūt sic diffiniuit medicinā. Medicina est disciplina sanoꝝ: lāguētiū ꝛ neutroꝝ. Cui videt galen⁹ in hac arte cōsentire: ꝛ hec diffinitio sibi dr placere. Diu⁹ aūt Plato due sūt inq̄t cupidines. i. mores in corpore nostro. Una sanitatis ꝛ altera egritudinis. Et diffiniuit medicinā sic dicēdo. Medicina est tēperātia corpis aduersus plenitudinē ꝛ inanitionem: qꝛ q̄ cognoscit bonā ꝛ malā cupidinē optim⁹ est medic⁹. Et bū dicit bonā ꝛ malā cupidinē: qꝛ in sanis hoib⁹ pulchritudo ꝛ eq̄litas mēbroꝝ delectatvisus aspiciētiū. lāguētiū aūt corpus: fedū ꝛ insuauevidet.

Scia accipit quadrupliciť. Pria scie acceptio. Scda. Tertia. Quarta.

Sciētie igiť nomē cōiter: nō ppie intelligi opz. Cuius grā notatu dignissimū hoc est. Qd scia varijs audiť manerieb⁹. Primū vt cuiusq̄ veri euidētē introducit noticiā. siue illa necessaria fuerit seu nō: quomō aliquē sedere aut disputare vel achillēvirū aliquādiu fuisse medicū fortē ac pectorosum scim⁹. Scdo scie noie euidēs intelligiť cuiusq̄veri necessarij noticia quēadmodū quē piā primas scire dignitates dicim⁹ q̄z tūcunq̄ earū p cās noticia minime habeať. Tertio veri cuiusq̄ necessarij euidētē significat demōstrationē hitā noticiā q̄liť lunā eo eclipsari scio ꝙ terra soli luneq̄ dyametraliter interponiť. Quarto scie accipim⁹ de noiatiōe nō mō veri cuiusvis necessarij euidētē cognitionē: demōstratiuo hitā sillogismo verū aggregatū ēt ex cōclusionū: pmissarūq̄ vni subiecto attributarū hitib⁹. Quo pacto vniuersaz philicam phiam vnā appellam⁹ sciam. Et his postremis binis modis audiť h̄ loco scia. Quib⁹ ēt medicina scia extat. Eapropter explodēda venit illoꝝ q̄rūpiā insciitioꝝ falsigrapha snīa: q̄ medicinā eē sciam tō nō eē sciaz putarūt ꝙ hit⁹ sit ad opatōez tādē ordinat⁹. Ut eī scia dicať: illā hitū eē demōstratiōe vēdicatū satz eē ꝯstať: vel ex hitib⁹ hmōi aggregatū. Cuiusmodi existit medicia. Ego igiť nō

Improbatio eorū qui dicūt medicinā non eē sciam qꝛ practica est.

satis eo℞ possū motiuū accipere: q̄ ꝑpterea medicinā sciāz nō eē credūt ꝙ practica sit. Cū practicū speculatiuūq͂ sciam sine oī se cēt medio. Scia: q̄litas extat q̄piā vel aīe inexistēs hit⁹. q̄ hūtē opari facit facilit / expedite / ac delectabiliter. q̄ exiſtit bina theorica siue speculatiua: ⁊ practica. Speculatio ē intellect⁹ nr̄i opatio: ad solū cōtēplatiōis. i. intellectionis gen⁹: finaliter hn̄s ordinē: duab⁹ contēta ꝯditionib⁹. Una ꝙ sit intellect⁹ act⁹. Altera ꝙ alteri⁹ cuiuspiā potētie ab intellectu: opatiōis regulatiōe sit orbata. Praxis ꝟo opatio extat aliene ab itellectu potētie. Natura ipa intellectiōe posterior: nata recte ꝯformiter rōni elici: vt recta sit. q̄ tres sibi expetit ꝯditiōes priorē ꝙ act⁹ sit: aliene ab intellectu potētie. Scd͂am vt posterior natura ipa exiſtat intellectōe. Tertiā ne recte difformis sit rōni. Practica scia sic d͂r ab extēsiōe ei⁹ ad p̄xiz. q̄ duab⁹ fulcit ꝯditionib⁹: priore q̄dē ꝙ nata sit nā praxim aūire. Posteriores ꝟo: ꝙ praxiz dirigere regulareve sit apta vn̄ qm̄ practicū (vt nōnullis neotericorū placet) formaliter duplicē tm̄ dicit respectū aptitudinalē ad praxi nālis vz prioritatis ⁊ directiuitatꝫ aliudq͂ nihil: q̄ respect⁹ de cuiuspiā absoluti essētia exiſtit nūq͂. ꝑpterea nec de scie (q̄ ē q̄d p̄me q̄litatꝫ spēi absolutū) essentia vz eē. Speculatiuū pit̄er: solū signat illo℞ respectuū abnegationē: sic scz. vt illa cēseat speculatiua disciplina: q̄ neq͂ nata est praxim aūire neq͂ ipsi⁹ praxis regulatiua exiſtit. Ea propter neq͂ scie ingredivalēt substātiā. Absoluti eīn substātia oī caret negatiōe. Quo fit vt practicū: speculatiuūq͂ nō essētiales sint scie in cōi d͂rie huic dicēdū diuisionē illā (q̄ scia in cōi p practicū secat: ac speculatiuū) nō eē gn̄is in suas d͂rias. Uerū gn̄is ꝑpri⁹ in ꝑprias spērū passiōes vt si numer⁹ impar vel ipar scideret Linea silr p rectū ⁊ curuū. practice igit finis (a q̄ scia cum obiecto ei⁹ copulat) ipa denoīationē sumit: est cōplexa scie illius subiecti cognitio i opationē dirigēdo. Quomō speculatiue finis pfecta exiſtit illi⁹ disciplīne noticia: cū oimō i opus directiōis ablatiōe Cū ꝟo totalis medicine facultatꝫ finis (vt multis placet) opus sit: q̄ nr̄m cōseruet: curetur ve corp⁹. Ea propter plerisq͂ visum est vtrāq͂ ei⁹ ꝑtē (q̄ scz ad sciēda exiſtit pricipia: ⁊ q̄ ad opādi q̄litatē intelligēdā) practicā cēsendā eē. Quāuis ceteri iō p̄mā sectionē dicāt theoricā ꝙ eligēde praxis minime sit imediate cōformatiua. Scd͂am ꝟo practicā poti⁹ ꝙ praxi imediate eligende nata sit eē: cōformis. Ex q̄b⁹ luce clari⁹ exiſtit: nō min⁹ medicinā sciaz eē ꝙ practica sit. ad opus eīn ordinatio medicinā (q̄mō neq͂ al's facultates) tituli scie nobilitato non orbat. vn̄ fit: vt bona intellectiōe: bonarūq͂ litterarū splēdore caruerint: q̄ istā nobilissimā artē iter mechanicas: seruilesq͂: ac min⁹ nobiles artes ausi sūt (ne

Scie descriptio.
Quid speculatio.
Due ꝯditiōes speculatiōis
Quid praxis.
Tres cōditiones praxis.
Scia practica.
Due ꝯditiōes scie practice.
Speculatiuū ⁊ practicū non sunt essentiales differentie scie in cōi sumpte.
Scie diuisio in practicuz ⁊ speculatiuum.
Finis practice.
Speculatiue finis
Quomō tota medicie scia est practica q̄uis ipa diuidat recte in theori-

cā ⁊ pra-ticā. Error eorūq̄ annumerātme-dicinā inter me-chanicas artes. Scia q̄d sit in cōi. quid scia ꝓprie sū-pta. Additio ex Haly rodoā de prompta

scio q̄ insania ⁊ temeritate) annumerare. Scia cōiter audit q̄libz hit⁹ demōstratōe ꝯpat⁹ vl' ex his aggregatū hitib⁹ seu ad scire: siue ad opationē tādē ordinet. Proprie ꝟo scia ille hitus accipit: vel ex his aggregatū hitib⁹ principiorū videlicet ⁊ conclusionū ⁊ huiusmodi ceterorum in scire: ⁊ non in opus tandem ordinata. ¶ Haly rodoā Hec est diffinitio substātialis medicie: qd est: q2 determinat intētionē artis medicine p res essentiales. Gen⁹ quidē eius est iste sermo. Scia rerū ptinentiū ꝯtinuatarū. Nā scientia harū rerū est gen⁹ oīm artiū factarū a principijs sumptis ex sciētia naturali: sicut agricultura ⁊ curatio bestiarū: ⁊ pastoralis sciētia aīaliū: ⁊ medicina. Et dr̄ia ei⁹ est sermo ei⁹ cū sanitate ⁊ egritudine. ⁊ cū dispōne in qua nō euadit hoī sanitas neq3 egritudo. hec em̄ dr̄ia discernit essentialr̄ artē medicine ab oīb⁹ artib⁹ factis a pricipijs sumptis ex scia naturali. Et vult Aristoteles ꝙ impossibile est a corpe sanitatē ⁊ egritudinē simul remoueri: ⁊ fieri in eo dispositionē tertiā in qua nō sit portio sanitatis nec portio egritudinis: ⁊ hoc est verū. Et Galen⁹ vult p dispōnē q̄ nō est sanitas nec egritudo dispōnē corpis ī q̄ inueniūt aut sanitas ⁊ egritudo sil': aut vna earū ī hora vna: ⁊ altera ī hora alia aut portio cuiusq3 earū: aut ꝺm semitā pmixtiōis aut vicinitat3.

Aristoteles. Galenus

¶ De corpore sanabili. Quidnā corp⁹ sanabile sit. Ca. iij.

Sanabile simpliciter corp⁹ est qd ab ortu nature modice tempatum est in simplicibus: primisq3 partib⁹: moderatū vero in mēbris: q̄ ex his cōposita sunt instrumētalib⁹. Sanabile vo nūc corp⁹ ē qd in pn̄s bn̄ valet. Porro h corp⁹ quo tpe bn̄ vz modice tpatū moderatūq3 est nō optimo tpamēto ac moderatiōe: s3 ꝓprio ⁊ suo. At vero ipsi⁹ sanabilis simpl'r corpis semp tale est: ꝙ maxie tpatū moderatūq3: plerūq3 vero tale ab optima quidē ꝑparatiōe nō multū absistit.

Paradoxa in galenum. Sanabilis corpis diuisio. Eucratō Bona cō plexio.

¶ Champerij paradoxa.

Sanabile corp⁹: hoc simpl'r dr illud vt nūc. Sanabile simpl'r fert qd ab ortu nature modice tēperatū est in simplicib⁹: primisq3 ptib⁹: moderatūq3 ꝟo in mēbris: que ex his cōposita sunt īstr̄alib⁹. Quidā illd sic diffiniūt: corp⁹ aientes eē ex gn̄atiōe eucretō ī primissimplicibusq3 pticulis: ac in organicis ex eis cōflatis coeq̄le. Eucraton aūt ab eu deducit: ꝙ est bonū: ⁊ crasis cōplexio quasi bn̄ cō-

plexionatū. Illa bona ferꝛ cōplexio: q̄ in quattuoꝛ pꝛimarū q̄lita tum ꝟtutib⁹ ꝓpoꝛtionata q̄ꝫtū decet extāt: vt sit mēbꝛū ad ꝑficiē das opatiões instrm aptū. Que cōplexio ad iusticiā eq̄lis dr. At nūc sanabile coꝛp⁹ est: qd in p̄n̄s bn̄ valet seu (vt q̄buſdā placet) illa vt nūc sanitas tradiꝛ: q̄ est nō fixa naturalr: aliarū nō vt nūc talū sanitatū cōpatiōe: velut si ip̄a modico tp̄is interstitio dura tura esset: quā Trusian⁹ tueꝛ positionē. Alij pleriq3 quales gē tilis: ceteriq3 patauini: sanum vt nūc remisse sanū intelligi ꝯten dūt. Qualr si tm̄ p̄n̄ti tp̄e duraturū foret. Ac sic id ꝟbū sanitatꝫ: fixiōisq3 remissionē absolute signabit. siue naturalis seu nō. Sicq3 alia nō est sanitas nūc apd oēs. quāuis eadē rōne minime vt nūc talis audiaꝛ. Semp sanū illd existit coꝛp⁹: qd marie est eucratō summeq3 coeq̄le. vn̄ semp sanū ⁊ optime sanū existit: nec absolute Sꝫ ceteroꝛū posita paritate: etatis puta ⁊ similiū. Etem̄ semp sa nus decrepit⁹ etatiuo decursu moꝛti vicin⁹ iuueni natura melen cholico cōpatus optime san⁹ nequaq̄ꝫ dr: huic fit: vt istis vocabu lis sp: nūc: vt multū nō audiēdā voluerit galen⁹: tp̄alē circūstātiā verū fixiōis sati⁹ modū: ac intētiōis: vt multū sanū ab optima de relictū est: nec tm̄ multū cōpone: ⁊ sanitate: vel est qd sub gn̄e sim pliciter sani repositū a semp sani ꝑfectione eiusdē etatis recedit: q̄ꝫuis nō multū. Alij pleriq3 dicūt istos terminos vt nūc semp vt multū: ꝙ nō denotāt tp̄alē mēsurā: vt nūc em̄ fixiōis/vel ꝑmanē tie aptitudinis remissionē: vn̄ illd vt nūc dr: qd in dispōnis latitu dine remissuꝫ tenet ꝑfectiōis gradū. Est em̄ vt nūc sanū: qd sani tate afficiꝛ diminute fixa: facileq3 leui occurrēte cā ꝑmutabili ad egritudinē: diciturq3 vt nūc silritudinarie. Quo pacto em̄ rē cito trāsitoꝛiā: vt nūc talē appellam⁹. Sic vt nūc dispōnē dicimus re misse ꝑfectiōis. respectu dispōnis sp vel vt multū. Sēp tale illd denoīandū esse dicūt: qd supꝛemū sibi vēdicat ꝑfectōis gradū: fi xiōis vel intētiōis in dispōnis illius latitudine. Et ꝓpterea sani tas sp: sanitas extat supꝛeme ꝑfectiōis: queq3 supꝛemū fixiōis: et potētie causis resistēdi ad egritudinē i mutātib⁹: gradū retinet. Ut mltū: seu plerūq3 audiꝛ: qd in iā dicta latitudine: intēsuꝫ vsur pat ꝑfectiōis gradū nec summū tm̄: imo parūp ab eodē derelictū. Mēbꝛa marie dn̄antia intelligūꝛ bifariā: ꝟtute: ac q̄ꝫtitate. ꝟtu te ex simplicib⁹ vt caro sunt coꝛdis ⁊ caro iecinoꝛis. Ex cōpositꝫ: pꝛīcipalia. Quātitate ex similarib⁹: caro pinguedo: ossa. Ex offi ciarijs: crura: coxe ⁊ silr̄a. Bona cōplexio eq̄lis audiꝛ ad iusticiā quā vulgato vocabulo tēpatā appellam⁹ q̄ illa existit. ꝑ quā (vt vult Auicē.) i cōplexiōato attēdiꝛ: vt sit in eo de elemētis cū suis q̄ꝫtitatib⁹: ⁊ q̄litatibus mēsura: quā naturā hr̄e opꝫ hūanā: ꝭm melioꝛē ꝓpoꝛtiōis: ⁊ diuisiōis eqtatē. ¶ Haly rodoā. Mēbꝛū si

Opinio mltiplex de sanita te vt nūc tali.

Coꝛpus semp sa num.

Sēp nūc vt multū q̄d sibi ve lint apud galenū.

Sanū vt nunc.

Semper tale.

Sanitas semper.

Sanitas vt multū

Membꝛa mariedo minantia sunt du plicia.

Quid bo na com plexio.

Additio ex Haly.

Quid mē bꝛū simi liū ptiū.

milliũ partiũ est om̄e mēbrũ cuius ptes sil'es sunt in subia sua cũ toto: ⁊ nomē earũ est sicut nomē eius: vt frustrũ ossis est sil'e sue subie cũ subia ossis ⁊ nomē eius os sicut nomē eius totius Et mēbra quidē partiũ similiũ sunt multa: sicut os: neruus: vene: arterie: caro: pinguedo. cartilago: cutis. Et instr'ale est dictio qđ sigt apud medicos mēbrũ cōpositũ ex mēbris partiũ similiũ ⁊ intētio. i. diffinitio eius est q̄ est instr̄m aīe existēti in corpore quo efficit quasdā suas opatiōes. Et mēbra q̄dē instr'alia sunt multa sicut cor/iecur/cerebrũ/testiculus/stomachus/splē/pulmo/renes/vesice/oculi/aures/nasus/os/manus/pedes/collũ/pectus/dorsuz/⁊ cōplexio cuiusq3 mēbro⁊ cōposito⁊ est cōposita ex cōplexiōe mēbro⁊ ptiuz similiũ ex q̄bus cōponunt. Cōplexiōes aũt mēbro⁊ similiũ ptium nō sunt res vna ⁊ eadē: ⁊ cōplexio ossis est alia a cōplexiōe nerui ⁊ cōplexio vene est alia a cōplexiōe arterie ⁊ b'm hoc exēplũ vnicuiq3 mēbro ꝯsimiliũ partiũ cōplexio est ppria. Et qñ vnũq̄dq3 ē cōicās cōplexionē suā ppriā puenit ex cōplexiōibus earũ oīm cōplexio tēperata. Nā declinatio cōplexiōis ossis ⁊ nerui ad frigus tēperat declinationē cōplexionis arterie: ⁊ carnis ad calorē. Et cutis q̄dē inter hec mēbra sil'iũ ptiũ tpate cōplexiōis est p̄cipue cutis interioris ptis palme qñ est cōplexionē suā ppriā ꝯsequēs at v'o cōplexio fit diuersa pter diuersitatē etatis regiōis ⁊ operatiōis ⁊ alio⁊. Et vnicuiq3 mēbro⁊ instr'aliũ cōposito⁊ ex mēbris similiũ ptiũ est ꝯplexio ppria in q̄ttuor rebus. Quarũ vna est numerus. Scđa q̄ntitas. Tertia forma. Quarta situs: ⁊ eq̄litas cōpositiōis cuiusq3 eo⁊ est vt saluet sua ppria cōpositio ī vnoquoq3 quattuor. Manifestũ est igit̄ q̄ q̄ntitates eorũ sunt diuerse. nam ipse nō cessant augmentari donec assequant̄ vltimũ terminũ sue adolescētie. deinde stat augmētũ eo⁊. equalitas ergo cōpositionis est semp vt remaneāt b'm pportionē vnā in suis q̄ntitatibus. Qñ ergo aggregat̄ in corpe vno vt sit tēperate cōplexiōis ⁊ eq̄lis cōpositiōis: tūc galenus vocat illud meliorez formā corpis ⁊ iā ostēsuz est q̄ meliori forma⁊ est latitudo: nō tñ latitudo supioris ⁊ inferioris: q2 iā h'ret intētionē ⁊ remissionē s3 latitudo ad diuersa equiuoca scilicet ad corpus sanũ: cām sanā: ⁊ signũ sanũ. Nam vnũq̄dq3 istorũ đr sanũ semp tale siue in meliori formarum.

Quid instrumēta le mēbrũ.

De tēpamēto cōplexiōis cutis.

Quid galenus intelligat p meliorez formarũ.

De corpe egrotabili. Quidnā corpus egrotabile sit. Ca. iiij.

Egrotabile corpus simpl'r est qđ ab ortu nature aut ī modice tpatũ ī similaribus: aut īmoderatũ in īstr'alibus: aut vtroq3 mō affectũ. Egrotabile nūc corpus est egrotās: eo tpe quo đr tale eē. At

ↄstat vt h q̃z eo tpe quo dr eē egrotabile sit imodice tpatū similarib⁹: aut imoderatū in instr̄alib⁹: aut vtroq̄ mō affectū. Quietiā egrotabile sp corp⁹ est q̄dcūq̄ existit ab ortu nature aut i modice tēperatū simplicib⁹: p̄misq̄ ptib⁹ oib⁹: aut qbusdā aut p̄ncipalissimis: aut etiā istr̄alib⁹ siliter imoderatū: aut oib⁹ aut qbusdā: aut p̄ncipalissimis. Corp⁹ aūt plerūq̄ egrotabile ē: q̄d ab h vitio absistit qdē nōdū tñ ē i medio collocatū.

Champerij paradoxa.

Egrotabile simpl'r corp⁹ fert ab nature ortu: aut i modice in similarib⁹ tēperatū: aut in instr̄alib⁹ in moderatū. aut vtroq̄ affectū mō. Alij diffiniūt. Corp⁹ eē in similarib⁹ ex gñatiōe distēperatū: aliarū q̄ simpl'r nō sunt egritudinū respectu: vel in mēbris inequale organicis multū: p̄ter naturaliterq̄. Ceteri tñ egrū nō intelligunt simpl'r grauissime egrū: imo fixa egritudine ac natural'r tāq̄ videlicet naturale aīo instr̄m egrū. Et p̄pterea clarū est: egrū simpliciter ab eis diffiniri distēperatū in similarib⁹ mēbris: ex gñatione hoc est fixe naturaliterq̄ corp⁹. Aut cū eisdē ineq̄le ↄditiōib⁹ Q̄d illo designat' vocabulo ex gñatiōe. Scd̄e diffinitiōis auctores egrū aiūt simpl'r esse: q̄d pessime egrū. Q̄m x̄o apd̄ eos nullū est egrū quoquomodo acceptū: nisi p̄ter naturalē dispōnē qual'r diffinitiones egri a medicis positas cēsere reperiunt. Nullū igit' egrū sanū est: aut ediuerso. Eo ergo pacto quo sanū simpl'r dr q̄d summū salubritatis gradū in sanitatis obtinet latitudinē. Egrū dr simpl'r q̄d deteriorē occupat in egritudinis latitudine gradū erit igit' pessime egrū: vñ adesse sanū quāq̄ in vtraq̄ (cōplexiōis scz ⁊ compōnis) natura sanitas req̄rat'. Ad eē tñ egrū in vnica laᵽsus natura satis erit. nec in vtraq̄ querit'. Sanū em̄ q̄d ᵽfectum existit: nō recipiēs nisi p cōplemētū denoīationē. Egritudinis defect⁹ q̄spiā importat' q̄si quacūq̄ deficiēte ptiū eē etiā pōt. Egrotabile nūc corp⁹ est: eo tpe egrotās: quo tale eē dr. At ↄstat vt h quoq̄ (eo quo egrotabile dr tpe) sit immodice in similarib⁹ tēperatū: aūt imoderatū in instr̄arijs: aut vtroq̄ modo affectū: nōnulli egrū vt nūc corp⁹ esse interp̄tant' in tpe egrotās (in quo hoc modo dr). i. remisse adeo: velut nō nisi modico tpe foret egrotās. Ceteri aliter corp⁹ vt nūc inq̄entes id esse: q̄d p̄ter natural'r sensibil'r lesum existit tale in eo (in quo tale dr) tpe. i. nō fixe natural'r aliarū cōpatiōe egritudinū q̄ nō sunt vt nūc tales. Quō ista om̄i p̄ter natural'r egroↄueniret diffinitio. At (vt istis placet) vbicūq̄ vsus est h vocabulo egrotās galen⁹: intelligi voluit egrū p̄ter naturā.

Parado xa in galenum.

Corpus simplicit' egrotabile diffinit' duplicit'.

Opinio ↄciliator⁊ ⁊ patauinor⁊ ⁊ fundamentū eius.

Req̄sita adesse sanū ⁊ sufficiētia ad esse egrū.

Corp⁹ vt egrum vt nunc.

Corpus egrū sem per q̄d sit

Duplex opinio d egrotabili simplr. — Egrotabile sp existit: ab ortu nature: aut in modice in simplicibꝰ
tēpatū pmisqȝptibꝰ: oibꝰ: aut qbusdā: vl pcipuis. aut iofficiarijs
distēpatū: aut vtroqȝ affectū naturalr. Quidā egritudis simplr
(quā sanitatꝫ nūc ptē eē aiūt) latitudinē i duas secāt ptes. Qua
ruȝ primā ad non gradum terminant sanitatꝫ. Secundam vero
ad neutralitatem. Prima egritudinis simpliciter semper existit
latitudo. Que inter simpliciter egritudines maxime est natura
literqȝ fixa. optime sanitatis comparatione. sicqȝ quecūqȝ in ista
ꝯtinet latitudine. aliarū respectu in ea nō cōplexarū. idcirco quā
qȝ egritudo simplr (q minꝰ mala existit sanitas) sit absolute am
pliꝰ fixa: nequaqȝ tn̄ magis fixā eē vȝ. optime sani respectu. Cete
ri oēȝ autumāt egritudinē sūme malitie (cuiꝰ merito maxie fixa

Que sint membra maxime dñantia. — est) egritudinē vocari simplr. Que cū in oibꝰ talis existit mēbris
aut in pcipue dñantiū qbusdā totū egrū dr semp. Maxie dñan-
tia ex simplicibꝰ sunt caro: ossa: nerui. ex organicis pricipalia qt-
tuor: stomachusqȝ ꝛ pulmo: renes: intestina sil cū splene. Que di-

Opinio sanior. — cēdi posterior maneries eo melior esse: saniorqȝ putat. quo pes-
simā appellat egritudinē eā q semp. Eā aūt q nō sic est mala: ꝛ si
plixiꝰ duratura sit: egritudinē vt multū. Qm̄ vo egrū semp lati
tudine nō caret. ppterea etiā apud vtrāqȝ viā corpꝰ qd piā semp
egrū dici valet. et si scd̄m oēs artꝰ egrū nō sit. Corpꝰ aūt plerūqȝ
egrotabile ē. qd ab h qdē absistit vicio: nōdū tn̄ in medio existit
collocatū. Ex q clarū fit demōstratiōe Galenū nolle q iter egrū
semp: ꝛ multū intersit p esse aptū plurimo egrotare tpe. verū fm

Sēsibilis lesio. — malignitatꝫ dispositiōis gradꝰ: a q simplr egrū dr. Quapropter
prime opiniōis auctores: galeni mētē nō sane vident accepisse. ꝛ
ppterea deteriꝰ exposuisse reperiunt. Sensibilis lesiōis noie: nō
venit ois lesa sensuve pcepta opatio: tūc ei mediocrꝫ quis dolor
sensibilis foret lesio. Sȝ illo vocabulo notabilē audi defectū a cō

Quid naturalr dispositio. — muni hoiȝ eiusdē sexus: silisqȝ etatis cōuersatōe: nō in vno pticu
lari ope. Que sensibilis opationū lesio: egritudinē a sanitate se-
cernit ac neutralitate. Naturalis dispō illa extat q nature cōue-

Quid pter naturam. — nit pticularis hois: q sanitas nō aufert. Preter naturā: q nature
nr̄e ꝯtra existit: illiusqȝ siue sensibiliter seu insensibiliter lesiua. q sa
nitas tollit. eaqȝ nature intēdit corruptio. ¶ Haly rodoā. Cor-

Additio ex Haly. — pus infirmū in hora pn̄ti tm̄: est in alia hora sanū: in alia infirmū
aut est in dispōne q nō est sanitas nec egritudo. ꝛ corpꝰ infirmuȝ

De egro vt nūc: et egro sp ꝛ d egro vt multum. — semp est in tota vita sua infirmū. ꝛ nō est oi hora in q dicat q est
sanū. Et egrū corpꝰ in pluribꝰ dispōnibꝰ est corpꝰ qd est infirmū
in plurimo vite sue: ꝛ malitia eiꝰ minor est malitia egritudinū sp:
Et sermo eiꝰ ꝛ nō ꝯsequit adhuc dispōnē mediā scȝ corpa q nec
sunt sana nec egra. semp sunt media ꝛ meliora eo. Iā em̄ declara

tũ est q̄ melꝰ corpoꝝ infirmoꝝ est illud qđ est infirmũ in hora p̄senti: ⁊ sanũ in alia: deinde qđ est infirmũ in pluribꝰ dispõnibus. Deinde qđ est infirmũ semp: hoc em̄ corpꝰ est in formis deterioribus: sicut corpꝰ sanatiuũ est in formis melioribꝰ. ⁊ a sermõe eiꝰ longinquũ ab eq̄litate: est intellectũ. q2 vult malitiã cõplexionis aut cõpositiõis. malitia q̄dẽ cõplexiõis est in mẽbris ptiũ siſium sed malitia cõpositiõis est in mẽbris instrumẽtalibꝰ: ⁊ ẽ mutatio aut in numero eiꝰ ex quo cõponit̃ mẽbrum instrumentale: aut in q̄ntitate eius: aut in forma: aut in situ.

Infirmũ semp est in formis deteriori bus.

Quot modis neutrum corpus appelletur. Ca.v.

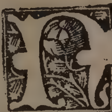

Cum neutrũ corpus trifariã dicat̃: aut q2 neutre affectiõis extreme sit particeps: aut q2 vtriusq3 aut q2 interdũ huius: interdũ illius compos sit neutrũ corpus ex prima significatiõe erit: qđ diligẽter mediũ existit sanabilissimi corpis egrotabilissimiq3: ⁊ itẽ ex eo ipo simpliciter tale qđcũq3 ab ortu natura ita fuerit p̃paratũ: nũc vero tale qđcunq3 p̃senti tẽpore mediũ diligẽter existit sanabilissimi corpis egrotabilissimiq3 Porro simpliciter neutrũ semp est tale: si cũctis etatibꝰ tale pmaneat: plerũq3 vero si quasdã suscipiat mutatiões. Ceterũ ex secũda significatiõe corpꝰ neutrũ erit: si cõtrariarũ dispositionũ simul sit particeps ab ortu nature: aut in vno mẽbro: aut etiã duobus differẽtibus. In vno q̄dẽ si p alterã oppositionẽ efficiẽtiũ qualitatũ modice fuerit temperatũ: aut p ambasquidẽ s3 orta figmẽtũ vel magnitudinẽ: vel numerũ ptiũ vel positionẽ fuerit affectũ: aut ecõtrario. in his q̄dẽ imppessum oibus vel q̄busdã: s3 tẽperamẽto ppessum. in mẽbris ãt differẽtibꝰ fieri põt vt aliq̄d simul p oẽs oppositiões 2riorũ pticeps sit. Ac sp tale erit: si p oẽs etates maneat. Plerũq3 aũt si aliquatenꝰ pmutet̃. Nec secꝰ neutrũ nũc corpus erit ex secũda significatiõe: si aut circa vnũ mẽbrũ ptim sanabile sit ptim egrotabile aut circa differẽtia mẽbra. Neutrũ aũt corpꝰ ex tertia significatiõe erit: qđ interdũ sanabile: interdũ egrotabile inuicẽ reddit̃: quẽadmodũ nõnulli extiterũt: pueri q̄dẽ sanabilẽ: puectiores vero etate egrotabiles: aut 2tra. At vno

tépore ita neutrũ ꝯsistere nõ ꝯuenit. porro cõstat vt illud nũc bifariã dicat̃. Igit̃ corp⁹ sanabile: egrotabile: neutrum: quot modis dicatur: ꝛ quodnã vnũquodq; sit abunde diffinitum iam est. Restat vt de signis agamus.

Parado xa in galenum.

Champerij paradoxa.

Eutrũ corp⁹ Galenus hac verboꝝ serie in hoc libro trifariã diuidit. Aut q̃ neutre affectiõis extreme sit ꝑticeps. aut q̃ vtriusq;. aut q̃ interdũ hui⁹: interduz illius cõpos sit. Neutrũ ex prima significatiõe corp⁹ erit: qḋ diligẽter mediũ existit sanabilissimi corpis: egrotabilissimiq;. Et itẽ ex eo ipo simpl'r tale: qḋcũq; ab ortu nature ita fuerit ꝓparatũ. Nũc ṽo tale: qḋcũq; pñti tp̃e mediũ diligẽter existit sanabilissimi egrotabilissimiq;. Porro simpl'r neutrũ semꝑ est tale: si cũctis etatib⁹ tale ꝑmaneat. plerũq; ṽo si q̃sdam suscipiat mutationes.

Diffinitõ ꝑmi significati.

Ceterũ ex scḋa significatiõe corp⁹ neutrũ erit. Si ꝯ̃riaꝝ dispositionũ simul sit ꝑticeps ab ortu nature. aut in vno mẽbro. Aut etiã duob⁹ differẽtib⁹. In vno q̇dẽ si ꝑ alterã oppositionẽ efficiẽtiũ qualitatũ modice fuerit tꝑatũ. aut ꝑ ãbas q̇dem. Sz ꝑm figmẽtũ vel magnitudinẽ vel numerũ ꝑtiũ: vel positionẽ fuerit affectũ aut ecõtrario. in his quidẽ imꝑpessum oĩb⁹ vel q̇busdã: sz tẽperamẽto ꝑpessuz. In mẽbris aũt differẽtibus fieri põt vt aliq̇d simul ꝑ oẽs oppõnes ꝯ̃rioꝝ ꝑticeps sit. Ac sꝑ tale erit si ꝑ oẽs etates maneat. Plerũq; ãt aliq̃ten⁹ ꝑmutet̃. nec secus neutrũ nũc corp⁹ erit ex scḋa significatõe. Si aũt circa vnũ mẽbrũ ꝑtim sanabile sit: ꝑtim egrotabile. aut circa differẽtia mẽbra.

Diffinitõ neutri secũdi ꝛ diuisio ei⁹.

Sꝑ tale vt nunc.

Neutrũ aũt corp⁹ ex tertia significatiõe erit: qḋ interdũ sanabile interdũ egrotabile inuicẽ reddit̃. queadmodũ nõnulli extiterũt. Pueri q̇dẽ sanabiles: ꝑuectiores ṽo etate egrotabiles. aut ecõtra. At vno tp̃e ita neutrũ cõsistere nõ ꝯuenit. Porro ꝯstat vt illud nũc bifariã dicat̃. Igit̃ corp⁹ sanabile: egrotabile: ꝛ neutrũ quot modis dicant̃. ꝛ quidnã vnũq̇dq; sit abũde diffinitũ iaz est.

Neutruz tertij significati.

Quõ cognoscim⁹ aliquẽ sanum esse: egrũ: aut neutrum Galen⁹.

Penes cuius Galen⁹ verboꝝ intellectionẽ notes opz a posteriori (puta ab oꝑatiõibus) cõprehẽdi aliquẽ sanũ esse: egrũve: aut neutrũ. Si eñ in debitas oꝑatiões possit corp⁹ huic audi etati: sexui: regimini: cõplexioniq; cõuenientes: illud sanũ esse ꝯstat. Si ṽo in debitis oꝑatiõib⁹ lesuz sensibiliter fuerit, dr̃ egrũ. Qḋ si in his ledat̃ insensibiliter neutrũ erit corp⁹ hoc. Qḋ voluisse eundẽ Gale. morbi ꝛ accidẽtis. ideo his verbis planũ fit: cũ inq̇t. vnusquisq; dicat se esse sanũ cuz põt in solitas (.i. debitas) oꝑationes

Anaopinio q̃ nõ tenet̃ de neutro.

de Medicoꝝ nõnulli autumarũt nullũ posse a gñatiõe vt nũc neutrũ ꝑduci: qḋ nullã putant dispõnẽ ꝑter naturã acq̇ri a gñatiõe

posse: q̄ tñ opinio nō cōiter tenet. Ceteri lōge aliter cēsentes. his ꝯclusiōib⁹ mētē suā expromūt. Prior. Quōpiā corp⁹ a gñatiōe: vt nūc neutrū eē nō incōuenit hec vt illis placʒ sensu deducit. Scđa ex gñatiōis pricipijs (pīde ac ab efficiētib⁹ causis) vt nūc neutrū ꝓduci vʒ. hec vt prior clara existit. Quāuis hec nō satis placeat sua insufficiētia opinio. primū q2 nihil ꝓbat. Itē ꝓpterea qđ secūda cōclusio est falsa. Cū a principijs gñatiōis ipam efficiētib⁹ gñationē dispō nō ꝓducat p̄ter naturā. ſʒ naturalis sola. Neutralitas aūt vt nūc dispō existit p̄ter naturā. null a igr̄ vt nūc a gñatiōis pricipijs ꝓducit. ꝯña ē patēs. cū assumpto ꝑ oī pte. Insup scias a gñatiōis primordio dispositionē necessario ꝯhi p̄ter naturā. q̄ egritudialis poti⁹ dici q̄ʒ neutralis meret. ꝓpterea ꝙ ipa ab initio gñatiōis ad iuuētutēvsqʒ augēdo icedit. Cū ipa in sola iuuētutʒ etate pfectissima existat. Neutralitas sua formali rōne lapsuʒ notat p̄ter naturā insensibiliter afficiētē. qūo egritudo sensibiliter. Neutrū hic accipit p abnegationē. qđ vcʒ: aliq̄ duarū extremitatū nō est denoiabile denoiatiōe. q̄ rō extat primi significati. Mediū vere bifariā accipit. p equi distātiā scʒ. qđ eq̄ ab extremis distat. Et p abnegationē. qđ vere ab extremoꝝ vtroqʒ ē abnegatū. Mediū insup aliđ forme. trāsit⁹ alterū forme mediū. illđ fert qđ suo pfectiōis gradu. altero extremoꝝ pfecti⁹ existit. altero ꝓo impfecti⁹. Trāsit⁹ mediū. illud audio. quo mot⁹. trāsitusve ab vno fit extremoꝝ. ad alterū. Sanissimi ꝛ egerrimi: vocabulis sanū intellige simplr̄. i. optie. Et simplr̄. i. pessime egrū. vel oē indifferēter sanū: ꝛ sibi oppositū egrū. Neutrū bifariā secat decidētie eni primū dr. Cōualescētie aliđ. Cōualescētie neutrū (cōi descriptōe) accipit. qđ ab egritudie abscedēs ad sanitatē tēdit. edi uerso ꝺcidētie. qđ vcʒ sanitatē reliquēs ad egritudinē labit. Hec ꝓo corpis in sanū. egrū. ꝛ neutrū diuisiōes: ēt causis ꝛ signis galen⁹ appropriauit. lōgūqʒ ꝛ theoricū fecit sermonē. Que ꝑ nūc nō curo breuitati studēs ꝛ sciēs hec nō valde vtilia neqʒ de his nisi equoce posse dici. ¶ Haly rodoā. Ga. diuisit dispōnē q̄ nō ē sanitas nec egritudo trib⁹ diuisiōib⁹. q̄rū vna ē vt nō sit in eo nec vna ex sanitate ꝛ egritudie ꝼm vltimitatē eaꝝ. ꝛ dixit in hoc q2 ē mediū ꝼm ꝟitatē ꝛ pscrutationē inter meliorē formarū ꝛ deteriorē eaꝝ. ſʒ lōgitudo ei⁹ ab vnaq̄qʒ eaꝝ est lōgitudo vna. significat ġ p id ꝙ sanitas ē i eo cōmixta cū egritudie sicut oleū cū aq̄. ꝛ vtrūqʒ ab alio discernit. ꝛ scđa ē vt aggregēt sanitas ꝛ egritudo sil' in eo. ꝛ ē sicut si sint q̄dā mēbra sana: ꝛ q̄dā eoꝝ infirma. Et tertia est vt sit q̄nqʒ sanū q̄nqʒ egrū. Declarauit igr̄ p id qđ nō diuersificantur snīe Aristo. in hoc ꝙ nō est inter sanitatē ꝛ egritudinem alia dispositio equalis in genere. Et isti tres modi qñ mltipicāt

Alia opinio q̄ duas hʒ cōclusiōes.
Hec opinio nō satis placʒ
A gñatō ne ꝯhitur dispō necessario ꝯ naturā
Quid neutralitas.
Neutruʒ
Mediuʒ duplex ē
Quid trāsitus.
Sanissimū ꝛ egerrimum.
Neutruʒ ē duplex
Cōualescentie.
Decidentie.
Additio ex Haly:
Diuisio neutri.

Nūc aliđ significat apud medicos et aliđ apđ philoso-phos.
Qualitates acti-ue ⁊ pas-siue.

cum absoluto semper ⁊ cum absoluto in pluribus dispositioni-bus.⁊ eo tēpore presenti cōueniūt nouē dispōnes ⁊ ipse explanat illud in hoc sermone.Et hec dictio nūc significat apud medicos horā presentē:⁊ significat apud philosophos punctū diuidentē inter tēpus preteritū ⁊ futurū. Et hora presens apud medicos dicitur ꝫm duos modos.Unus eorum est q̄ntitas eius parua:et Hippo.noīauit hanc horā strictā:⁊ alter modus est q̄ntitas eius ampla:sicut iste dies:vel sicut iste mēsis:vel sicut iste annus.Et ex illo est sermo eius:qualitates eius actiue.Iste eñ qualitates sunt caliditas ⁊ frigiditas.Caliditas quidem noīatur actiua: qm̄ separat eius partes cui superuenit:⁊ ꝓpter illud diffinit eaȝ galenus:qꝛ ipsa separat res diuersas:⁊ diffinit eaȝ Aristo.quia aggregat res homogeneas. Et frigiditas noīatur actiua.qm̄ ipsa aggregat partes eius cui superuenit ⁊ ꝓhibet separationē eius:⁊ ꝓpter illud inuenimus ꝙ ipsa aggregat res.Qualitates autē passiue sunt humiditas ⁊ siccitas : humiditas ꝟo noīatur passiua:qꝛ per eam fit facilis passio eius cui superuenit:sed sicci tas noīatur passiua:qm̄ per eam fit passio difficilis eius cui sup uenit . Et duarū specierū:vna est species actiuarū q̄litatū ⁊ alte ra est species passiuarū qualitatū. Et determinauit quidē ga.ꝙ corpora sana sunt tria:⁊ infirma tria ⁊ que non sunt sana nec in-firma nouē ⁊ egrotatiua vnum.Sunt ergo omnia corpora sum pta in diffinitione medicine.xvj.

¶ Liber secūdus artis parue Galeni pergameni.

¶ De signis quibus affectiones corporū cognoscūtur ⁊ quo pacto talia signa trifariam diuidātur. Caput.j.

Ndicantia igitur sanitatē signa sunt:si presentem sanitatē ostendunt prenostica:si futuram cōmemorantia:si preteritam in animum reuocant.nec secus egra signa si presentem egritudinē demonstrant.indicantia existunt:si futuram:prenostica.Cōmemorātia ꝟo si preteritam in mentem reponunt.parimodo signa neutra indicātia ac ꝑnostica.Itē cōmemorātia habentur:aut ibi nullā penitus indicent affectionē:aut nihilomagis sanā q̄ꝫ egrā dispositionem:aut aliquatenus sanā:aliquatenus egram dispositionē:aut vbi interdum sanā:interdum egrā.Nā ⁊ hec quoqꝫ pro triū tempo

rum diuersitate similiter indicãtia: prenostica: ac cõmemorã tia censentur. At qui vocantur interdũ hec oĩa signa ab antiquis medicis pronostica q̃uis p̄sentē: aut p̄teritā significēt dispositionē: ac maior vtilitas est indicãtiũ: et pronosticorum minor cõmemorãtiũ. Cum igitur corpora sint sanabilia simpliciter et nũc: que etiã beneualẽtia nominãtur simpliciter sanabilium corpor̄ duplicē habere differentiã docuimus eo q̄ hec semper talia: illa plerumq; existãt: semper quidē quotiēs optimã habeãt p̄parationem: plerumq; vero quotiens ab ea ipsa optima preparatione nõ longe absistant. ¶ At cognosci talia op3 ab hijs q̃ insunt s̄m substãtie rationē et actionibus necessario subsequentibus et casibus q̃ proprie accidentia nominamus. Ab ipsa quidē substãtia optime preparationis corpora dignoscũtur: quotiēs partes similares: calore: frigore: siccitate: humiditate modice cõstent. Instrumẽtales vero mediocriter accomodent quantitate: ac numero earum quibus cõponuntur: atq; etiã figmento singularũ partium totiusq; instrumenti. Porro ab ijs que necessario subsequũtur: tactu quidē: duriciei: ac molliciei mediocritas. Visu võ si nec oĩno leuis nec admodũ hirtus apparet. Si colorat⁹ existit. Si actiones perfectas habet. Si instrumentales partes se habent mediocriter. si decore instrumentor̄ totius corporis cõspicue sunt: et actionu3 virtute pollent. Atq; hec optĩe preparationis corporis indicia sunt. ¶ Ceter̄ que ab ea absunt corpora: sed insuper sana sunt: ptim similariũ temperamento impedita sunt exiguo quoda3 impedimento: partim instrumentalium lesione affecta sunt: exiguo quoq; impedimento: aut oĩm aut quarundam partium. Impedimentorũ vero genera eadem habentur his: que virtutē eorũ absoluũt Temperamentum in partibus similaribus. Numerus autē figmẽtu3: magnitudo: ac positio in instrumẽtalibus. vtrisq; aũt cõis vnio est: quam sane continuitatem earũ nominam⁹ Porro in his ipsis generibus egrotabilium corpor̄ vitium habetur ex vtraq; egrotabilis corporis significatione. Ter-

Quibus inditijs optĩa corporis p̄paratio cog̃scat. §.i.

Quibus īditijs cognoscãt corpa. q̃ ab optĩa p̄paratione absistãt. §.ij.

minus autem interstinguēs est: sensibilis actionū lesio. Que vero ab optima preparatione absunt paulatim corpora: ipsa etiam revera lesa sunt: attñ id sensibile nequaquam est. Igitur diffinit: ideo ꝙ magis: minusqꝫ exactionibus morbosis causis obsistant. Simpliciter vero egrotabilia corpora diffinita sunt: propterea ꝙ facile de causis morbosis vincantur: et quia multum ex operationuꝫ virtute absistant. Igitur in medio vtrorumqꝫ neutra diligenter corpora colocantur: nec non ⁊ que latius neutra dicuntur: secabiturqꝫ totius sanitatis latitudo in partes tris latitudinem insignem habentes. E quibus prima sanabilium corporum erit. Secunda neutrorum. Tertia egrotabilium: quibus deinceps habent corpora iam egrota lesione operationum sensibili interstincta. Igitur dolorifica corpora: queqꝫ motiones obtinent impeditas: aut penitus abolitas perspicuos terminos habent: q̄ vero infirmas gerunt actiones si maxime abscedunt facile iu dicantur: sin parum ambigua remanent. Et ob eam rem hoc lesionis genere neutre contrarie operationis particeps affectio consistit: quam diximus neutram cognominari. At cuncta hec sensu interstingui debent non ipsa rerum natura: aliogn cōprobes oportebit medēdi facultatē nūꝙ̄ nō affecta corpora cōsiderare. Ceterū inditia benevalentiū corpoꝝ: sed aut egrotabiliū: sanabiliūqꝫ distātie quātitate inuicē discrepabūt: vbi cōstituerimus extremos terminos sibi inuicē cōtrarios: tū optimā p̄parationē: ac nuper cōfectā egritudineꝫ cōsiderātes huic ne an illi fuerint ꝓpingora. Si em̄ fuerit ꝓpinqus optime p̄paratiōi sanabile est. sin lōgius: ſꝫ iā egroto corpori ꝓpinqus: egrotabile est. Si v̄o in medio amboꝝ fuerit eq̄liter ab vtrisqꝫ recedēs: neutrū id erit. Itaqꝫ optime p̄paratiōis indicia dicta iā sunt. Eoꝝ v̄o q̄ absunt ab ea ipsa p̄paratōe: gn̄a nūero paria sunt: maioris minorisqꝫ rōne inuicē disticta. Porro cū hec diuisa sint trifariā: simpliciter egrotabilis corporis indicia exponemus. Ex illis em̄ due relique latitudines perspicue erunt. Generatim igit̄ antea dictū est:

dum de optima ageremus preparatione. Speciatim hoc lo lo dicemus: si prius partes corporum diuiserimus.

¶ Champerij paradoxa.

In hoc secūdo libro de signis Galenus est dicturus: tum indicatiuis: tum pronosticis: ac rememoratiuis. Signa varie multū ad diuerse attēduntur. Referunt enim nōnunꝗ ad dispositiones quas signāt. Sicqꝫ in sana cecātur: egra: neutraqꝫ perpenduntur. interdū ad modū: rationēqꝫ relata significandi: qm̄ sub rōne signant presentis. ꝑteriti ac futuri. Quomodo in demonstratiua secernūtur: rememoratiua: ꝛ ꝓnostica. Galeno in sectarū sic inquiēte libro. Senothicō. i. significatiuū in tria diuidit: scꝫ in dyagonosticō: qd̄ cognitiuū extat: vt quid in ꝑsenti sit noscat. Et in ꝓnosticō: vt ante accipiat: q̄ꝫ euenerit. At in memoratiuū: q ꝑteriti est ꝯmemoratiuū dispositionis. Referūtur qnqꝫ ad dispositiones a quibus: vel ab inherentie earū modo sumūtur: diuidūturqꝫ: in sumpta a substātialiter inherētibus: ab operationibus: ꝛ a casibus. Aliqn̄ in seipsis cōsiderātur: sicqꝫ in lesaz distribuūtur actionē mutatā qualitatē ac extēs variatū. Nūc a modo sumunt significandi: cū dubietate tn̄: aut cōiectura veluti curuitas digitorum. iecoris notat paruitatem: cum dubietate: horūqꝫ signorū: quedā cōia exeunt: oīes significantia habitudines: cetera sunt propria: que vnicuiqꝫ mēbro: aut passioni: dispositiōi ve peculiaria sunt. Et horū adhuc nōnulla ꝑapparētia sunt: vl' coapparētia: q̄ aut dispositionē ꝑueniūt: vel cū incipit ipsa simul cōparet. Quepiā sunt post apparētia: q̄ post inceptā eueniunt dispositionē siue indispositionis ꝓgressu: seu illam post terminatā. Accidentium egritudinē significantiū: quedam sunt morbo peculiaria: nōnulla nature. Alia vtriqꝫ cōmunia. Accidētiū itē morbi: quedā propria illi sūt: q̄ oī insunt: nec tn̄ soli. Nonnulla sunt familiaria: oī ac soli inherentia. Quepiam inse pabilia: q̄ omni insunt: ac soli: sempqꝫ. Accidentiū insuꝑ morbi: aliqua ei sunt proportionata: velut ab his superuenientia: que de ipsius sunt essentia egritudinis. Reliqua sunt improportionata vt q̄ ab alia oriūtur cā: puta primitiua: regimine inordinato: errore vl' sil'ib⁹. Preterea accidētiū morbi: q̄dā materie morbi sectātur corpulētiā: quedā eius qualitatē. Nōnulla materie in naturā actionē. Aliqua ediuerso nature in materiā opationē. Eoꝝ vo q̄ ex nature i materiā opatiōe: vl' ediuerso. Alia crisim significant: alia coctionē. i. digestionē: q̄dā coctōis ipi⁹ diminutionē: ablationēve. nōnulla salutē: cetera ꝑditōez. Demū signoꝝ suꝑ egritudie

Diuisiones signorum.

Prima diuisio.

Accidētium diuisio.

significantiū. Quedā ab accidētibus depromunt̄: que ab humor in corpore dominationē prodeūt. pleraqʒ a corporis suscipiūt: r cōplexione: eiusqʒ ad suscipiēdas egritudines preparatione. Cetera a regimine sumūtur antecedente.

Ex haly in galenū

¶ Haly rodoā. Signa sanitatis indicatiua sunt multa. quorum omniū fortiora sunt signa vehementie virtutis in dispositione egri: r cōualescētie eius post eius separationem. deinde signa digestionis: postea signa crisis salue.

De vtilitate cognitiōis signorū p̄teritorū sanitatis

Et signa sanitatis rememoratiua sūt illud qd̄ seruat medicus de dispositione sanitatis ante infirmitatē: scilʒ qualiter fuit cōplexio corporis r forma eius in raritate r spissitudine: r alijs ꝙ si medicus non fuerit sciens infirmū ante egritudinē eius tunc ipse indiget vt discat per interrogationē r estimationē qualiter fuit dispositio eius in sanitate donec sciat per illud declinationē corporis a sanitate sua sicut si interroget de appetitu eius quo appetebat cibū aut quid suscipiebat ex eo: r in qua hora suscipiebat eum r quādo egritudini non sunt paroxismi r interpolationes. In quibus cibetur infirmus: cibet̄ in hora consuetudinis sue in sanitate dum non p̄hibet ab illo inceptio paroxismorum. et si contingat vt sit interpolatio paroxismi in hora cōsuetudinis sue accipiendi cibum: detur illa hora cibus ꝺm fiduciā. Signa egritudinis presentis sunt ablatio operationū: r existentia egritudinis: r horum signorū lucrum est cognitio egritudinis quare resistatur ei cum eo qd̄ est ei cōtrarium r signa indicatiua egritudinis sunt diminutio operationū a suis dispositionibus in sermone absoluto aut mutatio operationū a dispositionibus suis naturalibus. Et lucrū horū signorum est vt antecedat medicus cū p̄seruatione: r euacuet corpus aut mutet illud qd̄ est accidens in eo donec p̄hibeatur per illud casus corporis in egritudinē: r signa que rememorari faciunt egritudinis r eius qd̄ p̄cessit ex ea sunt sicut discoloratio: extenuatio debilitas multa r cita. Et ipse Galenus significat per sermonem suum ꝙ sunt tres neutralitates. r si fueris memor eius qd̄ preterit: ꝙ hec dispositio est composita ex sanitate r egritudine: aut ꝺm cōmixtionem vtriusqʒ aut ꝺm cōpositionem aliquorū tunc scies ex signis sanitatis r egritudinis signa harum dispositionū trium. Per signa vero rememoratiua non fit iuuamētū in operationibus medicine particularibus cui sit q̄titas. Et propter illud non sunt necessaria neqʒ proxima necessarijs.

De trib⁹ generib⁹ signorū corporū sanorū.

Signa corporum sanorū tria sunt vnum eorū quod est assumptum ex eo qd̄ in eis est in diffinitione eorū substātie: r ista signa sunt necessaria verificationis. r secūda sumpta sunt ex operationib⁹ mēbrorū. Et ista iterū sunt apparētis veritatis. r tertia sunt sumpta ex accidentibus consequentibus ab eo qd̄ eis est in

diffinitione substantie eorum cõsequẽtibus iterũ ab operationi bus ⁊ ista multotiens sunt veridica: ⁊ qđ ex eis mentitur raruz est ꝫm minus: qđ est optime tẽperãtie signuz. Et significãtia meliorem formarum sumpta sunt ex operationibus membrorũ partium similiũ: vt sunt operationes eorum cõplete: ⁊ ostendit Galenus ꝙ cõplementum eoruz est illud ꝙ nominãt medici bonitatẽ eorum. Et lesio in cõplexione est vt in cõplexione membroꝝ partium similiũ sint addita. Quedã quattuor qualitatũ: aut minuatur ab eo qđ conuenit ei. Et lesio in cõpositione mẽbri instrumẽtalis est aut ĩ numero suo: aut in q̃titate: aut forma: aut situ suo Et conditionauit vt sit lesio pauca: ⁊ cõsequatur ab illo vt sit sanitas eius ꝫm plures dispositiones. Et lesio parua ꝫm sententiã eius est que non apparet sensui. Et medici quidem nominãt eã debilitatẽ membri. Et genera lapsuũ eadem sunt cũ his que virtutem eorũ cõplent temperãtia in habẽtibus similes partes. Numerus vero ⁊ formatio ⁊ magnitudo: ⁊ positio in organicis vtriusq; vero cõmune vnitas. quã ⁊ cõtinuitatẽ eorum nominauimus genera. ergo lesionũ sunt genera rerũ quibus cõpletur eoꝝ virtus ⁊ sunt in mẽbris similiũ partiũ cõplexio. Et in mẽbris instrumentalibus numerus: q̃titas: forma ⁊ situs ⁊ cõtinuitas cõmunis inter vtraq; Et genera lesionis sunt tria. Lesio accidens in operatione membrorũ similiũ partium. Et lesio in cõpositione instrumentaliũ membroꝝ accidens. Et lesio accidens in cõtinuitate membrorũ. ⁊ vna duarũ intẽtionũ quas cõtinet nomen corporũ infirmorũ est corpora egrotatiua ⁊ alia corpora infirma. Et differentia inter vtrasq; est ꝙ nocumentũ operationis in egrotatiuis est insensibile occultũ: ⁊ in corporibus infirmis est apparẽs sensibile. Et hec est differentia inter egrotatiua corpora ⁊ diminuta a meliore formarũ parũper. ꝙ corpora egrotatiua vincunt velociter cause infirmantes ⁊ dominantur eis facile ⁊ diminutio eorum in fortitudine operationũ est multa apparens: sed non est illud corporibus diminutis paruz a meliore formarũ. Uult ergo Galenus ꝙ latitudo cõsequatur ab eo qđ ostendit vt sint corpora que non proportionantur ad sanitatem nec ad egritudinem. Media inter corpora sana ⁊ egra: siue sint corpora sana et egra ex eis que vocantur taliter ꝫm veritatem aut sint ex eis quibus inest latitudo aliqua in sanitate aut egritudine. Et latitudo sanitatis est magna quod est. quia corpora egrotatiua non sunt egra: sed eis est sanitas agitatiua. Sunt ergo numerata in corporibus sanis. Similiter corpora que non proportionantur nec ad sanitatem: nec ad egritudinem in iudicio corporuz sanorum. Declarauit ergo Galenus in hoc sermone ꝙ sanitas: ⁊ egritudo

Ex perfectiõe opationũ arguit pfectio formarum.

Genera lesionum tria sunt.

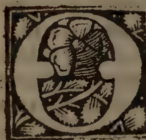
Dĩa inter corpa egrotatiua ⁊ sana vt multũ.

Que sint corpa media inter sanitatẽ ⁊ egritudinem.

sunt due dispositiões ꝯtrarie inter quas nõ est dispositio aliqua que sit ꝑm veritatem equalis vtrisq; in veritate: qđ est: qꝛ noïant corpora ista media in corporib⁹ sanis. Et galenus inquit. Oib⁹ his sensu diiudicatis nõ ꝑm ipsam rerũ naturã: periculũ enim est sempiterne passionis irripere. i. incurrere dogma. Et egritudinis tria sunt genera: quoꝝ vnũ est malitia cõplexiõis: ꝛ sunt ei multe Alterũ est malicia cõpositionis: ꝛ sunt ei multe species. Tertium est solutio cõtinuitatis: ꝛ sunt ei species multe. Et vnaqueq; specierum horum triũ generum diuersificatur ꝑm diuersitatem mẽbrorum: ꝛ propter illud consecutum est ei vt diuidat: ꝛ narret in primis mẽbra oĩa: ꝛ ostendit dispositionem cuiulibet eorum.

Tria egritudinis genera.

¶ Quotnam partium differentie sint. Cap. ij.

Omnes earũ differentie quattuor sunt. Quedã enim ꝑcipue partes existunt: alie ab illis nascũtur. Nõnulle vero nec alias gubernãt: neq; ab aliis gubernãtur: insitas habentes quibus gubernant se vires. Alie vo insitas habent pariter ꝛ influxas. Precipue ergo sunt: cerebrũ: cor: iecur: testes Ab illis vo nascũtur: illisq; subseruiũt nerui: ac dorsalis medulla cerebro. Cordi aũt arterie: vene iecori: seminaria vasa testibus. Porro seipsas gubernant: cartilago: ossa: copula: mẽbrana: adenes: pĩguedo: caro simplex. At alie oẽs partes cõmunẽ habentes gubernationem arteriis: venis: ac neruis egent. Piloꝝ vo ꝛ vnguiũ nulla gubernatio. Sed generatio sola censetur. hec igitur partium differẽtie sunt. Indicia autem vniuscuiusq; temperamenti deinceps dicentur sumẽtes initium a cerebro.

¶ Champerii paradoxa.

Parado: in galenũ Mẽbroꝝ diffinitio

Membra: corpora sunt solida: q̃ primaria humoꝝ ꝓducũtur cõmixtione. Que duplicia exeũt. Alia ꝑcipua. Cetera a ꝑcipuis orta. Precipuoꝝ cor pͥcipalissimũ ideo fertur: q꜒ primo: radicaliterq; existit: principiuz. Oẽs eñ ceteroꝝ vires: ꝛ si perfici manifestẽtur in ceteris: in eo radicitus fundari cõperiũtur. Cetera preter id: precipua dicũtur: scđo manifestatiueq;: qualia sunt iecur: ꝛ cerebrum pro indiuidui cõseruatione: ꝛ testes ad tuendã speciẽ. Diffiniun

tur ideo precipua mēbra: q̄ primarū habēt virtutū initia: que ne cessario ad singularis: aūt speciei pdurationē cōcurrunt. Famulatio: seu seruitus. Alia pparatoria existit. Et hec est: anteq̄ operetur principale. quomodo cordis seruiēs ppāratur pulmo existit: cerebri epar: aliaq̄ nutrimēti mēbra. ⁊ immediatius exuenis arteriisq̄ rethe cōtextū mirabile. Jecoris stomacus Ac testium vasa dicta inuoluta. latoria fert reliqua: que postq̄ operat principale: extat. vt cordis lator seruiens arterie sunt. Jecoris vene. Cerebri nerui. Testiū virga vasa a medicis seminaria nūcupata Uirtus interdū pro aie audit potētia: quā Aristoteles in vegetatiuā diuisit: sensitiuā: ac rōnalē. Artifex tn̄ singularior medicus: illā in naturalē secare maluit: vitalem aialēq̄. Nonnūq̄ pro tpamento sumit: seu pro instrumēto quo exit: aptave est aia exire in suas opatiōes: qualiter membrorum pro sensitiua operatione tēperatum: virtutē nominamus sensitiuā. At p motiua: motiuam Que duplex extat. Jnnata. ac influens: innata a generatione dr cōtrahi: insepabilis exīstēs: absq̄ eius corruptiōe cui innata dr. Et hec virt⁹ existit naturalis: sub ea vitalē cōplectēdo. Jnfluēs: adueniēs ideo dr: q lz mēbro (ac dispositio sibi cōueniens) insit: ab ipa tn̄ absolui mēbrū viuēs pmanere pōt. Que sensitiua extat virtus: ⁊ motiua volūtarie. Jlla igit mēbra ꝟtutē habere innatā tm̄ ferunt: q̄ solā habent naturalē. Jlla ꝟo innatā simul cū influēte. q̄ aiali: sensitiua ac motiua: cū naturali nō carent. ¶ Haly rodoā. Uirtus est q̄dā cā q̄ dr efficiēs ⁊ in omni mēbro est virt⁹ fixa in eo q̄ facit suā opationē propriā. ⁊ substātia huius virtutis bm suā sentētiā est cōplexio ei ppria scilz forma cōplexionis. Et bm sentētiā Aristotelis est cōplexio instrumētalis cordis scz prima qua opat virtus: ⁊ virtus est natura mēbri qua sustētat: ⁊ diuersitas hec nō nocet in aliqua opationū medicine: et iā pscrutati sumus de eo alibi ⁊ Aristoteli iterū videt q mēbrum principale est cor. ⁊ Galenus ponit ea quattuor: cor: cerebrū: epar: ⁊ testiculos ⁊ hec diuersitas iterum non nocet in aliqua operationū medicine. Dico ergo q vnicuiq̄ mēbrorū aut inest virtus fixa in eo tm̄ aut inest ei cum ea tamē virtus alia fixa a mēbro alio aut plures virtutes fixe a mēbris plurimis. Nucha oritur ex posteriori cerebro sicut oritur crus arboris. ⁊ nerui oriūtur a cerebro ⁊ nucha ⁊ fit cerebrū loco radicis arboris ex qua oritur crus magnū qd est nucha: ⁊ rami sunt nerui qui nascūtur ex cerebro: ⁊ nascuntur ex nucha iterum nerui multi. sicut rami nascentes ex crure arboris: ⁊ illud dispergitur in toto corpore. Et vene pulsatiles oriunt ex corde bm illud exemplum quod est qr nascitur ex latere sinistro cordis arteria magna loco cruris arboris: ⁊ oriuntur ex hac

Seruit⁹ vel famulatio est duplex.

Duplicit audit virtus.

Uirt⁹ duplex scz innata ⁊ influens.

Que mēbra virtutē dicunt habere innatam.

De virtute vnicuiq̄ mēbro ppria.

De ortu nuche arteriarūve narū ⁊ testiculorū.

Uene pulsatiles.

arteria oēs arterie corpis. Fit ergo cor sicut radix arboris: ⁊ arteria magna sicut crus: ⁊ qđ orit̃ ex eo sunt sicut rami. ⁊ ẜm hanc silitudinē est dispō epatis. Ipm em̄ sicut radix est arboris ex q̄ orit̃ crus: ⁊ est vena cōcaua: ⁊ oriunt̃ ex ea relique vene. Et oritur ex corde altera vena vel alteria. Et similiter ab epate orit̃ alia vena. Et ex testiculis oriunt̃ vasa spermatis. Sunt ergo ipi sicut radix arboris. Et spermatis vasa sunt sicut rami qui nascuntur ex eis. Et qn̄ tu consideras corpus ẜm ꝙ diximus inuenis ea q̄ ramificant̃ ex radicibus in modū rhetis misceri adinuicē ⁊ pēdere et inuenis ossa sicut sustentamenta ⁊ scutū: ⁊ inter istas res inuenis quedā implētia que implent ea: ⁊ sunt mēbra cōposita instrumentalia sicut lacerti ⁊ pulmo ⁊ stomachus ⁊ mēbra similiū partiū: sicut caro glandosa: ⁊ inuenis pāniculos qui separant ea ad inuicē: ⁊ cōcauitates: ⁊ cutis est pāniculus quo cōtinent̃ oīa deforis. cōpletur ergo ex oībus istis sicut visum est corpus. Et illđ qđ dant neruí ⁊ nucha a cerebro est spiritus animalis ab anima quo fit sensus ⁊ motus volūtariꝰ: virtutes em̄ iste sunt res q̄ currunt in nucha ⁊ neruis a cerebro ad membra sensibilia ⁊ motiua volūtarie. ⁊ illud qđ dat arteria magna: ⁊ qđ orit̃ ex ea ⁊ ex arterijs a corde est spūs aīalis vel vitalis: quo existunt vita ⁊ caliditas innata. Virtutes em̄ iste sunt res que currūt a corde in arterijs ad reliqua mēbra corpis: et qn̄ abscindunt̃ ab eis moriunt̃: sicut qn̄ abscindunt̃ virtutes sensus ⁊ motus volūtarij destruūtur sensus ⁊ motus volūtarius. Et illud qđ dant vene nō pulsatiles ab epate est spūs naturalis quo existūt virtutes naturales. Iste em̄ virtutes currūt ab epate in venis ad reliqua mēbra: ⁊ qn̄ abscindunt̃ a mēbro destruit̃ eius nutrimentū. ⁊ illud qđ dant vasa spmatis a testiculis est spūs cōpositꝰ ex tribꝰ spiritibꝰ quo currit generatiua virtus in spermate. Hoc est ergo quo fit iuuamentuz in medicina. Aristoteles aūt vult ꝙ relique virtutes influāt a corde. verūtn̄ sensibilis ⁊ motiua volūtarie existūt in corpore mediāte cerebro ⁊ naturales sunt in eo mediante epate: ⁊ gn̄atiue mediātibꝰ vasis spermatis. Et Hippo. vult ꝙ sperma a toto corpore veniat in hora motus coitus verū nō est hic aliq̄d huius diuersitatis: qđ noceat ī opere medicine qn̄ credūt ꝙ cerebrū est causa prima aut scđa necessaria in motu ⁊ sensu: ⁊ ꝙ epar est cā prima: aut scđa necessaria in virtutibus naturalibus: ⁊ ꝙ testiculi sunt cā prima aut scđa necessaria in virtutibꝰ gn̄atiōis. Et melior est in arte medicine snīa galeni q̄z Aristotelis qm̄ snīa Aristotelis facit errare medicos. Et in esse ossiū est dubitatio an ꝑueniāt ad ea ex istis radicibꝰ res capillares occulte a sensu: aut non veniat ad ea penitꝰ ex eis aliq̄d ⁊ cōsideratio ī hac dubitatiōe ē opificis

Vena cōcaua.
Vasa spmatis.
Lacertꝰ pulmo.
Glādosa caro.
Nucha
Neruus.
Spiritꝰ aīalis.
Sēsus ⁊ motꝰ volūtariꝰ.
Aristoteles.
Hippocrates.
A q̊ mēbro decidat̃ sperma in hora coitus
De esse ossium.

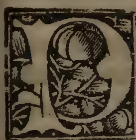
scie naturalis: medico vero nō est cōsideratio in illa: propterea q2 nō videt sensu rē q̄ puenit ad ea propter hoc: ergo abscindit gale. sup h' q' regimē eorū ē ex seipsis vt doceat p illō qd cōsideratio medicialis non ptrāsit sensum. Ipsa q̄ seipsa regūt cartilago: ossiū cōiunctio mēbrana: glādula: pinguedo: caro. Et istis mēbris insunt virtutes innate ex eis q̄bus existit eorū regimē in cibo et est essentia eorū: qd est q2 nō cōtinuat cū eis arteria q̄ det eis a corde: nec descēdit eis vena q̄ det eis ab epate: nec inuenit eis neruus q̄ det eis a cerebro. Lacertus quidē oīs et reliqua mēbra remanētia exceptis eis quorū rememoratio pterijt sicut pulmo stomachus et renes et splen: vel alia ex mēbris extrinsecis et intrinsecis sunt ī vno quoq3 quorū est virtus innata fixa in eo et veniūt eis ex tribus radicibus q̄ sunt cerebrū. cor: epar: virtutes alie: et nerui quidē lucrātur eis virtutē sensus aut motus volūtarij: aut vtriusq3 simul. Arteria vero facit ea adipisci virtutē vite et caliditatē innatā. Sed vena facit ea acquirere virtutē nutritiuā. Capilli et vngues generant a materijs quas expellit natura ad corpis exteriora expulsione cōtinua: et illud qd generat eos est natura: et nō sunt ex eis ipsis virtutes innate nec veniūt eis ex radicibus virtutes. Et capilli et vngues sunt ingredientes in numero membrorū sicut pili palpebrarū: et superciliorū. Iā ergo fiunt mēbrorū quinq3 spēs Meliora ergo sunt radices: deinde que nascunt ex radicib9: deinde in quibus sunt virtutes innate tm̄: deinde capilli: et vngues in quibus non sunt virtutes innate: nec veniūt eis alie virtutes.

De lacertis.

Neruus

Arteria.

¶ Quodnā propria indiciorū genera habeant. Et ex q̄bus signis vniuersa capitis dispō ducat. Et de virtute ac vitio principaliū operationū. Caput. iij.

PRopria signorū genera qnq3 existūt. Primū totius capitis dispositio est. Scdm sensibiliū operationū virtus et vitiū. Tertiū vero administrantiū. Quartū pncipaliū. Quintū naturaliū. Demū aliud gen9 ab his oib9 est alteratio: quā extrinsecus incidētia cōuebunt. Uniuersi capitis dispositio ex magnitudine: figura capillisq3 ducit. Igit paruū caput praue cerebri prepatiōis peculiare indiciū est. Sed si pre robore extitit: facultatis ibi existētis materiā probā multāq3 preparantis indiciū bonū est. Si vo ppter solā materie multitu-

dinem: non bonum est. id autem diffiniri debet tum figura tam etiam adnexis membris. Figura quidem: si idonea sit. Hoc enim bonum signum semper habetur membris vero adnexis: quoties ceruix valida sit: ac reliqua ossa: optime sint disposita: atq̧ etiam pars omnis neruosa: vegeta firmaq̧ sit. Capitis porro figura propria habetur velut si cogites spheram diligenter ceream vtrunq̧ leuiter adstrictā. Ita namq̧ fiet: vt priora sphere posterioraq̧ promineāt. latera vero rectiora reddantur. At quoties occipitium minuatur: consideres oportebit neruos: ac collum vna cum ceteris ossibus. Si enim habeant per naturam: inopia materie: haud quaq̄ facultatis infirmitas. si vitiosa: debilis facultas existit. Sed magna ex parte occipitio in certiori predictorum infirmitas comitatur: raroq̧ aliter accidit. Nec secus prominens occipitium considerabis pariter cum alijs omnibus finitionibus. Si enim cerebelli figura idonea sit indicium bonum est. Quidam medici nominant cerebrum postremum. vt igitur postremum est: futura ad speciem labde. a. littere diffinitum: ita dorsalis medulle initiū est per quam ⁊ neruos in vniuerso animali mouentes orditur. Pars autem ipsa posterior ex se penitus paucis participat sentiētibus multis mouētibus: quēadmodū prior altera sentiētibus multis: mouentibus paucis. Quocirca si probe affecte sint firmas vtraq̧ suas appendices habebunt: atq̧ he ipse in parte capitis priore finitiones existunt: vt circa frontem: vbi parua fuerit: aut magna. itidem si sensibus: verbigratia visu: gustu: odoratu: hec enim sibi inuicem indicia sunt: ac sibi inuicem astipulantur: tum que ab aliquo membro principali oriuntur: virtuti: vitioq̧ principalis: tum etiam principale ijs que ab se oriuntur. Principalium operationum virtus ac vitium membri principalis vnius per se inditium est. Intelligo autem principales operationes: que ab aliquo membro principali tantummodo efficiuntur. Si quis igitur solers est cerebri materia tenuior indicatur. Si tardus crassior: si do-

cilis est: substantia cerebri mollior est. Si memoria pollet: stabilis est. nec secus si indocilis fuerit: cerebrũ durius est. Si obliuiosus fluẽs. Ceterũ quoties opiniones facile mutet: caloris quoties retineat: frigoris inditium existit. At duo signoꝝ genera videor dimisisse: q̃ statim ab initio docere promisi. vnũ ex actionib⁹ naturalib⁹ ductũ: alterũ ab iis q̃ extrinsecus incidũt. Sz de vtrisq; promiscue sermo erit. ¶ Si cerebrũ bene tẽperatũ existit in quattuor qualitatib⁹: oĩa p̄dicta mediocriter obtinebit: ⁊ oĩa excremẽta quecũq; ex palato: aut aurib⁹ excernũtur mediocriter obtinebit: ac minime ledetur: ab oĩbus que extrinsecus incidunt: quecunq; calefaciunt refrigerant ex siccant: humefaciunt. In talibus capilli quidem si infantes sint: subrufi: si pueri subflaui existunt: medij quodam modo inter crispos: simplicesq;: non tamen facile caluescunt. Sed intelligere oportet dicta ac dicenda inditia in regionibus moderatis. Que vero de capillis dicta sunt nõ in terris solum moderatis. Sed quoties humorum temperamentum cerebri tẽperamento proportione respondeat. Qd̓ si calidius fuerit moderato: in altera autem oppositione bene temperatum. Si admodũ fuerit calidius inditia dicenda cuncta validiora reddentur. Si vero excessus paruus existat debiliora Atq; hic sermo promiscue sit proditus in cunctis partibus: quarum temperamenta sumus indicaturi. ¶ Restat vt ab his que dicta sunt cerebri calidioris inditia nominemus. Caput igitur vniuersum rubet caletq;: in oculis vene sensibiles existunt. Capilli vero in talibus celeriter oriuntur. qd̓ si multo calidiores fuerint quam qui modice constant nigrescunt ac validi: ⁊ crispi redduntᷓ. Si v̾o non multo calidiores existãt in p̄mis qdẽ subflaui sunt: deinde nigrescũt: ac ꝓcedẽte etate caluescũt: maxieq; q admodũ calidi sunt. Excrementa aũt p palatũ: oculos: et aures exigua cõcoctaq; excernunt quoties ad integrũ bñ valẽt. Ubi v̾o caput ipleᷓ. Sepe cũ eis potissimũ si negligẽter viuãt id accidit: multa qdẽ sed nõ cruda excrementa redduntur. Caput aũt impleᷓ grauaturq;

Que naz cerebri bene tẽperati inditia sint. §.ij.

Que naz cerebri calidioꝝ inditia sint §.iij.

ex calido cibo: potu: odore: et omnibus que extrinsecus inci-
dunt: in quibus est circũueniẽs aer. Presertim si talia nõ so
lum calida ex natura: sed etiam humida sunt: vt somnus per
huiusmodi temperamẽta breuis ita nequaꝗ̃ profundus suf-
ficiet. ¶ Frigidioris quam conuenit cerebri indictia sunt ex-
crementa multa ex proprijs emissaculis: capillicꝫ recti: ruffi:
prolapsi: et qui tarde erumpant tenues: exiles: facilecꝫ ex fri-
gidis causis offenduntur: ac tantisper dum offenduntur de-
fluctione: et grauedine afficiuntur: nec tangenti caput calidũ
apparet: necꝫ cernenti rubrum: ac venule oculorum visuꝫ ef
fugiunt: et somnolentiores quodammodo sunt. ¶ Siccio-
ris indictia cerebri sunt: si emissacula vacant excremẽtis. Si
sensus diligentiores existunt. Si insomnes existũt. Si capil-
los validissimos habent ac ocissime erũpentes: magisꝗ̃ cris
pos quam rectos: et cito calui efficiuntur. ¶ Humidioris au
tem capilli simplices sunt: ac nullomodo calui efficiuntur.
Porro sensus marcidi sunt: atꝗ̃ excrementoruꝫ affluit mul
titudo. Somnus multus profundusꝗ̃ est: atꝗ̃ he simplices
cerebri intemperies sunt. ¶ Composite vero: prima quideꝫ
calida siccaꝗ̃ est in qua sensus diligentes existunt: acꝗ̃ excre
mentis vacant: maximecꝫ insomnes agunt: ac cito calui effi-
ciũtur. At qui prima capillorũ generatio: celerima: atꝗ̃ abũ
dantissima est: capillos nigros crisposꝗ̃ habent: caputꝗ̃ ca-
lidum: atꝗ̃ rubens ad vigoris vsꝗ̃ etatem. ¶ Quod si hu-
miditas cum calore affuerit nec admodum vtraꝗ̃ qualitas
excedat moduꝫ: coloratiores: calidioresꝗ̃ sunt: ac vene in ocu
lis grandiores: atꝗ̃ excrementa plura mediocriterꝗ̃ cõcocta
et capilli recti: subflauiꝗ̃: nec facile calui efficiuntur. Caput
preterea repletur: ac grauatur ex causis calefacientibus. Qd
si humefiat multomagis id accidet: et vbi multitudine abun
det excrementorum. At qui quoties plurimũ calidi: et humi-
di fuerint ijs caput morbosum est. atꝗ̃ excrementosum: faci-
leꝗ̃ ab humidis: et calidis causis leditur: auster illis nũꝗ̃ nõ
inimicus existit: sed optime degunt flante aquilone: nõ tamẽ

Quenaꝫ frigidioris cerebri indictia sunt. §. iiij.

Quenaꝫ sicciorís cerebri indictia sint §. v.

Quenaꝫ hũidioris indictia sint. §. vj.

Quenaꝫ calidi: sicciꝗ̃ tẽpamẽti i cerebro indictia sint §. vij.

Quenaꝫ calidi humidiꝗ̃ tẽperamẽti i cerebro indictia sint. §. viij

vigilare diutius queunt: sed cōuersi in somnū pariter somnolenti: vigilesqꝫ existūt: ac in somnia vidēt. Uisus marcidus est: ac sensus indiligentes. At si cerebrū multo calidius moderato fuerit: sed paulo humidius, exuperabūt calidi temperamēti indictia: permiscentur illis signa humiditatis incertiora: quēadmodū si multo humidius fuerit: paulo vero calidius: humiditatis signa validiora erūt: caliditatis debiliora Atqꝫ hic sermo per vnāquāqꝫ intemperiē cōpositā cōis est.

Quenam frigidi sicciqꝫ tēperamenti indictia sint. §.ix.

¶ Frigidum simul ac siccum tēperamentū: caput efficit fridū. decolorqꝫ quātū in seipso est. Semper enī meminisse dicte diffinitionis oportet: vt capitis partes quātū est ex humorū natura afficiantur. ¶ Porro tale temperamentū venis in oculis vacat: & ex causis frigidis facile offendit. quapropter inequaliter sani degūt interdum capite leuissimi: & emissaculis purgatissimi: interdū grauedie ac defluctiōe ex leui cā prompte afficiūtur. Sensus aūt in eis in iuuētute diligētes & integri ex toto sunt: pcessu vero cito emarcēt: & vt semel dicatur caput vniuersū cito senescit. Quocirca cito canitiem sentiūt Capilli vix ab ortu erumpūt exiles: ruffi. procedēte aūt tempore si frigiditas plus superat caliditatē quā siccitas humiditatem: haud quaqꝫ calui efficiunt. Ecōtrario vero si siccitas plurimū superet humiditatem: frigiditas aūt caliditatē parū tales calui efficiunt.

Quenam hūidi, frigidiqꝫ tēperamenti sint. §.x.

¶ Humidū pterea: ac frigidū tēperamētū obstupidū cōmittit somnū: redditqꝫ hoīes somniculosos ac sensus vitiosos: & excremētis redūdātes: atqꝫ etiā caput efficit frigiditati: replexiōiqꝫ paratū: & defluctiōi grauedniqꝫ: nō tū calui efficiunt: atqꝫ hec tēperamēti in cerebro signa sunt. Ex his autē dictis signis ad vnūquodqꝫ opificiū sensus cognoscendum te conferas licebit.

Paradoxa in Galenum.

¶ Champerij paradoxa.

Ex macrobio de sōnio scipionis li. bro. j.

Eptem sunt (vt macrobio placet) intra hoīem que a grecis nigra mēbra vocitant lingua/ cor/ pulmo/ iecur/ lien/ renes duo & septē alia cū venis & meatibus q̄ adiacēt singulis ad cibū & spiritū accipiēdū reddēdūqꝫ sunt deputata: guttur: stomachꝰ: aluus: vesica

ꝛ intestina principalia tria quorū vnū dissiptū vocat qđ ventrem ꝛ cetera intestina secernit. Alterū mediū quod greci messenteron dicunt. Tertiū qđ veteres iram vocarūt: habetq́ principiū intestinoꝝ oium ꝛ cibi detrimēta deducit. De spiritu autē ꝛ cibo quibus accipiēdis vt relatū est atq́ reddēdis mēbra que diximꝰ de meatibus sibi adiacentibus obsequunt: hoc obseruatū est q sine haustu spiritus vltra horas septē sine cibo vltra totidez dies vita nō durat.

Septem gradus i corpore.

Septē sūt quoq́ gradus i corpore q̇ dimēsionē altitudinis ab imo in superficiē cōplēt medula: os neruus: vena arteria: caro cutis: hec de interioribus. In aperto quoq́ septē sūt corporis partes. Caput: pectus: manus: pedesq́ ꝛ pudendū.

Septem sunt corporis partes.

Itē que diuidunt nō nisi septē cōpagibꝰ iuncta sunt: vt in manibus est humerus: brachiū: cubitus: vola: ꝛ digitoꝝ nodi terni. In pedibus vero femur: genu: tibia: pes ipse: sub quo vola ē ꝛ digitoꝝ similiter nodi terni. Et qꝛ sensus eorūq́ mysteria natura in capite velut in arce cōstituit: septē foraminibus sensuū celebrātur officia. id est oris: ac deinde oculoꝝ nariū ꝛ auriū binis: vnde non imerito hic numerus totiꝰ fabrice dispēsator ꝛ dn̄s: egris q̄z corporibus periculū sanitatēve denūciat.

Cerebrū dupliciť sumitur.

Cerebrū bina sumitur manerie. Cōiter videlz: qūo in substātiā diuidit velatiuā: medullarē: ꝛ vētres spiritu plenos. Et ꝓprie: qđ substātia existit medule similis in corporis summo sita: tribꝰ: quinq́ve intercisa vētriculis: duabus velata miringis: sensus ac motus organice initiatiua.

Descriptio cerebri.

Qua operatiōe cerebrū principale merite ferat mēbrum: nō ipa existit cogitatio: memoriave. Sed aialis ex vitali productus spiritus. Quo fit vt operatio qua cerebrū principale dicit: nō sit ipsius cerebri prima operatio.

Operatō ꝑ quaz cerebruz đr pricipale.

In cerebri cōplexiōe innatam prius perpendimus: ex miscibiliū videlicet ꝓportione cōsurgentem: dehinc innatā per influentē ad actum redactam. Que ꝛ elementoꝝ merito ac cordis epatisq́ (naturalē vitalēq́ ad eū spiritus immittentium) influxus cā existit. Tādem illam que dictoꝝ accidit occasione cum his vaporum: fumorūq́ ad ipz eleuatoꝝ ratione.

Triplex cerebri cōplexio.

Cerebrum nōnulli siccū frigidūq́ innata putant cōplexione. In cuius frigiditate cōueniunt cuncti. Eius siccitatē ea deducunt ratione: q in eiꝰ cōstructione: terre elemētū aque ipsi dn̄ari per coctura z ꝓbatur. Etenī z si coquitur cerebrū terreū plurimū aqueo dissoluto remanere reperitur. Que aristotelis mens esse videt partium aialiū secūdo: capite scđo secūdi tractatꝰ.

Pria opinio de cōplexiōe cerebri.

Ceteri ipsum illa eadez cōplexiōe cēsent humidū: q ꝓbare hoc nitūtur medio. Cerebrū per innatā influēte actuata humiduz est cōplexione: igit ꝑ innatā solā. Sequela eo patēs est: q influēte magis exiccari videtur spirituū calore: q̄z humectari cerebrū. hec tn̄ rō iō fallit: q

Secunda opinio q eadē complexione frigidum existit ac humiduz.

spiritus cerebrū humectāt:sicuti ꝛ ipsi cerebro aerea humiditate humidiores sunt. Cerebrum innata cōplexiōe cute extat siccius. Etenim cerebro terrea aliorꝫ respectu elemētorꝫ quoad molē dominatur.cōplexione tñ innata per influētē in actū deducta cūcti frigidū ꝛ hūidū cerebrū cēsere:preter ysaac qui (inuniuersalibus dietis)ipsuꝫ nature calidū: accidēte ꝟo posuit frigiduꝫ.Cerebro quattuor occasiōib⁹ frigiditas a creatore fuit cōcessa: ad cōtemperādaꝫ videlꝫ cordis caliditatē: ac epatis dehinc: pro spirituuꝫ clarificatiōe.vt inde cognoscitiue opatiōes fierēt meliores. Quod ꝓpterea in calido mēbro nō cōtingeret: ꝙ calidus fumos eleuat turbidos. Tertio ne eius in mēbra effluāt hūiditates sensitiua vt oculos: aut aures. Et demū: vt suo introducat sommuꝫ frigore. An cerebrū frigiduꝫ sit ꝙ̄ humidum amplius: vel ediuerso haly (theorice primo)cū auicēna(primi prima capite cōplexionū mēbrorū)mēbra cōnumerātes frigida: cerebrū cuti satis in actiuis qualitatib⁹ ꝓpinquū autumarūt. In hūiditate tñ distātius. Et ꝓpterea quesito vulgatim rñdendū: ipsuꝫ amplius hūidū esse: ꝙ̄ frigidū. qm̄ spiritib⁹ āpli⁹ calefacit: ac ad ipꝫ ascēdentib⁹ fumis: ꝙ̄ eisdē exiccet. Paruū caput(penes galenū)male celebri cōpositionis signū necessariū existit. Nec dubie. Etem̄ quātitas natura extat cōpōnalis: in qua a mediocritate cōtingit recessus capitis paruitas ab hmōi: recessus quidā existit. Est igit malitie cōpositionis cerebri necessarium signū. Magnū vero caput bone cerebri cōpositionis signū nō est necessariū. Magnū caput magnitudine audiendo(sicut intelligi voluit Galenus)cōtinētie. Siue ipsum ceteris ꝓportionatū fuerit membris: aut aliter. Etenim caput notabiliter temperato hac magnitudine grandius. Non operationes necessario sequuntur temperate: aut illis vicine. Postera cerebri pars in cunctis animantibus: neduꝫ in homine: seipsa paucorum sensum prebentium neruoruꝫ initium ac ortus existit: plurium aūt motiuorum. Quo anterior ediuerso: plurimos prebet sensitiuos: motiuos vero paucos. ¶ Haly rodoam. Cerebrū quidem est radix sensus et motus volūtarij: ꝛ cor quidē est fons vel radix vite ꝛ caliditatis innate. Epar quidem est radix operationum naturalium virtutum: ꝛ sunt attractio: retentio: digestio ꝛ expulsio nutrimentum ꝛ augmentum et similia istis. Testiculi sunt radix spermatis. Cerebrū est capitis medulla ꝛ signa signātia cōplexionē ei⁹ naturalē ꝛ difficultatē passiōis ei⁹ ꝛ signātia cōplexionē ei⁹ q̄ mutat sunt.vj.spēs q̄nqꝫ earꝫ sūpte sūt ab eo: ꝛ sextū sūptū est ex velocitate passionis ipsius: ꝛ difficultate ipsi⁹ passiōis a causis īfirmātib⁹ extra. scꝫ sicut aer. Quādo substātia cerebri est mollis clara puia sestiat in eo sigillatio formarū rerū

Cerebrū cōplexiōe innata actuata influēte frigidū est ꝛ humiduꝫ.

Cause frigiditatis cerebri sūt quattuor

Quod cerebrū est humidus ac minus frigidum.

De paruitate capitis.

De magnitudine capitis.

De duplici cerebro.

Additio ex haly.

Sex sigā signantia cōplexionem cerebri.

Qui sint velocis disciplie.

quapropter fit habens eam velocis discipline ppter velocitatē sigillationis formarū rerū ꝛ quando nō est mollis: ꝛ est turbida. fit difficilis sigillatio ꝛ in ea formarū rerum: quādo sigillantur in ea forme rerū. tunc si retineat eas ꝛ firmantur: nominaꝛ fixa substātia eius: ꝛ est illud bonitas sermonis eius qua seruatur illud qđ in ea sigillatum est. ꝛ si non seruat eas nominatur substantia eius fluida. quare est illa malicia seruationis eius scʒ si nō sigillatur in ea aliquid deformis ꝛ apparens est ex toto qđ precessit scʒ ꝙ claritas substātie cerebri fit ex qualitate cōplexionis eius proprie: ꝛ ꝙ turbulentia eius fit ex mutatione cōplexionis ab eo ꝙ est necessarium ei natura: ꝛ ꝙ retentio eius qua retinet illud qđ sigillatur in ea ex formis significat quādam siccitatē cerebri ꝛ fluxibilitas eius humiditatem. Et intellige ab Galeno sermonem eius calidū aut frigidum: aut humidū: aut siccum scilʒ q' in cōplexiōe eius composita ex quattuor qualitatibus vincit illud Naʒ si dicitur calidum tunc caliditatis qualitas est augmentata in eo ꝛ si dicimus frigidum: tunc qualitas frigiditatis est augmentata in eo. Complexio cerebri naturalis est vt sint caliditas ꝛ siccitas pauciores ꝙ̄ frigiditas ꝛ humiditas scʒ vt frigiditas ꝛ humiditas sint eo augmentate parū. Et hec quidem cōplexio nominatur equalis comparatione sui ad cerebrū: quando est cōueniens naturali substātie. Et regio temperata est que est in fine climatis tertij: ꝛ que est in climate quarto. ꝛ melior earum omniū regionū est q̄ est a pricipio climatis quarti vsqʒ ad mediū climatis eiusdem. Et melior earū omniū regionum est que est detecta: quā montes nō cooperiunt quo sangaria. i. montanee ꝛ colles ampli sunt: ꝛ non est fabrice in eo altitudo superflua: ꝛ ex eis que sunt decliuiores ad clima tertium melioris qualitatis est q̄ est supra mare salsum: ꝛ sermone absoluto regio temperata est super cuius aerē non vincit aliqua qualitatū quattuor. Et signa quorū significationes mutātur ꝭm significationem cōplexionuʒ regionis sunt ea quibus manifeste occurrunt sicut aer cōtinens ꝛ color pili. Capilli generāꝛ ex vapore fumoso resoluto a chimis qui sunt in corpore. Dicit Galenus ꝙ non certificatur eorum significatio nisi quādo chimi. etiā ꝭm similitudinē cōplexiōis cerebri. Sequitur ergo ꝙ significatio capillorū non certificatur nisi regio sit equalis ꝛ complexio chimorū sit ꝭm similitudinem cōplexionis cerebri. quia si diuersificetur illud: non erit significatio eorū veridica. Et iste significationes capillorū sunt ꝭm equalitatem capillorum quādo regio est equalis et chimi sunt equales. Et dicit Galenus ꝙ si egreditur ab equalitate sua propria multū cerebrum sunt signa qualitatis ad quam egreditur fortia ꝛ si.

Naturalis cōplexio cerebri.

De regione tpata.

Que sit melior regionum.

Quomō indicatio sumpta a capillis sit certa.

exitus eius est paruus sunt signa eius debilia. Etiā vidi q̄ natus superciliorum pilos nō habuit: deinde nati sunt pili post natiuitatē eius. Et sermōe quidē absoluto oēs pili illi capitis nominātur. Et spēs complexionis sunt.ix.vna equalis ꝛ.viij.egredictes ab equalitate egredietiū ab equalitate: quattuor sunt simplices et sunt ille in vnaquaq̄ quarum vincit vna quattuor qualitatum ꝛ quattuor ex eis sunt cōposite ꝛ sunt ille in vnaquaq̄ quarū vincunt due qualitates ex qualitatibus quattuor ꝛ sunt ille calida ꝛ humida: frigida ꝛ sicca. Et caluiciū quidē accidit abscisiōe generationis vaporis fumosi: ꝛ abscisio huius fit: aut a caliditate que comburit ipsum ꝛ destruitur eius generatio. aut ex siccitate exsiccante ipsum ꝛ destruitur generatio eius. ꝛ oportet vt intelligas in vnaquaq̄ specierū complexionis cerebri nouē ꝯm equalitatē regionis ꝛ declinationē chimoꝝ versus declinationē complexionis cerebri. ꝛ cōplexio quidem quādoq̄ est sine materia ꝛ quādoq̄ vt sit cū materia. sunt ergo cōplexionis egredientis ab equalitate spēs.xvj.octo cū materia: ꝛ octo sine materia: ꝛ accidit qn̄q̄ vt sit malitia cōplexionis in vno ventruum cerebri absq̄ quibusdam: et in quibusdā rhetiū eius aut venarū eius. Cū ergo duplatur illud ꝯm partē cerebri: eueniūt ex eo multe spēs cū speciebus cōplexionis egredietis ab equalitate. ꝛ ꝯm hunc modū intellige in alijs membris ꝛ in corpore toto. Et Galenus iā narrauit ex eis quinq̄: vnam equalem ꝛ quattuor simplices q̄ sunt: calidum: frigidū: siccū: humidum. Et ponit vnicuiq̄ harū quattuor duas māsiones: exitus pauci ꝛ exitus multi: ꝛ docuit signa cuilibet earū. Et indiget medicus vt sciat q̄ cōplexio cerebri naturalis est frigidior ꝛ humidior. Cū ergo est calidū ꝛ siccum iā egreditur exitu multo ab eo q̄d ei natum est: ꝛ nō pōt remanere supra sanitatē quandā: aut superfluūt caliditas eius ꝛ eius siccitas: ꝛ ꝓpter hoc nō ponit Galenus cōplexioni eius ca. ꝛ sic. mānsionē ꝛ tn̄ aditionē ꝛ diminutionē ponit. Et qn̄ cōplexio cerebri est exiens ab equalitate sua ad caliditatem et humiditatē. Tūc manifestū est exitus eius ad caliditatē est multus ꝛ exitus eius ad humiditatē paruus. verūtamē humiditas eius in eo ē multa etiā: qm̄ ipm natura humidū. ꝛ humiditas qn̄ est cū caliditate toleratur diuersitas eius in additiōe ꝛ diminutiōe: ꝛ tolerātur etiā additio caliditatis eius ꝛ diminutiōis. Et cū egreditur cerebrū ab equalitate sua ꝓpria ad frigiditatē ꝛ siccitatē: tūc manifestū est q̄ frigus eius est additū ab eo q̄d opꝫ: ꝛ siccitas eius est superflua. Si aūt cōtingat vt sit cōplexio chimoꝝ ꝯm modum hūc erit hec cōplexio senectutis natura: ꝛ iterū difficultas motuū multotiēs accidit ab ea: ꝛ qn̄ superfluit est mors. Et cū egredit̄ cerebrū

De spēb' cōplexionum.

De caluicio.

Sūt.xvj. cōplexionis egredietis ab equalitate spēs.

Māsiōes due.

Que sit naturalis cōplexio cerebri.

De cerebro ca. et humido.

De frigiditate et siccitate cerebri.

De frigida ꝛ hūida cōplexiōe cerebri.

ab equalitate sua ad frigiditatē ꝛ humiditatē: tūc non fit multe declinationis ab equalitate vera ꝛ naturali. Si autem additur exitus eius ad illud: cadit habēs eā in apoplexiā ꝛ filia ei: ꝛ ꝓpter hoc nō est huic cōplexioni diuersitas cū additione ꝛ diminutione quam necesse fuerit Galeno narrare: ꝓpter hoc ꝙ si additur frigus eius aut ipsius humiditas cadit habens eam in paralisim aut in apoplexiam aut in mortem. Et ex rebus que citi⁹ imprimunt in cerebro est aer continens nos. ꝛ q̄d continuatur ei ex vaporibus. vel quoniam aer peruenit ad ipsum absq; medio ex auribus ꝛ naribus ꝛ poris.

De rebus citi⁹ cerebrū imprimētib⁹ ē aer.

De signis: quibus oculi cognoscuntur. Cap. iiij.

De signis oculorū §. j.

E oculis disseruisse sat erit. Si igitur oculi calidi perspicue sint: ac facile moueantur: ꝛ sepe: venasq; latiusculas habeant: calidi omnes sunt. frigidi vero qui contra habent. Quicunq; vero molles pariter sint: atq; humiditatis pleni: humidi sunt. Quicunq; autē squalidi pariter sunt: ac duri sicci sunt: ac ledūtur ijs que tēperamento similia habent: iuuant cōtrarijs moderato vsu. Sed hoc promiscue de cuiuslibet tēperamēti cognitōe ꝓditū esse intelligi oportebit. ¶ Magnitudo oculoꝝ si idonea sit: ꝛ ocul⁹ suo munere ꝛ offō ꝓbe fungat: multitudinē substātie de qua sint cōfecti bene tēperataꝫ ostēdit. Si vō sine his fit: substātie copiā quidē: sed male tēperatā ostēdit. paruitas oculoꝝ si idonea sit: ꝛ oculus suo munere ꝛ offō ꝓbe fungat: exiguā quidē substātiam sed minime vitiosam substātiā designat. Si vero nō: ꝛ paruā ꝛ vitiosam substātiā designat. De colore vō ita agēdū. ¶ Cesius ocul⁹ mundo lucidus humore nec multo: splendidi copia humoris consistit: niger ecōtrario. Medius vero propter medias causas. Cesius ergo oculus: aut propter magnitudinem: aut splendorem cristaloidus ita a glacie nominati aut propēsam positionem: aut propter tenuis: et aquosi in pupilla humoris paruitatem: munditiamq; efficitur. Si igitur cuncta si-

De magnitudie oculorū §. ij.

De cesietate oculoꝝ. §. iij.

mul concurrant q̄ maxime cesius redditur. Si vero quedaꝫ adsint: quedam desint: magisq̄ꝫ et minus cesius euadit. ¶ Niger oculus aut ꝓpter paruitatē cristaloidus ita a glacie noīati: aut ꝓpter improfundo positionē aut qꝛ splēdidus clarusq̄ꝫ exq̄site nō est: aut qꝛ tenuis hūorꝫ: aut habūdās: aut immūdus est: aut ꝓpter hoꝝ aliqua: aut oīa fieri solet: atq̄ꝫ ea in re: magisq̄ꝫ ⁊ minus est: vt antea docuimꝰ. Itaq̄ꝫ tenuis humor si aquosior sit ⁊ habundās humectiorē oculū reddit: quemadmodū si crassior sit: aut incertior ficciorē. Crystaloides autē ita dictū q̄ glacie similis est. Si durior fuerit ficciorem oculum facit: sui molior humidiorē. Nec secus si superet tenuis mediocritatē hūoris ficcior est: si supeꝝ ecōtrario. — De oculo nigro.

¶ Champerij paradoxa.

Cicero maximā oculoꝝ vtilitatē humano generi donatam deoꝝ munere existimauit, quoꝝ causa caput constitutū sit. Oculi in homine plus minusve humoris habent: qui multū continēt nigri sunt: quoniā humoris copia transpici satis nō pōt reliqui varij sunt coloris pro humoris quantitate: vt in mari: quam facillime cognosci potest, nam vbi satis transpicitur cesium apparet: vbi minus ceruleū: vbi pre gurgitis altitudine: non prefinitur: ibi atruꝫ nigrumq̄ꝫ cernitur. Qui autem inter eos sunt: eo iam differunt: quod magis minusve ita constituti sunt, vt eadem causa Cesij acute interdiu cernere nequeant: nigri noctu. illi enim pre sui humoris exiguitate mouentur magis a luce: ⁊ rebus visibilibus: qꝛ ita humidi perlucidiq̄ꝫ sunt: q̄ꝫ q̄ꝫ motus eius partis visio est: qua lucida: non qua humida est. Nigri vero ab humoris copia minꝰ mouentur. Lux enim nocturna exilis est: ⁊ simul quiuis humor per noctem moueri difficilius potest: conuenit autem eum moueri: qua perlucidus est: neq̄ꝫ magis moueri, quam congruum sit: leuior enim motus expellitur a vehementiore, quāobrem qui aut suum conspectum a colore validiore transtulerit: aut de sole in opacum se contulerunt: nō cernunt. Motio enim que iam vehemēs inest impedit eā: q̄ extrīsecꝰ accidit. Visus deniq̄ꝫ siue validꝰ siue inualidus nequit res splēdidas cernere: qm̄ eiꝰ humor vltra modū afficiꝫ ⁊ mouet. Egritudines oculoꝝ vtroꝝūq̄ꝫ indicium faciūt. Glauconia em̄ nigris oculis potiꝰ accidit: lusciositas cesijs — De oculis ⁊ qui oculi acute cernant. De causis coloꝝ in oculis. Oculi nigri.

Illud humoris copia/hec siccitate innascit: visus ille deniqꝫ opti
Qui ocu mus est/qui moderatū humorem continet Oculorum medio pu
li acute pilla est:qua cernimus:cuius angustie:non sinūt vagari incertā
cernāt. aciem/⁊veluti canali dirigunt:ob idqꝫ incidentia facile declināt.
Et pupilla quo angustior fuerit/eo magisacute cernit:sicut qui
ex foueis puteisqꝫ stellas interdiu cōspiciūt/quoniam motus in
vastum non dissipatur:sed erecto tramite eiaculatur/sicut oculi
quos conditos nominamus.At hebetiores sunt:qui nimium ꝓ-
Que vi- minent/emissitij nuncupati. Oculi ex omnibus animalibus soli
tia oculo homini diuerso colore visuntur ceteris in suo cuiqꝫ genere/preter
rum sint. quā in equis similes.sicut ⁊ vni deprauātur/vnde ⁊ strabonum ⁊
petorum cognomina:hec enim vitia nutricum indiligentia sepe
contrahūtur.Mediocres oculi: optimi ab omnibus habentur.
Crassis tenuibusqꝫ membranis constat oculus/callose enim fir-
meqꝫ materie propter frigora:caloresqꝫ constituuntur.In his hu
mida saliua perpetua est: quoniam lubrici: ac mobiles propter
occursantia esse debet:⁊ lachrymarum inde copia iugiter ema-
nat:vel vi vel sponte:frigore vel impetu.Circa pupillam nigrum
variat/ob id iris a quibusdamvocatur:que agricoloris cernitur
vel nigri glauci:cerulei:cesijqꝫ:nonnullis ruffi: fului/caprini:qui
Additio optimos mores indicant:⁊ clarius cernere existimātur.¶Haly
ex haly. rodoam.Quando magnitudo oculorum est cum proportione et
bonitate visus significat ꝙ materia ex qua causati sūt oculi mul
ta fuit ⁊ equalis: ex qua possibile fuit vt virtus causatiua aut
creatiua faceret oculos magnos proportionales fortitudini vi
suum.⁊ si est magnitudo oculorum absqꝫ proportione: ⁊ non est
virtus in visibus:tunc est significatio ꝙ materia multa fuit ⁊ ine
qualis.Non igitur proportionatum fuit virtuti vt faceret ex ea
qđ oportuit:in paruitate aūt oculorū dixit Gale.ꝙ si est cum ꝓ
portione ⁊ bonitate operationum eorū tunc est significatio ꝙ ma
teria ex qua sunt fuit pauca sed equalis.sed si est cum malitia ꝓ
portionis ⁊ malitia operationū ipsorum significat ꝙ illa substan
tia ex qua fuerunt creati fuit pauca mala:⁊ non vituperatur par
quid splē uitas oculoruꝫ sicut paruitas cerebri.Et splendor clarus est cla
dor i ocu ritas humiditatis grandinee ⁊ magnitudo eius ⁊reliqua que di
lo. xit Galenus:⁊ ꝙ splendor non clarus est ſm contrarium illius.
De hūore Pupilla est foramen qđ videtur in oculo:⁊ est foramen vuee tuni
albugieo ce:⁊ humiditas subtilis que est in hoc foramine vocatur albugi
⁊ pupilla nea propter similitudinem suam cum albugine oui subtilis : hec
De hūidi ergo humiditas si est subtilis ⁊ multa est oculus humidior et si
tate grā- est pauca et grossa est oculus siccior.Grandinea autem humidi
dinea. tas est qua fit visus:quia in ea firmantur imagines colorꝫ eorum

que videntur: et omnia que sunt in oculo ex tunicis et humoribus aut sunt iuuantia in ea aut seruiētia ei: propter hoc ergo quādo induratur facit oculuz sicciorem: et quādo mollificatur facit oculum humidiorem: et humiditas albuginea rorat eam de foris: cū ergo superfluit grandinea ab ea remouet ex ea quod non rorat eam albuginea: quare fit durior et quādo fit durior fit oculus siccior: et si minuatur grādinea ab albuginea. alterat eam albuginea: quare facit eam molliorē quapropter fit oculus humidior.

¶ De corde: et primo de signis calidi in corde temperamenti. Caput. v.

De cordis temperamento deinceps agamus id prius in animū reuocantes: et vnāquāque partem aut calidiorem: aut frigidiorem: aut sicciorē: aut humidiorem esse cōparantes: non ad aliquam aliam sed ad seipsam dicamus. Ita enim fit: vt cor frigidissimum natura multo calidius tēperamēto sit: quam cerebrum calidissimū. Calidioris ergo comparatiōe proprie moderationis inditia sunt inseparabilia ac propria: si spiratio magna: ac pulsus velox spissusque est: si audax homo atque impiger est. Quod si caliditas plurimū augetur: iracūdus effectus: furibūdusque est. Thorax preterea hirtus maximeque pectus est: atque etiam in alijs loca quecūque prope posita sunt: ac magna ex parte totum corpus calidum ex corde calido redditur: nisi iecur ad modum contra egerit. Sed paulo post omnia corporis inditium censetur: nisi cerebrū ad modum contra egerit. Cum dorsalis magnitudo medulle magna ex parte illi proportionetur. Vertebrarium autem magnitudo tanta: quāta dorsalis medulla: pindeque tota spina est. Thorax enim adnectitur dorso: veluti nauigium carine quocirca necessario longitudinem habebit partem dorso: latitudinem autem proportionalem corpulentie vertebrarum: vbi pro natura illarum innexus sit. Sed vbi cordis calor exuperans inflet: amplificetque statim a prima origine thoracem: proportionalem calori illius latitudinem obtinebit: et ob eam rez: quo-

tiens capite paruo thorax amplior habeatur. Inditium caloris in corde est maximum. Quoties vero magno capite paruus existat: id quoque est inditium frigiditatis in corde maxime peculiare. Sed si proportionale caput habeat ceteris inditijs diffiniri cor ipsum oportebit perinde quasi de thoracis quantitate: nullum sis inditiū accepturus. ¶ In corde frigidiori pulsus minor quā moderatus est: non tamē tardior necessario rariorve. Spiratio vero vbi tanto minor thorax existit: quāto cor frigidius pulsui pportione respondet. Ubi vero maior fuerit quam frigiditatis quantitas postulet. non solū minorem sed etiam tardiorem: rarioremque naturam ostendit. Tales timidi sunt: obliuiosi: et cogitabūdi. In his pectus leue est ac pilis nudū antea dictum est. Itidē et de totius corporis qualitate. ¶ Siccius vero cor pulsum efficit duriorem atque iracūdiam non promptam quidem: sed efferā: ac cunctātem: et qd proprie dixerim corpus omne siccius redditur: nisi iecur cōtra egerit. ¶ Humidioris cordis inditia sunt si pulsus mollis est: si facile mouetur ad iram sed faciliter sedatur Si corpus omne humidius est nisi iecur contra egerit: tēperamēta autem composita cordis in primis qualitatibus ita se habent. ¶ Calidi ac sicci cordis pulsus durus: magnusque est: et velox: et spissus ac spiratio magna velox spissa ac multo magis in velocitatem crescit et spissitudinem quoties thorax cum corde nō ex proportione augeatur. hi ex omnibus pectus habent quam maxime pilosum: et ilia: ad actiones obeūdas prompti animosique: et celeres sunt: ac moribus imitantur tyrānos iracundi efferi. De totius autem corporis temperamēto: atque etiā thoracis amplitudine: qd pportione respondeat supradictis agendum est. ¶ Si caliditas simul cum humiditate exuperet pilosi minus predictis sunt. Ad actiones autē obeundas nihilominus prōpti: non tamen effera iracundia est: sed ad iram proni dūtaxat: pulsus preterea mollis: magnus: velox: ac spissus est: et spiratio quoties thorax cordi proportione respondeat: perinde et pulsus existit. Quoties vero mi

De signis frigidi in corde tpamēti. §. ij.

De signis sicci i corde tpamēti §. iij.

De signis humidi i corde tpamēti. §. iiij

De signis cordis calidioris ac sicciores. §. iiij.

De signis cordis calidioris et humidioris. §. v.

nor sit tanto velocior: ac spissior predictis: quanto thorax minor habetur: ceterum vbi multum a mediocritate temperamenti receditur maximeque si accedat per humiditatem ad ea que sunt prodita: putride egritudines: corruptis humoribus putrefactisque incident ac spiratio maior: velociorque et impulsu distractio velox. ¶ Humidioris frigidiorisque cordis pulsus mollis est. hi preterea timidi: meticulosi pigrique sunt ac pectus nudum pilis minimeque irascuntur: vtpote qui etiam ad iracundiam prompti non sint. De thorace preterea: ac toto corpore perinde ac de predictis agendum est. ¶ Cor frigidius et siccius pulsum duriorem efficit: ac paruum. Spirationem vero si paruitas thoracis proportionetur frigiditati moderatam: si maior fuerit: raram ac tardam. Tales ex omnibus minime irascuntur: sed vbi irasci cogantur conseruant iram: tales preterea omnium maxime pectus habent nudum pilis. De thoracis vero paruitate: atque etiam totius corporis frigiditate similiter agendum est id vnum promiscue in cunctis preterea addentes vt quecunque de moribus hoc loco aut alio libro disseruimus in cognitionem temperamenti: haud quaquam de illis dicta sunt: quos sapientie studium bonos aut malos inuerit. Sed de his quos natura statim ab ortu vnicuique iniecit.

De signis cordis frigidioris et humidioris. §.vj.

De signis cordis frigidioris ac siccioris. §.vij.

¶ Champerij paradoxa.

Or sanguinis fons est et principium: calide humideque nature vt Auerroi placet: vel temperate si Aristoteli creditur: homini infra leuem pupillam turbinato mucrone in priora eminens: summa vero dextrorsum spectat: quod in cadauere plurimum dimouetur. In corde vitalis caloris nutrimentique principium habetur: irascentieque sedes. Cordi (vt inquit Aristoteles) nulla bilis appropinquare potest/ quoniam illud affectum nullum patitur violentum/ nam in hostia male affectum nunquam visum est: mortem illico trahit lesum. Et cum cetere corrupte partes sint: vitalitas: cuius sedes est/ in corde etiam

De cordis principatu.

Aristoteles.

Cor molle. durat. Mollia sensu valent: sicut ꝛ caro: e diuerso dura ac spissa. Grādiora vero pauida significāt aīalia: cōtra q̄bus minora: aut

Magnū cor. mediocria sunt. In illis em̄ cordis portione exiguū caloris inest: q̄d in magno cōceptaculo exolescat: atq̄ sanguis frigidior fiat:

Cor puū ꝛ mediocre. Idē in ventriculis cordis: atq̄ venis contingit: nā in paruo atq̄ magno domicilio tantūdē ignis nō eque calefacit: sed minus in magno ita in his calor nō pariter agit. Cor oīm principiū est mē

Cordis descptio. brorū: molis mediocris pyramidalis figure: in corpore (medio osse carthilagineo) sustētatū: pinguedine quapiā: venis: arterijs omniū generū vilis (longitudinem videlicet: latitudinalibus ac trāsuersis) vētriculis: pāniculari capsa circūtectū: venarū ac arteriarum origo: distole non orbatū sistoleq̄: spūs sedes: ac virtu-

Spūs duplex. tis vitalis principium. Spiritus em̄ corpus existit subtile: aereū: virtutū lator. Qui duplex ab auctoribus introducitur: innatus. siue cōplantatus. Et fluens. Cōplantatus: ex vaporosa spermatica spumositate spermati primo (cū immissum est in matricē ipm̄ adueniente: calido mediante: opante simul informatiua virtute causatur: suscitaturq̄ Auicēna ipm̄ sic definiente inde cordis viribus primo: spūs substātia existit corporea: ex elemētorū mixtura generata: in supcelestiū corporū imaginē vergens: pduxit em̄ spūm deus ex humorū subtilitate: igneitateq̄: quēadmodum ex ipsorū grossitie: ac terrestreitate corpus. Et hic cordis formatio

Quatuor act⁹ spūs innati circa initium gn̄ationis. nis fit causa: deferens ipse celestē calorē. Quinq̄ principalius in corde: ceterisq̄ eius particulis: virtute vnus: ideq̄ pmanet continue: vtpote partib⁹ formatorib⁹: ꝛ spmaticis cōfiguratus. Alteratur tn̄: ꝛ permutat̄: sicut ꝛ ipse noīamus. Hic ꝟo spūs: act⁹ circa generatiōis initiū exercere videt̄ aliquot: priore em̄ humidū dissoluit: ꝛ extēdit seminis causali ꝟtute sibi adiecti: vt receptibile illud formarū fiat ferit scd̄o: ꝛ pulsat per vniuersum humidum fortiter quidē: quo plura causet foramina. Constituātur q̄ cōcauitates: vt sic cor: ipsiusq̄ vasa arterie ꝯstituant̄: defert tertio informatiuā vim huius p̄sidere opis: ad cūctas mēbrorū informationes q̄d quidē spūs peculiare est officiū. Demum vias suas ab

Spirit⁹ fluens. hmōi vijs separat. Spūs fluēs: siue currēs: vapor censet̄ sanguinis tēperatus esse (vt sexto de iuuamētis mēbrorū) seu substātia

Quō generat̄ spiritus influens. subtilis: ex humorū vaporib⁹: vel eorū genita subtilitate: aliquā ꝫm cōstructionē. cuius cor principiū extat. Corde em̄ formato cū alijs partibus: vigore informatiue (quā paternū idolum ceteris appellari placet) ceteris adiectis eius principijs ex menstruali materia spiritus prioris virtute: ac causali vehemēter cordi inherens. hic primū generat̄ spūs: qui ꝛ priorē similiter iuuat spm̄ ꝛ calidum ipsum. Et hic proprius spūs dici videtur q̄ȝ innatus:

cum spūs ratio (velut sanat nomen) subtilitas sit: ac scita mobilitas. Que nō sic spiritui assunt cōplantato: differtq3 a priori: propterea q cordis formationis cā nō extat. Sed magis ab eo producitur: corpore cetero demū iā organizato: hicq3 solā vitalē virtutē per vniuersum deferre videt corpus: illiq3 actualē viuēdi: τ nutriendi ampliorē vim dare. Qui nō idē pmanet semp: verū ali⁹ aliusq3 nō lōgo efficit tēpore: materialibus: sanguineisq3 proporcionatus particulis. Cui (sicut prior) quattuor tribuunt opationes. Quarū precipua est: q viuificus extat: quā ab eius acq̄siuit motore: q̄ est aīa. Scda calefactiu⁹ existit: qd ei a corde caloris fonte deriuat. Tertia euētat ipse: qd a sibi peculiari obtinet motu postrema: oēm aīe virtutē ad essentiales ,ppriasq3 expeditam reddit opationes. diciturq3 spūs: ab eo q spirat: pulsat: illumiat ac virtutē ad suas defert peragēdas opatiōes. Qui fluēs spūs proprie nō nisi binus existit: vitalis videlicet: aīalisq3 vt colliget primo: ac de sanitatis ingenio. xij. ob id: q in iecore (sensus via) spūs nō apparet. Spūs em̄ (vt Auicēna de cordis viribus discutit) substātia existit luminosa. medici tn̄ spūs vocabulū latius ptendētes: plerūq3 spiritū exprimūt naturalē: ipm ex iecore solum precipiētes. qui verius calidū extat vaporosu3 τ turbidū corp⁹.

Quō differunt influēs ab innato.

Quattuor opationes spiritus influētis

Spirit⁹ fluēs proprie ē tm̄ duplex vitalis τ aīalis.

Naturalis spūs q̄d sit ppriē.

¶ Haly rodoā. Dispositio cordis ē qñ pect⁹ est creatū vt sit tutamē cordis τ defensio τ ſm dispōnē cordis est dispositio pectoris. op3 ḡ vt ab illo mutet figura pectoris vt ī puitate τ magnitudine: τ ſm mutationē q̄titatis capitis τ q̄titatis cordis. τ manifestū est q qñ cor est calidi⁹ q̄ o3: tūc est maioris q̄titat3 ſm q dixim⁹: qr caliditas extēdit mēbra mollia tenera τ dilatat ea ī principio gñatiōis τ est augmētatio eorū in sequētib⁹ sequens motū eorū pricipio rei. Intellige ergo a me istud τ intelliges p illd sermonē Galeni totu3. Et qñq3 accidit: raro tn̄ vt sit q̄titas nuche nō pportionalis q̄titati cerebri: τ nō est proportionalis cerebri q̄titati qñ cōtingit in dispōne generatiōis vt sit materia mala τ virtus debilis: τ illud quidē parū τ raro contingit: τ pter illud dixit Galenus q q̄titas nuche in pluribus dispōnibus est pportionalis q̄titati cerebri: τ non dixit q illud est sequens semp. Et qñ cor est frigide cōplexionis natura tunc q̄titas eius est minor τ cōsequit ab illo paruitas pectoris. Cū ergo pectus est paruu3 sequit vt sit dispositio respirationis sicut dispositio pulsus equaliter sc3 vt sit respiratio parua τ nō pculdubio sit tardior τ vehementius sit rara: τ qñ nucha est magna: τ sequitur magnitudine eius magnitudo pectoris: oportet vt diuersificetur respiratio ei⁹ a pulsu vt scilicet sit respiratio parua rara: τ si cor est calide complexionis: sequitur ipsum caliditas totius corporis. Et quando

Additio ex Haly rodoam.

De q̄titate nuche q̄titati cerebri nō pportionata.

In dilatatione cordis dilatant oēs arterie.

dilatatur cor: dilatantur oēs arterie corporis simul: ⁊ qñ cõstrin-
gitur cõstringunt oēs ipe simul. Et motus cordis ⁊ arteriarum
generat per fricationē earū calorē innatū ⁊ euētũt ipm similiter
⁊ per hũc motū generat spūs aīalis deferens substantiā aīe ⁊ p-
pter illud cū ex arterijs generatis ab eo qd ascēdit ad cerebrum

De generatiõe spiritus animalis.

ex duabus arterijs: quarū vna ascēdit ⁊ altera descēdit. texātur
rhetia in se inuicē mirabiliter intrātia ⁊ moueant motu mirabili
valde: generat ab eis species spūs deferentis ex partibus anime
partez eius rationalē ⁊ vtrisq: ij quidem videt q vita sit a motu
cordis ⁊ arteriarū. ⁊ q ꝟtutes motiue ⁊ sunt viuificātes sunt fixe
in corde: ⁊ currũt in arterijs ad vnāquāq partē corporis: ⁊ acq-
runt eis vitā sibi propriā ⁊ caliditatē innatā ꝓpriā ⁊ dispõ pecto
ris in eo q ipm trahit sua cõstrictione de vapore fumoso genera
to in corde: ⁊ qd attrahit de aere frigido ad cor erit dispõ cordis

De causis respiratõnis ⁊ mutationis pulsus.

⁊ arteriarū in eo qd attrahunt de aere frigido ⁊ in eo qd faciunt
exire de vapore fumoso. Et ego quidē vidi in anathomia rē mira
bilem ⁊ est q intromisi manū meā in aīali decollato adhuc se agi
tante ad cor: ita q secui pectus ⁊ tetigi ipm vehemētis calidita
tis: ⁊ fortis flāme: ⁊ cū res sit sicut dixi: tūc manifestū est q respi-
ratio ⁊ pulsus mutat ⁊ figurat ⁊ figunt ꝭm tres causas. Una ea
rum est necessitas: ⁊ est cõseruatio caliditatis innate ⁊ euentatio
eius: ⁊ generatio spūs aīalis. Et scda est virtutes motiue: nam si
ipse sunt fortes: faciũt operatiões suas absq ꝓhibitione ⁊ si sunt
debiles alterant earū opationes. Et tertia est instrumēti obediē
tia. nā pectus ⁊ arterie qñ sunt sana: obediũt virtutibus in opera

Quattuor virtutes.

tionibus suis. ⁊ qñ sunt infirma nō obediunt. Et manifestū est q
ipse virtutes sunt quattuor spēs: virtutes scz dilatantes. Et iste
agunt cū specie villorū: ⁊ virtutes retinētes: ⁊ iste agunt per spe-
ciem aliā villoꝝ: ⁊ virtutes que retinēt ⁊ faciũt quietē post dilata
tionē: ⁊ virtutes retinētes faciētes duas quietes operant oībus
specieb⁹ villorū mēbri in arterijs. hoc quidē manifestū est in ana
thomia q ipse habēt duas tunicas scz cuius villi sunt longitudi
nales: ⁊ tunicā cuius villi sunt latitudinales. ⁊ aggregāt vtrosq

Mot⁹ pectoris est volũtari⁹

villi capientes exterius trāsuerse. In pectore vero iste species in
villis inueniunt in lacertis pectoris. Et lacerti quidem pectoris
mouent per illud qd aduenit eis ex neruis ⁊ ꝓpter hoc est mot⁹
pectoris per voluntatē. Et sapientia quidē creationis sublimis
in vnaquaq harum rerū est mirabilis cõpositionis valde. Mani
festum est ergo ex eo qd narrauimus: q quando cor est calidius

De cali. ⁊ humiditate cordis.

⁊ siccius natura q̄ conuenit ei: tunc corpus eius ⁊ corpus arte-
riarum est siccius ⁊ durius propter exsiccationem: ⁊ respiratio ⁊

pulsus sunt veloces magni ⁊ frequentes. Et quum cordis complexio est calidior q̃ oportet. ⁊ humidior ponit totum corpus calidius ⁊ humidius si nõ resistat ei epar in humiditate sua. Et qñ addunt caliditas ⁊ humiditas ipsius ⁊ non resistit ei epar in humiditate fit complexio chimorũ recipiens putrefactionem ⁊ corruptionem. ⁊ propter hoc accidũt ab eis febres putride. illud qḋ sequitur a frigore cordis est: vt sit cor min⁹ ⁊ pect⁹ min⁹: nisi resistat ei cerebrũ ⁊ nucha. ꝙ si q̃titas pectoris ꝓportionalis q̃titati cordis sit: fit respiratio equalis. Et si q̃titas pectoris est inproportionalis q̃titati cordis alterat respiratio. ⁊ ẜm hoc exemplũ si cor est frigidũ: ⁊ pectus est magnũ amplũ. Manifestũ est ꝙ frigus cordis nõ indiget introitu aeris plurimi: neq̧ egressione vaporis multi: ꝑpter illud ergo sequitur vt rarificet tempus quietis pectoris ⁊ tardetur motus eius. Morũ alij sunt innati: ⁊ sunt ẜm ꝙ dixit Galenus: sequentes cõplexionẽ corporis: ⁊ ẜm ꝙ dixit Aristoteles id qḋ recipit cõplexio corporis ex preparatione ad quosdã mores: ⁊ alijs sunt acquisiti per disciplinas ⁊ leges ⁊ per philosophiã. Et non cõuenit medico vt per aliquẽ ex morib⁹ acquisitis significet super cõplexionẽ. Mores autem innati sunt ẜm p̃parationẽ ad quos nascit homo. vel sunt ẜm ꝙ oportet medicum ponere signa significantia super cõplexionẽ naturalẽ quapropter oportet eum qui significat p eos vt caueat ab errore morum acquisitorum. Et ego quidem iam vidi virum calidi cordis ⁊ sicci natura: ⁊ fuerũt mores eius lupini: nam super seruos suos ⁊ sup seruiẽtes suos ⁊ oẽs sup q̃s habebat dñium: ⁊ dilecta erãt ei cibaria ⁊ opationes pulchre electe ex lege: ⁊ cõmixtio eorũ q̃ sunt ex ea: ⁊ castitas ⁊ religio ⁊ indumenta iustorũ ex cõparibus ⁊ industria iustorum ex operationibus suis: ⁊ inquisitio questus liciti in lege: ⁊ omnia contraria: ⁊ morigeratus est cum religioso ⁊ bono: ⁊ cum hoc quando aliqua res mouebat iram eius commouebatur ei ira: ⁊ properabat ei ira: ⁊ irascebatur: q̃uis morigeratus esset ex religione. Et postq̃ consecutus est etatem prime senectutis multiplicatum est illud quod generat complexio eius calida ⁊ sicca ex cholera nigra. Et secuti sunt illud humores melancholici: ⁊ apparuerunt in corpore eius pustule multe etiam ex hoc humore vsquequo preterijt humor: etiam perditus fuerat multum ex eo quod acquisitum fuit. Fuit ergo quod apparuit de lupinositate eius ⁊ ipsius duritie in dispositione chastitatis eius ⁊ eius religione nimia significatio verax valde super victoriam caliditatis: ⁊ siccitatis super complexionẽ cordis ei⁹ ẜm hoc exẽplũ age in signis sumptis ex morib⁹. hoc eñ capl'm

De diuisione morum.

Nota de morib⁹ et religiositate exẽplum.

Signū sū ptū ex mo ribus est magni lu cri.

est magni lucri ꝛ iuuamēti in medicina ꝛ phia. In medicina q̄dē: qm̄ scitur cōplexio vincens cā maloꝝ moꝝ. Inclinet ergo cōplexio ad cōtrariuз eius sicut dꝛ in regimine sanitatis: ꝛ acquiret habens eā mores acquisitos cōtrarios moribus naturalibus in eo aut per disciplinā: aut per cōplexionē ꝛ philosophiaз: aut per legem: ꝛ castigationē: ꝛ hoc quidē est magis iuuamētū in nutritione infantiuз: ipsi namq̄ velocius sunt recipientes illud quod recipiūt ex disciplinis ꝛ fit ꝯsuetudo in eis id q̄si res eēt innata eis.

¶ De signis Jecoris ꝛ primo calidioris. Caput. vj.

Calidioris iecoris signa. §. j.

Iecoris calidioris signa sunt: āplitudo venarū flauabilis m̄lta: ac sub ipso vigoris tēpore etiā nigra. Sāguis preterea calidior proinde totū corpus habetur: nisi cor ꝯ egerit vēter: ꝛ itē ilia pilosa.

De signis iecoris frigidioris §. ij.

¶ Frigidioris iecoris signa sūt āgustia venaꝝ: m̄lta pituita. Sanguis frigidior: atq̄ etiā vniuersa corpis habitudo frigidior: nisi calefiat ab ipso corde. Nuda aūt pilis ilia: ꝛ vēter.

De signis iecoris sicciorꝫ §. iij.

¶ Siccioris v̄o signa sūt: vbi sanguis crassior ac partior fit: itez vene duriores: ꝛ vniuersa corpis bitudo siccior.

De signis iecoris humidioris §. iiij.

¶ Humidioris signa sunt: vbi sanguis hūidior ꝛ abūdātior fit: ac vene hūidiores: atq̄ etiā corpus vniuersuз: nisi cor cōtra egerit.

De signis iecoris calidioris: ac sicciorꝫ §. v.

¶ Calidioris simul: atq̄ siccioris iecoris inditia sunt ilia q̄ꝫ maxime pilosa. Sāguis paucior simul ac siccior: flauabilis pl̄ima: ac sub ipso vigoris tpe ēt nigra: āplitudo venaꝝ: ac duricies. Jtidē vniuersum corp⁹ existit. Caliditas em̄ de corde ꝑcedēs vincere pōt de iecore ꝑcedētez frigiditatem: queadmoduз frigiditas caliditatē. Siccitas v̄o a corde humidiori in cōtrariū duci nequaq̄ꝫ pōt. Media v̄o est de iecore ꝑcedens hūiditas: magis em̄ a cordis vincit̄ siccitate q̄ꝫ siccitas ab hūiditate. Minus v̄o q̄ꝫ caliditas: itē min⁹ q̄ꝫ frigiditas. Hec eī ex q̄litatib⁹ a iecore ꝑcedētibus maxie vicit̄.

De iecorꝫ calidioris ꝛ hūidioris signis §. vj.

Quocirca ꝑspicuū est: vt si tēperamēta amboꝝ mēbroꝝ p̄ncipaliū in idez ꝯcurrāt vniuersuз corp⁹ ꝑ illaꝝ natura afficiatur: ac paulopost illarū inditia exponem⁹. ¶ Calidioris simul et hūidioris iecoris inditia sūt: q̄ꝫ calidi ꝛ sicci ilia min⁹

pilosa: sanguis vo plimus amplitudo venarum maxia. Totius tempamentū calidū et hūidū: nisi cor 3 opet. Si vo plurimū hijs qlitatib⁹ augetur ab eo: q̄ bz naturā mediocritate: putridis prompte corripiunt egritudinib⁹ qñ malis hūoribus repleti sunt: et adhuc magis si plurimū augetur hūiduz supra calidū. Si vo ɔtra: paulo scz hūidius. multo calidi⁹ moderato min⁹ replent malis hūorib⁹. ¶ Humidi⁹ rursus ac frigidi⁹ iecur ilia hz nuda pilis ac sanguinē efficit pituitasiorē cū angustia venarum: atqz etiā vniuersuz corp⁹ siliter affectū nisi in cōtrariū ab ipso corde ducatur. ¶ Frigidi⁹ vo ac sicci⁹ iecur sanguinē efficit parciorem venulasqz angustias: ac corpus frigidius. Item ilia nuda nisi cor ipsum vincat.

De signis iecoris humidioris: ac frigidioris .§. vij.

De signis iecoris frigidioris: ac siccioris .§. viij.

¶ Champerij paradoxa.

Iecur nobilissimū mēbrū esse putauit plato in quo diuinatiōis grāz collocauit/ quo priuato/ nec euidens quicqz fit vaticinij signū: posteriores vo physici sanguinis originē huic mēbro attribuere/ qd si validū ē aucto sāguine augeri mēbra videntur/ in valido decrescere nō dubiū esse/ si extenuata in nobis mēbra sunt eo cōualescēte facile implentur. Iecur ad extra pte sub eis: que ppie pcordiorum nouē habēt ab ipo septo ortū intrisecus cauū. extrinsecus gibbosuz: qd pminēs leuiter vētriculo isidet: et in qttuor diuidit fibras ex inferiore vo pte fel inheret. Iecur g recētez ex aluo dimittēs ad pcordia sanguinē cor fouet. Peculiare aūt op⁹ est iecoris: alimētū in sanguinē et fel cōuertere: ac venis sanguinē p corpus vniuersuz diffūdere. Uocatur aūt iecoris ps vna fores p qs suscipit sāguinē: quē vena vna in omnes diffundit venas. Altera vo lobus iecinorea: quēadmodū et pulmonis spūs. Annectitur aūt ipsi septū trāsuersuz: qd refertū venis est: id intersepit ab iecore pulmonē et cor: septo trāsuerso subest vēter: supra qd est cor mucrone turbiato in destrū cōuerso: habetqz simis sanguis et spūs. Ipsi⁹ aūt iecoris officium (vt lactātio placet) volunt esse: vt cibos in aluo concoquat amplexu et calefactu suo: quidem libidines rerum venerearum in iecore contineri arbitrantur. Quidam affectum iracundie in felle constitutuz putant: pauoris in corde: leticie in splene. Ipsius etiam iecoris officium vt dictum iam est: vt cibos in aluo cōcoquat. Sed ista pspicere acumen humani sensus nō pōt. qr horū officia in opto latēt: nec vsus suos patefacta demōstrāt

Nobilissimū membruz iecur fm platonem.

Quid septum trāsuersum.

Lactāti⁹ firmianus in libro d opificio dei capite. xiiij.

Nam si ita esset: fortasse placidiora queq3 aialia vel nihil fellis omnino: vel min9 haberēt q3 fere: timidiora plus cordis. solutiora plus splenis: lasciuiora plus iecoris habuissent. Sicuti igit nos sentimus audire auribus: oculis cernere: narib9 odorare: ita pfecto sentiremus nos felle irasci: iecore cupere: splene gaudere. Sz oia que ad motus animi animeq3 pertineāt: taz obscure alteq3 rationis esse arbitror: vt supra hominē sit ea liquido peruidere. Id tamen certū τ indubitatū esse debet: res tot tantaq3 viscerū genera: vnum τ idem habere officiū: vt aiaz contineant in corpore. Sz quid pprie singulis neruis sit iniunctū: quis scire nisi artifex pōt: cui soli opus suum notum est. ¶ Haly Rodoam. Iam diximus

Additio exhaly.

q2 caliditas qñ est magis vincens natura a principio creatiōis in aliquo mēbrorū: tūc ipsa dilatat illud τ facit ipsum maius: τ propter illud sequitur ab ea qñ innata est ei addita in epate vt epar sit maius. τ fit etiam ab eo quod nascitur porportionale τ nascens ex ipso est sicut crus: τ est vena cōcaua pfunda. τ ex ea ramificantur oēs vene non pulsatiles: τ diuidunt in mēbris corporis oibus. Et qñ sunt epar τ vene ea: calefit saguis plus: q̄re generatur in eo cholera citrina plurima: τ qñ sequitur adolescētia statum suum τ declinat corpus ad humorē melancholicum: aduritur cho. citrina. Et fit cho. nigra qd est: q2 humores melancholici duo sunt modi quorū vnus est fex sanguinis τ superfluitas eius: τ hic pprie est qui humor melancholichus noiatur: τ alter est qui generat ex adustiōe humorū: τ humores quidē qui nascūtur sunt multi. τ sunt flegma salsuz. τ humor melācholicus τ sanguis τ cho. citri. Cū ergo aduritur chole. citri. nomiatur q2 ex ea adurit cole. nigra τ generant ab vno quoq3 horū humoruz quādo aduruntur egritudines multe diuerse. Et manifestum est etiaz q2 epar qñ est co. multiplicatur generatio vaporū: qui est materia pilorum per illud ergo multiplicatur generatio pilorū in eo qd est sub hypocondrijs τ vētre: τ sequitur a caliditate sanguinis: τ inflammatione eius per caliditatē epatis: τ venarū q2 ca. efiat corpus totum nisi resistat ei cor. Cor namq3 qñ est frigidi9 ponit corpus frigidius: τ pp̄ter illud sequitur q2 qñ q̄titas frigoris cordis est sicut quātitas caliditatis epatis: vt sit cōplexio corporis equalis inter caliditatez τ frigiditatē quoniā frigus cordis τ caliditas epatis sunt permixta. Phlegma naturale est sanguis diminute digestionis. Cum ergo epar est frigidum: sequit a frigore eius paruitas eius: τ qd generat ex eo ex venis: τ debilitas digestionis sanguinis: ergo generat ab eo flegma: τ pp̄ter diminutionem caliditatis ipsius epatis accidit flegmati vt infrigidetur. Generant aūt a flegmate naturali qd est phlegma dulce spe

De duobus generibus humorū melanchlolicorum.

De generatiōe flegmatꝫ naturalis et suarū specierum.

cies famose ꝛ multe diuersi phlegmatis. Acetosuz q̄dē est qđ ex eo est subtile: ꝛ frig⁹ eius ꝓpinquū salsum ꝟo ex eo est cū accidit vt ei dn̄etur caliditas sup ipsuz exsiccās hūiditatē ei⁹ subtilē dulcem. qđ est: q: subtile ei⁹ suffumigat ꝛ resoluit ꝛ remanet salsum quoniā accidit ei sil'e qđ accidit aque maris. Uitreuz ꝟo gn̄atur ꝓpter supfluitatē frigoris sup ipsuz: ꝛ sanguis iterū quādo in toto corpe est frigidior sequit ab eo frig⁹ corpis: nisi resistat ei cor. Nam cor qn̄ est calidius calefacit totum corpus: ꝛ si est quātitas declinatiōis frigoris epatis plus declinatiōe q̄ntitatis caliditatis cordis: seq̄tur ab illo vt sit corp⁹ equale inter caliditatē ꝛ frigiditatē: ꝛ paucitas gn̄atiōis pilor̄ apparēs est qm̄ materie eorum gn̄atio minorat per frigus epatis. Et origo hūiditatis totius corpis est ex epate: sicut origo caliditatis totius corpis est ex corde. cū ergo epar est siccū minoratur hūiditas corpis: sicut quādo est cor frigidū infrigidat corp⁹ ƀz oēm dispositionē. Cib⁹ ꝛ potus aggregātur in stomacho: ꝛ cōprehēdit eos ꝛ decoquit eos donec fiat totuz illud in essentia aque ordei. Et Aristoteles quidē hoc chilū noīauit ꝛ Galen⁹ elegit hoc nomen etiā. deinde epar attrahit hui⁹ chili substātiā a stomacho ꝛ ab intestino ieiuno ꝑ venas multas epatis q̄ noīantur meseraice epatis ex porta epatis ramificate. ꝛ est vna que nascit ex cōcauitate epatis. ꝛ cōtinuant quedā ear̄ cū corpe stomachi: ꝛ plurime ear̄ cōtinuātur cuz intestino qđ noīatur ieiunū. Cum ergo ꝑuenit substātia chili in epate decoquit ipsum iterū ꝛ fiūt ex eo quattuor humores: et Aristoteles quidē nominauit eos chimos ꝛ Galenus quidē elegit hoc nomē ex eo igitur qđ est ex ipso crudū. ꝛ qđ nō est ꝑfecte digestionis generat chimus phlegmatis. Et ex eo qđ de ipso digestum est qđ est ꝑfecte digestiōis gn̄at sangnis pur⁹. ꝛ ex eo qđ ex ipso est supfluitas ꝛ fex: gn̄at hūor melācholic⁹: ꝛ ex eo qđ de ipso est spuma gn̄at hūor coleric⁹. Et creator q̄dē sublimis ordinauit splenē vt attraheret hūorē melācholicū dōec mūdificet chimus sanguis ex eo: ꝛ ordinauit fel vt attraheret hūorē colericuz dōec mūdificet sāguis ex eo. Et nō ordiauit hūori flegmatis mēbrū ꝓpriū ex q̄ mūdificet sāguis: imo posuit ipz ꝑmixtū i sanguie vt ꝯpleat digestio i eo post tp̄s ꝛ fiat sāguis i venis: ꝛ hūectet mēbra: ꝛ ꝓpter iuuamēta alia. Et qn̄q3 in venis gn̄ant ēt in ceteris mēbris isti chimi quattuor ꝛ gn̄ant i vno q̄3 eor̄ modi diuersi qđ est q: associat eis oīb⁹ sanguis a pricipio gn̄atiōis sue in epate ꝛ currit cū eo ex eis cuius attractio euadit splenē ꝛ fel. Et ordinauit creator sublimis duos renes vt attrahāt aquositatē sanguis. Cū g̃ epar est ca. ꝛ sic. facit sanguinē grossuz decliuiorē ad caliditatē ꝛ siccitatē: ꝛ generātur ab eo omnia que noīauit Ga. Epar

Acetosuz phlegma
Salsum phlegma.
Uitreum phlegma
Differētia inter chilum ꝛ chimum.
Aristote.
phlegmati nō ordinatuz fuit receptaculū ꝓpriuz sicut aliis
De renib⁹ duobus.

est fons humiditatis corpis: qd est: qr ipsum est illud qd generet thimos. Aristoteles quidē videt q cor partit nutrimētum: r influit virtutes nutritiuas ad reliqua mēbra que sunt sub eo mediāte epate. At vero Galenus vult q epar partitur nutrimētuz r influit virtutes nutritiuas ad reliqua mēbra absq medio r hec qdē diuersitas nō nocet in arte medicine: ppter q epar sm sniaz Aristotelis ēt mēbrorū nobile ad qd influit cor virtutes suas nutritiuas: r figunt in eo: r sustētant i eis: r influit eas cor ad reliqua mēbra: que sunt sub eo mediāte epate. Et Galenus vult q epar influit has virtutes mēbris absq medio: r influit eas ad mēbra superiora mediāte corde: sequit ergo a duabus sentētijs simul q epar est membrū nobile: cui⁹ alteratiōe alterat corp⁹: r sunt quātitates eorū. scz cordis r epatis resistētes: r fit totū q corpus sm q dixit Galenus. Nomē sanguinis apud Hippo. r Gale. est cōmune. significat em̄ vnāquanq duarū intētionū: quarū vna est aggregatio chimorū permixtorū in venis: sicut illud qd vidimus in phlebothomia egredi. Iste em̄ sanguis nō est pur⁹: sed in eo sunt oēs chimi quattuor: r qm̄ sanguis purus tingit ipsum calore ipso pprio ppter multitudinē suam: r illud est q ipse est plus alijs humorib⁹ natura. Tūc noiat summa eorū noie eius. Et scd̄a est sanguis purus: r hic parū fit singularis. r purificatur ita q nō associetur ei alius chimorū. Cum ergo est epar siccum exiccantur humores: r propter frigus eius est parum decoquens eos debiliter. Sequitur ergo ab illo paucitas chimorum: r sunt illi de quibus enūciat Gale. in hoc sermone scz sanguis r residuum sermonis eius est intellectus sm q p̄terijt de expositione galeni.

Aristotelis r Galeni discrepantia de virtute epatis.

Galenus

De multiplici sanguinis significatōne.

De sāguine puro.

¶ De calido testium temperamento. Caput. vij.

De testiū tpato. §. j.

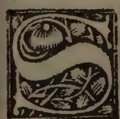
Calidum testiū temperamentū veneris appetentissimum est: marem gignit ac fecūdum est. Pili in partibus genitalibus cito nascūtur: r attingunt mēbra q̄ circiter sunt. Frigidū autez econtrario habet: humidū vero seminis efficit multum. Siccum vero parum seminis: ac modice crassum. ¶ Calidū r siccū tpamentū crassum obtinet semē: r q̄ maxime fecūdum: atq ocissime excitat statim ab initio aīal ad cōcubitū. Porro tales in partib⁹ genitalibus celerrime pilos habēt: r in cūctis mēbris q̄ circa sunt supra vsq ad vmbilici

De calido ac sicco testiuz tpamēto §. ij.

sedē infra vsq̧ ad media femora. boc nāq̧ tēperamētū ad rē venercam nimiū cōmouetur: sed ocissime impletur: atq̧ offēditur: vbi inferas vim. ¶ Ubi caliditas cū humiditate concurrat tales pilosi minus existūt: sꝫ magis abūdant semine: nō tamē magis ꝙ alij appetūt: minusq̧ offenduntur vbi sepius concubant. Qd̄ si ambo nimiū creuerint: tūc calor: tum etiā humiditas non sine lesione a rebus venereis abstinet. ¶ Ubi testes frigidiores: humidioresq̧ temperamento sint partes que circū sunt pilis vacant: ac tarde concubere incipiūt: nec ad tale minus admodū cōmouētur. Aquosum preterea: ac tenue semē est: atq̧ infecundū ꝛ feminam. ¶ Frigidū ac siccū tēperamentū simile qdem in reliqs predictis est. Sed semen crassius ac penitus exiguum est.

Quenaꝫ signa sūt vbi caliditas cū humidite cōcurrunt. §.iij.
De signis hūidi ac frigidi testiuꝫ tpamēti. §.iiij.
De signis sicci: ac frigidi tēperamenti. §.v.
De testibus.

¶ Champerij paradoxa.

Sicut em̄ renes duo sunt: itemq̧ testes: ita ꝛ vene seminales due. In vna tn̄ compage coherentes. qd̄ videmus in corporibus aīalium. cū interfecta patefiūt. Sed illa dexterior masculinū continet semen. sinisterior femininū. ꝛ ideo in toto corpore pars dextra masculina est. sinistra vero feminina. Ipsum semen quidem aiunt ex omni corpore ad venam genitalem confluere. ibiq̧ concrescere. Sed hoc humana mens (ait Lactentius) quomodo fiat nō pōt comprehendere. Testes vidymi appellati ita in homine pendēt vt impetus rei veneree magis sustinerent: minusq̧ proni fierent his plurima est voluptas/ vt Alexāder aphrodisieus refert/ qm̄ ab ictu pcussi magnopere dolēt/ ijs exactis tota fere virilis forma: ac habitꝰ corrūpit: feminiq̧ fiūt/ nā vires/ audatiā/ mores vocē/ barbāq̧ ammittūt. hos seminarij meatꝰ ambiūt/ nec ingrediūtur/ vt quidam falso predicant: verum (vt Aristoteli placet) motum excrementi genitalis stabiliorem faciunt: nihil gignente sine ingentibus causis natura/ nam replicationem dumtaxat seruāt eo argumento. Quod taurum aliquando excisum vaccam protinus inijsse/ nundum retractis meatibus progenerasse traditur sit. Testes medici neoterici describunt carnes esse glandosas albas in osseo folliculo aggregatas: ad spermaticam generandaꝫ humiditatem concreatas: velut mamillarum carnes: glandose: albe: ad lac producendum constitute sunt. Sicuti ꝛ epar rubeuꝫ

Didymi in homie pendent.
Aristoteles.
Descriptio testiculoꝝ penes medicos.

Duplices meatꝰ q̃ cõtinuāt testibus.

in sanguinis generandum ruborem. Quibus meatus continuantur bini: primi inter renes sunt ac testes ipsos: quos vasa Aristoteles appellauit inuoluta: autem dyndimos: in quibus et sperma voluit generari: non autem in testibus. Secundi a testium capitibus initium sumentes: in virgam terminantur. a medicis vasa dicti seminaria.

Intentio Aristotelis quõ testes iuuāt ad generandum.

Censuit enim Aristoteles: testes quedam fore suspensoria: que suo pondere: vasorum (a medicis seminarium dictorum) foramina inferius deducendo: stare cogerent referata. Et eos ob id animalibus apponi: quemadmodum texentes latratorijs lapides adaptant. Quibus amotis testibus huiusmodi: ita interius retrahi reperiuntur meatus. vt opilatio interueniat coartatoria. et propterea excisa: non posse generare.

Testes membra sunt principalia.

Testes igitur carnes sunt glandose: propria temperie geniture simul cū genitiuo productiue spiritu. Qui et si in imperfectorum quibuspiam animantium generibus: vt serpentum: pisciumq; nonnullis non compariantur (non enim ob suam imperfectionē tanta spermatis digestione egent) imperfectioribus tamen: nedum generationi necessarij existunt: verum et inter precipua annumerantur membra. vt quia peculiari productiua temperamento: organi: ꝑ se necessitudine quadam ad fetus procreationem tuitionēq; speciei effectiue conuenientis.

Additio ex Haly.

¶ Haly Rodoam. Quando complexio testiculorum est calida fit homo desiderans coitum: et fortis super eo multe generationis proficiscēs in eo: et multiplicatur in eo quod sequitur eos generatio vaporis qui est materia pilorꝫ

De varijs spmatis gñationibus.

Quando ergo complexio eorum est calida calefaciunt totū corpus. Iam ergo dixit Hippocra. ꝙ sperma venit ex toto corpore in dispositione motus coitus: et generatur in testiculis sicut spuma in orificijs equorum quando instimulantur: sicut generatur a percussione vndarum maris. Et Galenusquidam dixit ꝙ testiculi sunt in quibus generatur sperma. Aristoteles quidem dixit ꝙ sperma generatur in venis inuolutis scꝫ in vasis spermatis: et cõpletur eius generatio in testiculis. At ꝟo qualitercunq; diuersificentur dispositiones: virtus que facit sperma deferens ipsuꝫ in

De ꝟtute generatiua.

dispositione coitus scꝫ virtus generatiua ex omnibꝰ virtutibus corporis ad testiculos currit: et fit sperma comprehendens eam sequitur ergo vna duarū rerum: aut vt sit virtus generatiua fixa in testiculis aut vt adueniat testiculis in dispositiõe coitus virtꝰ generatiua: et figatur in spermate intra testiculos et egrediatur

In spmate est qdā intelligētia diuina.

sperma deferens donec generetur ex eo et sanguine mēstruo embrio. Et qđcunq; illoꝝ fuerit manifestū est ab eo ꝙ testiculus est principatus sequēs epatis principatum. Aristoteles ꝟo dicit ꝙ in spermate est quedam intelligentia diuina: que est continens. i.

circũdans illud qđ generat embrionẽ. Sequitur ergo qñ cõplexio eorũ est humida vt multiplicetur in eis materia spermatis ⁊ sanguinis: quãdo vero cõplexio eorũ est sicca sequitur vt minoretur in eis materia spermatis scz sanguinis. Caliditas stimulat animã: ⁊ humiditas exuberat sperma: sequitur ergo omnia signa q̄ dixit Gale. quãdo ergo vides eas scz significatiões aggregatas tũc scias ꝙ cõplexio testiculorũ ca. ⁊ hu. sit natura. Et dixit hippo. ꝙ cõplexio calida generat masculos: ⁊ frigida feminas. ⁊ gale. dixit in expositione illius ꝙ virtus spermatis ẜm plurimuz est sequẽs cõplexionẽ calidã: nisi supfluat hec cõplexio ⁊ redeat debilitans eaz ⁊ destruatur generatio: ⁊ ꝙ debilitas spermatis ẜm plurimũ est sequẽs cõplexionẽ frigidam nisi minoretur hec complexio ⁊ non debilitet eã. Et si nõ esset illud: non esset possibile vt generaretur masculus in latere sinistro matricis raro: ⁊ femina in latere dextro raro. Hippocrates. Galen⁹.

¶ De totius corporis habitudine. Caput. viij.

Otius corporis habitudo vt antea diffinitum iã est similis reddit cordi: iecoriq;. Exuperat aũt similitudo habẽtis quãlibet primarũ q̃lita tũ fortiorẽ: q̃s sane actiuas cognominant. Totius vo corporis hitudo de illis potissimũ dr partib⁹: quecũq; cernẽtib⁹ pme subiacẽt. Tales vo musculi sunt cũctis ossib⁹ obuoluti: cõposite q̃daz carnes ex simplici primaq; carne atq; ẽt fibris: qb⁹ lẜ adnexe sũt. Propria eni substãtia musculoꝝ hec vtraq; est. vasa aũt ad eos ptinẽtia velut aque duct⁹ quidã sunt nequaq̃ absoluẽtes substãtiaz: sed seruientes ad salutez. horum igitur inditia dicẽtur in regionibus moderatis. Immoderata eniz regio permutando cutẽ ꝓ natura sua format ac nõnulla signa corrũpit. parimõ signis in regione moderata per estatem seipsum soli nudum exponat: inditia quecũq; dicunt ex colore: ac mollitie: ⁊ duritie variabũt. At si queadmodũ regio moderata hẽtur: ⁊ ipse moderate viuat: neq; exustus in sole nudus vno quoq; die plurimum. Sed nec instar virginis vt quidam in vmbra nutritus: signa temperamenti diligẽtiora reddent. De his igit

disputantes inditia moderati in vniuerso aialis corpore cō-
De signis corporis tpati. §. ij. sideremus. ❡ Corpori tēperato color ex rubro candidoq3 p-
mixtus est. Capilli modice flaui ac magna ex pte crispi red-
duntur caro modica in qualitate: ⁊ q̄titate existit: tale enim
corpus mediū omniū excessuum quodā modo est vt q huius
ipsius cōparatione pingue ⁊ gracile noiatur. Itidem cōpa-
ratione huius obesum: macilentum: durum: molle: pilosum
nudūq3 dicitur: nullū ergo tale moderatum est: sed quasi re-
gula polycleti summam obtinuit mediocritatem: ita vt attre
ctanti: neq3 molle appareat: neq3 durum neq3 calidum neq3
De signis corporis calidiorꝫ. §. iij. frigidum. Cernenti v̄o neq3 pilosuз: neq3 nudū: neq3 pingue
neq3 gracile: neq3 aliq̄ alia immoderatione affectū. ❡ Que-
cūq3 vero carnem moderato calidiorem habēt nō tn̄ sicciorē3
aut humidiorem. De tali enim presens sermo est. Apparet
De signis corporis frigidioris. §. iiij. em̄ attrectanti tanto calidior q̄to etiā tēperamento calidior
est: tāto preterea pilosior erit q̄to calidior. ¶ Pinguedinis v̄o
minus habebit. Colorem vero rubrum ac capillos nigros.
❡ Frigidioris tēperamēti inditia sunt: si pilis vacat si pin-
gue corpus est si frigiduз attrectāti apparet: si color rubidus
De signis corporis siccioris §. v. vna cū capillis est. Ubi vero multa frigiditas habeatur: liui
dus quodāmodo est at pleriq3 medicorum solent tales homi
nes liuidos nominare. ❡ Siccius preterea temperamentū
De signis corporis humidioris §. vj. tanto gracilentius ac durius moderato est q̄to siccius fuerit
moderato: in reliquis subsimile est. ❡ Humidius vero tem
peramentū in reliquis subsimile est carnosius autem ac mol
De signis corporis calidiorꝫ et siccioris. §. vij. lius est. Ceterum cōposita primarum qualitatum tempera-
menta: cōpositā quoq3 signorū speciē habēt. ❡ Calidius ac
siccius temperamentum pilosus: calidius durius: atq3 exte
nuatū est ⁊ gracile: capillosq3 nigros habēt: ⁊ corpus nigrū:
De signis corpis calidioris ⁊ humidioris. §. viij. si calor admodū augeт. ❡ Calidius ac humidius tpamētū
mollius ⁊ carnosius optimo tpamento tanto est: q̄to quali
tatibus augeт. Ubi plurimū augeт putridis prompte corri
pitur morbis: qn̄ malis repletur humoribus. Ubi vero fue-
rit multo calidius paulo v̄o humidius moderato: tales car

nosiores: nec paulo pilosiores existunt: nec secus attrectandi nõ paulo calidiores habentur. Capilli võ nigri sunt nec sine pinguedine caro est. Qd si paulo calidius fuerit: multo autẽ humidius in his caro mollis multaqз est: ac color ex rubro cãdidoqз permixtus ac tangẽti paulo calidiores apparent: ꝛ vt semel dicatꝛ in tꝑamentis cõpositis semper exuperantis qualitatis inditia exuperabũt. ¶ Frigidius vero atqз humidius tꝑamentũ quoties ambo paruз augentꝛ sine pilis est candiduз: molle: crassum: pingue. Quoties võ amplius augetur. In aliis quidẽ: qd ꝓportionetꝛ augmẽto qualitatũ. Color aũt simul cũ capillis ruffus: quẽadmodũ si plurimuз augeantꝛ liuidus est qd si augmẽtũ inequale fuerit qualitatũ inditia auctoris qualitatis ꝓpria exuperabũt. Sed si simul frigus cũ siccitate ex equo augeatꝛ natura durũ: ꝛ gracile corpus habẽt: ac nudũ attrectãti frigidũ. Pinguedo võ ipsis alioquin extenuatis carni dispsa est. Capilli võ ac color mensure frigiditatis ꝓportionantꝛ. Ceterũ vbi calidũ ꝛ siccũ tꝑamẽtũ: in ipso vigoris tꝑevertitꝛ ad habitũ frigidiorẽ ac financial rem. Corpus taliũ gracile: durũ: ac melencolicũ: pindeqз nigrũ simul: pilosumqз est. Sed vbi altera qualitas multũ exuperat altera parum a mediocritate euariet: exuperabũt quidem exuperantis: alterius võ signa reddentur debiliora. At võ preterea quecũqз dicta sunt: aut dicenda cõmune temperamẽti inditium est: vbi membrũ facile refrigeretur frigiditatis: aut raritatis: vbi difficile refrigeretur caliditatis aut dẽsitatis. Si vero ledatur ab exsiccantibus: reddaturqз siccum squalidum: rigidũ: siccitatis: quẽadmodũ si grauetur ab humectãtibus humiditatis: considerãdũ preterea vnde omnes musculi simile an dissimile inuicẽ habuerint tẽperamẽtũ scrutantes in omnibus subiectorũ ossiũ qͣtitatẽ. Nam interdum pars gracilior videtꝛ que haud quaqͣ graciles: qͣtũ ex musculis est. Sed ꝓpter angustiã ossium talis apparet. Itidẽ crassior interdũ videtꝛ non ꝓpter ossium amplitudinẽ: sed ꝓpter carnis multitudinẽ q̃ ꝛ crescẽs: ꝛ decrescẽs: ꝛ durior: ꝛ mollior

De frigidiori ꝛ humidiori tꝑamento. §.ix.

effecta partem modo ſicciorem:modo humidiorem facit.Si igitur pauca:duraq; ſit partem efficit duriorez.Si multa ac mollis humidiorem.Nec ſecus ſimilarium corporũ interceptiones plus humiditatis aut minus in ſeipſis continẽtes: partẽ reddunt:aut craſſiorem:aut graciliorem:aut humidiorem:aut ſicciorem:humidiorem quidem quoties humiditas tenuior:multaq; ſit.Sicciorem vo quoties craſſior:paucaq; habeatur.Ipſas enim partes corporis ſolidiores : que vere ſolide:primeq; ſunt nullo pacto fieri poteſt:vt efficias humidiores:ſed ſatis erit ſi prohibeas eas cito nequaq̃ exſiccari. Sedes autem interceptas repleas humore:tali vel tali licebit.Tale eſt ꝓprium alimentũ partium ſimiliarium ex adiectione non per venas attractũ.Atq; hic ſermo cunctis partibus ſimilaribus cõmunis eſt:ac rurſus dicetur duz de cauſis ſanis agetur:nunc ad reliqua veniamus.

¶ Champerij paradoxa.

De corpore tẽpato.

Uenam ſit corporis optima conſtitutio nunc cõminſcendum eſt. Eſt igitur ea rei quidem eſſentia temperatiſſima:cuius partium factura optime ipſarum cõgruit actionibus vt neq; numero neq; magnitudine deficiant:quatenus autem ſenſu poſſumus deprehẽdere:ſit corpus ita plenum vt medium inter tenue ꝛ corpulentũ toto ſumq;:non piloſum neq; tenuibus pilis:non molliculũ:neq; obdurum:neq; album:vel nigrum:vel exiguarum venarum:vel latarum:vel impetuoſum:vel ſine impetu vel ſomnulentum : vel vigilie:vel intelligẽtia obtuſum:vel verſuteveteratoriũ ac improbum:vel in venerẽ proiectum:vel contra:qꝺ ſi inter exceſſus oẽs medium locũ obtinebit:erit etiã viſu tale pulcherrimũ:ac mediocre ꝛ tẽperamentũ:de quibus q̃ breuiſſime a nobis fieri poterit loquemur.Uideas nãq; corpora quedam tẽperata capitibus ꝛ thoracibus diſtemperata:vel ventre vel genitalibus : aliq̃bus autem incolis eſt diſtemperãtia:ꝛ multis in aliquo inteſtino:vel quapiam parte alia de quibus in aggregatore noſtro ac in philoſophia noſtra hippocratica vbi de corporum malis cõſtructionibus loquemur.Nunc de optima cõpoſitione dicẽdum.Primũ quidem dicendũ quomodo ex omni parte hominem ſanum acci-

plamus vite demonstratione nisi quid extrorsus violentum inci
derit. Judicabitur autē infans sanus cum primū ex aluo editus
Primū quidē si puerpera sub pariēdi tēporibus sine egritudine
vixerit. Inde cū editus fuerit in terraq; depositus infans fuerit
ip̄e vagiat valida: ⁊ viuida exp̄ssione oībus vndiq; partib⁹ ⁊ sen
sibus integre ⁊ equabiliter: cūq; naturales meatus omnes mini
me habuerit impeditos vt auriuʒ: nariū: gutturis: preputij: ani:
⁊ cuiuslibet partis naturales motus neq; torpētes: neq; dissolu
tos habeat: articulorūq; inflexiones: ⁊ extensiones magnitudi-
nes ⁊ figuras ⁊ sensum integrum.

Quo pacto cognoscat infans san⁹ cū primū ex aluo editus.

Tēperate complexionis habi
tudinis totius signa Galenus tria deduxit. Primū color est fa-
ciei ex albo rubroq; equaliter pene permixtus. Secunduʒ: quan
titatis qualitatisq; carnositatis mediocritas existit. Qualitatis
noīe caliditatē audiens: frigiditatē: duriciem: ac molliciem: aspe
ritatē: leuitatēq;: pinguedinē: eiusq; carētiā: raritatē: ac densita
tē.

Tria signa tpate cōplexionis habitudinis totius.

Uite diuturnitatis cause. Alie vniuersales sunt: particulares
cetere. partialium quedam extrinsece: existūt: nōnulle intrinsece:
vniuersales super celestiū dispositiones extant: ⁊ yleg. presertim
Alcothodēq; apud astrologos: qui nati longeuitatem: breuita-
tēq; necessitatis quapiā false se mensurare figura iactant. yleg.
vocabulo celi intelligentes dispositionem: cuius merito stellarū
influxus. Initium longeuitatis concedētium recipere natus pa
ratur vnde ⁊ yleg. nupta siue mater dicitur: cuius materiam pre
stare existit.

Cāe diuturnitatꝫ vite vniuersales ⁊ particulares.

Alcothodē vero denominatione: dispositionem acci
pientes celestem: que vite initium prestat conseruatiuum dilata
tiuūq; ideo pater vocatur.

Quid p Alcothodē intelligatur.

Partiales simulq; forinsece cause: sex
sunt non naturales res: cum accidentarijs quibusdam alijs in-
trinsece substantialem formam partim: partiʒ qualitates sunt se
quentes. Substātialis enim forma (vt Aristoteli generationis
animātium quarto placuit) vite iuuat longitudinem. Causa in-
quit eius q͞ est esse longevite animalis cuiuscunq;: cum tempera
mento forme ad continentem aereʒ: ac ad solis: luneq; periodos
existit. Quod hac item ratione clarescit: quoniam merito forme
actionum contingunt varietates vite perdurationi necessarie:
vnde nec in quapiam; inconuenit specie humidū minus esse: ac si
mul caloris minutiorem mensuram: et tamen vitam esse diutur
niorem. Quomodo cum minori caliditate: maiorem contingit
fieri nutritionem.

Additio ex haly.

¶ Haly rodoani. Dispositiones corporis to-
tius assimilantur cordi ⁊ epati: aut secundum veritatem: aut se-
cundum propinquitatem eorum valde et assimilatur cerebro:
et testiculis per similitudinem longinquiorem illa: sicut acci-
dit vt sit pectus proportionale cerebro: et nuche per spondiles

De hoīb⁹ q̄ castrantur.

super quas est fabricatū. Et sicut accidit ꝙ qn̄ castrat̄ homo vt
assimiletur corpus eius: ⁊ mores ipsius corporibus mulierum ⁊
moribus ipsarū. Intellige ergo illud a Galeno. Qualitates aūt

De p̄mis qualitatibus.

prime que nominant̄ actiue sunt caliditas: frigiditas: hūiditas:
⁊ siccitas. Aristoteles aūt nominauit eas actiuas: aut eñ faciūt
aliquid in corpore: aut qm̄ corpus ⁊ anima patiunt̄ ab eis ſm ꝙ
ostendit in libro predicamentoruꝫ: in tertia specie qualitatis. Et
multotiens quidē nominant̄ caliditas ⁊ frigiditas actiue: ⁊ no-
minant̄: humiditas ⁊ siccitas passiue. Caliditas eñ qm̄ ipsa ca-
lefacit ⁊ digerit: sed frigiditas qm̄ ingrossat ⁊ cōgelat ⁊ aggre-
gat. Humiditas ꝟo qm̄ per eam fit passio rei facilis: sed siccitas
qm̄ per eam fit passio rei difficilis. Galenus quidē nomiauit oēs
actiuas in hoc loco sequendo sentētias dialecticas: qꝺ est q² q̄lli

De virtute musculorum.

tas actiue ⁊ passiue in vno terminorū siue capitulorū dialectice
continet̄. Et qn̄ diximus dispōnē totius corporis tūc plurimum
qꝺ per illud significat̄ est musculus. Et quedā regiones ⁊ cōsue-

De regione ethiopuꝫ ⁊ sclauorum.

tudines mutāt signa musculorū ita ꝙ inclinant ea ad cali. ⁊ sic. si
cut faciunt regiones calide ⁊ sicce. sicut regio ethiopū ⁊ sicut fa-
ciunt artes calide ⁊ sicce sicut ferraria. Et quedā regiones ⁊ con
suetudines mutant signa cōplexionis musculorū ita ꝙ inclinant
eos ad frigus ⁊ humid. sicut facit regio frig. ⁊ humi. sicut regio
sclauorū: ⁊ p̄cipue si sint ex eis q̄ habitant ad latus fluminis: ⁊ si
cut faciūt artes frig. ⁊ hu. sicut ille cuius cōsuetudo est balneari
omni die. Cū ergo cauebis ab oībus causis que mutāt cōplexio
nē musculorū ⁊ extrahūt eā ab equalitate: tūc signa musculorū q̄
dicit Gale. certificant̄ ⁊ verificant̄: ⁊ si nō caueas ab illo: tūc non

Nō inuenit̄ corp⁹ qꝺ sit i meliori formarum.

certificat̄: nec verificat̄ illud qꝺ narrabis ī eo qꝺ sequit̄. Quāuis
non sit inuētū corpus qꝺ sit in meliori formarū ſm veritatē: est tñ
canō ad quē cōparat̄ totū qꝺ est in medicina: sicut fecit policlet⁹
Iste eñ fecit statuā in vltimo qꝺ possibile est ab equalitate: ⁊ po
suit eam canonē per quē perueniat̄ in opatione statuarū. ⁊ melio

Quid cā pinguedinis.

rū formarū est canō medicorū ſm intentionē logicorū. Et nō per
miscet̄ pinguedo carni in cōplexione frigida ⁊ sicca nisi ꝑter fri-
gus: ⁊ frigus generat pinguedinē scꝫ adipem: ⁊ siccitas generat

Oīs cōplexio ī fine etatis conuertitur ad cōplexionē frigi. ⁊ siccam.

gracilitatē: ⁊ ſm victoriā cuiuscūqꝫ scꝫ frigoris ⁊ siccitatis appa
ret signū propriū eis plus. Et rememorari nos fecit Galenus p
hunc sermonē rei cōmunis: ⁊ est ꝙ oīs cōplexio conuertit̄ in fine
etatis ad cōplexionē frigidā ⁊ siccam. Nā si in inceptione est cali
ditas ⁊ siccitas tūc manifestū est ꝙ colera nigra dominat̄ in ea: ⁊
vincit adustio humorū ⁊ si non est caliditas: tūc nō multiplicatur
in eo colera nigra. sꝫ mutat̄ ab eo ſm ꝙ est ⁊ declinat ad frigidi-
tatem ⁊ siccitatē. Apparent ergo signa cōplexiōis scꝺo: cōmixta

signis cōplexiōis prime. Sequit̄ q̄ vt sit breuioris vite natura q̄ȝ alij hoīes: ille cuius cōplexio est a principio ipso frigida ⁊ sicca. deinde sequit̄ ipm cuius cōplexio est frigida tm̄. deinde sequitur ipm cuius complexio est sicca tantum. deinde sequitur ipsum cuius complexio est frigida ⁊ humida. deinde sequitur illum cuius cōplexio est calida ⁊ sicca. postea sequit̄ illū cuius est hūida tm̄. postea sequitur eū ille cuius cōplexio est equalis. Deinde seq̄tur eū cuius cōplexio est calida ⁊ humida. ⁊ est longioris vite inter hoīes distēperatarū cōplexionū. Iste em̄ q̄n cōseruatur eius cōplexio ⁊ equant̄ chimi ipsius: ⁊ euadit ab egritudinib⁹ putrefactiōis est longioris vite q̄ȝ alij hoīes natura: ꝓpter illud laudauit philosophus in longitudine vite terrā calidā. vicinā mari ꝓpter humiditatē aeris eius ⁊ caliditatē ipsius: ⁊ laudauit etiā cū illo cōplexionē calidā ⁊ humidā. Cōplexiōis vero calide ⁊ humide duo sunt modi. Alia em̄ que est naturalis in corpore ⁊ est illa que est ab ipso initio sue creatiōis in vētre matris sue. Et alia est sibi accidētalis ⁊ h̄ est vitupabilis: ꝓpterea q2 est velox ad putrefactionē. Et postq̄ȝ fecit scire Ga. signa sumpta ex ipsis membris facit etiā scire signa sumpta extrinsecus. Corpus em̄ aut aliquid mēbrorū eius q̄n velociter accipit cōplexionē rei extrinsece tunc illud est signū q̄ cōplexio est cōueniens cōplexiōi illius cause: ⁊ si sit difficilis passio corporis aut alicuius mēbrorū eius: tūc est signū illud q̄d cōplexio eius est cōtraria cōplexioni illius cause. Et q̄nq̄ȝ accidit vt euanescat certificatio huius canōis q̄n corpus est rarū aut spissum. Raritas quidez facit corpus velociter patiens a causis frigidis que proijciunt̄ super ipsum extrinsecus sicut frigus aeris continentis: q̄m ingreditur ipsum absq̄ȝ prohibitione ⁊ infrigidat ipsum q̄ȝuis natura calidum ⁊ similiter facit ipm pati a causis calidis extrinsecus q̄ȝuis sit natura frigidum. Spissitudo aūt facit corpus difficile patiēs a causis extrinsecis.

Que cōplexio sit breuioris vite ⁊ q̄ lōgioris.

Locam ari vicina laudant̄ a pho in lōgitudine vite.

¶ De signis ventriculi natura siccioris. Ca.ix.

De signis siccioris. §.i.

Entriculi signa natura siccioris sunt si cito sitiat: ac paruus potus sufficiat ac multo grauetur ⁊ dolorem sentiat: quatenus superfluus fluitat: esculētisq̄ȝ gaudeat siccioribus. ¶ Humidioris vero signa sunt si non sitiat: ac potum ampliorem innocue ferat: esculentisq̄ȝ gaudeat humidiorib⁹ ¶ Calidior preterea ventriculus cōcoquit meli⁹ q̄ȝ appetat:

De signis hūidioribus. §.ij.

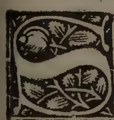
De signis vētriculi natura calidioris §.iij.

ac multomagis quecũq̃ dura sunt: et alterari difficili⁹ queũt. Que em̃ facile alterantur in eo corrũpuntur. porro gaudẽs alidis esculentis et poculẽtis minime leditur a frigidis ex vsu moderato. ¶ Frigidior natura ventriculus bene appetit quidem sed non bene concoquit: potissimum quecunq̃ esculenta frigida sunt: atq̃ alterari difficulter queunt: vt que celeriter in eo acescant: et ob eam rem talis ventriculus ructat acidum: ac gaudet frigidis: quibus nisi seruet modum facile leditur nec secus ea que extrinsecus incidant diutius adhibita nequaq̃ tolerat: quẽadmodũ neq̃ calidus ventriculus tolerat calidiora. Intemperies em̃ propter egritudinem in ventriculo hoc dissident ab iis que natiue existunt: q contraria appetunt non similia quẽadmodum natiue. Intẽperies autem cõposite ex simpliciũ cõpositione cognoscent. At vero diligenter cõsiderare oportet que sunt dicta interstinguẽtes ab iis que dicenda sunt. Non solũ em̃ ventriculus facit vt sitias aut non vt sitias: aut vt appetas frigida: aut calida. sed etiã viscera in thorace condita cor: ac pulmo: aliquid tale efficiũt. Sed qui p̃ caliditate taliũ partiũ sitiunt: aerem inspirãt pleniorem: longunq̃ efflant: atq̃ in thorace sentiũt estũ: nõ circa ilia quẽadmodum qui pre caliditate ventriculi sitiũt. Qui etiam bibentes non statim quiescũt: ac frigidus potus sitim eorũ potius sistit q̃ multus calidus. Frigidus preterea aer inspiratus refrigerat eos: nequaq̃ leuans eos quibus vẽtriculi calor sitim affert. Item qui ecõtrario habent ab inspiratione frigida insigniter afficiunt: idq̃ frigiditatis impulsiõe signũ est maximũ: et quẽadmodũ inspirando frigidũ perspicuam sentiũt frigiditatẽ: ac lesionẽ: ita calor illis amicus est. Excrementa preterea expuũt pituitosa ac cum tussi excreãt. At qui pulmonis siccitas excremẽtis vacat: ac pituitam nequaq̃ habet vocem clarã quẽadmodum humiditas obscuram raucãq̃ vocem emittit: atq̃ excrementa incurrunt: vbi clarius loqui libeat: non tamen vocis magnitudo calore efficitur quẽadmodum nec paruitas frigore consistit. Sed hoc

De signis vẽtriculi natura frigidioris. H.iiij.

amplitudinem aspere arterie efflationemq; vehementiorem
paruitas vero contraria comitatur. Quocirca vocis magni
tudo: paruitasq; nec semper nec primaria ratione. sed ex acci
denti solũq; natiuum temperamentũ non aduentitiũ sequit̃.
Opificia eñ temperaméto tali extiterunt. Idcirco talis vox
comitatur ex voce: preterea natiuũ temperatũ colligas lice-
bit. Etem̃ vox leuis arterie sequitur leuitatem: quéadmodũ
aspera asperitaté. Arterie igitur leuitas temperamenti seq-
tur mediocritatem: asperitas siccitatem. Asperitas eñ cor-
poris in equalitate efficitur siccioris: arteriam auté duram si
milarium ipsius partiũ siccitas. Inequalé vero dispersi hu-
mores inopia facit. similimodo neq; acuta vox per naturam
sine angustia faucium: neq; grauis sine amplitudie fieri po-
test. Angustia igitur natiue frigiditatis alũna est: amplitu-
do caliditatis. Ceterum discrimina vocum per affectiones
efficiuntur: qd proportione respondeant naturalibus. Nam
⁊ illa efficientiũ causarũ inditia sunt de quibus in libro de vo
ce abunde perpensum iam est. At alie corporis partes ani-
malis interiores obscurã temperamenti inditia habent. Sz
euitandũ tñ eas cognoscere ex iis que iuuant ac nocent: atq;
etiam naturaliũ viriũ actionibus. Dictum est tertio libro de
causis accidentiũ: vt pregressum tẽperamentũ: virtus ac vi-
tium vniuscuiusq; facultatis existat. Ac de temperamento-
rum signis dictum iam est.

¶ Champerij paradoxa.

Equit̃ necessario vt de internis quoq; visceribus di- *De visceribus.*
cere incipiam: quibus non pulchritudo: q2 sunt abdi
ta: sed vtilitas incredibilis attributa est: quoniã op9
fuerat in terrenum hoc corpus succo aliquo: de ci-
bis ac potibus aleretur: sicut terra ipsa hymbribus
ac primis prouidentissimus artifex in medio eius receptacu-
lum cibis fecit: quibus concoctis ⁊ liquefactis: vitales succos
mẽbris omnibus dispartiret. Uia que ab oris faucibus ad sto-
machum tendit gula appellatur ex neruo et carne constat: hac *De gula.*

cibus potusq; in ventriculũ sui receptaculuz deriuat. Nam ⁊ cibi
Porta cibi. porta vocat. medio eñ ventriculo nõ annectit: sz in latere: ne ca-
pitis inclinatione: cibus ipse facile redundet: Sicut ⁊ alterũ eius-
dem ventriculi hostiũ/ quod pylorem nominamus. in fundo me-
dio non committitur. Sed paulo altius. ne deuorata in alium in
cocta citius q̃ opus sit: delabãtur/ hac de causa in crapula septũ
transuersum plurimũ supprimit/ nec tñ quicq; exculenti euomit/
De septo trãsuerso. he gemine porte loco ⁊ magnitudine differũt: nã supior amplior
est: inferior angustior: hac rõne/ q2 magis cõtrita a cõcoctõe trãs
mittere debet: vẽtriculus intestinoꝝ principiũ canino siĩs est/ ꝗp
De ventriculo. pe qui nõ multo amplior est/ q̃ intestinũ/ sed quasi intestino simi-
lis ampliori ⁊ vt Aristo. placet sub septo trãsuerso circa pcordia
Aristoles sua angustiori parte. Os eñ stomachi dicitur: vbi. xiij. spine ver
De ore stomachi tebra inuenit/ collocatus est. cõcoquit enim ⁊ immutat/ paterfa-
milias vocitat q2 totũ animal solus gubernat. Nam si egrescat vi
ta in ancipiti est: inter lienem ⁊ iecoris fibras ab vtroq; latere cõ-
prehenditur / supra infraq; inter diaphragma et intestina medi⁹
positum habet: hunc in anteriori parte omentum: a posteriori
Liem. vene grãdes fouent: a superiori parte in sinistrã vergit: ab inferio
Iecur. ri in dextraz inclinat/ ita: orificioꝝ suoꝝ ratio exposcere videtur
ob id atrambilem in superiorem sui partẽ decurrẽtem certo mea
tu aliene assumit: inimam vero/ a follicaro fellis flauabilem por
ro delatam accipit. ventriculus in medio tumet / ac pendet : qui
mẽbranis tenuibus septo cõnectit/ liem/ iecori/ cordi/ cerebroq;
Atrabil. venis/ arteriis neruis: vnde ex ictu capitis sepe stomachi subuer
Additio ex haly. sio euenit. ¶Haly Rodoam. Et qui habet ventrem qui in natu-
ra sua est signior accidit sitis velociter pter siccitatẽ ventris sui
⁊ quãdo bibit multũ grauatur super euz ⁊ natat in superiori par
te ventris ⁊ accidit ab eo fluctuatio ⁊ de pprietate eñ omnis mẽ
bri est vt attrahat nutrimẽtũ illud q̃d est cõueniẽs ei. ⁊ pter illã
fit vt ille cuius vẽtris cõplexio est sicca desideret cibos desicca-
tiuos. ⁊ non desideret bibere vinum aut aquam donec prouocet
ipsum ad illud sitis: ⁊ qñ bibit multũ natat in vẽtre ei⁹ ⁊ fluctuat.
Et qm̃ mẽbrũ attrahit sibi ex cibo illd̃ q̃d ꝯuenit ei: tũc mãifestũ
Cuiuscũq; complexionũ ventris dispositio nõ leditur ab eo q est sibi contrariũ est q habens ventrẽ humidũ desideret cibos qui sunt hũidiores:
⁊ potũ humidũ ⁊ tñ nõ tolerat potũ multũ. Vẽter ꝟo calidus põt
caliditate sua digerere cibos duros difficilis alterationis: ⁊ cõ-
burit cibos molles facilis alterationis. Et manifestuz est q hñs
eum desiderat illud quod cõuenit cõplexioni eius ⁊ nõ leditur ab
eo q̃d est cõtrarũ ei. Illũ eñ cuius cõplexio vẽtris est sicca nõ le
dũt cibi hũidi ⁊ ei⁹ cui⁹ cõplexio vẽtris est hũida nõ nocẽt cibi ex
siccatiui. Inter h̃ nãq; vt desideret hõ aliq̃d: ⁊ inter h̃ vt noceat ei

tes aliqua: est differentia apparens. Appetitus vero ciborũ fit per os vētris: ꝛ hoc natura decliuius est ad frigus: cũ ergo cõplexio vētris est frigida cõueniens est ei natura: ꝛ digestio fit per concauitatem ventris: ꝛ eius cõplexio est calida. Differētia autē est inter cõplexionem malã natura: ꝛ malã per accidēs. Cõplexio enim mala natura impossibile est vt sit egrediens a latitudine sanitatis ꝛ ꝓpter hoc desiderat habens eã quod cõuenit ei ꝛ assimilat sibi. Et cõplexio mala per accidēs possibile est vt sit egressa a latitudine sanitatis ꝛ fiat egritudo. Et curatio malitie cõplexiõis accidentalis fit per illud qđ est ei contrariũ. Et iterũ membrũ attrahit sibi scđm ꝙ est cõueniens in dispositione sanitatis: ꝛ attrahit ad ipm qđ est cõtrariũ cõplexioni sue in egritudinis dispositione in alijs mēbris illud nõ est sensatũ ꝓpterea ꝙ appetitus naturalis in eis est tantũ: ꝛ appetitus in vētre est cõpositus ex virtutibus naturalibus ꝛ sensibilibus. In cõplexione calida ꝛ sicca in ventre vincēte aggregant signa cõplexionis calide ꝛ signa cõplexionis sicce ꝛ in cõplexione quidē calida ꝛ humida. aggregãtur signa cõplexionis calida permixta cũ signis cõplexiõis humide. Cõplexio autē frigida ꝛ humida. ꝛ cõplexio frigida ꝛ sicca. sunt ẜm modum quē narraui. Et appetitus potus frigidi aut calidi non est propriũ signũ cõplexionis vētris. Et ille cuius pulmo est siccus: natura nõ expulit superfluitates phlegmaticas nec cũ sermone neqꝫ cũ tussi nec cũ vtroqꝫ simul ꝛ ille cuiꝰ est humidus expuit superfluitates flegmaticas aut cũ loquela aut cuꝫ tussi aut cum vtroqꝫ simul ꝛ signũ aliud illiꝰ cuiꝰ pulmo est siccus est vox clara: ꝛ illius cuius est humidus est vox rauca. ꝛ qñ vtiẜ etiaꝫ ex maiore voce ꝛ acutiore. currũt in cãnam pulmonis eius superfluitates phlegmatice. Et quãdo magnitudo vocis ꝛ paruitas eius non sunt signa alicuius cõplexionis donec non erret aliquis per sermonē eius primũ. Deinde dicit Ga. ꝙ magnitudo vocis est sequens amplitudinē canne pulmonis: ꝛ superfluitatē ꝟtutis exitus aeris ꝛ pectoris subito. ꝛ paruitas vocis est sequēs stricturã cãne pulmonis: ꝛ debilitatē ꝟtutꝫ exitꝰ aerꝫ ex pectore subito Et leuitas vocis fit ꝓpter hũiditatis multitudinē sparse in mēbro. nã ipa rorat ꝛ hũectat ipꝫ: ꝛ qñ minuiẜ exsiccaẜ mēbrũ ꝛ generatur in eo asperitas. Mēbra aũt interiora q̃ nõ dixit Ga. noibus suis ꝛ signis cõplexionũ suarũ in eo qđ ꝑterijt sũt intestina: renes: vesica: matrix ꝛ barbalõvrine. i. vritides porꝛ diaphragma: ꝛ fel: ꝛ splē: ꝛ reliq̃ mēbra siliũ ptiũ itrĩseca: q̃ꝝ eē nõ exposuit i eo qđ ꝑterijt.

Mēbrum sanum attrahit qđ est sibi cõueniens: Egrũ ꝟo qđ est sibi cõtrariũ.

De pulmone.

De leuitãte vocis.

¶ De partibus cognitu facilioribꝰ: ac difficilioribꝰ ꝛ de eis que nullo pacto cognosci possint. Caput. x.

Artes que magnitudine:aut figmẽto:aut nume-ro:aut poſitione ſunt impedite:quecũq; ſubiacẽt ſenſibus cognoſci facile poſſunt. Quecũq; ṽo nõ ſubiacẽt ſenſibꝰ:aut difficulter cognoſci:aut nul-lo modo poſſunt. Capitis igitur magnitudo:ac figura ſimul cũ cerebro ꝑſpicua eſt vt antea docuimꝰ atq; ẽt figura:magnitudoq; thoracis ſilĩmodo ſcapule:hũeri: brachia : cubitus: ſumme manꝰ:coxe:femora:tibie:pedes: vtrũ ſint figmento: numero:magnitudine an poſitiõe ſimpliciũ ĩpedita: cognitu nequaq̃ꝙ difficile eſt. Jtẽ leſiões opationũ in vnoquoq; ꝑſpicue ſunt. At ptes corpis interioris cognoſci nõ oẽs pñt. Vidi eñ vẽtriculũ cuiuſdam ita paruũ rotũduȝ : ac ꝓpenſuȝ in ilia. vt ꝓpria circũſcriptio.ꝑſpicue appet ſpectãti: ⁊ attrectãti.nec ſecus vidi veſicã ita poſitã.vt ſi quãdo vrine ſecretio cũctaret moles circũſcripta ꝑſpicue apperet. Nulla alia ps interior ꝑſpicuã aliqñ mihi ꝑbuit cognitionẽ: ſcȝ euiti ṽtutẽ cognoſcere ꝓut fieri põt:ac vitiũ eoꝝ:q̃ꝙ q̃ꝙ nõ firma ſciẽtia ſȝ artifici ꝯiectura ꝯueniet. Agamꝰ de iecore grã exẽpli. Vidi nõ paucos iã hr̃e venas ãguſtiores ac totũ corpꝰ decolor. Qui ſi pauloplus accepiſſent cibi potiſſimũ inflãtis craſſi:⁊ glutinoſi:quaſi põdus poſitũ:ac pẽdẽs circa dextrũ iliuȝ in ꝓfundo ſentiebãt:aut triſtẽ extẽſionẽ:in his igiẽ par eſt:vt iecur puũ: anguſtũq; meatꝰ habeaẽ. Vidi ꝑterea aliũ pituitoſuȝ. quidẽ tota habitudine vomere ſingulis diebꝰ croceã bilem. Nã igitur oportere ſcrutari excremẽta ipſiꝰ:ac parũ bilis habebãt: exiſtimaui igiẽ meatũ emittẽteȝ hũorẽ felleũ nõ parũ ſui partem ad hoſtiolũ vẽtriculi piloꝝ:noiauit trãſmittere: quemadmodũ in quibuſdã accidit aĩalibꝰ. Ex qbꝰ ꝑſpicuum eſt vt in ijs q̃ ſenſu cognoſci nõ queunt cognitio diſſectiõis opationũ: ⁊ vſus partiũ ad modũ ꝯducat. Si cui ergo libet vt eſt dictũ cognoſcere impedita corpa diſſecãdi exerceat artẽ:⁊ opatões vſuſq; ptiũ cogſcat. Sȝ õ vtriſq; ſeorſuȝ dicato volũine docuimus:õ qbꝰ i fine libri diceẽ:vt artꝭ ſtudioſi ſcire valeãt ex quonam libro talia ꝑcepta colligere cõueniat. Sed de his ſatis.

¶ Champerij paradoxa.

PRincipales corpis ptes sũt caput:pectus:vẽter:secundarie collũ:brachia:crura:ac verenda:capitis partes exteriores his noib⁹ vocant:summũ em̃ capitis vertex dicit/qui aliqb⁹ duplex reperit/ ij.macrobij ⁊ biuertices dicũtur bregma deinde siue sinciput/in frontez vergit qđ infantibus palpitat.Frõs postea ⁊ oppositũ occipitiũ equamẽtuz capilloꝝ ad summũ vticẽ bregma diuidẽs:bina vtrinq tpa/aures : oculi:anguli exteriores/paropie/interioresq qui fontes dicuntur.vnde lachrymarũ profluuium. Et Eon oculorum magn⁹ ambitus.Supercilia quorũ mediũ messophrien dicit a polluce. Palpebre in quib⁹ linee rhitides ⁊ cilia/gene deinde/malae/nasus ⁊ huius.nariuz interseptum/globolus/pterigia/mystax/ labia/os/mentum/que omnia faciem numerose varietatis efficiũt. Multa em̃ esse cõstant (vt Galeno placet)in corpore: quorũ vim rationẽq perspicere nemo nisi qui fecit põt:que nõ subiacẽt sensibus:ideo cognosci nullo modo possunt.An aliquis enarrare se putat posse:quid vtilitatis:quid effect⁹ habeat tenuis membrana illa perlucens:qua circunnectit aluus ac tegitur? Quid (ait Lactantius)renum gemina similitudo? Quos ait Varro ita dictos:quasi riui:q ab his obsceni humores oriantur:qđ est longe secus:qr spine altrinsecus bini coherent : ⁊ sunt ab intestinis separati.Quid splen? Quid iecur? Quidviscera quasi ex ꝯturbato sanguine videntur esse cõcreta? Quid fellis amarissimus liquor? Quid glob⁹ cordis qui vnus sanguis fons est.Sed qđ ppie singulis neruis sit inũctũ:qs scire nisi artifex põt:cui soli opus suũ notum est.¶ Haly Rodoam. Estimauit Galenus estimatione propinqua veritati scilicet q epar est paruum strictorium meatuum ex tribus rebus:vna earum est strictura venarum. nam cũ vene nascant ex epate significat strictura eaꝝ paruitatem eius.⁊ qñ epar est paruũ: meat⁹ ei⁹ sũt stricti.Et secũda est ex colore fedo.hec eniz significat frigus cõplexionis epatis.Et tertia est ex eo quod facit cibus inflatiuus grossus ⁊ viscosus: hoc eniz significat stricturam meatuuz epatis:significat etiam paruitatẽ eius est stricturam meatuũ epatis qđ est:qr facit in eo opilationes accidere ⁊ grossitudies quare sequũtur opilatiões tẽsio eorũ:⁊ facit grossitudo eoꝝ dolorem grauẽ ⁊ nõ faceret iste cibus illud accidere ĩ epate nisi eẽnt meat⁹ ei⁹stricti:⁊ nõ eẽt vt meat⁹epatꝫ stricti si nõ esset puitas ei⁹. Estimauit Galenus secundo estimatione propinqua veritati q ex meatibus ex quib⁹ expellit cholera

Paradoxa in Galenum.

Galenus

Firmian⁹ Lactãti⁹.

Quid renes apud Varronẽ.

Additio ex haly.

De signis effusionis colore ad ad inferiorẽ ptẽ stomachi.

procedit pars magna in inferiorem partez stomachi ex tribus re bus. Un a earũ est ꝙ vidit testimonia flegmatis vincentis in corpore viri: ⁊ hoc nõ significat ꝙ corpus sit cholericũ. Et secũda significatio est ex vomitu cholere citrine in omni die: hoc enim significat choleram que aggregata est in stomacho. Et tertia est ex consideratione egrotationis hec enĩ exigit vt sit effusio cholere: ⁊ eius exitus cum ea omni die ⁊ illud iam priuatum erat. estimauit ergo ꝙ ex istis meatibꝰ amplis in illo viro venit ps maior ad inferiorẽ partem stomachi ⁊ fundit in eo cho. ⁊ euomit ille oĩ die. Sciuit ergo per hãc estimationẽ ꝙ erat flegmatici corporis ⁊ ꝙ illud qđ veniebat ex eo omni die nõ significauit in eo victoriã cholere naturalis: sed amplitudinem eius quod cõtinuatur cum stomacho ex poris tristis fellis.

Quibus signis cognoscatͬ corpus egrotũ. Caput. xj.

T quecũqꝫ corpora nunc egrotabilia sunt id est quecũqꝫ egrotant cognosci oportet si sensibus subiacẽt mutatione naturaliũ affectionũ: veluti coloris figure: numeri: positiõis: molliciei: duriciei: caliditatis: frigiditatis: ⁊ vt in totũ dicatur lesione op:ionũ aut excretiõe humoꝝ: aut dolore: aut tũore ꝑter naturã: aut oĩbꝰ his: aut quibusdã. Particulatim vͦo cerebri affectiões morbose cognoscuntͬ delirio sensuũ: aut cogitatiõis: aut motuũ lesiõe: aut excretiõe humoꝝ ex palato: naso: oculis: auribꝰ aut dolore: q in ipo fatiget. Cordis vͦo egritudies cognoscuntͬ difficultate spirãdi: sub sultiõe cordis: pulsu arterie iracũdia placiditate: febribꝰ: frigore: coloꝝ diuersitate: ac dolore. q in ipso fatiget. Jecoris vͦo dispositiones cognoscuntͬ humoꝝ inopia aut copia: ac mutatiõe ad habitum preter naturã pallore itẽ distributiõe: cõcoctiõe: aut excremẽtorũ mutatiõe: atqꝫ etiã põdere: loci tũore: dolore nõ solũ qui ibi affligat ſꝫ qui rõne ꝯsensus spiratiõis afferat difficultatẽ: aut tussim. Parimõ vẽtriculi egritudines ĩnotescũt cõcoctione appetitu hũidi sicciqꝫ: ⁊ excremẽtoꝝ secretiõe euariãtium. Jtidẽ singultu: ructu: nausea: vomitu: ad specie materie reiecte ꝑ vomitũ dolore tumore ⁊ spirãdi difficultate. Quinetiaꝫ thoracis dispositões cognoscuntͬ spiratõis difficultate: tussi:

dolore loci:screatione. Morbi vero aspere arterie cognoscũtur: spirationis difficultate:tussi:ac dolore loci:screatione:vocis lesione atqꝫ in reliquis oĩbus quod proportione respondeat:ex tumore:dolore:lesione operationũ:atqꝫ etiam excreatione humorum inditia ducuntur. Tum aũt preter naturaꝫ inflãmatiõe:duritie tumore describitur. Dolor quouis loco fatiget:aut solutionem ꝯtinuitatis aut alteratione significat subitam:cõtinuitas vero soluitur vbi mẽbrũ erosum fit aut incisum:aut colisum:aut extẽsum. Substãtia alteratur caliditate:frigiditate:humiditate:siccitate. Uirtus preterea aut debilem facit operationem:aut mendosam:aut nullam. At quecunqꝫ excernuntur siue partes affectarum partium siue excremẽnta:siue materie in mẽbris condite propriam exhibebunt significationem. Sed de his libro de affectis partibus latius diffinitum iam est:quem nullus ex maioribus in viaꝫ docendi:ꝛ rationem redegit:aut ad integrũ tradidit nec aliquam aliam commentationem quas antiquiores incoarunt quidem:sed nequaꝗ̃ absoluerunt.

¶ Champerij paradoxa.

Cum hacten⁹ de naturis mẽbroꝝ principaliũ tradideri mus. Nos iam cõmouet tp̃s:ꝛ litterarũ multitudo: vt ad corpora deueniam⁹:que naturã sortita sunt morbosam. Hinc igit̃ sũt corpoꝝ improbe:vitioseqꝫ cõpages quedẽ em ipsarũ equaliter habẽtes cũctas mixtas corporis primas partiũ cõsimilium dictas partis. Quedam vero inequales equaliter aũt vocãt:cũ in aliquã distẽperãtiã verse fuerint: cũcte simul aĩalis partes frigidiores:ꝗ̃ꝯueniat:vel calidiores:vel ari. vel humi. effecte. pꝗ aliquã ꝯiugationẽ cali. q̃dẽ ꝛ arid. alie aũt humidi. ꝛ frigidiores. alie porro calidiores ꝛ humidiores:at alie frigidiores ꝛ aridiores. Enimuero iuxta instrumẽtaliũ partium cõpositionẽ. alie quidẽ equaliter:alie aũt inequaliter cõstant. intuemur nãqꝫ aliquos:qui aluũ habeant frigidã:caput aũt calidũ alios vero:quibus caput quidẽ frigidũ aluus vero sit calida. pspecti quoqꝫ sunt vẽtres per accidẽs ꝑpetuo biliosi:neqꝫ tñ natura calidi:quãuis nõ essent frigidi:ita etiã caput:iecurqꝫ:ꝛ splẽ:ꝛ

De equalibus distẽperamentis.

Hinc corpoꝝ improbe cõpages.

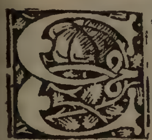
Diuerse distẽperantie.

Galen9. omne aliud mēbrū in alterius prolabitur distemperantiā. Dolor
Doloris diffinitio (vt galeno placet) quouis loco fatiget: aut solutionē cōtinuita-
tis aut alterationē significat subitam. Est eñ dolor aduerse rei
Delitie diffinitio repēte occurrētis: sensibilitas. Delitia vero: rei est pceptio cōueniē-
tis: aduenietis subito vel (accidētis z morbi quarto) est passio q̄
ad naturam reducimur subito. Eius contrariuz est dolor: passio
Primaria z radicalis doloris cā z delitie. videlicet: qua repente a natura in preternaturā deducimur. Cu-
ius doloris radicalis ac prima causa (vt differentia. lxxvj. consi-
liatoris clarum fit) improportio est vehemens: sensibili repente
occurrens membro: veluti delitia proportio extat grandis: etiaz
repentina. Que superior doloris causa in duas sequestratur me-
Pria cā doloris i duas secat ptes. dietates: licet interesse ordinem habētes. Subitam videlicet al-
terationem: ac solutionem continui. Quarum subita alteratio p
se: ac primo sufficiens existit doloris causa. Continui vero sepa-
ratio per accidens. Alteratio calidi similiter z frigidi doloris sūt
Alteratio subita ē cā doloris p se solutio cōtinui per accidens cause per se. Sicci per accidens. humidi nullomodo vt primi se-
cunda de doloris causis. ¶ Haly Rodoam. Permutatur gale-
nus postq̄ euacuatus est a dictione canonum: signoruz: nocumē-
torum membrorum naturalium ad dandos canones signorum:
nocumentorum membrorum egrorum. Et quando verificatur
nomen nocumentorum naturalium sunt ꝺm sententiaz eius que-
dam nocumenta non naturalia: z quedam non exeuntia a natu-
De diuisione nocumētoꝝ z ꝺ dña inter ea. ra. Non naturalia autem sunt propter exitum eorum ab equali-
tate naturali: non exeūtia a natura sunt: quoniā non nocent ope-
rationi nocumento sensato. Nocumenta vero egra sunt quorū vnū
quodq̄ nocet operationi mēbrorū nocumēto sensibili: z propter
illud noīat nocumēta exeūtia a natura. Et gña nocumētoꝝ eoꝝ
sunt eadē q̄ z gña nocumētoꝝ prioꝝ sunt. sꝫ dña inter vtraq̄ ē q̄
ista nocēt opatiōib9 nocumēto sensibili: z illa nō. Et diuidit ipse
hec nocumēta z dicit q̄ nocumēta mēbroꝝ q̄ cadūt sub sensu sūt
facilis cognitiōis: qm̄ sūt sūpta ex eo qꝺ vr̄ in istis mēbris ex mu
De opationibus mēbroꝝ. tatiōe q̄litatū eoꝝ z colore ipsoꝝ z figurarū eoꝝ z situs ipsoꝝ z di
uersitate ipsoꝝ z duritie z mollitie z caliditate z frigiditate. Opa
tiōes q̄ appropriant vnicuiq̄ mēbro ꝓprie sūt: sicut renes q̄ attra
hūt aquositatē hūoꝝ. z est vrina: z fel attrahit colerā: z splē me-
lācolicū humorē: z intestinum expellit illud qꝺ aggregat in eo ex
egestiōe: z attrahit sibi a superiorib9 aliq̄d aliꝺ. Et scꝺa ē illꝺ qꝺ ꝓ
cedit a superfluitate quā expellūt mēbra interiora ab interiorib9 ad
exteriora sicut vrīa qꝺ egredit cū ea: z egestio: z qꝺ egredit cū eo
z mucus: z sudor: z sordities aurium: z lachrime. z reliqua que se-
De spēb9 doloris. quuntur has superfluitates z que currunt cursu earum ex colo-
ribus et odoribus et substantijs. Et tertia est ex doloribus cū di

mēbro appropriata est spēs doloris. Doloris aūt spēs multe sūt Et ex eis enim est dolor pulsatiuus ⁊ est ille qui vicinat arterijs ⁊ dolor stimulatiuus ⁊ est ille qui factus est in pāniculo: ⁊ dolor grauatiuus ⁊ est ille qui factus est in membro pauci sensus: aut cui penitus non est sensus ⁊ dolor pungitiuus: ⁊ est ille qui fact⁹ est in membris super que vincit natura pāniculoruʒ: ⁊ dolor apostemosus: ⁊ dolor mordicatiuus: ⁊ dolor extensiuus: ⁊ dolor stupefactiuus. Et quarta est grossitudo pertransiēs rem naturalē. Figura enim huius grossitudinis multotiēs figurat illud quod est sub illo membro cuius exēpluʒ est qđ videt in apostemate gibbositatis epatis musculus qui est sup ipsum lunaris figure. quādoqʒ etiam diuersificatur egritudo vel grossitudo ꝺm materiam que generat ipsum. Et ex ea enim est sanguinea ⁊ colerica ⁊ flegmatica ⁊ melencholica. Et ex istis enim quattuor rebus extrahitur canū cōis in cognitione egritudinis interiorum mēbrorū: aut ꝑ vnā earū: aut per plures q̄ȝ vna earū: aut per oēs eas.

De grossitudine.

¶ Quibus signis cognoscatur corpus egrotaturū: et conualiturum. Caput. xij.

Egrotantium igitur inditia ex illo volumine ꝓducuntur. Egrotaturi vͦo conualiturīqʒ signa hac via: ⁊ ratione discūtur. Egrotaturi igitur signa media quodāmodo sunt interea q̄ sanis egrisqʒ accidūt. In sanis eniʒ cuncta ꝑ naturā existunt: in egris ꝑter naturā inquantū egri sunt: in confinio borū sunt ea q̄ significāt egritudinē. Quedā: q: per naturam quideʒ existunt sed qualitate aut quantitate aut tēpore euariant: quedā preter naturā sunt quidē ſʒ minora q̄ȝ que in morbis habent: ⁊ ob eā rem corporū dispositiōes quecunqʒ egrotatura sunt neutre censentur: ac signa earū primaria ratione indicant sanitatem: secundaria egritudinē. Ita fit vt hec ipa signa ꝑ diuersitate habitudinis tum neutra tum etiā egra dicantur: neutra q̄tenus ꝑsenteʒ indicāt affectionē. Egra q̄ten⁹ prenunciāt futurā. Similimodo se habēt quecūqʒ signa sana in egrotis apparēt: vt sana sint: q: futuram significāt sanitatem: egra vero inq̄tum presentē dispositionē ostendūt: ita efficit vt quecūqʒ signa ābas signant dispōnes: neutra existant

ex vna neutre vocis significatiōe. Porro nequaq̄ videri mirabile debet vt ea ipsa signa per habitudinē diuersam tres obtineāt rationes: tum sana ⁊ egra: tum etiā neutra ac vt ex vtraq; significatione: quecūq; signa in cōualescētibus existūt neutra vocētur: quēadmodum signa que in senectute habentur. hec ergo cūcta pluribus notionibus: rationibusq; subiacent. Quecūq; vero in sanis ad integrū sunt: soli sanorū subiacent notioni. Itē quecūq; in egris habētur nequaq̄ p̄monstrantia sanitatem futuram. Sed de his deinceps dicemus.

¶ Champerij paradoxa.

EGra quidem signa sunt que presentē indicant morbū ⁊ preteritum referunt eodē etiam modo neutra. Sana ꝟo que presentem indicant sanitatem:, ⁊ futuram pretēdunt: ⁊ preteritam cōmemorant. Vocantur aūt a galeno hec omnia signa pronostica: cura presentiū: futurorumq; magna habenda: non ita preteritorum cognitio. Igitur que euenit eis: ab ipsorum essentia animo volutanda est: ⁊ que necessario consequūtur: ⁊ que cum alijs obueniant: que ꝓprie accidentia solemus appellare ab ipsa essentia eorum que in optima constitutione mediocritate similiū partium in caliditate ⁊ frigiditate: et ariditate: ⁊ humiditate. Instrumentalium vero in quantitate: ⁊ qualitate compositorum: ⁊ preterea effictione: ⁊ positione partium ipsius: et totius instrumēti. ab eis autem que necessario consequūtur. Similium quidem partium membris veluti ad tactum in duritie: ⁊ mollicie. actionum autem perfectio: quam ipsorum virtutem appellamus: ad visum spectantia. color prestans: ⁊ moderatio: que in lenitate: ⁊ densitate est. que vero instrumentalia consequūtur. Immoderatione: et pulchritudine totius corporis instrumentorum. Item virtute actionum in ipsis existentium. Egrotaturi vero signa media quodammodo sunt inter ea q̄ sanis egrisq; accidūt. In sanis enim cuncta per naturā existūt: in egris p̄ter naturā inq̄tū egri sunt in cōfinio horū sunt ea q̄ significant egritudinē. Genera aūt erratorum eadē cum ijs sunt: que virtutem ipsorum complectuntur. Nobis illud receptū sit pre cunctis stabile signum: quod nisi prius cognoscatur quo pacto ad finem peruentura sit egritudo. ipsius victus non potest recte modus exhiberi: precipue in acutis egritudinibus: ⁊ pericu

lum celere, inferētibus. ¶ Haly rodoam. Docet galenus in hoc sermone ꝙ signa que significant ꝙ corpus ꝙ appropinquat ad hoc vt infirmetur sunt media inter illa scꝫ permixta sūt ex signis sanorum: ⁊ ex signis egrorum. Et quia sunt permixta ex signis sanitatis ⁊ ex signis egritudinis: ⁊ ex signis quidem sanitatis tunc quādo permutantur signa ista ab eo secundū ꝙ sunt: aut in quātitatibus suis: ita ꝙ addūtur aut minuuntur: aut in qualitatibꝰ suis: ita ꝙ permutantur eorum dispositiones naturales ad illud qđ egrediens est a natura: aut in horis suis: ita vt permutentur hore signi vnius: cuius exēplum est vt antecedat appetitus cibi aut tardetur: ex signis autem egritudinis quādo ex istis signis apparet aliquid in corpore sano: tunc in principio apparitionis eius quantitas est paruꝰ: ⁊ virtus eius est debilis. deinde additur: ⁊ significat propinquitatem casus corporis in egritudinem. ⁊ quando completur cadit corpus in egritudinem. Signa que significant corpus esse propinquū egritudini: ipsa quidem in primis significant dispositionem presentem in corpore. quare est significatio eorum presens supra dispositionem mediaꝫ. ⁊ significatio eorum futura super egritudinē que erit. Signa que apparēt in infirmis ⁊ significant euasionem sicut signa digestionis ⁊ vehementie virtutis ⁊ tolerantie eius significant duas dispositiones vna earū est ꝙ significatio earum est presens super egritudinem ⁊ significatio earum futura est super sanitatem: quando ergo significant super infirmitatem ⁊ super sanitatem simul: tunc sunt ex signis vnius modorum dispositionis que non est sanitas. neqꝫ egritudo. Signis digestionis complete sunt significatiōes tres. Una earum est ꝙ ipsa significat egritudinem presentem. ⁊ secunda est: q2 significant sanitatem que fiet in proximo: ⁊ tertia est: q2 significant dispositionem que nec est sanitas nec egritudo.

Additio ex haly.

De tribꝰ significationibus signorūꝫ ꝯplete digestionis

¶ De signis prognosticis. Caput.xiij.

De signis prognosticis in primis agendum est. Cūqꝫ duplex eorum differentia sit in primis aggrediemur ea que q̄titate aut qualitate: aut tēpore non ipsa forma euariant ab indicijs naturalibus verbi gratia: appetitum sibi intensum aut exolutum: aut tempore non consueto: aut non soliti cibi aut excretionem materie humidioris: aut durioris. Itidem excrementorū humentiū inopia: aut exuperātia ꝑter naturā

aut coloris:cõditionisve mutatio:aut temporis euacuatiõis ⁊ insomnia:ac somnus plurimus aut in tempore minime cõsueto. ¶Parimodo circa potũ multũ:aut paruũ:aut calidum aut frigidũ:cupiditas minime cõsueta:queadmodum circa rei veneree vsum immoderata:aut importuna cupiditas:sudor amplior iusto aut minor. ¶Pigricies circa motũ:aut tentanti moueri grauitas:aut exolutio fortis:mẽstruorum suppressio:maiorve:aut minor euacuatio nec secus vacuatio exi nariscis. Quinetiã circa edulia aut potionem non similis superiori voluptas futuri morbi inditiũ est. Eodẽ modo mẽtis hebetudo nõ naturalis aut insolita obliuio:aut in somno visa nõ cõsueta atq; etiam auditus:olfactus:ac visus hebetiores marcidioresq; ⁊ in vniuersum quecũq; per naturã extiterunt partim crescẽtia:ac decrescẽtia partim tpe aut q̃titate variãtia. Itidẽ corporis moles maior:aut minor. Et vbi maior fit:rubidiorq;:⁊ albidior:aut velut liuidior:nigriorq;:nec secus ructus:sternutamẽtũ:ac flatus amplior:aut incertior: q̃ qui per naturã est. ¶Pari rõne quecũq; ex naribus:aut auribus aut palato externũtur quibus cerebrũ expurgat̃ q̃titate:qualitate:aut tẽpore variãtia. Itaq; hec oĩa sub naturali genere cõtinentur. Mordicatio vo ventris aut stomachi: aut intestinorũ.aut deiciẽdo:aut vomẽdo aut mingẽdo:aut aliquis alius dolor moderatus:sub genere p̃ter naturam cõtinẽtur. Modicatio vo vẽtris aut stomachi:aut intestinorũ: aut deiciendo:aut vomẽdo:aut mingẽdo:aut aliqs alius dolor moderatus:sub genere p̃ter naturã cõtinent̃: nõdũ tamẽ egrotare ita se habentes dicunt̃ queadmodũ neq; grauati caput aut dolentes:quoties nõdum ob illa solita operationes impediant̃.atq; egrotãdi terminus talibus dispositionibus talis est. Quocirca ex habitudine eãdem dispositionem morbosa3 neutrãq; dicemus. Nã cõparatiõe roboris ferẽtis aut euicte facultatis:vnaquaq; dispositio p̃dicta:aut morb⁹ aut neutra dispositio est. Nec secus vbi sensus nõ maioris:minorisq; rõne a se inuicẽ dissedẽt:sed p̃ter naturã existũt: inditia

morboꝝ sunt: quo ad exigua fuerint: nec dū solitas abducere queāt operationes: verbigratia: in gustu quoties salsam aut amarā: aut aliquā aliā qualitatem sentiat semꝑ comedendo ant bibēdo aut etiā nulla re tali ingesta saliua ip̄a talis appareat. In odoratu vͦ quoties aliquā vnā sentiamus qualitatē nullo odorabili presente: aut etiā p̄sentibus plura ad diuersa cūcta ꝑinde quasi similia sentiamus. Sepe vͦ nullus sensus aut rei male olētis efficit̄ nulla rep̄sente male olentie. In auditu vͦ sonitus ac strepitus preter naturā queādmodum in visu q̄cūq̧ obuersari vident̄: nigra turbida: cerulea: ruffa: flaua: rotūda: oblōga: extenuata. Crassa cūcta ob oculos volitātia. In sensu vͦ tangēdi quoties inequalitas quedā: aut dēsitas: aut grauitas: aut extēsio: aut stupor: aut vlcerosa affectio vniuersa corporis habitudine appareat queādmodū in quauis ꝑte extēsio: aut collisio: aut modicatio: aut grauitas: quoties exigua fuerint: nec diutius immorētur dispositionē quidē neutrā esse ostendunt: prenunciant vero morbum.

Champerij paradoxa.

Egrotantiū signorū indicia: vt variorū hominū natura deposcit: atq̧ efflagitat ad euitandam que presto sit egritudinē hactenus abunde satis: vt cēseo patefecimus. Et q2 exercitatū esse oportet medicū circa galeni p̄sagia q̄ greci ꝓnostica signa vocāt: vel etiā circa illa quo nature oꝑa nō ignorent̄: vt ambo aduersum morbū colluctent̄ ⁊ astu oī tāq̧ hostē vrbē iam tenētē ne arcez quoq̧ occupet corporis. dz medicus morbū ꝓpellere: ⁊ cauēdū ne vt duces exercituū solēt imperiti vel temerarij in discrimē plerūq̧ copias oēs suas adducere. ita medic⁹ naturā pessuz mittat: medici nāq̧ prudētis natura seq̄tur cōsultū q̄ in victu suggerēdo: nulla in ꝑte deliq̄rit: ⁊ neq̄dē remedijs: coadiutores quoq̧ ministros eē opz vt extrinsecus nihil inferat̄ aduersuz: nihil ꝓrsus cōtrariū nature medicoq̧ recte faciētib⁹. Quia nisi p̄sciscat̄ morbus curari recte egrotus nō pōt. Ante aduersam aūt valitudinē: vt Celso placet q̄dā note orfunt̄: q̄rū oīm cōe est: aliter se corp⁹ hēre atq̧ ꝯsueuit neq̧ in peius tm̄: sz ēt in meli⁹. Ergo si plenior aliq̄s ⁊ speciosior ⁊ coloratior fact⁹ ē: suspecta hēre bona sua dz. Que q2 neq̧ in eodē hītu subsistere: neq̧ vltra ꝓgredi pn̄t. fere retro q̄si ruina q̄dā

Galeni p̄sagia.

De signis aduerse valitudinis future ex cornelio celso in scdo

revoluuntur. Peius tamē signū est vbi aliquis contra consuetudinem emacuit: ꝛ calorē decoremq; amisit. quoniā in his que superant: est qđ morbis deuiat. in his que desunt: non est quod ipsum mordū ferat. preter hec ꝓtinus timeri debet si grauiora membra sunt. si crebra vlcera oriuntur. si corpus supra consuetudinē incaluit. si grauior somnus pressit. si tumultuosa somnia fuerunt. si sepius expergiscit aliquis q̄ȝ assueuit: deinde iterū soporat. si corpus dormientis circa partes aliquas cōtra consuetudinem insudat: maximeq; circa pectus aut ceruices aut crura vel genua vl coxas. Itē si marcet animus. si loqui ꝛ moueri piget. si corp⁹ torquet. si dolor precordiorū est: aut totius pectoris: aut in plurimis venis capitis. si saliue plenū est os. si oculi cū dolore vertuntur. si tempora astricta sunt. si mēbra inhorrescūt. si spiritus grauior est. si circa frontē intente vene mouētur. si frequētes abscitationes: si genua quasi fatigata sunt: totū ve corpus lassitudinē sentit. Ex quibus sepe plura nūquā non aliqua febrē antecedunt in primis tñ illud considerandū est. Nunqđ sepius horū aliquid eueniat: ac neq; ideo corporis vlla difficultas subsequat. Sunt enī quedam proprietates hominū: sine quarū notitia non facile quicq; in futurū presagiri potest. Facile itaq; securus est in his aliquis qui sepe sine periculo euasit. ille sollicitari debet cui hec nō sunt: aut qui ista nunq̄ȝ sine custodia sui tuta habuit. ¶ Haly rodoā. Superfluitates humide que sunt natura sunt vrina ꝛ aliqua que rescendunt cū ea. vrina enī permutat in q̄ntitate sua ꝛ minuitur aut additur ꝛ permutat in qualitate sua: ꝛ mutantur colores eius ꝛ essentie eius. ꝛ pmutant in horis suis ꝛ egredit in horis suis diuersis ꝛ vnūquodq; istorū qñ non currit ſm consuetudinem indicat

De indicatione sumpta a dolore.

egritudinē: qm̄ significat in corpore facientē necessariā mutationem eius. Dolor qñ incipit postq̄ȝ non fuit dum pmanet paruus non significat egritudinē presentē: sed signifiat egritudinē futuram: qm̄ significat causam nociuā in epate. Dolor ꝛ vnunquodq; signorum egritudinis quādo accidūt in corpore sano dum prohibent ipm a cōuersione in actionibus suis: cum quibus ꝯsuetudo eius: sunt signa significantia egritudinē futurā. ꝛ qñ ꝓhibet ipm cōuersari in actionibus suis cū quibus currit consuetudo eius:

A quo pncipiū morbi sumendum sit.

tunc sunt signa significantia egritudinē presentē: ꝛ Galenus quidem ostendit in libro crisis ꝙ primus dierū egritudinis est hora in qua apparet nocumentū operationis sensibile. ꝛ primū qđ cōputatur ex diebus egritudinis est hora in qua incipit ex nocumē

De corruptiōe sensus gust⁹

to operationis qđ ꝓhibet cōuersari infirmum in occupationib⁹ suis aut cōuersari membrū in operatione sua propria. Et ostendit Hippocrates in libro de humoribus ꝙ sensus gustus muta-

tur ꝛm illud quod miſcetur humiditati naturali poſite in lingua ex humoribus ꝛ ſentit ſaporem humoris vincẽtis in corpore. Et mutatio inſtrumenti odoratus eſt ꝛm modum mutationis inſtrumenti guſtus: ergo ꝛm illud qđ reſoluitur ex humoribus corporis vapor fit: qui etiam mouet ſenſum odoratus. quando ergo in corpore humor malus eſt: reſoluitur in eo vapor: ꝛ comprehẽdit odorem eius ſenſus odoratus. Dico in ſenſu guſtus quando nõ comedit cibum aliquem ꝛ ſentit ſaporem tunc ille ſapor ſignificat chimum malũ qui mouetur in corpore eius tunc ſi eſt ille quẽ inuenit amarus: ſignificat coleram: ꝛ ſi eſt acetoſus ſignificat melancholiam aut flegma acetoſum. Et differentia inter vtraꝗ eſt ꝙ cum flegmate acetoſo eſt ſuperfluitas humiditatis in lingua: ꝛ cum melãcholia ſiccitas ꝛ ſi eſt ſalſus ſignificat flegma ſalſum ꝛ ſi eſt dulcis ſignificat ſanguinem: ꝛ ſi eſt acutus ſignifiat coleram aduſtam. ꝛ ſi eſt ponticus ſignificat melãcholiam. In ſenſu vero odoratus qñ non eſt preſens homini aliquid cui ſit odor et aeris continentis odor non mutatur ꝛ inuenit hunc odorem: tũc ipſe ſignificat chimũ malum: qui mouetur in corpore ſuo. odores ergo fetidi ſignificant chimũ putridũ ꝛ acuti ſignificant acutum boni ſignificant chimũ laudabilem. Verũetiam in ſenſu auditus quando non ſit preſens vox extrinſecus neꝗ ſonitus ꝛ ſentit homo vocem aut ſtrepitũ aut ſonitũ: tunc illud eſt ſignificatio vaporis chimi mali in capite ſuo: in ſenſu aũt viſus colores nigri, et tenebroſi ſignificãt chimũ nigrum: ꝛ ſimiles indico ſignificãt chimum ſimilẽ ꝛ citrinum chimũ colericũ ꝛ rubei ſanguineũ. Et imagines que videntur in oculo ꝛ diuerſificantur earũ figure ꝛm illđ quod formaꝛ in humiditate grandinea de vapore qui aggregaꝛ in foramine vuee ꝛ videntur quedã earũ rotunde: ꝛ quedã earuꝫ longe: ꝛ fortaſſe fiunt figure quorundã animaliũ: ſicut muſcarũ ꝛ cimicũ: ꝛ ſermone abſoluto imagines ſubtiles ſignificant chimũ ſubtileꝫ: ꝛ groſſe ſignificant chimũ groſſum. In ſenſu aũt tactus accidunt omnes ſpecies laſſitudinis facte ex ſeipſis ꝛ ſunt laſſitudo vlceroſa: ꝛ laſſitudo extenſiua: ꝛ laſſitudo apoſtemoſa. Et vnaqueꝗ ſpecierum etiam laſſitudinis accidit a multitudine in corpore: ꝛ hec multitudo grauat virtutem ſenſibilem ꝛ comprehendit eam tactus aut aggrauat virtutem animalem: ꝛ cognoſcitur per pulſum ꝛ aggrauat virtutem naturalẽ ꝛ accidit ex conuerſione cibi in corpore. Et multitudo etiam eſt genus ad illud quod ꝛm chimum effuſum eſt in vaſis ꝛ Galenus quidem narrat omnes iſtas res quando intendit in doctrinam cauſarum.

De odoratu.

De ꝗbuſdã differẽtijs hũoruꝫ circa ſenſuꝫ guſtuſ ꝛ odoratus.

De ꝗbuſdaꝫ drĩjs hũorũ circa ſenſuꝫ audit⁹ et viſus.

De drĩjs ſenſus tactus.

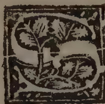
¶ De signis corporũ tam egrotãtiũ: quo pa
cto mortẽ aut sanitatẽ ostendãt. Ca.xiiij.

Uecunqȝ vero signa in egrotis apparẽt indicã tia sanitatẽ ac mortẽ. prima quidẽ sana: alia vo generatim quidẽ egra sunt: speciatim exitiosa dicunt. Ducunt vt in vniuersum dicat ex opa tionũ virtute vitioqȝ: particulatim ex opationi bus particularibus quarũ genera antea docuimus. Primo genere cõtinent partes principales. Scđo vo partes illi an nexe. Tertio genere collocant partes que seipsas gubernant Sed a mẽbris principalibus appẽdices quasdã suscipiunt. Porro quartum genus eorum que dicta sunt ad presentien dum inutile est. Sed ex accidenti interdum presentio fieri potest quemadmodum ex omnibus excrementis his quidẽ ratione consensus: excrementis: quia concoctionem crudi tatẽqȝ indicãt. Quocirca nequaqȝ fieri põt: vt nõ semper aut naturã dñari materie: aut materiã nature: aut neutrũ alteri⁹ indicent. Si igit dñetur natura: sana signa dicunt. Si natu ra vincat egra: neutra vo quoties equaliter pugnẽt. Perspi cue igitur concoctiõis signa sana sunt: quẽadmodũ crudita tis inditia egra. vbi vo neqȝ concoctionẽ perspicue indicent neqȝ cruditatẽ neutra dicant. Neutra preterea sunt: quecũqȝ modo. hoc modo contrariũ indicant: quẽadmodũ digiti ni grescentes signa decretoria talia sunt de quibus lib. de indi tijs ꝑpensum iam est: quẽadmodũ de singulis operationib⁹ lib. de causis accidentiũ. Ex his igit locis particularẽ mate riam omnem colligere conuenit ipse breuitati studens hic fi sto sermonem de signis: deinceps de causis agemus.

¶ Champerij paradoxa.

Ut ꝑsciendum: siue nõ seu qñ

Equit vt in quoqȝ morbi genere ꝓprias notas expli cem: que vel spem vel periculũ ostẽdãt. Ingẽtes egri tudines ⁊ celeriter ⁊ vehemẽter mote oĩno sub crisim cadunt: que vero parue ⁊ obscuriores: ⁊ debiliter mo

uentur si diuturne sint soluunt solū paulatim citra crisim. Raro autem in discessum intendūt tales tertiana. nāq̧ tametsi deficit celeriter ꝛ vehemēter mouet indicat. Quartana ṽo qm̄ diuturna: vt plurimuz paulatim dissoluit: ꝛ segnius mote oēs. Natura igit spectāda corpis est siue que facit morbū amara cholera est: siue pituitosus humor: siue melācholicus. scđo loco anni tēpus ꝛ languētis etas: ꝛ tēperamentū: ꝛ institutio: ꝛ victus pridē peractus. Regio quoq̧ ꝛ circūfusus aer posthec spectādi ambit⁹ paroxysmorū: siue deficiāt siue nō sicut in cōtinuis est videre. si em̄ festinēt ꝛ preueniāt semꝑ iuxta ꝓportionē ad horā: ꝛ vehemētes fiant: ꝛ in eam se immittāt horā: ꝛ in singulis sint diebus ad temperamentū diu duraturū significant. prospiciende quoq̧ mollificationes sup̄fluitatū: ac maturitates: an sint bone: ꝛ an insignib⁹ fiant diebus vi valida: an statim a principio sine ꝑiculo signa oīa indicent in prima quarta: an crisim pronūciet. si in quarta significat septimanā nō excedit: facillime nāq̧ febres ꝛ insignis tutissimis facte quartane cessant. cū ṽo grauissime quartane occidūt: priusq̧ deserant. Cū iam ꝓxime futura est crisis preit in egrotantis corpore perturbatio nō parua: presertim in nocte q̄ paroxysmum criticum antecedit. Quibus namq̧ futura est crisis: eis nox est difficilis ante paroxismum. ¶ Haly Rodoam. Accidunt in egris signa diuersa ex eis em̄ sunt que significant super salutē: ꝛ sunt signa digestionis cōpleta sumpta ex vehemētia ṽtutis naturalis: et signa vehemētie ṽtutis animalis: ꝛ ex eis sunt q̄ significāt ꝑditionē sicut signa crisis quando apparent ante digestionem ex signis enim crisis due sunt significationes scilicet significatio ante digestionem ꝛ significatio post digestionem. Cum apparent ante digestionem significant perditionem: ꝛ cum apparent post digestionem significant euasionem. ꝛ ex signis que apparent in egritudine etiam priuate digestionis: tunc ipsa quādo apparent si cum eis participet debilitas in virtute: tunc eger moritur proculdubio: ꝛ manifestum est q̄ signa que apparent in egrotis sunt sumpta ex bonitate operationum ꝛ malitia earum. Bonitas ergo operationum significat sanitatem: ꝛ earum malicia significat perditionem. ꝛ omnia ista signa aut sunt in dispositione presenti: ꝛ significant egritudinem: aut in dispositione futura: ꝛ significant aut euasionem aut longitudinem egritudinis aut perditionem: ꝛ comparantur ista signa ex eis enim significationibus sunt signa quorum virtus est magna valde et sunt signa sumpta ex bonitate operationum membrorum principalium et malicia eorum: ꝛ ex eis sunt significationibus quorum

Additio Haly.

De signis crisisque sunt ante digestionē ꝛ post digestionem.

virtus est debilis: et sunt sumpta ex bonitate operationum mēbro rum ignobiliū et malicia eorū. Signa sūpta āte crisim sunt multa et nō est ex eis aliquid qd significet significationē oīmodam neq super sanitatem neq super egritudinē et nō significāt nisi super lu ctam inter naturam et materiam morbi. q si apparuerint ante di gestionem significant magnitudinem egritudinis et prauitatem eius: et si apparēt post digestiōem significāt naturā superasse ma teriam egritudinis et victoriā eius super ipsam: et si apparēt in di spositione digestionis nō cōplete significāt virtutē nature et vir tutem egritudinis simul: quapropter nō pponunt ista signa neq ad sanitatē neq ad egritudinē: sz qnq pportionātur ad sanitatē quando apparēt post digestionē cōpletaz: et quādoq etiā propor tionantur ad egritudinē qñ apparent ante digestionē: et qnq nō proportionantur ad aliquid quando apparent in dispositione di gestionis non complete.

De signis supra virtutis dispositionē significantibus.

¶ Parue artis Galeni lib. iij. interprete Laurentiano me dico cum paradoxis domini Simphoriani Champerij et additionibus Haly Rodoam.

¶ De causis sanis custodientibus et efficientibus sanitatem. Caput primum.

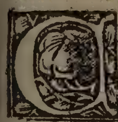
Um cause sane: egre: neutreq sint in primis de causis sanis agemus. Cūq earū ipsaz he custo diaz sanitatē ille efficiāt: sintq custodiētes prio res efficientibus tpe ac dignitate a custodientibus exordiemur. Cū ergo sanuz corpus nō simplex sit: sed multiplex vt antea diffinitū iam est in vnoquoq eorū causa custodiens: ppria erit: qñquidē causa ad aliqd est. Rur sus igitur h loco ab optima corpis preparatiōe petito initio causas comparatione illius sanas consideremus. Earum in uentiōem rei ipsius natura subministrabit. Si enim corpus nō posset pati: nec alterari: semper optima preparatio per maneret: nec indigeret arte gubernante. Sed cum alteretur corrumpatur: ac permutetur minime custodiens: quam ab initio obtinuit conditionem: idcirco auxilio eget. Ergo quot modis alteratur: tot genera auxiliorū habebit: idest causarū

custodientiuz sanitatem: que vt constat ex dictis corrigentes cause genere sunt. Sed quia paulatim corrigunt priusq̄ lesio vniuersim incidat: medici nequaq̄ dicūt futurū precaueri malum: sed presentem custodiri preparationē. Corpus igit̄ alteratur a quibusdam necessario: a quibusdaz nō necessario intelligo necessario alterari ab illis qb⁹ abstineri nō potest. Non necessario vō quibus potest abstinere. Ergo in aere circumeūte necessario diuersat̄: cōedit: bibit: vigilat: dormit necessario. gladio nō vtit̄ necessario nec bestijs. Quocirca ī primo cārū gn̄e ars circa corp⁹ ꝯsistit. In scđo mīme ꝯsistit. Si igitur quecunq̄z corpus alterant necessario diuiserimus in vnoquoq̄z eoꝝ propriū genus causarū inueniemus. Primū itaq̄z est aer circumueniens. Alterum motus ac quies totius corporis ac partium. Tertium somnus ac vigilia. Quartuz ea que ingeruntur. Quintum ea que excernuntur ac subsistunt. Sextum animales affectiones. Corpus igitur ab aere circumeūte: aut calefit: aut frigesit: aut exsiccatur: aut humectatur: aut coniunctim afficitur: aut ex tota substantia alteratur. Porro ab ipso motu: quieteq̄z: si vtrunq̄z fuerit immoderatuz: calefit: aut frigesit: aut exsiccatur: aut humectatur. aut coniunctim afficitur. Itidem ex somno: ac vigilia necessario afficitur similimodo ex ijs que ingerūtur: aut excernuntur: aut subsistunt: ⁊ ex animalibus affectionibus. Etenim cuncta hec partim perspicue: partim per medias causas alterant corpus: corrūpuntq̄z sanitatem. Ac de ijs seorsum perpensum iam est: libro que de tuenda valitudine. Cuncta ergo dicta genera sanorū causarū materie quepiam sunt: congrueq̄z adhibite cōseruant sanitatē. Incongrue vō morbos cōmittunt. Quocirca perspicuuz ex his est: vt nō alia substantia causa sana sit: alia egra. Sed eadem substātia ex habitudine interdum sana: interdum egra reddatur. Ubi enim corpus indiget motu exercitatio sana quies egra habet̄. Ubi quiete indiget: quies sana est: exercitatio egra. Nec sec⁹ de cibo: potu ⁊ alijs oībus dicendū est. vnūquodq̄z enim vbi egē-

ti corpori adhibeatur cū ꝓpria q̄titate ⁊ qualitate: sanum ef ficitur. Ubi vero aut nullo pacto egenti corpi p̄cipiatur: aut nequaq̄ cōgrua mensura morbosum cōsistit: ac duplex inten tio circa sanū: egrumq̄ȝ est rei adhibite qualitas: ac q̄titas. Inferre autē tempus seu tertiū ab his diuersum: alienuȝ est a ratione: quandoquidē in his ipsis contineatur. Si eniȝ re tali: ac tanta opus est scȝ ⁊ cōgruo tpe adhibeatur necesse est: atq̄ȝ idcirco tempus inducitur: qꝛ corpus morti obnoxiuȝ est: ac facile mutatur: ⁊ fluit: ac pro diuersitate mutationuȝ alias alijs subsidijs indiget. Quapropter tēpus in ijs que sunt di cta genere tertiū nequaq̄ est: sed ad faciliorē doctrinā sepenu mero tanq̄ tertio vtimur ob causam predictam. Sed cum in his intentiōibus tum alie cause sane: tum etiam propositum genus est: rursus eas ipsas causas recensebimus optime igi tur p̄parationis corpori: vbi circūueniens aer fuerit modera tus cōgruent etiā alie cause moderate: quas proxime docui: puta quies: motus: somnus: vigilia moderata: ⁊ que ingerū- tur atq̄ȝ egeruntur modorata. Sed vbi fuerit immoderatus tm̄ a mediocritate recedendū: q̄tum a mediocritate variat. Intētiones mediocritatis sunt in aere quidē circūeunte: vt minime rigeas propter frigus: neq̄ȝ sudes propter estum. In exercitatione autem vbi primum ceperit sudare corpus statim quiescit necesse est. In edulijs concoctionibus diligen tia: excrementiq̄ȝ mediocritas in q̄titate ⁊ qualitate. Cete- rum in his appetitus equatur quodāmodo ꝯcoctioni. Quo fit vt nō opus sit p̄ceptis: ac regulis q̄titatē adhibēdorū di- mētientibus. Nā optima natura quātū appetit: tm̄ bene con coquit. Similimodo natura ip̄a somni metit̄ q̄titateȝ in ha- bentibus optimā p̄paratianē: ac excitant̄ a somno: qñ corpꝰ nō insuper indiget. Quinetiā ipsis ita viuētibus: p excremē- ta: aut excreationes alui: vrine ac totius corporis nihil com- mittitur. Illa namq̄ȝ mediocritas adhibendorum sana red- dit. Totius aūt corporis spirationem exercitatio moderata efficit salutarē: hi p̄terea fugiant scȝ oportet excessum oīum

animalium: affectionũ: ire: tristitie: furoris: timoris ⁊ inuidie. Hec enĩ remouēt naturalē conditionē: corpusq́ꝫ alteraꝫ. At qui rei venerée vsus: apud Epicurum nullus salutaris habetur. Sed reuera sanus est ex tanto tpis interuallo: vt corpus in vsu: neqꝫ sentiat exolutioneꝫ: ac leuius: spiratiusq́ꝫ redditur. Porro cōcumbendi tēpus est: quādo corpus diligēter medium fuerit: oīum exteriorũꝫ intēperieꝫ: neqꝫ nimiũ repletũ: neqꝫ ieiunũ: neqꝫ nimiũ refrigeratũ: neqꝫ nimiuꝫ calefactum: aut exiccatum: aut humefactum immoderate. Qd̄ si interdũ peccet exiguum est peccatum: sed p̄stat vt repletũ calefactuꝫ ac humefactũ: potius ꝙ̄ ieiunũ aut refrigeratũ exiccatũ corpus vtatur cōcubitu. Ceterum qualitatē vniuscuiusq́ꝫ eoruꝫ. que dicta sunt in optima natura eligere oportet: exercitatōis quideꝫ in qua oēs corporis partes ex proportiōe moueātur: neqꝫ hec nimiũ laboret: illa partius laboret. Cibus autem ac potus maxime moderatus adhibeatur necesse est. Ille enim proprius moderate nature existit. Itidem in alijs dicenduꝫ est. Ubi vero corpus ab optima preparatione recedat: non multum tamen cause quoqꝫ custodientes sanitatem permutande sunt quod proportione respondeat. Sed cum hec corpora multa sint: de vno quoqꝫ eorum seorsum agendum est.

¶ Champerij paradoxa.

Cause alie sunt: a quibus (necessitudine quapiam) corpus nostrũ alterari cōuenit. Quedā a quibus nequaꝙ̄ necessario. veluti continens ipsuꝫ in quo nos oportet immorari. Cibus insuper: ac potus. Sōnus ⁊ vigilia ceterēqꝫ huiusmodi res non naturales appellate de prioribus. de posterioribus: gladij: ⁊ bruta: quibus obuiare contingens est. Res quarum precipua medici extat intentio. Quedam humanum corpus (cui intrinsece sunt naturaliter: essentialiterq́ꝫ integrant: constituũt: ac cōseruant ⁊ ꝓpterea naturales dicte. Nonnulle humani corporis salubritatem peruertunt: humano discōuenietēs corpi ac illius impedimēto extātes

conseruationi. Et he res vocãtur preter naturaz. Cetere medio se habentes modo: et si necessario nostruz alterãt corp⁹: eiusqz iuuent conseruationi: indifferenter tamen: et conuenienter: inconuenienterqz voluntatis nostre imperio: corpori possunt humano approximari. Que nõ naturales vocãtur. primarũ ergo rerũ elemẽta sunt: cõpositiones: mẽbra: virtutes: spirit⁹: ac operatiões. Secundarium. Morbus. morbi cã: ac morbuz sequẽs accidens. Tertiarum demum. Aer: cibus et potus: motus quiesqz: somnus ac vigilia. inanitio et repletio simulqz anime accidentia. Dico ergo quoniam quidẽ corporũ habitudines cõplexiones sequũtur naturales. Aer autẽ nos circundans vnum est ex his causis que in cõplexionũ corporũ immutatiõe fortia sũt: ꝓpter ineuitabilẽ hominis ad illum necessitatem anhelitus causa: necesse est corporũ habitudines aeris sequi cõplexiones. Si sit eñ aer clarus pur⁹ et lucidus et humores: ac spũs puri sunt ac splẽdidi. Turbatoqz aere et nebuloso humores quoqz et spũs turbãtur ac spissi sunt et dẽsati. Aere exacte puro (vt paulo egyneta placet) vtpote q̃ neqz stagnorum: neqz paludũ: neqz barathri cuiuspiam pestilentem aura: eructantis: vaporibus inficitur: haud alius melior est. Cõtra malus est: quẽ cloaca aliqua magnã vrbem purgãs: perturbat: et nebulosus. Item qui in valle vndiqz editis montibus contentus: nullam suscipit auram. Igitur qui sic infectus est aer: omnem etatẽ: omneqz tẽperaturaz similiter ledit. optimus ꝟo oib⁹ ꝓdest. At in q̃litate: vt calore: frigore: ariditate: humiditate: aer mutatus: haud quaqz similiter oẽs afficit. Quippe tẽperato corpori: temperatus: distemperatis vero: qui contrariam habuerit tẽperaturam: aer vtilis est. Aeris autem egressio sua in qualitate a tẽperãtia (vt quinto theorice haly scripsit) quinqz fit de causis. Prima est anni intẽperantia. Secunda astroruz ortus et occasus: eiusqz a sole remotio vel vicinia. Tertia vẽti. Quarta regiones. Quinta vapores. de quoꝝ vide haly vbi supra. Cibi vero nõ tantũ sua corpus immutant qualitate. Sed et q̃titate. Plurim⁹ enim cibus (si ad putretionem non duxerit) infrigidat plerumqz: ac humectat: parumqz exsiccans. Cibus quisqz etiam frigidus: priusqz in corporis cõuertatur substantiam: corpus ipsum qualitatiue calefacere propterea censetur. qꝛ in sanguinez permutetur qui humanis artubus existit calidior. vt primi secunda (de eo qꝺ comeditur aut bibitur) audiendum: hinc fit: vt quãtũcũqz conuenienter cibus humano offeratur corpori: ipsum necessario quodam permurabit corpus modo: alterabitqz Que galeni fuit sententia. Simile de potu accipiendum. Eorum ꝟo que retinentur. Quedam humores existũt nutrire apti: velut sanguis. Nõnullo

Paulus egyneta.

Haly abbas quinto theorice capite tertio.

Que retinenẽ et expellũtur sunt quadruplicia.

pure superfluitates: sicuti egestio: ac vrina. Queplam superfluitates adhuc: vtiles tamen: vt sperma. Cetera humores extāt per uersi: sua deficientes qualitate. Que etiā sectio expulsorū esse pt etenim mēbrorum particule nonnunq̃ expelluntur. Fit ꝑpterea vt humoꝝ calefacientium eductio: vt colore: infrigidet per accidens. Sicuti frigidorū calefacit: itaq̃ retētorū inditiuz sit simile Superfluitates vero ad certū vsq̃ tēpus comode. naturaliterq̃ retinentur. Que naturaliter etiā (completa retētionis vtilitate) postea expelli oportet. in quo tpe (nulli dubiuz) alterāt. Simulq̃ earū eductionē sequitur alteratio hinc fit: vt retētione/ euacuationeq̃ corpus q̃tūcūq̃ alteretur tēperatū: ⁊ si peculiaris tēperiei latitudinē plurimū minime exeat. Motus vero equiuoce calefacit nō vniuoce: quomō lumen. Si quispiam eñi motus (puta immoderatus) per se calefactiuus extat: ⁊ alius quicūq̃. Quare ⁊ similiter temperatus calefaciet. Sic igit ⁊ motui opposita q̇es (effectus motionis priuatiōe) operabitur oppositū. hinc opꝰ eē cōstat homini: per etatē decurrere debenti: tanto interduz motu vti: tantave quiete: vt ipse inde alteretur. cū tēperatus etiā motꝰ calefaciat. Somnus vero oīno animalis reditus existit spūs ab instrumētis (quibus sensus perficit: motusq̃) ad suū exordiū cuz quo artus exitu orbant in suas operationes: illis dūtaxat demptis: que vite permanētie necessaria extant. hec ꝟo spūs sunt instrumēta prout Auicēna tertij prima placuit. Nō eñ satis recte sensisse Trusianus florētinus clarū est: cū somnū asseruit: interna calefacere: ac inferiora magis superioribus: vigiliā ꝟo calefacere forinsecus superneq̃: interne aūt ac simul interne infrigidare. Etenim vigilia (nisi copiosiꝰ superfluat) cūcta calefacit. Ediuerso vero: somnus infrigidat. nec rationi illi futili innitēdū. q̃ inferre itētū h̄ pacto putauit. Sōnꝰ itra calorē reuocat: calefacit igit Cum amplius infrigidet somnus motus priuatione: q̃ spirituū coadunatione calefaciat. Animales affectiones siue anime accidentia audiuit Galenus interioris appetitꝰ passiones. veluti spē audatiam/ timorem/ desperationem/ gaudium/ tristitiam/ q̄ simplices sunt: iram/ verecundiam/ ⁊ similesque quodam modo cōpositi. Dico ergo corpus accidentibus immutari animalibus quemadmodum ⁊ reliquis omnibus immutatur: que hucusq̃ dicte sunt causis intantum vt quandoq̃ sanitati conseruande fiat causa: ⁊ quandoq̃ sint corruptionis: sanitatis cause. Qui etenīz omnibus irascuntur (inquit Haly) de causis sollicitī fiunt ⁊ tristes ⁊ a quauis modica timent causa ⁊ exterrētur occasione: opinationes opinantur falsas ⁊ amāt: his sepe de causis in morbos incidunt pessimos ⁊ passiones intantum vt huiusmodi nonnulli

Supfluitates qñ egrediūt alterant.

Motꝰ calefacit eq̄uoce⁊ q̇esappositū opat.

Qūo sōnus ē reditꝰ spūs aialis ad sua princip a.

Improbatio opiniōis trusiani d̄ sōnio.

Haly ab bas iexto theorice. c.xxxviij.

Notatu dignum. morlantur si in eis horũ aliqua accidentiũ roborent. Fuere nõnulli ex medicorũ familia glorie diuine quodãmodo inuidentes atq nimis derogantes. nature aũt plus equo addicti inter quos Auicenna qui cõnati sunt oĩum miraculorum etiã eorum que in nostrum beneficiũ deus ostendit: in natura rerũ causas inuenire: vt ea est que digerendo nutrimẽto prefecta est. Quo sepe factũ dicunt: vt nõnulli ex morbi comitialis imaginatõe epileptici euaserint. Sed de his ampliora videbis in libro nostro de vita sana si per ociuz licet.

Additio haly. ¶ Haly Rodoam. Illud quod nõ mutat corp⁹ necessario non est de consideratione medici: sed est ei operatio in curatõe eius quod imprimit in corpore hoc genus: sicut curatio morsus canis rabiosi ꝛ vipere ꝛ curatio fracture ꝛ dislocationis et his similia. Intellige ergo a Galeno ꝙ non est in eo medicine operatio scz operatio in conseruatione sanitatis ab eo quod imprimunt iste cause extrinsece tñ sicut possibile est vti arte medicine vt conseruet sanitatem a genere primo: sed in curatione egritudinis est ei operatio nec est sermo Galeni in aliquo ex curatione egritudinum: sed loquitur in illo parum: quia de causis extrinsecis non est conseruatio sed tantum cura.

De aere. Aer continens mutat ꝛ fit quandoq calidus ꝛ alia vice frigidus: ꝛ quãdoq siccus: et alia vice humidus ꝛ ꝑm compositionem etiam fit calidus ꝛ siccus: calidus ꝛ humidus: frigidus ꝛ humidus: frigidus ꝛ siccus. Et quando conuertitur etiam substantia eius et putrescit: aut a vapore corporum mortuorum qui eleuatur ad spacium et descendit ad aliquam partium. ꝛ putrescit aer illius partis: aut coartatur in vno loco. ꝛ non mouetur ꝛ putrescit etiam.

De motu ꝛ quiete. Motus vero sunt diuersi modi et multi: ex eis est qui est exercitium tantum. ꝛ ex eis est qui est exercitiũ ꝛ labor simul. quod est: quia omnes operationes ꝛ itinera ꝛ labor sunt intrãtia sub motu. Et quietis etiã sunt modi multi diuersi. Alia enim est que est quies a lassitudine quam fecit motus ꝛ alia est que est tranquilitas et requies et pigritia a moribus. Motus enim facit accidere in corpore caliditatem ꝛ quando superfluit conuertit ipsum ad frigus Et quies facit accidere in corpore frigiditatem ꝛ quando superfluit extinguit caliditatem innatam. ꝛ conseruans sanitatem est quod ex eis est cum equalitate.

De sõno et vigilia supflua ꝛ moderata. Et vigilie calefaciunt corpus: ꝛ quando superfluunt exsiccant ipsum. Et somnus infrigidat corpus in primis ꝛ quando superfluit infrigidat ipsum infrigidatione forti et conseruans sanitatem in vtrisq est quantitas que intenditur.

De cibo ꝛ potu. Cibus vero ꝛ potus mutant corpus ꝑm suas quantitates ꝛ qualitates suas ꝛ horas etiam vsus eorũ speciebus multis mutationis: ꝛ cõseruans sanitatẽ est qđ est ex eis cõfiguratuz

corpori tm̄. Supernuitates corpis que pcedūt a natura sunt sicut vrina ꝛ egestio ꝛ mēstrua in horis suis. Et ex accidētib⁹ que accidunt in anima quedā eoꝝ accidētiū mouēt spiritū ab interioribus ad exteriora: sicut ira ꝛ gaudium. Ira quidem mouet spiritum motu forti: ꝛ gaudium quidē mouet spiritū paulatim ꝛ quedam eorum mouēt eum ab exterioribus ad interiora: sicut angustia ꝛ tristicia ꝛ timor: ꝛ quedam eorum quidem mouēt eum ab exterioribus ad interiora: ꝛ ab interioribus ad exteriora simul. sicut helen dolor. Et manifestum est ꝙ quando spiritus mouetur cum eo caliditas innata mouetur ꝛ multotiēs mouetur sanguis: quod est. qꝛ spiritus ꝛ caliditas innata sunt due vapores in corpore scꝫ corpora quedam aerea: ꝛ quedaꝫ subtilia. Et differētia inter vtraqꝫ est ꝙ spiritus est subtilior calore innato: ꝛ calor innatus est grossior ꝛ plus humiditatis. ꝛ per motum harum rerum accidit corpori vt calefiat plusqꝫ oportet: aut infrigidetur: aut desiccetur: aut humectetur: aut ꝑm compositionē harū qualitatum scilicet vt calefiat ꝛ exsiccetur simul: aut calefiat ꝛ humecteꝛ: aut infrigidetur aut desiccetur: aut infrigidetur aut humectetur. Debite igitur regat medicus egros in esse aeris continentis ꝛ somni ꝛ vigilie: et constrictionis: ꝛ euacuationis ꝛ motus ꝛ quietis et accidentium anime. Nam quidam medicorum intrabant ad virū ex ducibus militum: ꝛ corpus eius iam infrigidatum erat a debilitate caliditatis innate: ꝛ fecerant eam redire ad interiora corporis eius donec extincta erat. Dicit ergo medicus regi. Precipe auferre arma huius ducis seruientibus quibusdā de circuitu eius ꝛ precipe eis vt faciant illud ꝙ dicā. Dixit ergo rex quibusdam seruientibus: facite ꝙ precipiet vobis medicus. Dixit ergo medicus tenete hūc ducem ducentes: ꝛ facientes donec cadat ei hoc aut hoc excitata est ergo ei per illud qd̄ fuit ex eo fortitudo ire quare saliuit dux vt acciperet arma sua quesiuit ꝛ non inuenit ea: ꝛ non cessauit medicus excitare naturam donec sciuit ꝙ iam consecutus erat necessitas q̄ntitatem. quieuit ergo per illud egritudo ducis: ꝛ redijt ꝑ illud sanitas eius. ꝛ cōparia huiusmodi operationis medicine sunt multa valde. Coitus est ex accidētibus aīe ꝛ galenus quidē in hoc loco fecit ei capitulum in quo docuit qd̄ cōuenit sanitati ex eo. Et sententia quidē epicurorꝫ est destructa ꝓpterea ꝙ aggregaꝛ in corpore sup̱fluitas ex spmate. si ergo nō egrediꝛ ꝑ coitū coartaꝛ in corpore ꝛ generanꝛ ex ea egritudines male. qd̄ ē qꝛ ex coartatiōe ei⁹ generanꝛ ex eo vapores mali q̄ ascēdūt ad corꝛ cerebrūꝛ stomachū. Et fortasse ex eo ē aliqd̄ sīꝛe i potētia veneno vipino: sicut accidit ei q̄ ꝯsueuit coitū ꝛ dimittit eū lōgo tp̄e ex debilitate appetit⁹ cibiꝛ pigritia a motib⁹

De accidentibus anime.

De dr̄ia inter spiritum ꝛ calorem innatum.

ꝛ generatione humoris melēcholici. Et fortior super coitum est ille cuius cōplexio testiculorum est calida ꝛ humida. ꝛ oportet vt sit eius error in vsu eius paruus: ꝛ ipse quādo superfluit mutat sanitatem ꝛ accidit in corpore eius senectus festine ante horam suam. ¶ Champerius. Sint igitur in continuo exercitio ꝛ forti qui plus a venere molestari consueuerūt. Necnon mortis future recordentur: tristiciam inferorū imaginantes: percutiētes quoq₃ corpus vt hieronymus ac reliqui beati faciebant.

¶ De causis quib⁹ intēperies insite custodiunt᷑ qbusq₃ corriguntur: ꝛ ad habitū optimū pducunt᷑. Caput. ij.

Corpus igitur temperamento variās: mediocritate autem partium officialium nō varians duplicē habet formam sanarū causarum. Alteraʒ custodiētium ipsius temperamētū. Alteram perducentiū ad optimam preparationē. Cause igitur custodientes tēperamentū tm̄ variabunt a causis nature optime congruētibus: quantū totius corporis temperamentū ab illa variat. Corpus enim calidius victu indiget calidiori: frigidius frigidiori: ꝛ siccius sicciori: ꝛ humidi⁹ humidiori. Similimodo copulatim calidius: ac siccius: calidiori: ac sicciori ꝛ in reliquis tribus copulis: qđ proportione respōdeat. Vtetur em̄ materia causarum recte: qui vires earū insitas agnoscit. Verbigratia: vt motus inedia insomnia excretio: ꝛ oēs affectiones animales exsiccēt corpus. Cōtraria vo his humectent. Eodem modo de calefacientibus: ac refrigerantibus studijs poculentis: esculentis: ꝛ vt simpliciter dicetur: qui omniū circa corpus causarū agnoscit materiaʒ ac vires: causis suis vtetur. Similes similibus adhibendo: quoties pristinū corporis libuerit custodire tēperamentū. Quoties vo libuerit pmutare: ꝛ ad habitū ducere meliorē. Aliud est causarū genus sanū predictis cōtrariū equaliter in diuersum recedens a causis tēperatis ac medijs: quas optime nature congruere docuimus. Calidus enim ꝛ siccus victus nequaq₃ efficiet bene tēperatum diligenter calidius: ac siccius

temperamētum. Sed victus tanto frigidior ꝛ humidior moderato quā ū natura fuerit calidior: sicciorq;. Tale enim causarū genus natiuas corrigit intēperies. Alterū vō qḋ est predictum custodit: ac medici vtroq; causarum genere inuicem vtuntur. Uerum corrigere insitā intemperiē ex multo ocio opus est paulatim deducendo corpus ad habitū meliorem. Natura enim non tolerat subitā alterationē. Per negocia vero necessaria in eadē dispositione custodire oportet. Sed quonāmodo tale causarū genus custodiens appellauimus. Forte enim rectius dixeris alterans curans: ꝛ impedimentū insitū corrigens appellari: quia ad vniuersum genus sanitatis respiciētes non ad speciales eius differentias: quecūq; custodiunt sanitatem custodiētes cunctas causas nominauimꝰ siue ad eo custodiant sanitatē: vt etiam deducāt ad habitum meliorē siue pristinā corporis preparationē tātūmodo custodiant ꝛ conseruent. Quecūq; vō dispositionem efficiant deteriorē morbosas. Ubi igitur omnes corporis partes male temperate similiter sint: similia adhibeātur subsidia: vbi dissimiliter dissimilia necesse est. Fieri enim pōt vt ventriculus frigidior iusto existat. Caput autē calidius: ꝛ vtrūq; ꝓprijs remedijs egeat. Itidem ꝛ aliarū vnaqueq; partiū aut humidior: aut siccior: aut calidior: aut frigidior moderato victu indiget proprio intēperiei. Non igitur equaliter exercebimus omnes tales corporis partes neq; similiter humectabimus ꝛ exsiccabimus: aut aliquid aliud tale efficiemus. At de his libro de tuēda valitudine latius diffinitū iam est.

Champerij paradoxa.

Equitur Galenus in hoc sermone de custodia sanitatis: qm̄ corporum sanitatis custodia diuiditur bifariam. Altera est custodia tēperatorū corporum. Alia vō corporū extra temperamentū positoꝝ. Nos itaq; incipiamus a regimine custodie corporū tēperatorū. Dicimus ergo ꝙ custodia sanitatis corporū tēperatorū fit per Diuisio custodie sanitatis

ea que consonantia sunt habitudini in quibus sunt. Hoc autem est cōtēperatione earum rerum quas diximus participare sanitatem ꝛ infirmitatem. Sunt vero he aer: exercitium: balneum: cibus ꝛ potus: somnus ꝛ vigilie coitus ꝛ mūdatio corporū. anime accidentia ꝛ vsus horum: iuxta ꝙ opus est in qualitate quantitate ordine temporibusqꝫ. Verbigratia in aere. Oportet autem huiusmodi cōplexionis hominē non occupari aere frigido quo inhorrescit corpus sed nec aere calido qui turbet illum ꝛ sudorē prouocet: sed moliatur vt sit aer illum circūdans qualis est aer veris: sitqꝫ clarus: subtilis delectabilis haustu vel respiratione: vel siquidem calidus est temperet eum ꝛ refrigerando ꝛ inhabitando loca frigida. Et si frigidus calida nec trāseat hac in re mediocritatis libram sicqꝫ inclinet corpus in alterum extremorum. Corpora vero (vt haly abbas primo practice scribit) que sunt extra temperātiam atqꝫ hec sunt illa que diuertunt a sanitatis statu in latus: nisi ꝙ exitus eorum non prohibet ea ab actionibus naturalibus. Alia quidem sunt extra tēperātiā naturaliter: alia vero sunt extra tēperantiam propter causas nō naturales. Atqꝫ hec sunt que prona iam infirmitatibus consistunt: ꝛ infirmitates eorum iam sunt tanqꝫ que fiunt. Et horū regimē alibi dicemus. Corpora vero que sunt extra tēperantiā natura: quedā sunt extra cōplexionem: quedā autem nō. Et que extra temperantiā cōplexione: aut est in eis mala cōplexio secūdum vnū modū in omnibus mēbris: aut est in mēbris varia diuersaqꝫ. Et nos dicemus primū de regimine corporū quorū mala cōplexio est in omni corpore eadem. Dicemus ergo horū custodia sanitatis corporū tribus modis fit. Vna est custodia complexionis eorum naturalis in suo statu his que similia sunt complexioni eius: ꝛ hoc fiet quū erit malum cōplexionis naturalis non plurimum distans a tēperantia. Secūda est per traductionē ipsius cōplexionis ad tēperantiam rebus contrariis: ꝛ has quidem duas faciunt quibus non sunt sollicitudines que abscidāt illos a statu custodie sanitatis sue. Tertia vero est custodia sanitatis corporū quibus instāt occupationes impedientes ab vsu duarū quas diximus: ꝛ horū regimē alibi dicemus. Quomodo aūt oportet esse regimē ad custodiam sanitatis corporum extra tēperātiam in suo statu hic dicemus. Hoc ergo erit per regimē congruū ꝛ cōueniens cōplexioni eorū per vsum causarū quarū participant sanitas et egritudo modo cōpetenti cōplexioni corporis equalis exitui eius a tēperantia vt perstet corpus in suo esse. Si ergo est cōplexio corporis calida: dietabis illum q̄d huiusmodi cuꝫ rebus calefacientibus secundū mensuram calidi corporis in aere scꝫ calido et exercitio

balneo fricatione cibo ꝛ potu somno coitu: accidētibusq̄ anime sic quidē vsus sit eoꝝ modo quouis calefaciet corpus mensura caloris eius. Sic etiā vteris regimine infrigidanti in his qui fri gide sunt cōplexionis. Parq̄ ratio est in humida vel sicca. scies autē harū q̄q̄ regimen ex his que dicturi sumus de trāslatiōe cōplexionis. Regimē aūt corporū que indigent cōplexionē suaȝ trāsferri ad cōplexionē tēperataȝ: non posset ꝓprie exhibere nisi quibus est otiū: ꝛ oīno vacui sunt ab occupationibus quū egeat huiusmodi plena diligētia ꝛ fideli regimine. ¶ Haly rodoam. Iste est sermo in hoc libro ꝛ est cōtrarius sermoni eius in aliis li bris suis: qm̄ ipse dicit in libro de regimine sanitatis: ꝛ in libro ci boꝝ q̄ corpora q̄ sunt calidiora indigēt ex regimine eis q̄ sūt fri gidiora ꝛ ƀm hāc ratiocinationē in reliq̄s ꝛ per illud obscurauit sermonē suū: p̄cipue q2 nō distinxit inter regimē conseruatiuū: et inter regimen ꝑmutatiuuȝ. ꝛ dixit in regimine ꝑmutatiuo q̄ opȝ vt regant corpora calidiora rebus frigidis donec redeāt ad eq̄li tatē: ꝛ ƀm hāc rōcinationē est in reliq̄s corporib⁹ declinatis a me liori formarū. Et ego dico q̄ galenus nō oblitus est sermonis sui nec cōtrarietatē opponit: ꝛ q̄ nō intellexit ꝑ regimē cōseruatiuū hic nisi vt dent habēti cōplexionē calidā cibi q̄ cōseruēt cōplexio nē eius ca. sup ipsum: ꝛ sermone absoluto regat ipm̄ regimine q̄d facit remanere sup ipsum cōplexionē suā calidā ƀm dispositionē suā absq̄ additione ꝛ sine diminutione. q̄ si vult ꝑmutare cōple xionē eius ad equalitatē: tūc addat in frigore illud cū quo rega tur vsquequo minuatur eius caliditas ꝛ ꝑueniat ad equalitatē cuius exemplū est vt sit cōseruatio corporis separati ab eq̄litate ad caliditatē duobus gradib⁹ cū regimine q̄d infrigidat in gra du primo ꝛ ꝑmutatio eius ad equalitatē cum regimine q̄d infri gidat in secūdo gradu. Et manifestū est q̄ regimē conseruatiuū est minoris infrigidationis q̄ȝ regimē ꝑmutatiuū: q2 regimē con seruatiuū est in primo gradu: ꝛ tibi inest vt noīes id q̄d est parue infrigidationis minus calefaciens: ꝛ qm̄ sermo eius in hoc libro est q̄ sunt sicut cōclusiones: dicit istud vt tu sis intelligēs ab eo volūtatē eius ꝛ volūtas q̄dē galeni est ꝑ sermonē suū scȝ q̄ corpa q̄ sunt calidiora indigēt regimine ex eo q̄d est calidius regimine q̄ indiget hn̄s formā optimā ꝛ ē vt sit cōseruatio ei⁹ ꝑ illud q̄d fa cit remanere sup ipm̄ caliditatē ei⁹ declinatā ab eq̄litate. ꝛ si vel let vt regeret cū cibis calidis sic si aderet in exercitatio ei⁹: ꝛ cale faceret aer cōtinēs eū. ꝛ darentur calefacientes cibi: sequeret ne cessario q̄ adderet ei⁹ declinatio ab eq̄litate ad caliditatē plus ꝛ ḡnarent i eo supfluitates colerice ꝛ facerēt eū cadere i egritudi nes colericas: ꝛ hm̄ōi mēsure silr nō occultat a galeno. Res ergo

Additio ex haly. De solu tione con tradictio nis q̄ vi det esse i dictis ga leni.

Regimē cōseruati uū est mi noris īfri gidatio nis q̄ȝ ꝑ mutati uum.

ꝟm ꝙ dixi est: qꝛ vult vt regatur totum corpus cū eo qđ facit remanere super ipsum cōplexionem eius primam quando vult cōseruationem sanitatis eius. Et quando vult permutationē eius ad meliorem formarum addantur in regimine eius additiones permutātes eam. Intellige ğ illud: qꝛ nō est locus paruꝰ: ⁊ multi hominū ignorant ⁊ putant ꝙ sit contrarietas. Et vult Galenus ꝙ in conseruatione sanitatis corporum recedentiū ab equalitate in quibusdam membris ⁊ in quibusdam non: est canon cōpositus ex particularibus canonibus in conseruatione sanitatis corporū recedentiū ab equalitate in cōplexiōe corporis totius: cuius exēplum est: qꝛ quādo vēter est frigidior ⁊ caput calidius vtimur in conseruatione sanitatis ventris eo qđ conseruat super ipsum qđ est simile cōplexioni eius. Et in conseruatione sanitatis capitis eo ꝙ conseruat super ipsum qđ est simile cōplexiōi eius: siue sint emplastra siue embroce vel aliqua ex causis sex. Et qñ volumus permutare cōplexionem ventris ad equalitatem: ⁊ complexionē capitis permutare ad equalitatez vtimur in vētre rebus calidis ⁊ in capite rebus frigidis ⁊ ꝟm hanc similitudinē faciamus in regimine reliquorū membrorū. ⁊ propter hoc est necesse vt ponamꝰ exercitium qđ cōseruat membrū ꝟm dispositionē suā: aut permutet ipsum ad dispositionem aliam in vnoquoqꝫ membrorū diuersum ab eo: qđ est in alio. ⁊ similiter vnūqđqꝫ particulariū causarum. vi. nam qñ volumus infrigidare membrū emplastramus cū rebus infrigidantibus. ⁊ quando volumus ipsum calefacere emplastramus ipsum cum rebus calidis.

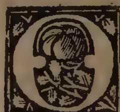
¶ De causis qbꝰ impedimēta figmēti corrigūt ⁊ vt q̄ttuor corporū discrimina habeant. Ca. iij.

Cause partium officialium sane partim impedimentorū figmenti partim magnitudinis numeri positionis existunt. In figmento igitur multa impedimenta habentur. Nā figura partis: ⁊ sicubi in ea cauum est per naturā: aut hostioluz: aut meatus aut asperitas quedā: aut lenitas quoties excesserint propria mediocritate parū quidē affecta sana corpora nominant. Multum vero perpessa dicunt egrotabilia. Quoties aūt tm̄ affecta sint vt offendant operationē iam egrota vocant in q̄titate ergo excessus ac defectꝰ ad easipsas deducūt differētias In numero vero excedens: aut deficiēs quelibet similarium

partiū: aut plures hoc genere continet. Itē quecūq; substantie in nobis preter naturā consistunt. Restat aliud genus positionis cuiuslibet simplicis partis: in quo quattuor differentie existunt: prima inquā optima est: secūda paululū quiddā variat. Et ob eam rem sanū adhuc efficit corpus. tertia egrotabilis est vbi multuz excessit: ac quarta iam egroti corporis vbi plurimum remouet. Quecūq; ergo partes peccant figura quēadmodum blesi vari: distorti: si recēs affecte sint fingendo: ac ligando ad habituz naturalē reuocant. si duriores effecte sint corrigi minime possunt. eodēmodo quecūq; peccāt cauo similiter increscētes corrigunt. vbi perfecte sint emēdari non possunt. Itaq; deligatio ac quies paruū efficit cauuz: functio partium ac spiratiōis cohibitio magnū: similimodo hostiolum aut meatū quoties fuerint equo maiora quies ac deligatio minora efficere solet maiores efficiunt partes motu naturali simul cū moderata frictione ⁊ alijs quecūq; plus sanguinis trahere assolent. At partium deficientiū quecūq; ex sanguine gignunt nequaq̄ impos emēdatio est. Quecūq; vero ex semine creant ppe impossibilis est. Uerūtn̄ interduz loco earū alia efficias similē habentia vsum licebit. Ac oīm earum natura opifex medicus minister est. Quecunq; vero exuperant numero sublatio causa sana est. Sed considerādū est in quibus debet fieri: aut nequaq̄ fieri possit: q̄ si non cōmutare tentandū est: similimodo positionis vitia emendantur: ceterū cōstat: vt duo aut tria sepenumero impedimenta circa vnā partē cōsistāt: quēadmodum in eo qui habebat vētriculū paruum simul ac rotundum ac super septo trāsuerso positum: peccabit em̄ in eo magnitudo figmētum: ac positio q si frigidior tēperamēto extiterit ad habitū naturalē reuocari minime pōt. Quippe q ab ipso tēperamēto ledat. Cum em̄ difficulter spiraret repleto vētriculo parū cibi: ⁊ q nō grauet: ac multum nutriat bis aut ter in die affertur necesse est in alio vbi infartio in iecore subinde existeret ob angustiam vasorum victus extenuans curauit infartionem.

Diuisio morborũ organicorum.

¶ Champerij paradoxa.

Organicorum morborũ cause. quattuor sunt. Prima est morbi causa qui in figura est mẽbri. Secũda eius qui in quantitate. Tertia morbi qui in numero fit: Quarta aũt morbi est causa quo impositione peccatur. Et morborũ qui in forma sunt cause quinq̃ speciebus diuiduntur. Prima est morbi qui in figura est. Secunda qui in cõcauitate. Tertia eius qui meatibus fit. Quarta morbi causa qui in asperitate est. Quinta morbi qui in lenitate peccat. Et morbi qui in figura membri est cause sunt: quoniã morbus is figuralis: aut fit in matrice generationis fetus tempore: aut partus ipsius articulo: aut dũ nutritur: aut passione aliqua que his accidit aut deinceps temporibus. Causa aũt que horum aliquo accidit aut deinceps tempore qua mẽbri corrũpitur figura octo fit modis (vt docte scribit Haly theorice sexto) Prima est si nutrix anteq̃ oporteat puerũ ad ambulandũ cogat: ideoq̃ crura eius incuruantur & pedes torquentur. Secũda est fractura quẽadmodum si frangatur concatenatio que est circũ foueã disgregationis anche. nec continet aut stringit os qđ interius in ea est Tertia medicus est: si confractũ os reducere ad locum nesciat. Quarta infirmus si membrum cõmoueat astrictum & solidatum anteq̃ roboretur: que ex re membri corrumpitur figura. Quinta est propter morbũ quẽadmodum percussio que in nasum fit: fitq̃ abinde homo simus. Sexta ab ipsa est materie superfluitate male quẽadmodum elephanticis accidit figure membrorum eorũ corruptio siccitatis materiei causa. Septima ꝟo ex materiei est immunitione quemadmodũ pthisicis accidere videmus ex cõsumptiõe carnis eorũ q̃ ossa circũdat hũiditatũq̃ q̃bus adinuicẽ mẽbra ꝯtinuabant. Octaua ex passiõe est q̃ neruis accidit: lacertisq̃ vt incisiõe nerui cũ qua mẽbrũ simul eneruat aut spasmus inclinãs in lat⁹ aliqđ mẽbrũ aut supiora ꝯcutit: aut eneruatio q̃ mẽbrũ in partẽ inclinat alteram & contrahit: aut macula vlceris vel apostematis cũ qua mẽbri corrũpit figura & forma. ¶ Haly Rodoã. Jã docuit Galenus ꝙ species cõpositiõis lapsuũ sunt quattuor vnus est lapsus in plasmatione: & scđs est lapsus in q̃titate & tertius est lapsus in numero. & quartus est lapsus in situ. & docuit ꝙ isti lapsus quattuor quando prohibent membrũ ab operatione sua scilicet nocent operationi eius sunt egritudo & quando non prohibent operationem: non sunt egritudo: sed forma mala ex formis sanitatis. Et enunciat ꝙ lapsus in plasmatione est vna quinq̃ rerum. prima earum est mutatio figure: & secunda est mutatio profunditatum scʒ gibbositatis & cõcauitatis. & tertia opi

Corrũpitur figura mẽbri octo modis.

Additio ex Haly. De spẽb⁹ cõpõnis lapsuum. De spẽb⁹ lapsus in plasmatione.

latio in meatu aut in orificio meatus ꝛ.quarta est asperitas.ꝛ qn ta est lenitas.vnusquisqȝ ergo lapsuum si est paruus:tunc habēs ipsum exercitatur in occupationibus suis cum illo membro:ꝛ dicitur propter illud lapsus sanus ꝛ si est multus ꝛ non prohibet membrum ab operatione penitus nisi in aliquo dicitur quod est egrotatiuus ꝛ si est multus ꝛ prohibet membrum ab exercitatione dicitur ꝙ est infirmꝰ. Et spēs quas narrauit sunt tres vna earum est:quia si q̄titas membri magnificetur ab eo quod oportet aut minuatur tunc si magnitudo eius:aut eius diminutio est parua:dicitur ꝙ est sanum.ꝛ si est magna ꝛ non peruenit ad hoc vt noceat operationi dicitur ꝙ est egrotatiuum. ꝛ si est multa et peruenit adhoc vt noceat operationi dicitur ꝙ est infirmum. Et vult ꝙ additio numeri ꝛ partium membri:aut diminutio earum facit etiam illos lapsus tres . quorum vnus dicitur sanus: alter dicitur egrotatiuusꝛ tertius dicit̄ infirmus.sanus quidem quādo additio aut diminutio est parua. Egrotatiuus vero quando est multa non perueniens ad hoc vt noceat operationi ꝛ sermo eius:ꝛ res que generantur in corpore preter naturam sunt huius modi generis vult illud quod generatur in corpore ꝛ facit vnam harum trium specierum vidi enim multos qui in intestinis:quorum erant vermes ꝛ ex eis sunt quorum intestina proportionant̄ ad sanitatē.ꝛ ex eis sunt q̄ ꝓportionant̄ ad egritudinez ꝛ ex eis sunt quorū intestina ex illo iā infirmata sunt egritudine cōpleta. Et nocumētū in situ partiū mēbri aut est paruū:ꝛ ꝓportionat̄ ad hoc qđ est sanū:aut est multū ꝛ ꝓportionat̄ ad hoc qđ est egrotatiuum aut est multū nocens opationi ꝛ est proportionatū ad hoc quod est infirmum:currit ergo esse situs cursu cuiusqȝ generum nocumentorum in compositione. Et possibile est vt figura membri rectificetur ꝛ redeat ad dispositionem suam naturalem tunc quando nascitur homo. Si autem indurantur membra eius: nō est possibile vt reducantur:ꝛ exemplificauit illud per pedes conuersos ꝛ per caput planum.ꝛ vt rectificetur membrum ꝛ extendatur ꝛ cōstringat̄ ꝑm ꝙ ozvt remaneat ei figura rectificata.enūciat Galenus q̄ mēbra dum ꝑmaneat in augmēto possibile estvt rectificet̄ nocumentū parū accidēs in concauitate ꝛ eorū gibbositate. Et augmentū q̄dē ex quo nascit̄ hō vsquequo cōsequat̄ statū adolescētie est finis.xxv.annorū:ꝛ docet qđ sit illud qđ minorat ꝯcauitatē ꝛ stringit ꝓfunditatē:ꝛ dixit ꝙ illud fit cū motu et cōpressiōe anhelitus. Facit ḡ rememorari in cōpressiōe spūs quō exercent̄ mēbra q̄ sunt in pectore donec resoluat̄ id qđ est in eis de superfluitatibus congregatis in lacertis eorū . Et coartatio spiritus est vt attrahatur aer ad interiora pectoris attractione eius.

De spēbꝰ lapsus in naturaq̄titas.

De nocumentis in situ ꝑtiuz mēbrorū.

De reductione lapsuū ꝑtiū mēbrorū in figura.

De cura supfluitatū pectoris ꝛ lacertorum

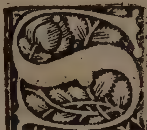
forti. deinde ipz teneat: q̄tuz pōt: ex ea etiā sunt operatiōes que generāt altas voces: ⁊ voces que fiūt cū fistula ⁊ eleuatio sermonis. ⁊ voces vehementes ⁊ sīlia his que exigit dispositio presens. Et species quidē fricatiōis sunt multe ex ea em̄ est leuis vel mollis: ⁊ ex ea est dura ⁊ ex ea est parua ⁊ ex ea est multa ⁊ ex ea est equalis et iaz exquisite perscrutatus est Galenus sermonē in ea in regimine sanitatis. Et mēbra quoꝝ generatio est ex sanguine sunt caro ⁊ que currūt cursu eius: ⁊ nobis quidez possibile est vt faciamus nasci carnez in vlcere profundo cū perijt vel diminuta est pars carnis ⁊ recentē carnē cū medicinis q̄ calefaciūt calefactiōe parua ⁊ abstringūt ⁊ abstergūt sordiciē. Sicut aristologia/ orobus/ olibanū pix ⁊ mel. Mēbra ꝟo q̄ruz gn̄atio est ex sperma te sunt: ossa et nerui ⁊ reliqua mēbra alia radicalia. Et possibile est nobis vt cābiam⁹ loco ossis deubacuz. i. porū. Et natura est q̄ facit conseruationē sanitatis ⁊ sanat infirmitatem ⁊ medicus est minister eius videlicet preparat ei totum quo indiget in illo. Et natura etiā est que cōplet diminutionē i mēbris factis ex sanguine: ⁊ cābiat loco mēbroꝝ factoꝝ ex spermate aliquid q̄d stet loco eoꝝ: ⁊ medicus minister ei ad hoc necessarius. Et Gale. quidem vult per naturaz hic virtutē regentē corpus. q̄d est q͛ natura est nomen cōmune in arte medicine scd̄m quattuor modos. vnus eorum est virtus regēs corpus: ⁊ secūdus est cōplexio: ⁊ tertius est forma corpis: ⁊ quartus est persona id est natura indiuidualis. Precepit Galenus in additione partiū mēbri vt contēpleris ⁊ cōsideres mēbrū. si ergo possibile est tibi abscindere illam additionez ⁊ eradicare eā: sicut si est digitus additus aut verruca ⁊ tūc abscinde eam: ⁊ si nō est tibi possibile: tūc perquire vt ꝑmutes eā a loco. Et rectificatio dislocationis est permutatio iūcture ad locum suū: ⁊ dixit Gale. ꝙ vidit virū cui acciderāt in epate suo opilationes multe ꝓpter stricturā meatuū eius. hoc aūt epar habet duos lapsus: vnus eoꝝ erat strictura meatuū eius alter erat opilatio in eo. Utile ergo fuit ei regimē subtilians. Regimē subtiliatiuum est acceptio ciboꝝ subtiliatiuoꝝ sicut cibi in quibus est synapis aut piper ⁊ acetū ⁊ capparis ⁊ reliqua q̄ currūt cursu hoc.

[Margin: Nō hic de aristologia: orobo: olibano pice ⁊ melle.]

[Margin: Quod natura quattuor modis dicit̄.]

[Margin: De regimine ciborum subtiliatiuorū.]

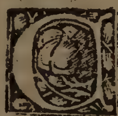
¶ De causis sanantibus solutionem continuitatis. Caput. iiij.

Equens est vt agamus de solutiōe cōtinuitatis q̄ inest similarib⁹ partib⁹ ac officialibus cōmunis est: ac forte qs nō cōcedet interduz eam inesse integre sanis: q̄ppe que semꝑ affectio sit

nequaq̄ vidēs siłem dubitationē sup vnoquoq̄ gn̄e futurā. Nisi em̄ sensibilis opatiōis lesio morbū interstinguat a sanitate: sȝ ex q̄litate dispōnis tātummō ꝯsiderek: assidue affectionis decretū admittas necesse erit: cū nemo sit: q opatiōes cūctas optimas hēat. Sȝ hec questio vtpote cōtēplationē regrēs diligētiorē per se seorsuȝ dicato ope tractabit. De causis corporum confesse egrotatantium deinceps agendum est ab intemperie petentes initium.

¶ Champerij paradoxa.

Continuatiōes sepantiū morboꝝ due sunt causarum partes. Altera est earū q̄ ab exteriorib⁹ fiunt. Altera vero ab interiorib⁹. Et que ab exteriorib⁹: aut aliq̄d est incidēs vt ensis: aut q̄d disrūpit ꝛ desiccat vt fortis motus: aut q̄d incēdit vt ignis ꝛ addurēs medicamen: aut q̄d ꝯterat ꝛ illidat vt lapis: aut q̄d distēdat vt funis. Et q̄ ab interiorib⁹ cause sunt exteriorib⁹ assimilātur: aut est em̄ chimus grossus illudēs quēadmodū ꝛ lapis: aut vētositas grossa distēdēs vt funis: aut hūor calid⁹ putrid⁹ incēdēs quēadmodū ignis ab exteriorib⁹. ¶ Haly rodoā. Solutio cōtinuitatis est multis mōis: aliqua em̄ est q̄ est parua: sicut disruptio cuȝ ferro: aut vulnus paruū q̄d nō elōgak a spissitudine cutis: ꝛ obuiatio leuis ex qua accidit gualie parua ab attritione aut fallert: ꝛ sicut flebotomia: aut eruptio grauis aut pustule parue aut forunculi: aut q̄d est sil'e illis. Nā oēs modi isti solutiōis ꝯtinuitatis nō prohibēt hoieȝ ab occupatiōibus in q̄bus cōuersak q̄d est: q2 nocumentum opatiōis in eis: nō forsitam est sensibile. Et alia est que est multa: sed nō peruenit ad hoc vt accidat in conuersione nocumentum operationis sensibile ex ea ꝛ isti duo modi numerank in sanitate. Tertia est solutio cōtinuitatis cui⁹ multitudo iā peruenit ad hoc vt accidat in ea nocumentum operationis sensibile ab operationibus: fiunt ergo species nocumētoruȝ operatiōis in solutione continuitatis cōpares speciebus nocumēti operationis in complexione: ꝛ compares speciebus nocumēti operationis in compositione. ꝛ iam fuerunt due species primi nocumenti operationis in cōplexione ꝛ compositiōe numerate in sanitate scȝ species parua: ꝛ species multa: cui⁹ multitudo nō peruenit: ad hoc vt abscindat a conuersatione in occupationibus. Consideratio enim totius medicine nō pertransit sensuȝ. neq̄ȝ sensibile omnino.

De morborū causis continuatiōes separantium.

Additio ex haly.

Solutio ꝯtiuitatȝ multȝ modis fit.

¶ De causis corporum confesse egrotantium. Caput. v.

Diffiniendum antea est id quod oẽs fere medici pretermittunt: vt alie cause sint intemperiei iã confecte: alie eius que preterea conficiat queãd modum alie future. Supreme egro intemperiei: que futura est cause partim sub ipsa precautionis diligentia partim sub ipsa sanitatis conseruatione continentur. prima sub ipsa tantum curatiua collocatur. Intemperiei autem inter vtramq̃ medie cause sub ipsa precautionis vigilãtia: ac curãdi ratiõe collocatũ. Morbus enim si iam existat confectusq̃ sit curetur oportet ꝓhibeatur autẽ si nondum existat: sed futurus sit ex dispositiõe in corpore. Ubivero conficiatur: quod confectum est curetur. Qd vero futurum est prohibeatur necesse est: porro prohibebit dispositiõe: qua fieri solet sublata: ac talis dispositio noĩatur causa pregressa Morbus vo q iã cõfect⁹ est curabit dispõne qua primũ naturalis opatio ledit soluta: quã egritudĩs cãm noĩamus. Sanatio vo vnã hz ac primã: et maxie ꝓpriã intẽtionẽ dispositioni: q̃ est soluẽda ꝯrãz. Hoc eñ gñe oẽs cause efficiẽtes sanitatem continent: pticulatim ꝑ natura dispositionũ ꝯrie eligant conueniet. Itaq̃ calide dispõni frigida cã ꝯria est: frigide calida: et in alijs eodẽ mõ dicẽdũ. Si eñ qcqd est ṗter naturam immoderatũ est: qcqd vo ꝑ naturã moderatũ: quodlibet immoderatũ ab ĩmoderato ꝯrio ad habitũ naturalẽ reuocet necesse est ac cõstet vt calidũ ad frigidũ: potẽtia nõ ipsa inimaginatiõe sumẽdũ sit. Intelligo potẽtia tale qd ꝓprie vereq̃ tale est. Ipsa aũt imaginatiõe qd ṗmore sensu tale esse videatur: sz vere tale minime sit. Sz quonãmõ talia cognosci ꝯueniat libro de simplicib⁹ medicamẽtis ppẽsuz iã est. Ad inueniẽdas igit cãs sanas ĩ morbo q iã ꝯfect⁹ est docẽdi via vtendũ est qua talia potẽtia intersting uãtur: ab ijs: q̃ imaginatione talia vident. In morbo vo: q ṗterea ꝯficit eaipa docẽdi via vtẽdũ est atq̃ ẽt ea: qua morboꝝ cause ꝑue stigent. Fingam⁹

putridis hūoꝛib⁹ accēdi febꝛē: indicatio ī his est alteratio eua cuatioq;. Alteratio qdē sedās putredinē manēte cā. Euacuatio vo oēz de coꝛpe educēs substātiā. Sz pdicta spēs alterationis ꝯcoctio est: quā a nōnullis cāis fieri ꝯuenit inueniētes in illis an habeam⁹ ita sanoꝝ cognitionē: euacuatio efficit sāguinis missiōe clysteri: vrina ꝛ spiratiōe p cutē atq; etiā auocando: ōriuādo ad aliū locū: hgñe ꝯtinent mouere mēstrua: apire mariscas purgare ex naso palato inueniētes materias qb⁹ q̄litate ꝛ q̄ntitate: ꝛ mō vsus adhibitis euacuatio efficiat in hac artis pte cās sanas inueniem⁹: ac de mō inueniēdi tales cās libꝛo de curādi via ꝛ ratiōe dictū iā est. Sili mō ꝛ per alias tres intēperies. Et em̄ vnū cōmuneq; habēdo pceptuz vnāquāq; cāz efficiētez excidere: tum aūt ire ad egritudinez: que cōfecta est cārū sanaꝝ inuētiōez adipiscemur. Itidē per intēperies cōpositas simpliciū cōpositio pcepta sanitatꝫ indicabit: si studuerim⁹: vt magnitudini intēperiei qd ꝓpoꝛtiōe rñdeat cā sana puestiget. vbi gr̄a si qs decez numeris recessit a naturali in dispositiōez calidioꝛē: septē in sicioꝛē: cā sana p talē dispōnez decē nūeris recedat in habitū frigidioꝛē: septē ī humidioꝛē opz. Si igit tale medicamētū affecte pti adhibeatur tāto frigidi⁹: ac hūidi⁹ erit quātū indicatio pcipit. Ac vbi pars affecta posita fuerit in ꝓfundo: moliri opz: tale efficere medicamentū quo min⁹ in itinere pri⁹ exoluat. Si igit op⁹ sit medicamēto calidioꝛe moderato nō soluz tāto sit calidi⁹ q̄to indiget passio: sz ex supabūdāti adijciat id qd ꝓpter positionē fuerit necessariū si frigidioꝛe nō simpliciter tāto frigidi⁹ efficer opz sz ēt materiā ꝯsideraf necesse ē: si ei crassioꝛ fuerit nequaq̄ ꝓfūde ad modū penetrabit sz ecōtrario efficiet ꝯdēsando cutē: si vo tenuioꝛ fuerit fieri poterit vt ꝓfūde ad modū se insinuet. itidē in humefacientib⁹: ꝛ exsiccantib⁹ crassioꝛ: ac tenuioꝛ substantia sumenda est: ac ab affecte partis positione indicatio sanam vestigat cām: quēadmodum hoc loco diffinitum iam est. A figmento vero: ac positione quoties emissacula sensibilia habeat parua tendentia alioꝛsum: aut quoties

nihil eiusmodi habeat. Emissacula igit deferētia i mēbra pre cipua auocabimus: ac in nō precipua mēbra irritabim⁹. Con statq3 vt sanatio efficientiū intēperiē causaꝝ: per euacuatio nem existat. Ipsaꝝ eni intemperierū tātūmodo: alteratio sa natio est. Ceterum vbi soluatur cōtinuitas sanationis inten tio vnio est: que inq3 in partibus officialib⁹ impossibilis est. In similiaribus vō nō semper possibilis est. Sed in quibus dam vt in carnosis agglutinatio sanatio est: nec interest vbi libeat appellare cohalitum. At qui ipsa3 antecedit: quoties vulnus grāde extiterit: aductio dissidentium partiū: que sub ipso figmenti genere cōtinuet. Ut vero deligatio adducens dissidentes partes stabilis maneat: ꝛ habēde: ac future vtiles sunt. Natura autē agglutinat dissidētes partes: ac pristinā reddit vnitatem. Medici vero officiū est in primis vt est pro ditū adducere in vnū dissidētes ptes: deinde custodire quē admodū adducte sunt. Postea puidere quo minus inter la bia aliqd incidat: ac demū ipsam partis substantiā sana3 cu stodire. Primū ac Secūdū. quonāmodo facere liceat dictū ia3 est. Tertiū adducēdo partes dissidētes fiet si nihil extrin secus incidere sinamus: quēadmodū sepenumero pilus: aut oleū: aut alius humor cadēs inter partes agglutinādas: eaꝝ phibuit vnionē. Postea vō tpe sequēti tertia intentio pficit si materia effluat. Effluet aūt materia incidēdo ac cōgrue fi gurādo. Porro substātia mēbri sana custodiet: p ea q̄ medio criter exsiccēt atq3 hec curatio est solutōis cōtinuitatis in mē bro carnoso quoties ipsa p se sola existat. Qō si cui alteri per miscet morbo: plures indicationū intētiones habent: quas deinceps docebimus: vbi de cōpositis: aut implexis p̄ceptis agemus. hoc loco ad reliq̄s cōtinuitatis solutiōes eūdū est.

Champerij paradoxa.

De morborū causis ꝛ eoꝝ assignatione.

Morbos facientes cause he sunt que actionibus p me diū nocēt morboru3: aut per alterius membri mediū qd illi prodest actioni. Per morbi quidē medium: vt humoris putrefactio que febre3 facit omnibus nocē tē actionibus. Putredo nāq3 ipsa actionib⁹ minime

nocet per seipsam: sed per febris mediū q̄ ab ea fit. Mediāte autē mēbro qđ illi prodest actioni: adiuuāt scz ad suā actionem membrum aliud vt zirbus cuius vtilitas est stomachum calefacere et epar: cui si incōmodū aliquod accidat stomacho nocet ⁊ epati: illosq̧ refrigerat: maxīe si eius aliqua fuerit pars decisa magna. Quod quum ita sit ⁊ morborum cause (vt sexto theorice Haly scribit) tres sunt: aut enim manifesta est: atq̧ hec est que corpori ab exterioribus accidit: vt ferri incisio: lapidis ꝯtrictio: reptilium morsus ⁊ percussio: ferarum comestio: solis estus: ignis adustio: niuis frigus: aliaq̧ huiusmodi que corpori ab extra superueniunt. Secunda causa est que precedens vocatur ⁊ anterior: que ab interioribus mouetur corporis ⁊ suas exibet actiones alterius mediatione: vt humoruz multitudo ⁊ viscositas quum sint febriū causa: febris enim ab eis nisi cū putruerint efficitur. Est itaq̧ putredo ipsa medium inter humores ⁊ febres. Tertium est causarū genus quod attingens dicitur ⁊ inherens quod absq̧ mediante suas efficit actiones: vt humorum putredo que febres parit putredo etenim q̄diu in humoribus erit ⁊ febris superest putredine cessante ⁊ febris deficit. Et haruz quoq̧ genus causarū aut erit morbis partibus cōsimilibus causa: aut morbis certe instrumentalibus aut vero continuationū separationis morbis. Morborum mēbrorum partibus consimilium qui morbi dicuntur male complexionis cause quattuor sunt. Prima est calidi morbi causa. Secunda frigidi. Tertia humidi. Quarta sicci morbi. Et morbi calidi cause sex sunt. Prima motus est immoderatus. Secunda est vt corporis obuiatio aliquibus in actu calidis. Tertia est pororuz spissatio ⁊ densitas que calorē dissolui prohibet. Quarta putredo est: vt ea que febres parit putredo: quum omne quod putrescit calefiat. Quinta ciborū paucitas. Calor enim si in quo operetur non inuenit ad humores conuertitur ⁊ membra: calefacitq̧ ea. Sexta est caloris causa calidorum potentialiter appositio et porrectio vt illi fit qui alia cepas piper ⁊ his comedit similia. Frigidi autem morbi octo sunt cause. Prima est corporis occursus cum rebus que actualiter refrigerant si diutius immorentur donec naturalis coaguletur calor. Si enim diuturna non sit mora: calefacit eo ꝙ calor interius concludatur corporis. Secūda est aliquorum sumptus frigidorum potentialiter. Tertia est ciborum potuumq̧ tanta superfluitas vt etiam calor submergatur naturalis ⁊ extinguat. Quarta est immoderata ciborū priuatio: quemadmodum igni accidit si ligno priuetur materiaq̧: deficit enim ⁊ ingelatur. Quinta est pororum spissatio immoderata que superfluitates arctat que dissoluebantur: immergiturq̧ illis

De morborū membrorū ptibus cōsimiliū causis.

De calidi morbi causis.

De frigidi morbi causis.

calor naturalis et extinguitur. Sexta corporis immoderata dissolutio intantū vt calor quoqꝫ dissoluatur naturalis et dispergatur quēadmodū diutius in balneo cōtingit immorāti caloris dissolutiōe et materie euacuatiōe per sudorē. Septia mot⁹ immoderatio nimia intātū vt calor dissoluatur naturalis et dissipetur: eaqꝫ de cā corpus refrigeretur. Octaua imoderat⁹ scꝫ qetis et ocij vsus: adeo vt supfluitates multiplicentur in corpore: qbus imersis extinguatur et depereat naturalis calor. hec sunt frigidi morbi cause. humidorum

De morborū hūidorū cāis

aūt morborū cause qnqꝫ sunt. Pria hūidi alicui⁹ occursus est per tactū: vt balnei et aq̄ suauis ac aeris hūidi. Scđa eorū q̄ comeduntur et bibuntur supabūdātia. Tertia ciborū et medicaminū q̄ corp⁹ humectāt porrectio: vt lactucarū: cucurbitarū: seruiaci et nimis mixti vini. Quarta min⁹ ocij et qetis vsus q̄ ppter supfluitates in corpore cōgregantur spisse q̄ et ipm humectat. Quita phibitio eorū q̄ a corpore dissoluuntur: eorūqꝫ cōclusio qñ qđ dissoluebatur humiduꝫ erat. Porro siccorū morborū cause ipe quoqꝫ quinqꝫ sunt cōtrarie

De siccorū causis morborū.

humidorū causis morborū. Pria est quū corpus aliqbus apponitur actualiter desiccātibus reb⁹: vt ambulanti per venenosa fit loca: arenosa quoqꝫ rimari loca terramqꝫ sꝫ et in maris aq̄ et aluminosa ac sulphurea balneari. Secunda paucitas eorum q̄ porriguntur ciborū intantū vt humiditas deficiat corporis. Tertia sicca potētialiter sepius accipere: vt lenticulam acetuꝫ et sal. Quarta laboris immoderata copia cum qua humiditas dissoluitur corporis Quinta vero superabūdantia dissolutorū a corpore humiditatisqꝫ consummatio motus copia. He cōsimilium partibus morborum sunt cause et mala dicuntur cōplexio si simplices sint et sine materia. Si aūt cōpositi sint et eorū cōposite pducentur cause et iuxta cōpositorum numerū morborū: numerus etiam erit causarū et iuxta causarū species: morborū species proferentur. ¶ Haly rodoā

Additio ex haly:

Uult galenus in hoc sermone q cause conseruationis sanitatis corporis quod appropinquat ad hoc vt accidat in eo complexio mala sunt duob⁹ modis. vnus eorū est sumptus ex pte medicine noiata precessio indefensione. et alter est sumptus ex parte medicine nominata conseruatio sanitatis. Et cause sanitatis corporū egrorum scilicet cause facientes sanitatē in eis sunt pars medicine nominata egrorum tantum medicatio. Curatio egritudinis

Curatio egritudinis trib⁹ modis fit

fit aut cum tribus rebus aut cum duabus ex eis: aut cum vna et vna quidem trium est permutatio cause añcedentis: et destructio ei⁹ sicut euacuatio hūoris. et scđa est mutatio cause cōiūcte et permutatio ei⁹ scꝫ destructio ei⁹ sicut destructio putredis. et tertia ē mutatio cōplexōis sicut hūectatio corpis et ifrigidatio ei⁹ i dispōne fe. ppterea qr ē ca. et sic. et nocumētū opatōis fit ab egritudie

sine medio:sicut nocet fe.caliditati innate: ⁊ opationibus nature abscꝫ medio:⁊ fit a causa egritudinis mediāte egritudine. Dispositio igit̄ aqua accidit nocumētuȝ egritudinis est duob⁹ modis: vnus eoꝝ est abscꝫ medio:⁊ est egritudo:⁊ alter ꝑ mediū:⁊ est cā egritudinis. Sanatio egritudinū ꝑ cōtrarietatē fit ⁊ hippo.enūciat de ea sit. Quecūcꝫ egritudo est ex repletiōe sanatio eius fit ꝑ euacuationē:⁊ quecūcꝫ eaꝝ ex euacuatiōe sanatio eius est per repletionē. Et Galenus castigat te in hoc sermone vt nō gratuleris ꝑ aliquā operationū virtutū ciboꝝ ⁊ medicinarū donec scias ipsam ⁊ experias ipsaȝ:⁊ scias ex ea ꝫm certitudinē ⁊ veritatem opationes eius essentiales ⁊ vtaris eis:⁊ ꝑ opatiōes accidentales ⁊ nō gratuleris cū eis. Necesse est ergo medico vt experiat̄ illud qđ inuenit de istis rebus cū ratiocinatiōe:⁊ sciat rationē ei⁹ cum experimēto. Inuētio causaꝝ facientiū sanitatē cū destructione egritudinis est inuētio ciboꝝ ⁊ medicinaꝝ cōferētiū in illo. Et inuentio ciboꝝ ⁊ medicinaꝝ conseruātiuȝ vel cōferentiū in illo est duobus modis vnus eoꝝ est enūciatio in quib⁹ cōfidenduȝ est in eis sicut illđ qđ est in libro diascoridis ⁊ in libro Galeni de cibis in sex tractatib⁹ postremis libri sui in medicinis simplicib⁹:⁊ possibile est vt cadat dubitatio in istis ꝓpter antiquitatē tp̄is in quo accidit vt ꝯmutētur iste medicine ⁊ cadāt noīa quarūdaȝ eaꝝ sup quasdam:⁊ propter illud cuȝ quo falsificātur ex obliuione hominum in multis ex eis. Et alter est experientia earum visibiliter:⁊ est vt scias per ratiocinationē virtutes earum ⁊ probes illud cū experimento humor quando coartatur ⁊ non respirat putrescit: ⁊ quādo putrescit inflāmatur in eo caliditas extranea ex qua generatur febris:⁊ febris est mala discrasia calida ⁊ sicca. iaȝ ergo apparet q̄ putredo est causa retinens febrem ⁊ si vis vt ipsa dicatur causa coniuncta dic:non enim est differentia in illo ⁊ quando illud est ita:tunc indiges tribus intentionibus quaruȝ duas dicit galenus ⁊ tacet de tertia. duarum autem quas dixit vna est mutatio humoris donec quiescat putrefactio et ista mutatio est dare illud qđ adiuuat naturam super digestionem:⁊ vti medicinis digerentibus. Digestio non est aliquid plusq̄ȝ vt dominetur natura vt vincat humorem malum quicūcꝫ sit. Et altera est euacuatio humoris putridi ⁊ extractio eius a corpore totaliter. Tertia autem de qua tacuit Gale. est curatio febris ipsius. nam inquantum est malitia complexionis ca.⁊ sic. indiget eo quod infrigidat et humectat ⁊ plurimum quod infrigidat ⁊ humectat prohibet digestionem preterq̄ȝ in materijs calidis ⁊ siccis scilicet cole. citrina. Uult gale. q̄ qn̄ apud nos est sciētia causaꝝ digerentiū vnūquēcꝫ chimoꝝ ꝓhibem⁹ putrefactionē ⁊ qn̄ ꝓhibem⁹

Nocumētuȝ egritudinis dupliciter cātur.

De canone cōi i curatione.

Medicus nō ȝ vti medicia nisi prius exꝑtus fuerit ipsam.

Inuentio medicinarū cōferētiū duob⁹ modis fit.

Antiq̄tas tp̄is variat medicinarum virtutes.

De putrefactione humoruȝ i generatione fe.

De digestione ex euacuatione.

Que sint cāe dige= rentes.

putrefactionem nō generatur ex ea febris Causarū autem dige rentiū alie sunt cibi ⁊ potus. Alie sunt medicine: alie sunt exerci= tiū. Cibi quidē ⁊ potus quicūqꝫ sunt ex eis ex quibus generatur chimus laudabilis ⁊ q̄titates eorū equales. Medicine ꝟo sūt si cut crocus ⁊ spica ⁊ cinamomū ⁊ piper albū ⁊ zinziber et macro piper. Exercitiū autē est sicut fricatio equalis ⁊ motus ⁊ balnea tio ⁊ sermone absoluto si humor est grossus indiget eo q͛ subti=

Que sit itētio i digerendo.

liet eū ⁊ si est viscosus indiget eo q͛ incidat eū ⁊ si est calidus in diget eo q͛ infrigidet eū: ⁊ si est frigid⁹ indiget eo q͛ calefaciat eū q͛ est: q̄ itētio in digestione est vt p̄paret humor ita q̄ possi bile sit vt natura vicat eū: ⁊ dominet̄ sup eū. Chimus nō putrefit donec ꝓhibeat̄ eius expiratio. ⁊ nō ꝓhibet̄ eius expiratio donec multiplicat̄. ⁊ nō tolerat eū virtus ⁊ cessat a regimine eius: ⁊ q̄n cessat ab ei⁹ regimine putrefit. ⁊ curatio quidē multitudinis est p euacuationē. quicūqꝫ ergo ex chimis est cū quo adduntur ipsi omnes donec implētur vene ⁊ vasa: tunc curatio eius est p phle botomiā. q͛ si non est possibile ꝓpter etatem ⁊ horam presentē

Cū vētosis euacuamus quod nō possum⁹ p phlebotomiam.

tunc per ventosas. ⁊ q̄to sunt ventose propinquiores calcaneis est magis vtile: ⁊ quicūqꝫ eorū est qui solus addit̄ tantū: oportet vt euacuetur per medicinā que appropriatur ei attractione eius ⁊ clysterij: aut attrahamus ipsum per ꝓuocationem vrine: aut per resolutionē ex cute: aut p attractionē eius ad loca cōtraria verūtamen nō conuenit tibi vt euacues cū attractione forti nisi in phlebotomia sola: ipsa em̄ euacuat euacuatione forti ex venis

De phle= botomia.

Et manifestum est q̄ vsus phlebotomie est necessarius quādo cā egritudinis est intra vasa scꝫ vt sit dispositio in corpore que noia tur repletio: ⁊ etas virtusqꝫ ⁊ hora adiuuant. Et hippo. quidem iam dedit signum certū euacuationis: ⁊ est vt inueniat infirmus ei lenitatē: aut sit tolerans eā cum facilitate. Et iterū euacuatio per mundificationē narium fit: aut per emūtionem ⁊ per sternu= tationē. ⁊ per palatū fit per screatū ⁊ per gargarismū ⁊ per colla tionem oris. cū ergo digeritur humor euacua eū medicinis forti bus. Et docuit nos galenus in hoc sermone: q̄ sunt necessarij in

Quattuor ɔditiones i euacuatione malorū humorū.

euacuatiōe hu. malignoꝝ q̄ttuor cōditiōes. Prima earū est spēs medicinarū q̄bus humor euacuat̄. opꝫ em̄ vt eligat̄ ex eis illud q͛ cōuenit ei. Scd͛a est hora in qua opꝫ vt dent̄ medicine aut in qua euacuat̄ corpus: sicut vt euacuetur in horis tp̄is paroxismo rū cum rebus leuibus: aut post digestionē cū medicinis fortib⁹. Et tertia est q̄titas quā opꝫ euacuare post digestionē ex humo re. Et quarta est pars vsus euacuationis. hec eniꝫ pars fit diuer sa: q̄m̄ si humor est decliuis ad ventrem: tunc cōuenit eis euacua tio per vomitū: ⁊ si est decliuis ad intestina: tunc oportet vt eius

euacuatio fiat aut per clystere aut per illud qd facit fluxibilem egestionem et emittit ipsaz: et si est decliuis ad partes epatis aut renum: tunc oportet vt fiat eius euacuatio per prouocationem vrine. et si est decliuis ad cutem: tunc per resolutionem. et si decliuis ad pectus tunc per illud quod facit facile sputum. et si est decliuis ad caput tunc per nares et palatum et si est in venis: tunc per phlebotomiam et sm hanc similitudinem in vnoquoque. Queritur hic quare dicit galenus. x. gradus et. vij. gradus cũ gradus omnes sint quattuor sm q ipse ponit in lib. de simplicibus medicinis. huic ergo questioni sunt due respõsiones vna earũ est: quia exemplũ huius non est veruz et altera est quia vnusquisque. iiij gradu dum diuiditur in tres mãsiones: scz primã secundam et tertiam fiũt ergo. iiij. gradus. xij. mãsiones. galenus ergo enũciat. x. gradus volens primã mãsionẽ quarti et. vij. volens primã mansionez gradus tertij. Et sciendũ q semper phibende sunt supfluitates ad mẽbra nobilia currere. et aliquãdo virtus medicine minuitur et debilitatur in via. et propter illud necesse est vt addatur in virtute eius per qtitatem eius qd minuitur ex ea in via. Et galenus numerat hic in curatione solutionis cõtinuitatis simplicis facte in carne quattuor canones. Quorũ vnus est aggregatio partiuz que sunt disrupte et cõplicatio earũ ad inuicem donec figura earum similis fiat figure sue naturali et hoc quidẽ fit cum intẽtione et equatione. Et secundus est illud qd cõseruat figuram quã coequauit et equauit donec remaneat super aggregationem suam: et hoc fit cũ sutura et positione plumaceolorũ duplicatorũ et ligamentorũ: et tertius est vt caueat ne cadat inter labia vulneris aliquid phibẽs naturã vt continuet carnẽ disruptam ad inuicem. Et quartus est vt cõseruetur substantia mẽbri sm sanitatem suã scz vt cõseruet cõplexio ei9 naturalis cũ medicinis et cibis quorum cõplexio cõplexioni ei9 est similis: et addat sup eã parũ in exsiccatiõe et medicine exsiccantes debẽt excedere mẽbrũ exsiccandum.

Utrũ sint tñ quattuor gradus i medicinis simplicibus et cõpositis.

No. quattuor canones in curationib9 cõtinuitatis in carne.

De fractura. Caput. vj.

Ractura ergo cõtinuitatis solutio in osse est: q̃ inq̃ curari nõ potest: quantũ ex prima intẽtione est: sed secundo quodãmodo curari aliquatenus potest. Prima igit intentio vt in vnũ coalescat fieri minime potest ppter duritiez partis Secunda vo deligatio est: quã facere potest porus. i. tophus lapis ligatus circa fracturã. Porus. i. tophus lapis inquãtũ

ex materia: ⁊ a natura efficitur cõmunis cũ ceteris est. inquã tum vero prope formã ossis ex alimẽto illius fieri debet. Ceterũ molle: ac puerile os coalescere potest. Sed raro huius affectionis generatio est: sine implicatione aliorũ. Nam magna ex parte musculi adiacentes simul cum alijs corporibus patiũtur effracto osse. Quocirca curationis intẽtio duplex est altera in osse: altera in corporibus: que circa sunt. Sed de tali intentione implexis affectibus partium carnosarũ dictũ iam est. De fractura hac parte agendũ est. Cum igitur affectionis sanatio ex poro. i. topho lapide fit: pprio ossis alimẽto opus est. Cuius excrementũ ad pori. i. tophi lapidis generationẽ subijciatur nature oportet: qd moderatum qñtitate ⁊ qualitate sit necesse est: ⁊ ob eam rẽ sanguis talis ac tãtus eo ducẽdus est: quali quãtoq; porus. i. tophus lapis fieri possit Cũq; ille effluat per fistulas effracti ossis considerare conuenit ipsius quantitatẽ: ac qualitatem: ⁊ ita ducere ficciorẽ: aut humidiorem. Sed de his omnibus libro decurandi via: ⁊ ratione diffusius dictum iam est.

¶ Champerij paradoxa.

De vitijs ossium et fracturis

Superest ea pars: que ad ossa pertinet. Omne autẽ os vbi iniuria accessit: aut vitiat: aut scindit: aut frãgitur: aut forat: aut colliditur: aut loco mouet. Id qd viciatũ est. primo fere pinguefit: deinde vel nigrũ: vel cariosum. Que sup natis grauibus vlcerib⁹ aut fistulis: hisq; vetustate vel etiã cãcro occupatis eueniũt. Dico ergo qm̃ illi qui cõsolidationis ⁊ harũ q̃ diximus rerũ vult sciẽtiã ⁊ artẽ tenere ossium oportere loca vt agnoscat figurãq; eorũ ⁊ formas ⁊ cũ aliis participationẽ: queq; illa induãt: vt quũ alicui acciderit incõmodũ mẽbro ab exterioribus ⁊ a naturali viderit habitudine immutatũ figuraq; ⁊ loco. Intelligat abinde accidisse illi aut ꝯfractionẽ aut euulsionẽ: aut debilitationẽ: aut distortionẽ. Et confractio (vt haly abbas practice nono inqt) est cõtinuationis ossis separatio: queadmodũ ossib⁹ accidit cruriũ aut cubitoꝝ si frãgatur Euulsio aũt est disgregationis a suo separatio loco et remotio augmenti scz alicuius ossis ab alterius ossis fouea. Debilitatio aũt est lãgor qui ossi aut ex pcussione aut casu sine confractione

Quid cõfractio
Euulsio.
Debilitatio.

accidit. Distorsio vero est disgregationis a suo loco concussio. Distorsio
¶ Haly rodoā. Intentio quidē prima est illud qd dixit in cōsoli- Additio
datiōe carnis qñ cadit in ea vulnus simplex ꝛ dixit ꝙ carnis par- ex haly.
tes cōtinuātur ꝛ ostēdit ꝙ illud est ꝑpter generationē carnis ex sanguine: ꝛ dixit ꝙ os ꝛ reliqua mēbra quorū generatio est ex spmate nō cōsolidantur: ꝛ ostēdit ꝙ illud est ꝑpter priuationē materie ex qua generatur. ꝛ ipse dicit ꝙ ossis partes nō cōtinuātur ꝛ nō cōsolidātur ꝑpter duriciē suā. Dat ergo ingeniū aliud quo sit necessariū ꝛ est ꝙ qñ humidū est os sicut ossa infantium tūc possibile est vt cōtinuētur partes ossis: ꝛ qñ nō est possibile vt cōtinuentur partes ossis tūc necessaria est in eis alia intētio: ꝛ est vt extēdantur ꝛ equētur ſm suā figurā primā ꝛ ligentur. Cū ergo facit in eo medicus illud tūc generat natura regitiua corpus in circuitu fracture porū quo ligātur partes ossis disrupte ꝛ resoluitur sup ipsum ꝛ stringit ipm ab omni parte donec sit super ipsuz naturale ligamentū. Consolidatio ossis possibilis est in pueris propter duas res vna est remanētia virtutis spmatis ex quo generatur os ꝛ scdā est mollities ossis. Cibi aūt qui conueniunt ossi fracto sunt ex qbus generatur sanguis grossus ꝛ spissus: sicut assatura ꝛ frumētū coctū in aqā almutda caltata ꝛ ea q̄ fiūt ex farina tritici: ꝛ totū qd generat qñ digeritur sanguinē grossum ꝛ spissum.

Docet qd sit faciendū qñ ossa nō pñt cōsolidari lz i pueris sit possibile.

Due cāe cōsolidationis ossis in pueris.

¶ De punctione nerui: ac tendonis. Caput. vij.

Erui pterea ac tendonis punctio: ꝑpter exuperantē sensum ꝛ qꝛ pars cōtinua origini est: promp te aduocare pōt ꝯuulsionē: maximeqꝫ quoties nihil possit foras efflari: occecato vulnere cutis. Id igitur aperire oportet: ac siccare materia tenuiore: que se insinuare in profundum possit vsqꝫ ad neruū vulneratum: ac de hoc libro de curandi via ꝛ ratione satis iā dictum est. hactenus de simpliciū dispositionū causis sanis.

¶ Champerij paradoxa.

Erui oes ex cerebro oriunt. Qui sensificū spiramentū ad certa mēbrorū loca trāsmittūt: vt sensum vicinis/ ꝛ lōge positis mēbris spiritali semita infūdāt. ¶ Haly rodoā. Nomē nerui in sermone medicorum cadit sup tres significationes. vna earum est neruus natus ex cerebro ꝛ nucha: ꝛ est ille quo fit sensus et motus. et secunda est ligamenta que ligant iuncturas et membra ligata cum ossibus ꝛ tertia est corda. et corda est nascens ex musculo: quod est quia

De triplici neruorū significatione.

musculus est cōposit⁹ ex carne simplici ꝛ neruis ꝯtextis ꝛ intrātibus in eo. Cū ḡ peruenit ad vltimū ei⁹ redit neru⁹ ꝛ generat ex eo corda. ꝛ Ga. q̄dē intellexit in hoc sermone neruū nascentē ex cerebro ꝛ nucha: ꝛ cordas generatas ex eo tm̄ sine ligamētis. Cū ḡ cadit in istis mēbris vuln⁹ est dolor eoꝝ vehemēs valde ꝓpter superfluitatē sensus eorū ꝛ ꝯtinuitatē eorū cū cerebro. multotiens eñ attrahit vehemētia doloris eorū ꝓhibitio resolutiōis venent ꝛ sorditiei generate in vulnere addit sup illud dolor ꝛ fit spasm⁹ maior. Si ergo nō fit festinatio cū eo q̄d opꝫ in curatiōe horū mēbrorū: rōne horū mēbrorū ꝑducit ad mortē velocē. ꝛ Galen⁹ dat canones in curatiōe eorū qñ soluit cōtinuitas eorū ꝛ dicit opꝫ in primis vt aperiat scissura ꝛ dilatetur donec currat ex ea virus ꝛ egrediat sordities: deinde medica vlcus cū medicina desiccante ipm cū equalitate. ꝛ opꝫ vt sit ei virt⁹ calefaciēs vt resoluat ex eo illud q̄d aggregat in ipo q̄d est: q2 medicine oēs frigide nocent neruis nocumēto primordiali. deinde opꝫ vt sit harū medicinarū substātia q̄ calefaciūt mēbrū cū equalitate ꝛ exsiccent ipm plus equali subtili vt submergat ꝛ ꝑueniat ad ꝓfundū. Nerui eñ sunt positi natura in ꝓfundo: vt q̄cq̄d est sup eos coopiat eos ꝛ defendat a nocumētis extrinsecis ꝛ medicine q̄ calefaciūt cū eq̄litate ꝛ exsiccant ipm plus eq̄litate ꝛ sunt cū illo subtilis substātie. sunt gūa lactis extracta ab arborib⁹ ꝛ gūme ꝛ olea subtilia q̄b⁹ inuoluit mēbrū: gūa ꝟo lactis ꝛ gūme sunt sicut alūbat. i. terebentina ꝛ oppoponacū ꝛ euforbiū ꝛ serapinū. Olea ꝟo subtilia sunt sicut oleū de cherua ꝛ oleū antiquū ꝛ reliq̄ue gūme ꝛ olea q̄b⁹ est caliditas tepida ꝛ exsiccatio ꝛ est ei subtilitas in subāa: ꝛ de ꝓprietatibus eorū est vt ꝑueniāt ꝛ submergant ꝛ penetrēt ad mēbra interiora qñ fiūt ex eis emplastra ꝛ emplastrant ex eis loca infirma aut iniiciant in vlcere. Dicit ḡ Galen⁹ tria vulnera simplicia vnū eorū est vuln⁹ q̄d est in carne simplex ꝛ scd̄m est fractura ossis qñ id q̄d ē i circuitu ei⁹ ē saluū. ꝛ tertiū vulnera nerui simplicia sicut pūctur nerui cū acu aut cultello subtili ꝛ oñdit canonē i curatōe.

Nota q̄r frigida nocēt neruis.

Calefaciētia cuꝫ equalitate ꝛ exsiccātia i vlceribus.

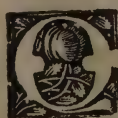
De implexu dispositionū. Caput. viij.

De implexis deinceps agēdū est in vlcere. ergo implicat in primis quidē cauū quā nō aliā dispositionē: sed vlceris differētiā esse existimant Est aūt nō vlceris differētia: sed alterū genus totius morbi i quo substātie corruptio facta est Itaq̄ꝫ sanatio duplici affectu: duplici eget intentione. Nā cō

tinuitatis solutio vnionē: substātie corruptio generationē re quirit: ac generationis intētiones pauloante explanate iam sunt. Quinetiā rerū natura ostendit: vt in primis talē sana re dispōnem deinde vnire aggredi opus sit. Quoties ergo pars inanis repleta fuerit. Ulcus vero equale extiterit: alte ram intentionē auferri cōtingit. Interposita eñ recens geni ta carne inter vlceris labra: partes vniri dissidentes impossi bile est. Sed aliā intentionē curationis inueniri opz. Inue nimus aūt: si naturā consideremus partis cui per naturam inest tegi cute. id igitur a nobis efficiendū est. quod si impos sibilis intentio est: simile aliquid cuti: idest carnem cuti subsi milem efficiēdum. Talis vero siccior atqz adstrictior est. quo circa siccantibus: ac stringentib⁹ medicamentis minime mor dentibus cōbalescendo vlceri opus est. nec secus vbi sordes affuerint intentio est detergere. Medicamentum vero salu tare detersorium est. Ac de his libro de medicamentis dictū iam est. Quinetiam vbi inflammatio quedam: aut effractio: aut durities: aut tumor ex vlcere fatiget: illa prius curari pre dicta via oportet. Itidem si quid vlceri effluat: sanandus an tea fluor est. Eodēmodo si intēperies quedā in vlcere affli gat intēperiei auxilia antea adbibēda sunt: sz de his satis.

¶ Champerij paradoxa.

Cum de morborum loqueremur diuersitatibus ostē dimus cōtinuationum separationem: si in carne esset vulnus dici: et si eius diuturnius fieret tempus vlcus appellari: quod si in osse fieret fracturam nominari. Cuiqz etenim membro due sunt superfluitates. Altera subtilis que per poros dissoluitur: altera ꝓo grossa ex qua sordes super cutē generantur. Rubigo itaqz in vlceribus ex supfluitate subti li generatur et tenui: quum naturalis non valeat calor subtiliare illam et dissoluere. sordes autez ex grossa. Et que huiusmodi ap parent vlcera manifesta sunt et significatione non indigent. Com posita vero vlcera quedam cum causis componuntur: quedam cum morbis aut accidentibus. Et cum causa si materia illic sit

que ad vulnus defluit: cuius signum humiditatis est multitudo in vlcere et fluxus. Cum morbo vero aliquando quidem mala cō plexione aliquotiens organica. Et qui ex mala est morbus com plexione aut ex calida est: et eius signum membri rubor et inflam matio grauisq; in eo dolor. Aut ex frigida: cuius signum est colo ris liuiditas et caloris paucitas. Est et ex humida significaturq; vlceris multa humiditate et rubigie carnisq; mollitie. Aut ex ma la complexione sicca: cui signum erit vlceris siccitas extenuatio et durities. Organicus vero morbus alius est imminutionis quū caro imminuta est et membri aliqua decidit pars. Alius magni- tudinis quemadmodum quod cum vulnere apostema et in vlce- re. Alius continuationis separatio vt neruorum amputatio et ossium fractura. Vlceris autem cum accidētibus compositio est quemadmodum qui cum eis est dolor. Quodlibet autem vlcerū simplicium siue compositorū si quadraginta transierit dierum spa- cium fistula deinceps appellatur nisi q fistule veraciter vlcera sunt quibus est profunditas et eorum os strictum. Interiora aūt larga in quibus caro est dura et alba: nec dolorem patiuntur: vi- debisq; eam: quibusdam in temporibus sicca et attenuata. qui- busdam autem plurime humiditatis. ¶ Haly Rodoam. Osten dit in hoc sermone Galenus q quando cum vlcere est perditio partis carnis aut alterius donec sit ei profunditas nō est vlcus simplex sed vlcus compositum ex duabus rebus quaruz vna est solutio cōtinuitatis membri: et altera perditio partis mēbri qua re oportet vt restauretur qd sit loco partis perdite deinde conso lidetur solutio. Intentiones vero in generatione substantie per- dite ex vlcere est conseruatio membri super illud scdm qd est na- tura: et dare medicinas in quibus est abstertio veneni et sordiciei aut sm semitam emplastrandi aut cum emplastris aut cum lici- nijs aut cum iniectionibus: et dare cibos et potus ex quibus ge- neratur sanguis qui sit bona materia cōueniens ex qua generet natura cambium substantie predicte ex vlcere. Et quando nasci tur in profunditate vlceris caro donec implet profunditatem eius totam et iam prohibet hec caro nata a consolidatione labia vlce ris. Et tunc oportet vt nascatur super hanc carnem cutis que co operiat eam sm q fuit in primis membro natura. Et natiuitas cutis nō est possibilis. oportet ergo vt siccetur superficies huius carnis et induretur donec fiat in essentia cutis loco eius. Et me- dicine quidem que exsiccant hanc carnem et indurant eam sunt ille que exsiccant et constringunt absq; mordicatione: sicut pelli- cule granatorum et cortices eorum. et calx abluta: et lytargirium: et scoria argēti. et alcedico aut simplicia aut composita et reliqua

Additio ex haly.

Natiui- tas cutis nō est pos sibilis.

que currunt hoc cursu scilicet que exsiccant ⁊ constringunt mem
brum carnis donec fiat illud simile cuti. Et in profundo vlceris
generatur quandoqȝ sordities scilicet putredo ⁊ pus ex causis
multis quarum vna est ex superfluitate nutrimenti membri. Se-
cunda est ex malitia regiminis infirmi. quando permiscetur in ci
bis ⁊ potibus. Et tertia est ex errore medici quando ponit super
vlcus medicinas inconuenientes. ⁊ quando generatur in vlcere
sordities: prohibet naturam ad hoc vt faciat nasci in eo carnem
loco eius quod perditum est ex ea. Galenus ergo precepit tibi
vt ponas in vlcere medicinam que abstergat illam sorditiem do
nec preparetur nature vt faciat nasci carnem. Et oportet vt con
sideretur vlcus ⁊ attendatur natura in eo: ⁊ mundificetur: aut cũ
lana: aut cum cocto: ⁊ scias causam prohibentem natiuitatẽ car
nis in eo ⁊ destruas eam: ⁊ ponas super ipsum ex medicinis ab-
stergentibus que conseruant complexionem membri ⁊ abstergũt
illud quod generatur in eo de sorditie cum q̃titate sufficiente
absqȝ additione ⁊ sine diminutione. Et ego exemplificabo tibi
medicinas abstergentes: ⁊ illas que faciunt nasci carnem. dico
ergo ꝙ sunt sicut thus ⁊ aristologia: orobus: resina. idest gummi
pini ⁊ pix ⁊ sunt iste medicine multe inuentionis ex quibus com-
ponuntur emplastra ⁊ pulueres ⁊ alia que ponuntur super vlce-
ra. Et multotiens effunditur ad locum vlceris materia ⁊ gene-
ratur ex eo apostema. Si ergo materia effusa: aut attracta est
sanguinis aut humor colericus: generatur ex ea apostema cali-
dum. Si autem est melancholia vel flegma que sunt caseata ge-
neratur apostema durum. ⁊ si est flegma subtile generatur ex eo
apostema molle: ⁊ fortasse accidit cum vlcere cassatio: aut exco
riatio: aut concussio: aut atritio ⁊ fractura. aut multotiens effun
ditur aut attrahitur ad vlcus humiditas subtilis venenosa. et
fortasse mutatur complexio membri ⁊ quecunqȝ res accidunt ex
istis faciunt vlcus compositum ex ea ⁊ ex ipso vlcere. Et Gale.
quidem precipit tibi vt incipias ante curationem vlceris cum cu
ratione cuiusqȝ horum quod accidit cum vlcere: propterea ꝙ iste
res necant naturam membri. ⁊ prohibent eam a generatione car
nis ⁊ consolidatione solutionis continuitatis ⁊ faciunt aliquan
do vlcus malum fraudulentum difficilis sanationis ⁊ fortassis
effunditur ad ipsum cole. nigra. ⁊ fit vlcus cancerosum: ⁊ non sa
natur talis egritudo donec sanetur que est ante eam: tunc ergo
incipe cum ea que est magis timorosa. Exemplum in vlceribus
cãcerosis est vt euacues corp⁹ ex co. ni. ⁊ mũdifices ip̃m: ⁊ ponas
sup ip̃m vlc⁹ qđ refrigeret: rectificet ⁊ siccet absqȝ mordicatiõe sic̃
emplastrũ factũ ex tutia abluta. ⁊ si mẽbri cõplexio iã corrupta

De causis ğnatiõis sorditiei i pfundo vlceris.

De vlceribus cõpositis.

est:⁊ videmus incisionē eius iam fieri debere ꝓperemus cū inci- sione eius ex loco saluo:⁊ proijcimus ipsum cum toto mēbro cor rupte cōplexionis:⁊ fortassis indigemus in quibusdā vlceribus cauterio cum igne. Et melior medicorū est qui potest curare vlce ra corrodētia cū medicinis:que faciunt illud qđ facit incisio cū ferro aut cauteriū cum igne in hoc eñ apparet prudentis medici opatio sup imprudētē:⁊ ꝓpter illđ dicit Ga. medicinas i istis vl cerib⁹⁊tacuit đ icisiōe eoꝝ cū ferro aut cauterisatōe eoꝝ cū igne.

Melior medicorū est qui curat cū medicinis et sine cauterio.

De curatione figmenti Caput. ix.

De figmēto deinceps agēdum est:qđ in plu- res differētias secari pōt. Sed ab euidēti in- cipiendum est: qđ ex figure mutatiōe efficit Corpis igit si increscat figura multarū par- tium corrigi pōt:sin increuit emēdari vlteri⁹ nō pōt. Intētio aūt in his: q̄ curari possunt:in diuersum ad ducit distortiōis. Qđ si fractura nō recte explanata alicuius mēbri figura peccet cōtracto iaꝫ poro.i.topho lapide. Si pre terea porus.i.tophus lapis recēs fuerit:effringēdo rursus re cte fingere:deinde īducere porū.i.tophū lapidē opꝫ.infartio p̄terea h̄ gn̄e morbi cōtinet. Ubi igit ab hūore crasso: ac glu tinoso efficiat vnā hēbit intētionē ꝯriam affectiōi:intelligo in fartionem. Causa aūt sana detergens: atq; incidens medica mentum existit. vbi a stercore duro efficiatur opilato intesti- no. In primis quidē habebit duriciei emendationē ex humi do ac pingui clysteri deinde euacuationē ex acriori. Ubi v̄o a calculo invesica efficiatur tantisper propellendus est. Gratia vero omnimode curationis:ex incisione conuellendus. Cete rum humoris preter naturā contenti sanatio omnimoda eua cuatione efficitur quemadmoduꝫ in purulentis. Sed immo derata repletio immoderata euacuatione discutitur: quēad- moduꝫ sanguine in venis condito. Similimodo si quibus in ventre aut intestinis: aut arteria:aut pulmone pus:aut san guis continet omnimoda indiget euacuatiōe. Quibus vero pl⁹ cibi aut potu adhuc recētis ꝯtinet: euacuatio sanatio est.

Quecūq; vero in iecore: aut venis: aut arteria: aut renibus: aut p vrinā: aut per aliū euacuari cōueniet locū. Per vrinā quidem adhibitis medicamentis vehemēter extenuantibus: per aluum vero adhibitis medicamentis trahentibus: atq; aperientibus. Quecunq; in ventre superiore continentur: vomitu: quecūq; inferiore deiectione euacuāda sunt. Quecūq; sub cute incidendo: perurendo aut adhibitis medicamentis perurentibus. Similimodo quecunq; in cauo aliquo naturali conduntur velut in thorace & vt semel dicatur: eorum que preter naturam in quibusdam partibus continentur intentio sanationis sublatio est. Talia inueniuntur partim ex ipsa dispositione: sed magna ex parte ex ipsis locis affectis. At quecunq; preter naturam sunt ratione asperitatis ducuntur ad habitum naturalem per lenitatem. In osse quidem radēdo: in arteria vero: aut lingua leuigando adhibitis humidis minime mordentibus: ac glutinosis. Porro quecunq; recedunt a natura sua ratione lenitatis: asperitatis naturalis inducenda est ex medicamentis ad modum detergentibus ac paulum reprimentibus. Verū quoties infartio aut angustia alijs communiter morbis hi prius curādi sunt. Ceterum in libro de morborū differētia dictū iam est: vt dicte dispositiones inflāmationi ac duriciei: tumoriq; & siccitati interdum immoderate: & item prauis figuris continentiū corporum sepenumero comittentur: quēadmodū quibusdā tumoribus corporum que circa sunt. Quod si inuicem quidem talium morborū implicant̄ indicationes varias obtinebunt. Ac sufficiat super vno veluti exemplo facere orationē. Nam de his omnibus libro de curandi via & ratione latius perpēsum iam est. Subijciatur ergo sanguinis multitudinem cuidam parti affluere: ita vt vasa in parte illa extendantur: non maiora solum: sed etiam minora: que antea effugiebant visū nunc apparentia quia repleta sint: quemadmodum in oculis perspicue cernitur interdū propter albedinem tunicule: ac par est: vt alia vasa: que non videntur extendantur re-

pleta:nondum tamen apparentia propterea ꝙ exigua sunt
Sane materia resudans ex vasis effundit:aut etiã aliquid ef
fusum iam est ad interceptas sedes inanes.Huius igitur af
fectio intentionem habebit euacuationez.Cumqꝫ affectio sit
qꝛ pars immoderate repleta fuerit:necesse est excrementum
euacuetur:aut recurrendo:aut per ipsam affectam partem.
Recurret igitur:aut pellendo aut trahendo:aut transmittẽ-
do:aut aliquo horũ:aut omnibus modis euacuãdo.Per ip
sam vero partem euacuabitur:aut perspicue:⁊ euidenter:aut
in vapores extenuatum.Si igitur totum corpus fuerit reple
tum per ipsum affectum locum euacuare minime conuenit.
Si enim incidendo ac secando euidenter euacuemus: inferẽ
tes dolorem plus materie attrahemus propter dolorem.Si
vero calefacientibus discutere aggrediamur: trahemus per
calorem magis ad affectam partez ꝙ̃ discutiamus.Quod si
rursus libeat cogere:vt materia que fluxit recurrat: corpus
vt pote plenũ nequaꝙ̃ admittet.Ut ergo ambo hec fieri pos
sint totum corpus euacuare oportet:aut omnino auocare ad
alium locum materiam que in partem affectaz influit: atqꝫ
ita efficiendum vt de parte affecta prius expellatur quo fieri
potest per loca ampliora.Nam euacuatio ꝓmptior est.Eua
cuabimus autem de parte affecta:si reprimamus:aut refrige
remus.Sed etiã loca euacuata ad se attrahũt.Idẽ enĩ in li-
bro de virib⁹ naturalib⁹ diffinitũ iã ẽ.Et trãsmittẽt vasa cor-
roborata reprimẽtib⁹ medicamẽtis.Si igit cũcta ita recurrãt
res bene se hꝫ.Si qd aũt in parte remãserit:cõijciẽdũ est glu
tinosum existere:aut crassuz:ꝓindeqꝫ stipatum vehementer.
Quinetiã fieri põt:vt nequaꝙ̃ tale sit:sed ad interceptas se-
des effusuz.Id igit ꝑ locũ affectũ euacuari necesse est adhibẽ
do medicamẽta repellẽtia.Porro euacuabis potissimũ:si in
locis interceptis cõieceris aliqd cõtineri scarificãdo ꝑiter: ac
discutiẽdo medicamẽtis.Sꝫ cũ oĩa medicamẽta discutientia
calida virib⁹ existãt:mordẽt quoties immodice calida fuerint:
cauẽdũ igit ẽ animis calidis maximeqꝫ quoties affecta pars

summotenꝰ fuerit non parū em̄ dolebit. Si locus simul fue
rit affectus: ac mordeat: omnisqꝫ dolor irritat fluctiones: mo
dice ergo calidū sedat dolorem: maximeqꝫ si humiduz extite-
rit. Ceterū sufficit discutere positā summotenꝰ materiā quā-
q̄ discutiens medicamentuz vehemēs minime fuerit. Qd̄ si
summe partes imperpesse penitus existant. Qd̄ aūt indiget
euacuatiōe fuerit in profundo: intendere: atqꝫ augere oportet
discutientis medicamenti caliditatē: qꝛ periculū foret: ne priꝰ
exolueretur: q̄ iret in ꝓfundū: nō tn̄ afficeret summas quas
tanget ptes: vtqꝫ minime affecte sint. Quocirca ambo in idē
concurrunt ad medicamenti calidioris acriorisqꝫ vsum: cum
summe partes admittāt: ac ꝓfunde indigeāt. Hanc itaqꝫ ex
positione duximꝰ indicationē. Deinceps cōsideremus si qd
restet ad curationē. Videntꝰ em̄ nō pauca arestare affectaruz
partiū in quibus est excrementū fluctionis. Quedā ergo par
tes rare: laxeqꝫ: ꝛ molles natura sunt: alie dense: ꝛ astricte: ac
dure. Priores ergo facile euacuātur: alie acrioribꝰ egēt eua-
cuantibꝰ. Itē tenuioribꝰ: ac multomagis id fieri debꝫ: vbi in
profundo ponuntꝰ. Atqꝫ hec rursus alia indicatio erit a sub
stātia affecte ptis: alia ducitꝰ a figmēto simul ac positiōe. Su
bijciatꝰ em̄ in iecore p̄dictā esse dispositionē in angustijs fini-
bus vasoꝝ stipatis hūoribus: aut glutinosis: aut crassis: aut
multis: nōne ꝓmptū erit esculētis: ac poculētis extenuātibꝰ.
Crassitudinē qdē in p̄mis simul cū lentore facere tenuiorem:
mox nō p inuisibiles: atqꝫ āgustas vias: ſꝫ āplas materiā no
cuaz euacuare. Ampliores em̄ i iecore vene quēadmodū plu
rime sunt: ac desinūt he in gibbo ad venā cauā: ille in simo ad
portā. Quocirca facilimū erit vtrouis loco stipentꝰ humores
ꝓmpte euacuarꝰ trahēdo i vētrē hūores qcūqꝫ i simo: p vrinā
v̇o qcūqꝫ i gibbo ꝯdantꝰ. Ceteꝝ alia idicatio ducitꝰ a iecore: cū
sit initiū venaꝝ: cū ei n̄ seip̄z solū quēadmodū mlt̄e aīalis ptes
solēt gubernarꝰ: ſꝫ ifluit vires venis: piculū ē quoties ꝓhibea
mus ip̄iꝰ firmitatē rigādo aut laxādo cataplasmatibꝰ: i p̄mis
iecur ip̄z ōbilitarꝰ circa actiōeꝫ: ac ōbiles vēas cūctas efficere:

quapropter permiscere reprimens aliquod medicamentũ cu rando ipsum necesse est: sed cũ profunde ad moduz positum sit: periculũ est ne vires medicamẽti reprimẽtis exoluant nisi manu ducatur ab aliqua alia materia tenuiore: qualis aro matum est: ac rectius est: si ipsum reprimens medicamentuz statim aroma extiterit: insitas em̃ habẽdo duas qualitates ac vires vehemẽtius operabit: vbi igitur superuacu⁹ humor fuerit euacuatus: ac mẽbrum habeat naturalez humorũ me diocritatem: cõsiderari oportet vnde qualitatem aliquã flu ctio intulerit: vt si pituitosa sit frigiditatẽ: si biliosa calidita tem vt hac sublata sanã partem integre efficiamus: curabi mus v̇o contrariã imprimentes qualitatẽ quẽadmodũ dum de curatione intemperiei ageretur docuimus: quanto aliqd calidius existit tantũ refrigerãdo. Quo fit vt necessariũ sit co gnoscere naturalẽ ipsi⁹ tẽperiẽ. Naz quo pacto scire possum⁹ quãto natura calidi⁹ fuerit: aut qñ calefacere desinas: nõ co gnoscẽtes ei mẽsurã naturalis caliditatis fieri minime põt vt abũdes copia medicamẽtoꝝ calefaciẽtiũ aut calefacer̃ dsinas.

¶ Champerij paradoxa.

Morbus qui in figura fit forma scilz quinqꝫ habet di uersitates. Primus est qui in figura fit mẽbri vt capi tis turpis ⁊ feda positio ⁊ crurium curuitas. Secun dus qui in cõcauitate fit mẽbri vt inferiora pedis si oĩno extenuẽtur aut palmarũ medium supienũ fiat ⁊ non cõcauũ. Tertius est qui in meatibus fit morbus ⁊ traductio nibus cuius due sunt spẽs. Altera est meatuũ dilatatio vt vena rũ que in ano sunt apertio⁊ foraminis pupille extẽsio. Alter a v̇o eorum arctatio quẽadmodũ ex oppressiõe accidit aut oppilatio ne. Quarta spẽs est morbus qui in aspero fit: explanatio scꝫ mẽ bri qđ asperũ est natura: quẽadmodum ossibus accidit ⁊ matrici quũ explanãtur quũ natura sint aspera. Quinta est que in lenita te fit asperitas quũ in ea fuerit que lenia erant natura vt pulmo

Additio ex haly. nis canaliũ exasperatio quarũ est natura planas esse. ¶ Haly ro doam. Postqꝫ cessauit a doctrina canonũ curationis solutionis ꝯtinuitatis: redit ad illud qđ est postremũ eius ex rememoratio ne canonũ curationis egritudinũ cõpositionis membrorũ. ⁊ sunt

quattuor genera: forma: q̄titas: numerus: positio. ⁊ incepit a genere egritudinū forme. species ei⁹ sunt egritudo que fit in figura ⁊ egritudo que fit in gibbositate ⁊ egritudo que fit in concauitate: sicut opilatio: asperitas: lenitas ⁊ est manifestior mutatio figure. Mēbra figurarū quoꝝ rectificatio est possibilis sunt illa que sunt in augmēto. ista enī mēbra non tendunt ad diuersitatē ptis ad quā torta sunt ⁊ equatur eorum tortuositas: ⁊ substentant cū plumaceolis aut tabellis: ⁊ vene ligant ⁊ embrocant in hora solutionis eoꝝ cum aqua calida: ⁊ inungunt cum aliquo oleo calido: ⁊ qn̄ assiduatur illud super ea: rectificantur eoꝝ figure torte. Et oporꝫ vt scias ꝙ os qn̄qꝫ frangitur latitudinaliter: ⁊ longitudinaliter: ⁊ trāsuerse: ⁊ rotūde: ⁊ qn̄qꝫ cadit sup ipꝫ aliquid quod contundit ipsum seu frangit ipsum faciēdo frustra in ipso: ⁊ cogitatio tua cuiusqꝫ horum est per tactum cum manu et considerationem cum oculo: ⁊ studium sit in operatione. Et dicit Galenus ꝙ opilatio est vna ex speciebus generis egritudinum factarum in forma. Et superfluitas in vnoquoqꝫ membrorum generata cōcauorū est propinqua nature instrumēti eius: quod est: q² superfluitas in vnoquoqꝫ mēbroꝝ est illud qꝺ superest a nutrimēto eius: ⁊ ꝓpter hoc fit opilatio in neruis faciēs paralisim difficilis sanationis ꝓpterea ꝙ nutrimētū nerui est ꝓpinquū nature eius scꝫ humor grossus viscosus. Dixit Galenus ex curatione lapidis generati in vesica grauius est quod est vt sit signans sup illud quod est ante ipm qꝺ est: q² lapis generatur in multis locis corporis. verūtamen generatio eius in vesica est manifestior: ⁊ in renibus similiter: ⁊ in aliis locis est occultior ⁊ rare inuentionis. Et nos quidē curamus lapidē generatū in vesica ⁊ in renib⁹ cuꝫ medicinis que frangunt lapidē ⁊ faciūt ipm harenā: sicut vitruꝫ cōbustū: ⁊ lapis indaicus: ⁊ cinis scorpiōis: ⁊ lapis natus in spōgia: ⁊ semina prouocantia vrinam: ⁊ reliqua que sunt his similia ⁊ non est in omni membro nobis possibile remouere lapidem ab orificio meatus nec secare locum ⁊ extrahere lapidem. Et oportet vt consideres illud quod aggregatur in instrumētis pectoris ⁊ si est subtile non ascendens cum tussi: in grossa illud cū medicinis que faciunt illud grossum sicut amidum ⁊ decoctio sebestem ⁊ semen papaueris ⁊ si est grossum viscosum ⁊ non tolerat ipsum aer exterior cum tussi: subtilia ipsum: ⁊ incide ipsum si inueneris cum oxymelle squillatico ⁊ secaniabin ⁊ medicinis que incidunt: ⁊ subtiliant ⁊ faciunt facile sputum. Et Galenus dicit ꝙ euacuatio saniei fit tribus modis: aut per apertioneꝫ loci: ⁊ euacuationem saniei ex eo: aut per caterizationem eius cum igne vt finiat ignis saniem ⁊ exsiccet quod remanet ex ea: aut per medicinas

comburentes ⁊ sunt ille que nominatur cauterizantes: sicut calx abluta: ⁊ arsenicum citrinum ⁊ rubeum: ⁊ sal armoniacum ⁊ que currunt hoc cursu ex medicinis cōburentibus. Superfluitas est tribus modis. vna earum est superfluitas ledens qualitate sua: quando qualitas sua tantū est egrediens a natura sicut sanguis quādo calefit ⁊ facit febrem ephimerā: tūc intentio in medicatione eius est reducere ipsam ad cōplexionē suam. Et scđa est superfluitas ledens q̄ntitate sua: ⁊ q̄litate simul: ⁊ hoc genus est egrediens a natura sicut sanies qn̄ aggregatur in quibusdā membris ⁊ est spēs opilationis. Intētio ergo in hac est extrahere eā totam a corpore. Et tertia est superfluitas ledens q̄ntitate sua tantum: si q̄ntitas eius tm̄ est egrediens a natura ⁊ q̄litas eius est cōueniēs tunc intētio est in hac extractio partis eius seu extractio q̄ntitatis eius addite tantum: sicut si homo comedit cibum cōueniētem verūtamē multitudo eius peruenit ad hoc q᷑ stomachus nō pōt continere ipm ⁊ sicut est repletio facta in venis. nā intētio in istis duobus est extractio vtriusq̄ ptis. cibi quidem partis est extractio per vomitū: ⁊ partis repletionis in venis est extractio p phlebotomiā. Et cognitio causarum sanitatis sumpta est a natura egritudinis pariter ⁊ natura mēbri significat illud q᷑ est necessariū ex medicinis. in curatiōe vero egritudinis nō sufficit significatio sumpta ex natura egritudinis. Et apostema est egritudo composita ex malitia cōplexionis ⁊ ex q̄ntitate ⁊ figura. ⁊ qn̄q̄ sit ab eo egritudo noīata opilatio qn̄ apostema fit in q̄busdā ɔcauitatib᷒ meatuū ⁊ silr̄ verruce. Et apostema generat̄ in mēbro s̄m hūc modū qn̄ accidit malitia cōplexiōis in q̄busdā mēbris: aut īpellit̄ ad eam superfluitas ex mēbro fortiore eis. ⁊ qn̄ nō pōt hoc mēbrū expellere eā a seipo stat superfluitas in eo ⁊ fit ex illa apostema in mēbro in vna gn̄atiōis ei᷒ q̄ est in mēbro vt attrahat̄ ad mēbrū sanguis ⁊ si nō est ī sanguie aliq̄s ali᷒ humor vincens apostema gn̄at̄ sanguineū ⁊ d̄r phlegmō: ⁊ si est vicēs colera gn̄at̄ herisipila ⁊ si melācholia gn̄at̄ apostema durū: ⁊ si phlegma gn̄at̄ aposte. molle: ⁊ si colera nigra adusta vehemēter adustiōis gn̄at̄ cācer: ⁊ si sāguis grossus phlegmatic᷒ vehemētis adustiōis gn̄at̄ aposte. dictū carbo ⁊ carbūculus ⁊ antrax osiracū aut testeū. Et curatōis apostematis sunt due vie. vna earū est gn̄atiōis ꝓhibitio ⁊ illud fit ante cōplemētū eius gn̄ationis: ⁊ altera est digestio ei᷒ post cōplemētū gn̄atiōis. Et medicine calefaciētes intrīsece sūt calidiores medicinis calefaciētib᷒ extrīsece. Et qn̄ mēbra magis spissa dura ⁊ in ꝓfūdo tāto fortiorib᷒ īdigerit medicīs. ⁊ medicatio cibi ⁊ pot᷒ ē melior medicatōe que est cū medicīs. Medicine vero resoluētes nō sunt supra mēbra pricipalia ponēde nisi cō stipticis misceāt̄. et

De trib᷒ modis superfluitatū

Quō generatur apostēa.

necessariū ē medico cognoscere ɔplexionē nālē cuiuscūqȝ mēbri.

De morbo numeri. Caput.x.

Ed cum de his abūde dictum sit tēpus est:vt ad egritudines numeri veniamus. Cūqȝ duplex eaꝝ differētia sit:in quibus pars quepiaȝ deest:eam efficere intentio est:subseruiendo .s. nature qūo antea diffinitū iam est. In quibus exuperat eam excidere vel gladio vel igne:vel medicamento perurente propositū est. Cuncta igitꝰ hec fere sanare possibile est. Cuncta autē gignere impossibile est:quēadmodum libro de semine docuimus. Quedā vero ꝛ si ea impossibile est gignere possibile tamē est aliquid alterum facere. Ergo loco eius substantiā aliam efficere possibile est:vt in quibus pars quepiam ossis integre sublata est:substantiam alteraȝ loco eius dissidentem ab osse: carneqȝ. Que vero loco eius gignitꝰ sustātia caro est. Tophi lapidis institutiōe cōsistens:aut tophus lapis carnis institutiōe cōsistens : ac tpe ꝓcedente tophо lapidi simillima efficitꝰ. Inter initia vero carni subsimilis potiꝰ habetꝰ. Ceterū quauis parte sublata:neqȝ eandē substātiam ꝫm speciē:neqȝ similē efficere possumus. Tertia intētio honestamētū quoddā inuenit:vt in mācis. At hoc genus eādē cū quātitate init rōnē. Qđ eñ circa nature dispositionē versatꝰ:illi ꝓpinquat. Qđ aūt genere ꝑter naturā est:illi tātūmō dissidet:in quo prima quidē intētio sublatio est. Si vero impossibilis sit:sequēs est:vt trāsferatꝰ:quēadmodū ꝑ suffusiones. Porro quecūqȝ nō in totis partibus:sed partibus partiuȝ desūt:aut exuperāt:si desint reficiēda sūt gñatiōe:si exupant excidēda:auferēdaqȝ sunt. Ita fit vt neqȝ alia intentio:neqȝ spēs alia medicamētoꝝ genere sit. Sed ad aliud cārū salutariū genꝰ eundū est:qđ positionis impedimēta emēdat:vt luxationes intestinorū ac testiū:he fiūt aut qꝛ violēter tendūtur aut pelluntur:aut qꝛ mēbrū cōtinens laxatur:aut effringitꝰ. Quocirca curatur partim qꝛ econtrario tenduntur : aut in diuersum pelluntur:partim quia mēbrum continens angu-

stius efficiatur. Sed qua via particularia qs vestiget precepta. libro de curādi via ⁊ oratione perpensum iam est.

¶ Champerij paradoxa.

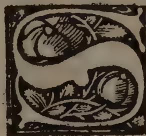

Morbus qui in numero fit mēbrorū ⁊ ipse duplex: aut enim supabūdāt. ⁊ hec supabundantia aut est naturalis vt digitus qñ est adiectus: aut extranaturalis vt varices lūbrici ⁊ ascarides. lapidesq; in vesica fiūt Aut est imminutio que aut erit vniuersalis vt membri alicuius incisio: aut particularis vt si digitus dactilis auferatur vnus. ¶ Haly rodoā. Dixit galenus tres res incidētes membrū additū scz ferrum sicut cultellū ⁊ spatinule ⁊ forfices: ⁊ cauteriū cum medicina adurēte vt simus facientes ex his trib⁹ illud qd̄ exigit testificatio de virtute infirmi ⁊ debilitate eius: ⁊ virilitate ipsius ⁊ timore eius ex eo qd̄ exigit estimatio artificialis. incisio nāq; mēbrorū diuersa fit sicut incisio emorroidarū: ⁊ carnis addite scz ⁊ nate in vlcere: nos eñ qñq; incidimus illud cū ferro: ⁊ qñq; cū igne illud incidimus ⁊ qñq; cū medicinis adurētibus Quādoq; fit additio in ipsa forma ⁊ diminutio ⁊ qñq; fit post cōplementū forme. Ego enim vidi ex additione virū qui habebat veretrū: ⁊ testiculus ⁊ vuluā mulieris simul: ⁊ vidi virū habentez duo capita separata: ⁊ vidi virū cui non fuerunt ei manus et pedes: ⁊ vidi qui nō habebat neq; vuluā: nec priapū nec testiculos ⁊ in moribus erat similis castrato ⁊ erat ei foramē minimū ex quo mingebat. Et iam vidi reginā quādā ⁊ nata erat intra vuluā suā emorrois ad longitudinē digiti indicis ⁊ eius grossitudinem habens donec ꝓhibuit virū posse coire cū ea ⁊ vngula est etiā membrū additū in oculo: ⁊ similiter emorroides mēbra addita. Et sūt quedā mēbra addita quorūz diminutio est impossibilis ⁊ multa sunt mēbra diminuta quorū additio nō est possibilis ⁊ nō est possibile vt redeant qñ minuūtur mēbra que generant ex spermate.

Additio ex haly. Mēbruz additum tribus ingenijs potest icidi.

Exēpla plurima de morbis in numero.

¶ De precautione. Caput. xj.

Sequitur vt dicamus quecūq; in precedētem distulimus orationē. hanc medici nomināt ꝑcautionē. Verū triplex corporū differentia est. Quoddā eñ integre sanū est. Quoddā nō integre: aliqd̄ vo egrotat. Primū igitur genus

ſub ſanitatis cõſeruatione cõtinet:ac duplex eſt vt antea do
cuimus. Scdm ad precautionis vigillãtiã. Tertiũ ad cura-
tionis diligentiã relegatur:atq totũ hoc genus in humorib⁹
potiſſimũ cõſiſtit:quos minime cõuenit glutinoſos eſſe:neq
craſſos:neq multos:neq admodum calidos:aut frigidos:
neq mordaces:neq putres:neq venenoſos. Increſcẽtes ei
cãe morborũ ↄſiſtũt. increſcũt aut interdũ ab eadem cã:q̃ eos
primũ genuit. Eſt qñ ſe inuicẽ in corpore alterãt. Intẽtio vo
ſanationis horũ duplex eſt:alteratio:auacuatioq. Alterant
igit aut ab ipſo corpore cõcocti:aut a quibuſdã medicamẽtis
in qbus cõtinent medicamina curãtia venena aĩaliũ venena
torũ. Itẽ medicamina venenoſa pmutãt. Euacuantur aũt a
medicamẽtis admodũ calidis:ac purgatiõe:ꝛ clyſtere:ac ſu
dore:ꝛ vomitu. Atq he cõmunes euacuatiões exiſtũt. Pro
prie vo ex locis in qb⁹ colligũtur cõſiſtũt queadmodũ tertio
ꝛ q̃to volumine de tuẽda valitudine diximus dũ de diſpoſi-
tionib⁹ laborioſis ꝛ annexis ageremus. Euacuant eñ prom
ptius ſi in primis venis ſint:p aluũ:ſi in iecore p vrinã. Si in
habitu totius:p ſudorẽ:queadmodũ ſi in capite exiſtãt p pa
latũ:aut nares:aut p vtrũq meatũ. Si in thorace p fauces
ſimul ac tuſſim. Si in renibus aut veſica p vrinã. Ceterũ ma
teria auocat pmiſcue ab oĩb⁹ partib⁹. Indicatio eſt:vt ꝛ ad
loca q̃ꝑ maxime lõginqua. Deriuat vo ad loca vicina. Que-
cũq ergo curãt tales diſpoſitiones ſalutares cãs appellam⁹
queadmodũ q̃ augẽt morboſas:ac neutras q̃cũq nec ledũt:
neq iuuãt:ac fieri põt vt eas ne cãs qdẽ nominẽt:queadmo
dũ pleriq ſophiſte ↄtẽnẽtes qdẽ inueſtigare differẽtias rerũ
plurimũ tẽporis in ſermonib⁹ cõterẽtes. Sed aduerſum eos
alibi diffuſius diſputauimus. Ac p̃cauẽdi ars ita ſe habet.

¶ Champerij paradoxa.

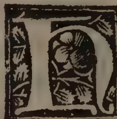

Edicũ morbis mederi opz hita bñ cuiuſq qd i corpe
p tpe ꝛ ei⁹ nã viget:rõne. In ſũma opz medicũ ſcire
abſiſtere i ſtatib⁹ ꝛ morbis ꝛ formis ꝛ tpib⁹ ꝛ etatib⁹ ꝛ
ↄtẽta laxare ꝛ laxata ↄtẽdere tali nãq mõ morbi vitiũ
facillime deſiſtere poterit. Et h̃ mihi ſanatio eſſe vr̃.

De modo recreandi corpora. Caput.xlj.

Einceps de modo recreãdi:reficiẽdiq̃ corpus agendũ est. Sed quenã horũ dispositio fit:& a quibus causis ad habitũ nature reuocet:summatim hoc loco dicet. Dispositio igit talis est Sanguis qdẽ bonus:ac exiguus est. Itẽ spiritus vitalis noie & aĩalis. Itidẽ se hz partes ipse solide siccio res:pindeq̃ vires eorũ debiliores existunt:& ob eã rẽ vniuersum corpus frigidius est. Porro cause salutares hmõi corrigentes dispositionẽ:vt semel dicat. Sunt quecũq̃ celerẽ quidem ac securam efficiũt nutritionẽ. Particulatim vo motu moderato:ac cibo:potu:somno:genera motuũ sunt:gestatio deambulatio:frictio:balnea. Ac multo meliora sunt si paulatim fiant:& actiones solitas paulatim attingant. Cibus inter initia humidus:ac cõcoctio facilis esse debet nec frigidus procedente tpe magis nutriens potus idoneus:vinũ est etate moderatũ:ac purũ:& splendidũ:aut albũ:aut sufflauũ:ita vt odore suaue moderate gustui sit:neq̃ ex toto aquosũ:nec vehemẽtem aliquã indicans qualitatẽ:neq̃ dulcedinẽ:neq̃ acrorẽ:nec amatorẽ. Ac de his quẽadmodũ diximus paulo ante libro de curãdi via explanatũ iam est. hoc loco nõ decreuimus docere omnia particularia Sed capita rerũ tãtũmodo percurrere:de quibus alijs libris latius disseruim⁹:quos scribens quot quinq̃ sint finem faciam orationi.

Champerij paradoxa.

Ex hippo.i libro de victus ratione.

Omines hãc viuẽdi regulã seruare debẽt. Hyeme cibi plurimũ:potus minimũ sumere:potus sit vinũ quã meracissimũ:cibi panis & opsonia oĩa assa : oleribus per id tpis q̃ paucissimis vtendũ est. sic enim corpus siccũ erit & calidum. vere aũt potu largiore:vino:diluto:cibis mollioribus & paucioribus vti conuenit:& dẽpto pane. Maza adhibẽda est parimodo oĩa assa demẽda in quorũ locuz succedent elixa. Itẽ oleribus p paucis vtẽdũ donec hõ in estiuo tpe constiterit:cibis vt dixi exigendo mollioribus & opsonijs et

oleribus coctis ꝛ crudis ꝛ potu copiosiore: sed paulatī ꝛ sensim ne magna subito mutatio fieret q̄ noxia foret. Estate ꝛ molli maza: ꝛ potu dilutiore ac largiore ꝛ oībus opsoniis elixis hac de re expedit vt corpus refrigeret̄ ꝛ emolliat̄. Eteñ tēpus illud calidū est ꝛ siccū: ac corpora reddit estiuantia: ꝛ siccitate indurēscentia. hec de libro hippocratis de victus ratione deprompta sunt.

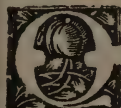
¶ Quo ordine libri legendi sint. Caput. xiij. ꝛ vltimū.

Itaq₃ supradictū iam est: vt alius liber sit in quo de statuēda medendi arte tractamus hūc duo alij de statuēdis artibus antecedūt. Sed hi simul cū eo: quē nūc absoluimur summatī sunt effecti. Illi vō hūc ordinē habēt. De elementis hippocratis vnus liber est. Deinde tres libri de tpamentis. Quorū duo de aīalium tpamentis. Tertius de tpamentis medicamētorū exposuit: ꝛ ob eā rem librū de viribus simpliciū medicamentorū nō bene intelliges: nisi tertium de tpamētis diligēter euolueris. Alius p̄terea liber paruus est sequēs duos primos libros de tpamentis qui de inequali intēperie inscribit̄. Itidē alij parui sunt. Alter de optima corporis p̄paratiōe. Alter de bono habitu. porro alius liber est in tria volumina diuisus qui de viribus naturalibus est: quē post duos libros de tpamētis: aut etiā post librū de elemētis euoluas licebit. Post hūc in multis libris de actionibus aīalibus disputamus. Cūq₃ ad eorū demōstrationes nō parum cōducat: ex dissectione cognitio in ea primū exerceri oportet. Atq₃ vtilissimi sunt cōgressus dissectionū: etiā alij plures libri: vnus qdē de discordia dissectionū: alter de dissectione defunctorū: quibus deinceps existūt duo alij de dissectione viuētium. In aliis quibusdā particulatim instruendis discipulis fecimus dissectionem ossiū: musculorū: neruorū: atq₃ venarū ꝛ arteriarum. Itē aliqui libri alij ex quibus est alius: in quo disseritur vtrum sanguis per naturā in arteriis cōtineatur. Ceterū alij indicātes actionē earū. Duo quidē sunt de motu musculorꝫ. Tres de thoracis: ac pulmonis motu: quibus deinceps est liber de cāis spiratiōis qbus sequitur lib. de voce.

De parte animi ac virtute que princeps est ⁊ aliis omnibus quecunq; de naturalibus: ⁊ animalibus actionibus queruntur: multis editis voluminibus docuimus. Que de hippocratis: ac platonis decretis inscripsimus. Eodem considerādi genere continentur libri de semine seorsum editi. Item libri de dissectione hippocratis: quibus omnibus liber de vsu partium sequitur: in dinotationem preterea morborum liber de locis affectis: ⁊ venis liber de pulsibus vtilis est: quo loco etiam presentiones docemus. Antecedunt preterea librum de pulsibus duo alii libri. Alter de vsu spirationis. Alter de vsu pulsuum: liber preterea de pulsibus in quattuor partes distributus est. Prima est de differentia eorū. Scda de dinotione. Tertia de causis pulsuum. Quarta de presentione pulsuum. Ex eodē genere est liber: qui scribitur de instituendis discipulis de quo artē aut de pulsib⁹ cōpediū inscribam. vtiles pterea sunt ad hāc ꝯsiderationē liber de pulsib⁹ aduersus archigenē: in quo enarro: ac indico. Porro vtilis ad presentiōes est liber de indiciis: hūc pcedit liber de dieb⁹ decretoriis: qnetiā liber de spiratiōis difficultate in cognitionē psentis dispōnis ac presentionē futurorū malorū: aut bonorū circa egrū vtilis existit. Hi igit oēs libri: ac cū eis alii qdā sūt libri singulares: quos euoluere vsui est. Qualis est liber de causis pcatarticis: ac liber de pitia medicinali: ac liber de victu extenuāte. Itē liber de mittēdo sanguinē aduersus Erasistratū: ac liber de tumorib⁹ preter naturā. Itidē liber de nimietate: ⁊ alii istiusmodi. Verū maxie necessarii sunt ad curādi viā ⁊ rōnē liber de morborū dria: ac de diuersitate accidentiū: ac terti⁹ liber in qua morboꝝ cās docuim⁹: a qb⁹ alii tres existūt: accidētiū cās enarrātes: libri de simpliciū medicamētorū virib⁹ sunt: quoꝝ antea fecim⁹ mētionē. Itē libri de cōpōne medicamētorū: qb⁹ libri de curādi via ⁊ rōne sequunt priuatim scripti: atq; etiā libri de tuēda valitudine. Ceterum vt ante exerceri opz in libris de demōstratōe: eū q sit artē me dēdi rōnabilē pfessur⁹: libro de optima heresi diffinitū iā est

Ceterū de alijs libris ac cōmētarijs: quos scripsim⁹ minime necesse est hoc loco pseq. Nā de his oib⁹ alibi dicturi sum⁹: et forte vno: aut duob⁹ libris editis habituris inscriptionē.

Champerij paradoxa.

Quantū pro noster Galen⁹ in rerū doctrina ꝛ hūanarū lr̃arū cognitiōe pfecerit: ꝛ multa ꝛ p̄clara sui ingenij monumēta testant. Legim⁹ Aristotelē nō min⁹ q̄ȝ platonē. Homerū quendā phīlosophorū libros circiter quadringētos cōscripsisse. Totidē Tyrtanū Theophrastū eius alūnū. Epicurū trecēta volumina. Chrysippū septingēta quinq̄ȝ Multa Democritū. Multa zenonē Cittreū. plura zenonē Eleātem. cōplurima Eraclitū Scotinū. varia Empedoclē agrigētinum. Sed horū oīm labores facile noster Galen⁹ supauit. Quare sinite me queso. nōnulla hui⁹ doctissimi viri opa ex magna quadā infinitate librorū in mediū pferre. Nā querēti mihi hec sese potissimū obtulerūt. in primis cōposuit libros de q̄busdā p̄cedētib⁹ ad sciam medicie: ꝛ sunt nūero tres: in q̄b⁹ insinuat docet ꝛ declarat quō medicia ip̄a ꝛ q̄libet alia scia doceri debeat: vt ip̄e dicit in fine hui⁹ iam dixi pauloāte. qꝛ ego scripsi tractatū in q̄ narraui q̄lr̃ est medicina. ꝛ p̄cedūt hūc tractatū duo tractat⁹ in q̄b⁹ narraui essentiā oīm artiū. Et fecit librū de demōstratōe seu artiū ꝯstōne q̄ liber logica q̄dā est de q̄ mētionē fecit in fine hui⁹ tertij libri vbi dixit. Et iā ōndi in libro in q̄ narraui meli⁹ ingeniū. qꝛ opꝫ añ hos libros oēs vt exerceat̃ i libro meo quē edidi in demōstratōe q̄ vult vti hac arte p viā rōcinatōis ꝛ exerceri in ea. de q̄ libro ēt mētionē facit tertio ꝺ simplici medicia. c. vltio. Scd̄s est q̄ sit medicorū laudabil̃ secta: ꝛ sic est liber de sectis. Terti⁹ est vocabulorū siue noim medicialiū expō: ꝛ sic est liber q̄ noiat̃ de noib⁹ medicinalib⁹. de q̄ mētionē facit scd̄o de dr̃ijs febriū: illo caplo. Sed qm̄. ꝛ fecit libros de medicia vel de pricipijs q̄busdā medicine: ꝛ sic est liber dict⁹ introductori⁹. aut de tota medicia: ꝛ h̄ dupl̃r vel in cōi: ꝛ sic est liber iste tegni quē nup emēdauim⁹: vel in sp̄ali de scibilib⁹ particularib⁹ ꝛ determiatis. ꝛ qꝛ medicia est ars opatiua ꝛ mechanica pace doctrine hui⁹ dixerim: iō ꝯsiderat subiectuꝫ finē ꝛ modū inducēdi finē in subiectū teste Auerroi p̄mo collectorij. subiectū aūt q̄d est corp⁹ humanū pria aphorismoꝝ cōmento prio: hꝫ q̄ttuor cās. libri igr̃ galeni q̄dā sunt de cā materiali sicut liber de elementis. elemēta em̄ materia sūt mixtoꝝ corpoꝝ teste pricipe pria primi caplo de elemētis: ꝛ caplo de cōplexiōib⁹: ꝛ liber de cōplexiōib⁹: ꝛ tertio liber de hūorib⁹: de quo mētionē facit: scd̄o de ꝟtutib⁹ naturalib⁹. ꝛ huic libro de hūorib⁹ annectit̃ li

ber de spermate: q₂ ex his.s.humoribꝰ sperma hꝫ originē ⁊ prin-
cipiū teste auicēna de causis spmatis: de quo libro etiā in fine hu-
ius meminit cū dixit: ⁊ ingrediunt in hᵒ gñe doctrine duo tracta-
tus quos edidi de spmate: neqꝫ me fugit hūc librū posse alibi col-
locari: ad hūc etiā librū accedit liber de colera nigra: ⁊ ad hanc
cām materialē adhuc ptinet: liber de medicatōe anathomie: cu-
ius etiā meminit in calce hutꝰ tertij libri: ⁊ istorū etiā.s.de anatho
mia viuorū ⁊ de anathomia mortuorū cū inq̄t: ⁊ in eis est tracta-
tus in quo narraui esse anathomie aīaliū mortuorū: ⁊ ɔtinuātur
cū eo duo tractatꝰ in q̄bꝰ narraui esse anathomie aīaliū viuoꝝ. de
q̄bus etiā testat tertio interioꝝ caplo scđo. accedit etiā ad hos li
ber de vtilitate particularū: cui adheret liber de dr̄ia organico-
rum ⁊ consimiliū mēbrorū. Sunt insuper libri de causa formali.s.
cōplexione: ⁊ est liber de cōplexione: ⁊ est liber de cōplexionibus
⁊ de malicia complexionis diuerse: de quibus in fine huius dicit
⁊ post eū sunt tres tractatus in quibus narraui esse complexio-
nis. ⁊ infra dicit eodē textu. Qui continuatur cum duobus tra-
ctatibus primi libri mei in complexione. ⁊ inscriptio eius est de
cōplexione mala diuersa. quibus non immerito cōiungitur liber
de virtute consuetudinis: ⁊ liber de calore iuuenis ⁊ pueri: quem
testatur fecisse in cōmento illius aphorismi prime particule: qui
crescunt. De causa formali.s.cōpositione sunt libri anathomie: q̄-
bus innotescunt mēbrorū cōpositiones quorū iuuamentū ipse di
cit cum ait: opꝫ vt antecedat studiuꝫ in anathomie libri super ea
eñ que apparent in anathomia fit iuuamentū non parum. Sed
libri de causa formali.i.virtute sunt multiplices. quidā eñ eorum
sunt generales: vt libri de dogmatibus Platonis ⁊ Hyp. quos
memorat in tertio huius dicēs. Quorū inscriptionē posui de sen
tentijs Hyp. ⁊ Pla. Et nono terapentice.c.vij. ⁊ liber de virtuti-
bus dispensantibus nostrū corpus: ⁊ de substantia virtutum na-
turaliū: ⁊ de virtutibus naturalibus: de virtutibus animalibus
in generali credendū est fecisse librum. dicit tamen in fine Tegni
se in multis operibus dixisse de eis. dicit eñ esse animaliū virtu-
tum ostendi in libro in quo sunt tractatus multi de virtute tamē
motiua que vna est ex speciebus animalis virtutis fecit librū aut
contrahendo sermonē ad musculorum motus: vt in libro de moti
bus liquidis vel manifestis vel occultis: quem innuit etiam fe-
cisse in fine tertij tegni: aut ad motus musculorum determinate
partis. ⁊ sic est liber de voce. liber de vtilitate respirationis: liber
de causis respirationis: liber de iuuamento anhelitus: liber de
motu pectoris: ⁊ liber de instrumento odoratus: quem recitat fe
cisse in fine secundi de interioribus. De virtute vitali credendum

est ipsum fecisse librum: de operatione autē eius que est pulsare: fecit libros multos: primo liber de vtilitate pulsus: liber de pulsu contra Archigenē: ⁊ liber qui dicitur pronosticum pulsus: de quo facit mentionem primo de differentijs febrium.c.vij. cum inquit. Archigenes em̄ quicquid deliquit: ⁊ circa intelligentiam ⁊ cognitionem duri pulsus ⁊c. ⁊ liber compendium pulsus. et liber introductorius ad Carolū: cōmentum pulsus: liber de differentijs pulsus. Fecit etiam libros de causis efficientibus: sicut liber de causis procatarticis: ⁊ liber de causis corporalibus: cui adiacet liber de plenitudine: cuius meminit.xiij. terapentice. de causis finalibus non oportuit facere librum: qꝛ scientia operationum continetur scientia virtutū: ⁊ quia scientia spirituum vadit etiam cū illis: fecit etiam librū de contento in arterijs cōtra Archigenem: vt in fine tegni dicit. hic em̄ dicebat in venis pulsatilibus solum spūm contineri ⁊ non sanguinē: sicut etiā recitat sexto epidimiarū Joannes alexandrinus. Fecit etiam libros de fine.s. de sanitate primo: secūdo de egritudine: de sanitate quidem ꝑm se fecit librum de optima habitudine ⁊ librū de eucrasia. de mō autē cōseruationis in generali ipsius sanitatis fecit librū de regimine sanitatis: sed de regimine in speciali vel preseruatione fecit librū de exercitio cum parua spera: ⁊ librū de attenuanti dieta: ⁊ librū de his quibus cōuenit purgatio in vere: cuius reminiscitur in cōmento illius aphorismi sexte particule. Quibus phlebotomia aut pharmacia cōuenit: ⁊ cū considerauit egritudinem primo fecit librū ad sciendum simulationem egritudinū: qui dicitur de mō sciendi ⁊ redarguendi simulātes egritudinem. Scdo fecit etiam de egritudine libros multos: cōsiderauit em̄ egritudinum diuersitatē in generali: ⁊ sic fecit librū de accidenti ⁊ morbo. diuersitates aūt speciales sunt ꝑm genera egritudinum: fecit igitur librū de mō male cōplexionis librū de differentijs febriū. ⁊ annectitur ei liber de tabe: saltē q̄ntum ad primam eius partē. Fecit etiam librum de mala cōpositione siue soluta vnitate: ⁊ librum de dislocatione quē allegat Rasis.xv.continenti. De morbo cōposito fecit librū de tumoribus preter naturā.i. apostematibus: apostema em̄ est morbus cōposit⁹ ex triplici gn̄e morborū scꝫ mala complexione: mala cōpositione: ⁊ soluta vnitate. secunda primi.c.v. Cū autem cōsiderauit egritudinē locorū: fecit librū de interioribus. ⁊ cum cōsiderauit tpa morborū siue mensurātia siue terminantia: fecit librū de quattuor tpibus morbi vniuersalibus: ⁊ de quattuor tpibus particularibus: ⁊ librū de creticis diebus: cui adheret liber de crisi. ⁊ cū cōsiderauit accidētia egritudinum fecit librum de rigore: tremore spasmo: iectigatione: ⁊ de

disnia: et de typo: et librum caumate: et librum de sternuatione: cuius recommendatur in commento illius aphorismi quinte particule: Mulieri que a matrice. Rursus cõsiderãs pnosticationẽ et iudicium. fecit librũ pnosticorum diuisum in libros duos. et adiacet huic noticie liber de ea que in somnijs dignatione. Considerans autem modos curãdi rationales generales et communes magis: fecit librum terapẽtice: et librũ decem tractatuum. Specialiores autem modos considerans: fecit speciales regulas cure: et secundum hoc fecit librum de febribus ad glauconem: et librum de cura ictericie et librum de cura lapidis: et considerans experimenta fecit librum de secretis et experimentis ad varias egritudines: et librũ de facile his acquisibilius cuius meminit. xiij. terapentice: capitulo rursus: fecit etiam libros de instrumentis medicinalis scientie. scilicet cibo et potu et manuali operatione: de cibis fecit librum de alimentis et librum de euchimia et chachochimia. de potu fecit librum de aqua et librum de vino: cui adiecit librum de vndimijs. de medicinis autem simplicibus fecit librum de simplici medicina. de compositis etiam medicinis credo ipsum fecisse antidotarium. his omnibus annectitur liber de pharmacijs et liber de quadragintasex plantis: quem habemus cũ comento humain: liber etiam de virtutibus centauree: quem Nicolaus de regio transtulit: et liber dinamidiorum: et est dinamidius locus vbi scribuntur virtutes rerum: et liber de commoditatibus tyriace: et liber de tyriaca ad cesarem: quem allegat Rasis frequenter. Cum autem considerauit manualem operationem fecit librũ de chirurgia et ei annectitur liber de phlebotomia: sed forte conuenientibus poneretur inter libros de causis efficientibus. et sic multi libri Galeni sunt positi in multis locis secundum aliquam considerationem: qui secundum aliam possunt alibi situari. Alia et scripsit multa que vel iam periere: vel non inciderunt innostras manus. Scias tamen ipsum Galenum teste Johanne Tortellie Cẽtumquinquagita volumina composuisse: que omnia mira elegentia et incredibili quadam suauitate confecit: vt vere homericum illud de nestore Galeno conueniat ab eius lingua melle dulcior fluebat oratio.

¶ Ordo librorum Galeni.

¶ De demonstratiuis sermonibus.	volumen vnum.
¶ Ars parua siue Microtegni.	lib. iij.
¶ De sectis medicorum.	lib. j.
¶ Introductorius medicorum.	lib. j.
¶ De optima heresi ad trasibulum.	lib. j.
¶ De finitionum liber.	lib. j.

Secunde ptis operum galeni libri.

¶De causis procatarticis. lib.vnus.

¶De mala complexione diuersa. li.vnus.

¶De typo. li.vnus.

¶De tremore iectigatione: rigore ꝛ spasmo. li.vnus.

¶De differentijs febriū. li.ij. (¶De tabe. lib.vnus.

¶De quattuor temporibus morbi vniuersalibus. lib.vnus

¶De quattuor temporibus paroxismorum. li.vnus.

¶De disnia. libri tres.

¶De dissolutione continua. liber vnus.

¶De tumoribus preter naturam lib.vnus.

¶De cura ictericie. li.vnus.

¶De īterioribꝰ q̄ ƀꝫ aliq̄s dr̄ liber sciaruꝫ a rabymoyse. li.vj.

¶De cura lapidis. lib.vnus.

¶De ginecijs. li.vnus.

¶De dinamidijs paruus. li.vnus.

¶De febribus ad glauconeꝫ ꝛ de apostematibus ꝛ podagra distinctus in duos tractatus. li.vnus.

¶De ingenio sanitatis. li.xiiij.

¶De curationibus egritudinū particulariū qui dicit̄ Myamir qui diuiditur in.x.tractatus. lib.vnus.

¶De facile acquisibilibus. lib.vnus.

¶De secretis galeni qui dicitur liber secretorum. lib.vnus

¶De experimentis qui dicitur liber experimētorum. lib.vnus

¶De tyriaca. lib.vnus.

¶De comoditatibus tyriace. lib.vnus.

¶De vtilitate particularum. lib.xvij.

¶De hystoria phorū quē vt credo nō est galeni. lib.vnus

¶De subfiguratione emperica. lib.j.

¶De compagine membrorum. lib.vnus.

¶De anathomia parua. lib.j.

¶De anathomia viuorum. lib.vnus.

¶De natura ꝛ ordine vniuscuiusqꝫ corporis. lib.vnus.

¶De dinamidijs magnus. lib.vnus.

¶De incantatione. lib.j.

¶De oculis qui attribuitur galeno nostro. lib.j.

¶Scripsit galenꝰ cōmētaria plīma ī hippocratē cohū. Et pmo

¶In amphorismos hipocratis. parti.vij.

¶In libros pronosticorum. parti.iij.

¶In libros de regimine acutorum. lib.iiij.

¶In librum epidimiarum. parti.viij.

Registrū.a.ab.b.c.d.e.f.g.h.i. Oēs sunt quaterni. Finis.